

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๕๖ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๗

.....คนที่มีกำลังจิตหรือกำลังใจ เป็นคนที่สามารถควบคุมจิตใจของตัวเรา เขาจะเห็นสว่างว่าอะไรดีอะไรไม่ดี และในที่สุดจะประสบความเจริญความสำเร็จทุกอย่าง.....

พระราชดำรัส ในโอกาสที่คณะจิตแพทย์ และนักวิชาการสุขภาพจิต เข้าเฝ้าฯ
๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๕๖ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๗
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125-572X

ปก : กุหลาบในแปลงสาธิตของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

"วารสารไทย" เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายสุธี อากาศฤกษ์

บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช นายวิจิตร อาวะกุล
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ

ฝ่ายจัดการ นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง

สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนายร้อย-จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๙๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่เป็นปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อาวะกุล ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช คุณหญิงคณิตา เลขะกุล
นายสถิตย์ เล็งไธสง นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางดวงกมล พิทักษ์ดำรงกิจ นางวรรณิภา ณ สงขลา
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ นางสาวบุญศรี โชติวรรณวิวัฒน์
นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง

พิมพ์ที่ บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
๓๐๗ ซอยจันทราสุข ลาดพร้าว ๘๗ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๕๓๙๗๔๙๐-๔ โทรสาร. ๕๓๙๒๕๑๒

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

สารบรรณาธิการ

วารสารไทยฉบับที่กำลังอยู่ในมือของท่านนี้ มีเรื่องที่น่ารู้เสนอต่อท่านเช่นเคย ใครที่ต้องการจะทราบว่า ประเทศไทยเรามีพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์ต่อเนื่องมาถึง ๗ พระราชวงศ์แล้ว และ **"ไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์เสวยราชย์พร้อมกัน ๓ ครั้ง"** ผู้สนใจเชิญอ่านดูได้จากบทความของ *อาจารย์ประพัฒน์ ตรีณรงค์* และถ้าอยากจะทราบว่า **"พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เกี่ยวข้องอย่างไรกับโขนธรรมศาสตร์"** ที่ลือลั่นนั้น *คุณปัญญา นิตยสุวรรณ* ก็เล่าให้ฟังไว้น่าสนใจ ส่วนทางด้านเกี่ยวกับภาษานั้น *ท่านผู้หญิง สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา* ก็ได้เขียนเรื่อง **"ภาษาไทยของเรา"** มาฝากท่านผู้สนใจด้วย พร้อมกับเรื่อง **"เสี้ยวหนึ่งของแวดวงสื่อมวลชน วังวนของภาษาไทย"** ของฝากจากการอภิปรายพิเศษที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ *"ส.พลายน้อย"* ก็ได้เสนอเรื่อง **"อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ปูชนียบุคคลทางภาษาและวรรณกรรมไทย"** ไว้ด้วย

เกี่ยวกับเรื่องของชีวิตและศาสนานั้น *ท่านที่ปรึกษา สุธี อากาศฤกษ์* ก็ได้เสนอเรื่อง **"การพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน "จุดไฟให้ชีวิต"** *คุณสุชีพ ปุญญานุภาพ* เสนอเรื่อง **"คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา (ตอนที่ ๑๐)"** *คุณพลาดิศัย สิทธิธัญกิจ* ก็ได้เสนอเรื่อง **"ธรรมจักร สัญลักษณ์ของจักรพรรดิ"** และมีเรื่อง **"การประชุมพุทธ-คริสต์ทั่วเอเชีย"** ของ*ท่านผู้พิพากษา สถิตย์ เล็งไธสง* ให้อ่านกันด้วย

"คนต้องอาศัยป่า และป่าต้องอาศัยคน" *คุณหญิงคณิตา เลขะกุล* ได้ย้ำเชิญชวนท่านทั้งหลายไป **"ชมบุปผชาติเบิกบานที่สวนแม่ฟ้าหลวง"** บนดอยตุงโน่น ส่วน*ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก* ก็ได้ทบทวนความหลังเมื่อได้ **"เข้าป่าหากล้วยไม้ครั้งแรกในชีวิต"** ชวนให้ทุกคนเพิ่มความรักหวงแหนป่าและธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าอันสูงส่งด้วย และเนื่องจากประเทศไทยเรา ยังคงมีพื้นฐานอาชีพทางการเกษตรเป็นสำคัญอยู่ *รองศาสตราจารย์ วิจิตร อาวะกุล* จึงได้ฝากเรื่อง **"การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร"** มาให้อ่านกันเป็นความรู้เสริมเอาไว้ด้วย

ในช่วงส่งท้ายปีเก่า ๒๕๓๗ เป็นที่น่าสังเกตว่า **"วารสารไทย"** ได้รับความสนใจจากท่านผู้อ่านทั้งในประเทศและจากต่างประเทศมากขึ้น ส่วนใหญ่ต้องการจะสมัครเป็นสมาชิกประจำ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะเรื่องต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมมาด้วยหลายราย ซึ่งเราก็ขอน้อมรับไว้พิจารณาแล้วด้วยความขอบคุณยิ่ง อยากจะวิงวอนขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณเพิ่มจากรัฐบาล เพื่อใช้ในการผลิต **"วารสารไทย"** เพิ่มเติมสนองความต้องการของผู้สนใจให้มากขึ้นบ้างก็จะเป็นประโยชน์ยิ่ง

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

ชมบุปผชาติเบิกบานที่สวนแม่ฟ้าหลวง _____ ๔

ไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ เสวยราชย์พร้อมกัน ๓ ครั้ง _____ ๑๒

ภาษาไทยของเรา _____ ๑๗

เสี้ยวหนึ่งของ "แวดวงสื่อมวลชนวังวนของภาษาไทย" _____ ๒๑

พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับโขนธรรมศาสตร์ _____ ๒๗

อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ปูชนียบุคคลทางภาษาและวรรณกรรมไทย _____ ๓๘

การพัฒนาบุคคลิกภาพและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน "จุดไฟให้ชีวิต' _____ ๔๓

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา (ตอนที่ ๑๐) _____ ๕๐

ธรรมจักร สัญลักษณ์ของจักรพรรดิ์ ๕๔

การประชุมพุทธ - คริสต์ทั่วเอเชีย ๕๗

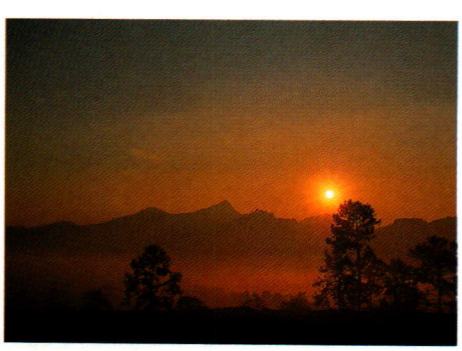

เข้าป่าหากล้วยไม้ครั้งแรกในชีวิต _ ๖๕

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ๗๘

แวะเยือนทั่วไทย ตอน "เยี่ยมเยือนศูนย์พัฒนาโครงการหลวง" _ ๘๗

ชมบุปผชาติเบิกบาน ที่สวนแม่ฟ้าหลวง

คุณหญิงคณิตา เลขะกุล

ดอยตุง เป็นขุนเขาลูกหนึ่งของเทือกดอยขุนน้ำนางนอนที่ทอดตัวไปตามแนวพรมแดนไทย-พม่า หากมองรูปสัณฐานจากถนนสายแม่จัน - แม่สาย จังหวัดเชียงราย ก็ดูคล้ายหญิงสาวนอนเหยียดยาว ดอยตุงจะตั้งอยู่ตรงส่วนที่เป็นใบหน้าของเทือกเขานางนอนนี้ บนยอดสุดของดอยตุงเป็นที่ประดิษฐาน **พระธาตุดอยตุง** ปูชนียสถานสำคัญแห่งหนึ่งของภาคเหนือ อันเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนมาแต่โบราณกาล **ชื่อดอยตุง** ซึ่งตรงกับภาษาภาคกลางว่า **ดอยธง** มีที่มาจากตำนานการสร้างพระธาตุดอยตุงนั่นเอง

บนยอดสุดของดอยตุงจึงปรากฏ **วัดพระธาตุดอยตุง** อันมีพระสถูปสีทองคู่ประดิษฐานเป็นศรีสง่าให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชามาเป็นเวลายาวนาน และในวันนี้ บนยอดเนินด้านใต้ลงมาได้ปรากฏสถานที่อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยขึ้นอีกแห่งหนึ่ง นั่นคือ **พระตำหนักดอยตุง** ที่ประทับแปรพระราชฐานเพื่อทรงงานของสมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี ที่พสกนิกรชาวไทยขานพระนามด้วยความรักและเทอดทูนว่า **"สมเด็จย่า"** และชาวเขาบนดอยสูงที่เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปดูแลทุกข์สุข ขานพระนามว่า **"แม่ฟ้าหลวง"**

พระตำหนักดอยตุงที่สมเด็จย่าโปรดให้กรมชลประทานปลูกเป็นบ้านหลังเล็กๆ สำหรับประทับพักผ่อนขณะทรงงานปลูกป่าร่วมกับโครงการพัฒนาดอยตุงนี้ สร้างอยู่บนพื้นที่ ๒๙ ไร่ ๓ งาน ตัวบ้านเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น มีรูปทรงผสมผสานระหว่างศิลปล้านนากับชาเลต์ของสวิสส์ ผนังด้านนอกปิดด้วยปีกไม้สักทองแบบล็อคเคบิน ภายในกรุด้วยไม้สนภูเขา เครื่องเรือนทุกชิ้นทำด้วยไม้สน ลักษณะเด่นของ **"บ้านที่ดอยตุง"** ที่รับสั่งเรียกบ้านหลังแรกที่พระราชทานพระราชทรัพย์สร้าง คือ เหนือจั่วหลังคามีกาแลแกะสลักลายวิจิตร เชิงชายแกะสลักลายเมฆไหล

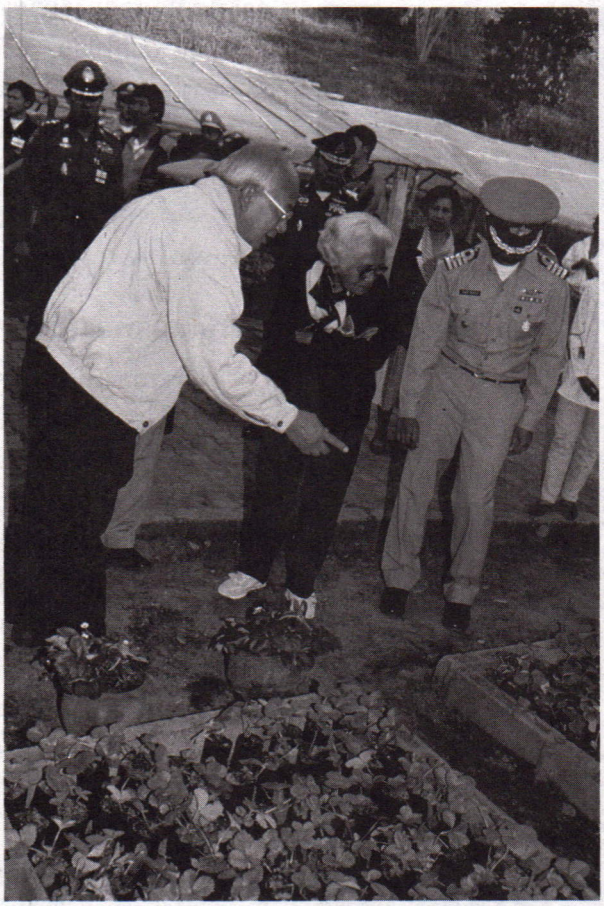

ฝีมือช่างชาวเมืองเหนือ ตามขอบหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักชีวิตชาวเมืองเหนือที่ทำงานเกี่ยวกับช้างและป่าไม้

พระตำหนักดอยตุงมิได้เป็นเพียง **"บ้าน"** ที่สมเด็จย่าเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับทรงงานในโครงการพัฒนาดอยตุงเท่านั้น แต่ได้กลายเป็น **"หัวใจ"** ของโครงการพัฒนาดอยตุงที่มีชีพจรเคลื่อนไหวไปอย่างรวดเร็วด้วยสิ่งที่เรียกว่า **"ศรัทธา"** พระองค์ท่านคือเครื่องฉายแห่งความสำเร็จ ทรงเป็นแกนกลางของจิตใจ ทุกคนมุ่งทำงานเพื่อสร้างเสริมพระราชปณิธานที่จะ **"คืนป่าให้ดอยตุง"** ได้เป็นจริงอย่างรวดเร็ว

นับแต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระราชดำรัสว่า **จะทรงปลูกป่าบนดอยตุง** เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้คน หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้สนองพระราชปณิธานด้วยการตั้ง**โครงการพัฒนาดอยตุงขึ้น** และเข้าร่วมประสานกันใน

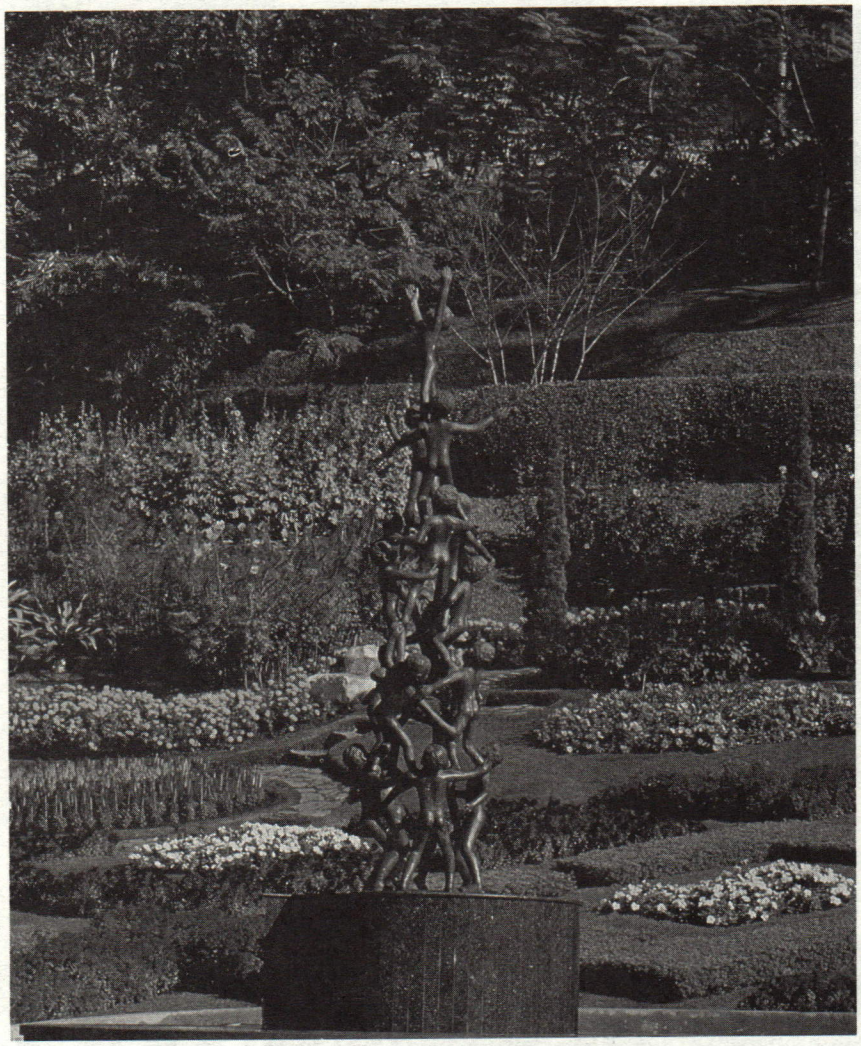

ทุกวิถีทางเพื่อพัฒนาพื้นที่ดอยตุงซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณ ๙๓,๕๑๕ ไร่ หรือประมาณ ๑๕๐ ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นป่าเสื่อมโทรม ภูเขาหัวโล้นอยู่ทั่วไป มีประชากรอาศัยเป็นหย่อมๆ อยู่ประมาณ ๒๐,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา มีการทำไร่เลื่อนลอย รวมทั้งการปลูกฝิ่นบริเวณชายแดน

พระราชปณิธานของสมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนีได้ก่อรูปขึ้นเป็น**โครงการพัฒนาดอยตุง** ซึ่งมีรูปแบบในการพัฒนาที่เรียกว่า โครงการแบบเบ็ดเสร็จ มีคณะกรรมการโครงการพัฒนาดอยตุงรับผิดชอบ ได้กำหนดระยะเวลาของการดำเนินงานไว้ ๓ ปี เริ่มมาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๓ มีวัตถุประสงค์เด่นชัดที่มุ่งพัฒนาดอยตุงให้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรตามแผนพัฒนาที่สมบูรณ์ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ จนเสร็จสิ้นตามโครงการ ซึ่งคณะกรรมการโครงการพัฒนาดอยตุงได้แถลงว่า ประสบความสำเร็จเกิน ๑๐๐ เปอร์เซนต์

ในห้วงเวลาที่ผ่านมา **พระบารมี** คือหลักใหญ่ที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างชนิดที่สามารถพูดได้ว่า **"พลิกฟ้า พลิกแผ่นดิน"** ผลสืบเนื่องมาจากความสำเร็จของโครงการพัฒนาดอยตุง ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนา กับประชาชนที่อยู่นอกพื้นที่ ทำให้มีคนอพยพเข้ามาในเขตพื้นที่ดอยตุงมากมาย รัฐบาลจึงอนุมัติให้คณะกรรมการโครงการพัฒนาดอยตุงขยายระยะเวลาในการพัฒนาออกไปอีก ๓ ปี และขยายพื้นที่ข้างเคียงออกไปอีก ๖๙๕ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอแม่จัน ดอยแม่สลอง ที่มีหมู่บ้านหลัก ๑๔ หมู่บ้าน มีหมู่บ้านบริวาร ๑๑๓ หมู่บ้าน

การพัฒนาท่องเที่ยวดอยตุง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ปรารถนาจะได้รับสนองพระราชดำริตามโครงการพัฒนาดอยตุงมาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ**การส่งเสริมการท่องเที่ยว** และเล็งเห็นว่า เมื่อมีโครงการพัฒนาดอยตุง ได้มีผู้เดินทางไปชมพระตำหนักและดอยตุงเป็นจำนวนมากขึ้นตามลำดับทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อให้การไปท่องเที่ยวดอยตุงเป็นไปอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้ศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ทิศทางที่ถูกต้อง ผลการศึกษาพบว่า มีโครงการเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการทันที ๓ โครงการ คือ การสร้าง**สวนไม้ดอกไม้ประดับ** บริเวณเรือนเพาะชำด้านหลังพระตำหนักดอยตุง การก่อสร้าง**อาคารบริการนักท่องเที่ยว** ด้านหน้าทางเข้าพระตำหนักดอยตุง และ**ป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยวดอยตุง** ซึ่งมีทั้งป้ายชี้ทางเข้าสถานที่ท่องเที่ยว จุดชมวิว ที่พักริมทาง ฯลฯ ททท. จึงให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และมอบให้ **สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** เป็นผู้ออกแบบโครงการทั้งสาม มีบริษัทสวนงาม จำกัด เป็นผู้สร้าง**สวนแม่ฟ้าหลวง** ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพนิมิต เชียงราย เป็นผู้สร้างอาคารบริการนักท่องเที่ยว และบริษัทพัทยา เอส ที คอนสตรัคชั่น จำกัด จัดทำและติดตั้งป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยนายธรรมนูญ ประจวบเหมาะ ผู้ว่าการ ททท. และคณะ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายสวนไม้ดอกไม้ประดับ อาคาร

บริการนักท่องเที่ยว และป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยวดอยตุง แด่สมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี ณ ลานดอกไม้สวนแม่ฟ้าหลวง เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕

ก่อนนำชมไม้ดอกไม้ใบอันงดงามในสวนแม่ฟ้าหลวง ขอนำสรุปสาระสำคัญของภาพรวมโครงการพัฒนาดอยตุง ของ ททท. ที่แจกเผยแพร่ในวันน้อมเกล้าฯ ถวายสวนไม้ดอกไม้ประดับมาเล่าสู่กันอ่านให้ชื่นใจกันสักนิด

ผลที่ได้รับทางเศรษฐกิจจากโครงการพัฒนาดอยตุงนั้น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๓๔ ประชากรในพื้นที่โครงการมีรายได้ ๗๑.๑ ล้านบาท เป็นรายได้จากการรับจ้างร้อยละ ๗๐.๙๒ ในจำนวนนี้เป็นการรับจ้างในพื้นที่โครงการร้อยละ ๓๔.๒๓ และนอกพื้นที่โครงการร้อยละ ๓๖.๕๙ แหล่งรายได้รองลงมาคือ จากการเกษตรร้อยละ ๒๑.๐๙ การค้าขายร้อยละ ๕.๖๓ และหัตถกรรมร้อยละ ๒.๓๖ คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อประชากรเท่ากับ ๖,๗๕๘ บาท ต่อคนต่อปี และรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวๆ ละ ๓๕,๓๒๓ บาทต่อปี และ ๔๖,๒๓๒ บาทต่อหลังคาเรือนต่อปี

การพัฒนาดอยตุงนอกจากช่วยเพิ่มรายได้ของประชากรในพื้นที่โครงการแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของแหล่งรายได้จากการทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย มาเป็นรายได้จากการรับจ้างมากขึ้น และรายได้จากแรงงานรับจ้างนอกพื้นที่โครงการ เปลี่ยนมารับจ้างในบริเวณพื้นที่โครงการ ทั้งรับจ้างปลูกป่า และรับจ้างหน่วยงานที่มาดำเนินงานพัฒนาด้านต่างๆ ในพื้นที่ดอยตุง

ผลทางด้านการพัฒนาสังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง ปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาตำบล ๑ แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๑ แห่ง ศูนย์พัฒนาอาชีพ ๑ แห่ง มีโรงเรียนในความรับผิดชอบของสำนักงานประถมศึกษารวม ๖ แห่ง และโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา การอบรมอาชีพ และการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อให้ประชากรมีพื้นฐานทางการเกษตร ด้านสาธารณสุข และความรู้ด้านวิชาชีพเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ก่อสร้างศูนย์ส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวในพื้นที่โครงการอีกด้วย ส่วนในด้านสาธารณสุขนั้น มีสถานีอนามัย ๒ แห่ง รวมทั้งมีบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่ และศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติดที่บ้านผาหมี ซึ่งปัจจุบันเหลือผู้ติดฝิ่นที่กำลังได้รับการบำบัดอีก ๓๐๐ กว่าคนเท่านั้น

สวนแม่ฟ้าหลวง

ณ ลาดเขาอันเป็นที่ตั้งพระตำหนักดอยตุง กิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวงนั้น ภูมิประเทศอันงดงามที่แลเห็น เป็นภาพขุนเขาสลับซับซ้อนต่อเนื่องไปทางทิศเหนือ ในขณะที่ทางทิศใต้เป็นท้องทุ่งลิบๆ อยู่เบื้องล่างในเขตอำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน และอำเภอแม่สาย หากมองไปทางทิศเหนือในวันที่อากาศดีจะเห็นถึงสามเหลี่ยมทองคำ แม่น้ำโขง และแผ่นดินสาธารณรัฐประชาชนลาว ในขณะที่ด้านทิศตะวันตกเป็นขุนเขาสูงลิบลิ่วที่กั้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า

เมื่อรถแล่นขึ้นไปจอดลง ณ ที่จอดรถบนดอยตุง จะแลเห็นทัศนียภาพรอบๆ นั้น มีอาคารอำนวยการ อยู่ด้านซ้ายมือ บริเวณทางขึ้นพระตำหนักดอยตุงมี **"ต้นตุง"** อยู่กลางลาน ใกล้ๆ นั้นมีกองอำนวยการรักษาความปลอดภัยพระตำหนักดอยตุงตั้งอยู่หลังหนึ่ง ส่วนทางด้านขวามือคืออาคารบริการนักท่องเที่ยว เป็นอาคาร ๓ ชั้น ชั้นบนสุดตั้งอยู่ระดับเดียวกับลานจอดรถ จัดสร้างเป็นอาคารโล่ง บริเวณนี้ใช้เป็นที่ประชาสัมพันธ์ ขายสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก ส่วนที่เหลืออีก ๒ ชั้น จัดให้เป็นห้องสุขาชาย ห้องสุขาหญิง ไว้บริการกว่า ๒๐ ห้อง

ก่อนเดินลงไปชมสวน ขอเดินไปอ่านข้อความตรงโคนเสา อธิบาย

ความหมายของ **"ต้นตุง"** สักนิด ข้อความนั้นมีว่า

"ตุงเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะ ความสดใส และความมีโชคดี นำไปปักณ ที่ใดก็เกิดมงคล ณ ที่นั้น

ไม้นอนไพรทั้งห้าต้นนำมาใช้เป็นเสาตุงอย่างธรรมชาติ ประกาศความงามมหัศจรรย์และประโยชน์ยิ่ง ทั้งเตือนใจให้เรานำสภาพป่าคืนสู่ดอยตุงโดยเร็ว"

ทางลงสวนแม่ฟ้าหลวงมีประตูอยู่ข้างอาคารบริการนักท่องเที่ยวชั้นบนสุดนั่นเอง บริเวณทางเดินชมสวนในส่วนนี้จัดทำเป็นถนนและสะพานไม้บางช่วง มีม้านั่ง ถังขยะ และป้ายชี้ทางเป็นระยะ สองข้างทางปลูกต้นไม้ใหญ่ร่มรื่นตามพื้นปลูกเฟิร์น บอนจำพวกม่านนางพิม ฮกหลง ไว้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ สวยจับตา สังเกตว่า ไม้ยืนต้นที่นำมาปลูกบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นไม้ป่า ถ้ารู้จักก็จะบอกชื่อได้ทุกต้นว่าต้นไหนชื่ออะไรกันบ้าง ผู้เขียนเหลียวซ้ายแลขวายังจ๊ะเอ๋เข้ากับต้น **"นางแย้มป่า"** อวดดอกแย้มยิ้มอยู่ริมทาง หน้าตาละม้ายดอกนางแย้มที่เราเคยเห็น

แนวทางเดินต่อจากสะพานไม้ซึ่งจัดสร้างให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศที่เอียงลาดนั้น นำผู้ชมเข้าสู่ลานดอกไม้**สวนประติมากรรม** ทางด้านขวา และ**สวนไม้มงคล**อยู่สูงขึ้นไปทางด้านซ้าย ซึ่งบนสุดปลูกผักเสี้ยนฝรั่งดอกสีชมพูเป็นแนวยาวราวกับแถวทหารการ์ด ต่ำลงมาปลูกคริสต์มาสซ้อนสีแดงอมชมพู ฮอลลี่ฮ็อก สนสามร้อยยอด เบญจมาศ พุดตาน ซัลเวียสีแดงที่เรียกว่า **"ไฟของเซนต์จอห์น"** มีหินก้อนวางประดับไว้เป็นจังหวะกัน บริเวณที่ปลูกสน เบญจมาศ และพุดตาน นี่เองที่เรียกว่า **"สวนไม้มงคล"** ด้วยสมเด็จย่ารับสั่งว่า *"น่าจะปลูกฮก ลก ซิ่ว นะ"*

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับคำว่า **"ฮก ลก ซิ่ว"** ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง**เครื่องลายคราม** ว่า

"ฮก คือวาสนา ได้แก่ความเป็นใหญ่ เป็นอิสระ หรือยศบรรดาศักดิ์

ลก ความบริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติ และบริวารสมบัติ

ซิ่ว ความยั่งยืน เป็นผู้มีอายุยืนนาน เพราะไม่มีโรค

ธรรมสามประการนี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทั้งปวง เมื่อผู้ใดประกอบพร้อมด้วยธรรมอย่างใด ก็นับว่า ผู้นั้นเป็นฮก เป็นลก เป็นซิ่ว เพราะเหตุฉะนั้นฮกลกซิ่วจึงนับเป็นมงคล เป็นที่ตั้งแห่งสิ่งจะอำนวยพรแก่กัน"

สวนไม้มงคลในสวนแม่ฟ้าหลวงแห่งนี้ มีต้น**สน**สามร้อยยอด **เบญจมาศ** และ**พุดตาน** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องเดียวกัน ตอน **"แสดง ฮก ลก ซิ่ว โดยพฤกษชาติและบุปผชาติเป็นนิมิต"** ว่า

"ฮก - ใช้ดอกพุดตานหรือโบตั๋น ซึ่งข้างจีนถือกันว่าเป็นดอกไม้วิเศษ ถ้าปลูกลงไว้แห่งใด ปลูกต้นไม้อื่นๆร้อยอย่างล้อมรอบ คงจะโน้มยอดหรือหันดอกเข้าหาเป็นพระยาดอกไม้

ลก - ใช้ดอกเบญจมาศ ซึ่งมีกลีบสลับซับซ้อน แสดงความมั่นคง

ซิ่ว - ใช้ต้นสน เพราะเหตุว่าต้นสนเป็นไม้ที่ใหญ่และทนยิ่งกว่าไม้อื่นๆ ในเมืองจีน"

และสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงลองเทียบ ฮก ลก ซิ่ว อย่างใหม่ไว้ว่า

*"--ถ้าหากว่าเราจะลองคิดเครื่องหมาย ฮก ลก ซิ่ว เอาเอง ก็อาจจะคิดได้สนิทสนมดี จนถึงหากว่าเราพบนักปราชญ์ซึ่งเป็นต้นคิดตำรานิมิต ฮก ลก ซิ่ว เกือบจะเชื่อได้ว่า จะเห็นชอบว่าใช้ได้อยู่ คือถ้าจะถือเอา**ดอกกุหลาบ**เป็น**ฮก** เพราะเป็นดอกไม้ที่งามรุ่งเรืองในเมืองเรา **ดอกบานชื่น** เป็น**ลก** เพราะเหตุมีเกสรและเมล็ดมาก **ดอกบานไม่รู้โรย**เป็น**ซิ่ว** เพราะ*

> **ฮก - ใช้ดอกพุดตาน หรือโบตั๋น ซึ่งข้างจีน ถือกันว่า เป็นดอกไม้วิเศษ ถ้าปลูกลงไว้แห่งใด ปลูกต้นไม้อื่นๆ ร้อยอย่างล้อมรอบ คงจะโน้มยอด หรือหันดอกเข้าหา เป็นพระยาดอกไม้**
>
> **ลก - ใช้ดอกเบญจมาศ ซึ่งมีกลีบสลับซับซ้อน แสดงความมั่นคง**
>
> **ซิ่ว - ใช้ต้นสน เพราะเหตุว่า ต้นสนเป็นไม้ที่ใหญ่ และทนยิ่งกว่าไม้อื่นๆ ในเมืองจีน**

เหตุที่เป็นดอกไม้ทนทาน เช่นนี้ ก็หวังใจว่าจะเข้าภูมิแบบลาย ฮก ลก ซิ่ว ได้"

อันที่จริงสวนแม่ฟ้าหลวงก็มีดอกกุหลาบอยู่แปลงใหญ่ ดอกบานชื่นก็มีอยู่แล้ว สีสันสดชื่นสวยงาม ส่วนดอกบานไม่รู้โรยไม่แลเห็น แต่ปลูกเพิ่มเติมได้ง่ายมาก

แลดูแปลงต้นบานชื่นแล้วทำให้อดนึกถึงพระราชดำรัสของสมเด็จพระศรีนครินทรา บรมราชชนนี ที่ทรงเปรียบ**ต้นไม้กับคนให้ "องคต"** ฟังไม่ได้ ว่า

"ต้นไม้นี่มันคล้ายๆคน ต้นบานชื่นนี้ฉันไม่ได้ปลูกด้วยเมล็ด แต่ไปซื้อต้นเล็กๆ ที่เขาเพาะแล้วมาปลูก แต่มันก็งามและแข็งแรงดี เพราะอะไร หรือ เพราะคนที่เขาขายนั้น เขายังรู้วิธีว่าจะเพาะอย่างไร ซึ่งฉันไม่สามารถทำได้เช่นเขา เมื่อฉันเอามาปลูก ฉันต้องดูแลใส่ปุ๋ยเสมอ เพราะดินที่นี่ไม่ดี ต้องคอยรดน้ำพรวนดินบ่อยๆ ต้องเอาหญ้าและต้นไม้ที่ไม่ดีออก เด็ดดอกใบที่เสียๆทิ้ง คนเราก็เหมือนกัน ถ้ามีพันธุ์ดี เมื่อเป็นเด็กก็แข็งแรง ฉลาด เมื่อพ่อแม่คอยสั่งสอน เด็ดเอาของเสียออกและหาปุ๋ยที่ดีใส่อยู่เสมอ เด็กคนนั้นก็จะเป็นคนที่เจริญและดีเหมือนกับต้นและดอกบานชื่นเหล่านั้น"

บริเวณสวนประติมากรรมที่แลเห็นแต่ดอกไม้หลายพันธุ์ต่างสีนั้น เขาปรับพื้นให้ลาดเอียงสม่ำเสมอเป็นรูปพัด และมี **"รูปปั้นต่อเนื่อง"** ฝีมือปั้นของคุณมิเชียม ยิบอินชอย ซึ่งเดิมเคยตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นชมพระตำหนักดอยตุง และย้ายมาตั้ง ณ ลานดอกไม้ บริเวณโดยรอบรูปปั้นต่อเนื่องออกแบบเป็นรูปลายผ้า ใช้ต้นซัลเวียดอกสีแดง ขาว และม่วงเข้ม ตัดกันแทนลายผ้า สวยสะดุดตามาก แปลงไม้ดอก ไม้ยืนต้น ไม้ ประดับ และชุ่มไม้เลื้อยที่ใช้จัดสวนมีพันธุ์ไม้มากกว่า ๗๐ ชนิด อาทิ พิทูเนียสีต่างๆ ลิ้นมังกร ซัลเวีย ฮอลลี่ฮ็อก ผกากรองต้น ผกากรองเลื้อย หมากผู้หมากเมีย สนนานาชนิด ผีเสื้อเทียนนิวกินี โสมนิวกินี ประกายดาว ดาวเรืองอินคา เล็บครุฑ หูปลาช่อน คริสต์มาส เงาะถอดรูป อเจอเรตุ้ม อลิซัม ดอกยาสูบแก้ว คอสมอส เดซี่ ชบาฮาวาย พวงคราม ใบเงิน ทองนาก ฯลฯ ล้วนแต่ให้ความเพลิดเพลินจำเริญตาแก่ผู้ได้ชมทุกผู้ทุกนาม

"สวนแม่ฟ้าหลวง" ที่ ททท. สร้างบนพื้นที่ประมาณ ๑๐ ไร่ บริเวณด้านหลังพระตำหนัก ซึ่งเดิมเป็น **หมู่บ้านอีก้อป่ากล้วย** และต่อมาได้ใช้เป็นสถานที่เพาะชำดอกไม้สำหรับปลูกในบริเวณพระตำหนักดอยตุง ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑,๐๐๐ เมตร สามารถปลูกไม้เมืองหนาวได้เป็นอย่างดี และดอกไม้ในสวนแม่ฟ้าหลวงจะมีการปรับเปลี่ยนทั้งชนิดของดอกไม้และสีสันให้งดงามอยู่เสมอตลอดปี

เมื่อได้ชมทัศนียภาพของดอยตุงที่ขุนเขาทุกลูกกำลังเขียวชอุ่มด้วยป่าปลูก ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าเศรษฐกิจ แล้ว คำพูดของ ม.ร.ว.ดิศนัดดา ดิศกุล ราชเลขานุการในสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ ก็กังวานขึ้นในโสตอีกครั้งว่า

"คนต้องอาศัยป่า และป่าต้องอาศัยคน ทุกคนที่ทำงานบนดอยตุงถอดวิญญาณมาทำ เพราะสมเด็จย่า"

ไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ เสวยราชย์พร้อมกัน ๓ ครั้ง

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน มีพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์รวมทั้งสิ้น ๗ พระราชวงศ์ คือ **สมัยกรุงสุโขทัย** พระราชวงศ์พระร่วง **สมัยกรุงศรีอยุธยา** มีพระราชวงศ์เชียงราย พระราชวงศ์สุพรรณภูมิ พระราชวงศ์เชียงราย *(ครั้งที่ ๒)* พระราชวงศ์สุพรรณภูมิ *(ครั้งที่ ๒)* พระราชวงศ์สุโขทัย พระราชวงศ์ทรงธรรม พระราชวงศ์ปราสาททอง พระราชวงศ์บ้านพลูหลวง และพระราชวงศ์ปราสาททอง*(ครั้งที่ ๒)* **สมัยกรุงธนบุรี** มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว ยังมิได้ทรงประดิษฐานพระราชวงศ์ และ**สมัยกรุงรัตนโกสินทร์** มีพระราชวงศ์ ๑ พระราชวงศ์ คือ พระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งครองราชย์ในปัจจุบัน

พระเจ้าแผ่นดินของไทยเสด็จขึ้นครองราชสมบัติหรือเสวยราชย์ในสมัยต่างๆ ดังกล่าวมานั้น ส่วนใหญ่ทรงครองราชย์ครั้งละ ๑ พระองค์ โดยการสืบราชสันตติวงศ์บ้าง โดยการปราบดาภิเษกบ้าง มาเป็นลำดับ แต่ก็ปรากฏตามหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่า มีอยู่ ๓ ครั้งที่ไทยมีพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์พร้อมกัน ๒ พระองค์ คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ๒ ครั้ง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ๑ ครั้ง ตามที่**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ "บิดาของประวัติศาสตร์"** ทรงค้นคว้าและทรงพระนิพนธ์ไว้เป็นหลักฐาน ดังจะได้นำเสนอท่านผู้อ่านสืบไป

แต่ก่อนที่จะนำหลักฐานอันเป็นพระนิพนธ์ของ**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** มาลงไว้ ขอกล่าวถึงคำว่า **"บิดาของประวัติศาสตร์"** ซึ่งบางแห่งใช้ว่า **"พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย"** ในบทความนี้ ขอใช้ตามที่**หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช** ใช้ว่า **บิดาของประวัติศาสตร์**ไปก่อน พร้อมทั้งคำอธิบายประกอบในคำบรรยายเรื่อง **ปรัชญาของเดคาร์ต** ซึ่งบรรยายใน

ชั่วโมงพิเศษ อันเป็นส่วนหนึ่งในวิชามนุษยศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เดคาร์ต เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มีชื่อเต็มว่า **Rene´ Descartes** ท่านผู้บรรยายได้กล่าวถึง **เดคาร์ต เป็นบิดาแห่งปรัชญาปัจจุบัน** โดยเฉพาะ คำบรรยายตอนนี้มีข้อความบรรยายถึง **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**ไว้ด้วยว่า

"เพราะฉะนั้นในปรัชญาทางตะวันตกจึงมีผู้นิยมนับถือมากกว่าเดคาร์ตนั้นเป็นบิดาแห่งปรัชญาปัจจุบัน คำว่า บิดาแห่งปรัชญาปัจจุบันนี้ ต้องพูดกันเสียก่อน คำว่า ***บิดาของอะไรก็ตาม เช่น บิดาของประวัติศาสตร์ จะต้องพูดกันก่อนว่า ไม่ได้แปลว่าใครเป็นพ่อของใครแล้วจะต้องถูกต้องเสมอไป*** *คือเรามักจะเข้าใจกันผิดว่าอย่างนั้น พูดก็พูดตรงๆ เขาถือกันว่า Herodotus เป็นบิดาของประวัติศาสตร์* ***เมืองไทยเราถือว่า สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นบิดาของประวัติศาสตร์*** *ซึ่งท่านทั้งสองนี้ท่านเป็นจริง ซึ่งเราควรเคารพเป็นอย่างยิ่ง แต่ไม่ได้แปลว่าท่านทั้งสองนี้ถูกเสมอไป คือที่ท่านเป็นบิดาของประวัติศาสตร์เป็นเพราะเหตุว่าได้เริ่มสนใจและได้เริ่มพิจารณาประวัติศาสตร์ ซึ่งเรายังใช้กันอยู่ทุกวันนี้ แต่ผลการสรุปของท่านยังผิดพลาดหลายแห่ง เพราะท่านยังไม่เคยรู้ในข้อเท็จจริงทั้งหลายซึ่งเรารู้จักกันทุกวันนี้* ***อย่างสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น เป็นจริงเพราะท่านใช้ความคิดอย่างใหญ่ เช่น พิจารณาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีซึ่งคนโบราณไม่เคยใช้กัน แต่ก่อนเราอ่านพระราชพงศาวดารเล่นกันสนุกๆ เราไม่ได้หาเหตุผลพิจารณาถึงความสำคัญที่มีต่อยุคปัจจุบันอย่างไร สืบเนื่องต่อกันมาอย่างไร เพราะฉะนั้นท่านก็เริ่มวิธีอย่างนั้น และทุกคนปัจจุบันนี้ยังใช้วิธีการของท่านอยู่การที่เรียกว่าเป็นบิดาของประวัติศาสตร์อยู่ที่ตรงนี้*** *แต่ไม่ใช่ว่า สมเด็จฯ ท่านถูกในทุกกรณีที่ท่านทรงพระนิพนธ์ไว้อาจจะผิด หรืออาจจะไม่ผิดวันนี้ ก็อาจจะไปผิดในวันข้างหน้าก็ได้ แต่นั่นไม่ใช่เรื่องที่เสียหาย เพราะเหตุที่ข้อเท็จจริงที่ท่านมีอยู่ ในขณะที่ท่านทรงพระนิพนธ์นั้นมีอยู่แต่เพียงแค่นั้น ใครจะไปตรัสรู้ได้หมด ถ้าข้อเท็จจริงนั้นผุดขึ้นมาใหม่มันก็ต้องแก้กันไป ถ้าไปถือว่าเป็นบิดาของประวัติศาสตร์แล้วแก้ไม่ได้ผิดไม่ได้ต้องเชื่อแล้ว ในที่สุดก็ไม่ต้องเรียนประวัติศาสตร์ดีกว่า* ***เดคาร์ต*** *ก็อยู่ในลักษณะเช่นเดียวกันคือ เขาเรียกว่าเป็นบิดาของ Modern Philosophy ของปรัชญาตะวันตกปัจจุบันนั้นก็เพราะเหตุว่าได้ก่อให้เกิดความสนใจและได้เริ่มวิธีใช้ความคิดอย่างใหม่ขึ้น"*

หม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ได้บรรยายเกี่ยวกับการเป็นบิดาของประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพไว้เพียงนี้ ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านไม่มากก็น้อย

จากนี้ขอนำหลักฐานเกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์ ๒ พระองค์ พร้อมกัน ๓ ครั้ง ตามที่**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** ทรงพระนิพนธ์ไว้ในเรื่องต่างๆ ใน **"สาส์นสมเด็จ"** เป็นลายพระหัตถ์ทูลสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ลงวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ว่า

"เรื่องที่ ๒ ที่ทูลกระหม่อมทรงเฉลิมพระเกียรติวังหน้าเป็นอย่างพระเจ้าแผ่นดิน ตรัสว่าเอาอย่างสมเด็จพระนเรศวรทรงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเอกาทศรถ หม่อมฉันนึกขึ้นมาเป็นปัญหาว่า สมเด็จพระนเรศวรเอาแบบอย่างมาแต่ไหน หรือทรงประดิษฐ์คิดขึ้นใหม่ คันไปพบแบบอย่างมีในเรื่องพงศาวดารตามฉบับหลวงประเสริฐฯ และมีในศิลาจารึกรับรองด้วย คือเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นไป

> **แต่ก็ปรากฏตามหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่ามีอยู่ ๓ ครั้ง ที่ไทยมีพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์พร้อมกัน ๒ พระองค์ คือ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ๒ ครั้ง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ๑ ครั้ง**

เสวยราชย์ ณ เมืองพิษณุโลกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๕ นั้น ตรัสให้พระราชบุตรพระองค์ใหญ่ ตามคำในหนังสือพงศาวดารฉบับนั้นว่า **'พระเจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชา'** ดังนั้น ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๐๑๕ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระราชโอรสประสูติที่เมืองพิษณุโลกอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเชษฐา** พระมารดาเห็นจะเป็นเจ้าในพระวงศ์พระร่วง แต่สมเด็จพระเชษฐาเด็กกว่าสมเด็จพระบรมราชามาก จึงทรงผนวชเป็นสามเณร พร้อมราชบุตรของสมเด็จพระบรมราชาชะรอยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะทรงพระราชดำริถึงการปกครองพระราชอาณาเขตเห็นว่า เมืองเหนือราชวงศ์พระร่วงยังมีมาก พลเมืองก็ยังถือตัวว่าเป็นเมืองหลวงเดิม ถ้ากดเอาลงเป็นหัวเมืองขึ้นพระนครศรีอยุธยา อาจจะเกิดจลาจลได้อีกเหมือนเมื่อครั้งพระยาเชลียงเป็นขบถ จึงทรงสถาปนาสมเด็จพระเชษฐาเป็นพระมหาอุปราชเมืองเหนือเมื่อพ.ศ. ๒๐๒๘ ที่ทรงจัดอย่างนั้น คงจะได้ทรงตรัสปรึกษาสมเด็จพระบรมราชาเห็นชอบด้วย ครั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จสวรรคต สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ จึงสถาปนาสมเด็จพระเชษฐาให้เสวยราชย์ ณ เมืองพิษณุโลกอีกอย่างเป็นพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์ ๑ ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเชษฐาธิราช** เพราะเป็นพระมหาอุปราชอยู่ก่อนแล้ว และเป็นรัชทายาทด้วย **เมืองไทยจึงมีพระเจ้าแผ่นดินอยู่ ๒ พระองค์ครั้ง ๑ ข้อนี้มีหลักฐานประกอบอยู่ในศิลาจารึกที่ฐานรูปพระอิศวรเมืองกำแพงเพชรอันหล่อในสมัยนั้น** ว่าผู้หล่อขอถวายพระราชกุศลแด่ **'พระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์'** ดังนี้ และยังมีเค้าเงื่อนอย่างอื่นอีก เช่น กรมมหาดไทยและกรมกลาโหมฝ่ายเหนือ ก็เห็นจะเกิดขึ้นในตอนนั้นด้วย ในทำเนียบมีตำแหน่งอธิบดีถือตราพระราชสีห์และคชสีห์

และมีปลัดทูลฉลอง ปลัดบาญชี กับทั้งหัวพันนายเวรเทียบตรงกันกับตำแหน่งนายวังหลวง ส่อว่าเป็นข้าราชการของพระเจ้าแผ่นดิน มิใช่เจ้าประเทศราช **แต่มีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์เช่นนั้นอยู่เพียง ๓ ปี** ถึงพ.ศ. ๒๐๓๔ สมเด็จพระบรมราชาธิราชสวรรคต สมเด็จพระเชษฐาธิราชเสด็จลงมาเสวยราชย์ ณ พระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒** ก็โปรดให้สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร ราชโอรสองค์ใหญ่ที่ประสูติ ณ เมืองพิษณุโลกครองเมืองเหนือต่อมา แต่ลดศักดิ์ลงมาเพียงเป็นพระมหาอุปราชเหมือนอย่างครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองเมื่อยังเป็นพระราเมศวร เมื่อสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินครองราชสมบัติอยู่เพียง ๔ ปี พระราชโอรสก็ยังทรงพระเยาว์ จะให้ใครครองเมืองเหนือไม่ปรากฏในพงศาวดาร แต่น่าสันนิษฐานว่า โปรดให้**พระชัยราชา** ซึ่งเป็นน้องยาเธอ ต่างพระชนนีฯ อาจเป็นชาวเมืองเหนือด้วย ขึ้นไปครองเมืองเหนือ...ด้วยมีสมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถเกิดขึ้น เมื่อพระมหาธรรมราชาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็โปรดให้สมเด็จพระนเรศวรขึ้นไปครองเมืองเหนืออย่างพระมหาอุปราช พึงเห็นได้ว่าการปกครองเมืองเหนือ ราโชบายเป็นอย่างเดียวกันสืบมาตั้งแต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถึง ๕ รัชกาล ถึงรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร ถ้าบ้านเมืองเหมือนอย่างแต่ก่อน ก็คงโปรดให้สมเด็จพระเอกาทศรถขึ้นไปครองเมืองเหนือ แต่ในเวลานั้น เมืองเหนือร้างด้วยกวาดคนลงมาอยู่ในกรุงฯ เสียหมดเมื่อสู้ศึกพระเจ้าหงสาวดี สมเด็จพระนเรศวรจึงเอาแบบอย่างครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ ทรงสถาปนาสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เมื่อเป็นราชอนุชาให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินครองเมืองเหนือนั้น มาทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นพระเจ้าแผ่นดินอย่างเดียวกัน แต่เสด็จประทับอยู่ในราชธานี บางทีจะโปรดให้ว่ากล่าวชาวเมืองเหนือที่รวมมาอยู่ในราชธานีด้วยก็ได้ จึงมีพระราชกฤษฎีกาของสมเด็จพระเอกาทศรถปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะขบถศึกบทที่ ๑ ตั้งเมื่อภายหลังสมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถี ปี ๑ โปรดให้ยกหนี้หลวงพระราชทานแก่บรรดาผู้ที่ได้ **'เกณฑ์เข้าขบวนทัพ ได้รบพุ่งด้วยพระบาทบงกชลักษณะอัครปุริโสดม**

บรมหน่อนราเจ้าฟ้านเรศ เชษฐาธิบดี มีชัยชนะพระมหาอุปราชา' *ดังนี้ ดูเป็นยกหนี้ของวังหน้าที่ขึ้นต่อพระองค์ถ้ายกทั่วไปหมด น่าจะต้องเป็นพระราชกฤษฎีกาของสมเด็จพระนเรศวร การปกครองเมืองเหนือ ก็เลิกวิธีเก่ามาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนเรศวร แต่นั้นแยกเป็น ๘ หัวเมือง ขึ้นต่อพระนครศรีอยุธยาสืบมา*

ด้วยมีเรื่องในพงศาวดารดังทูลมา หม่อมฉันจึงเห็นว่าการที่สมเด็จพระนเรศวรทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถให้เป็นอย่างพระเจ้าแผ่นดินนั้น ทรงอนุโลมตามเยี่ยงอย่างซึ่งเคยมีมาแล้ว หาได้คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ไม่"

พระนิพนธ์ของ**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** ที่อ้างมานั้น ได้ทรงอธิบายอย่างชัดเจนแล้วว่า ไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ เสวยราชย์พร้อมกันในสมัยกรุงศรีอยุธยา ๒ ครั้งด้วยเหตุใด ซึ่งนับเป็นครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ตามลำดับ

ส่วน**สมัยกรุงรัตนโกสินทร์**นั้น **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**ทรงไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง **"นิทานโบราณคดี"** มีข้อความตอนหนึ่งว่า

*"อันมูลเหตุที่ชาวต่างประเทศเข้าใจกัน ว่าธรรมเนียมเมืองไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์เป็นนิจนั้น เกิดด้วย เมื่อรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเพิ่มพระเกียรติยศ **สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้าจุฑามณี กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ซึ่งเป็นพระมหาอุปราช ให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว** ผิดกับพระมหาอุปราชในรัชกาลก่อนๆ ซึ่งเป็นแต่กรมพระราชวังบวรสถานมงคลมาทุกรัชกาล*

เมื่อพระมหาอุปราชทรงพระเกียรติยศเป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้น ไทยเราจึงบอกอธิบายแก่ฝรั่งว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๑ The First King พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ The Second King ฝรั่งก็เข้าใจ ว่าประเพณีเมืองไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์เป็นนิจมาแต่ก่อน ถึงรัชกาลที่ ๕ ฝรั่งก็ยังเรียกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าพระเจ้าแผ่นดินที่ ๑ เรียกกรมหมื่นวิไชยชาญ ราชบุตรพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ว่าพระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ อยู่อย่างเดิมสืบมาจนเลิกตำแหน่งพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว คำที่เรียกว่าพระเจ้าแผ่นดินที่ ๑ และที่ ๒ จึงเงียบหายไป

*ฉันเคยสงสัยมาแต่แรกอ่านหนังสือพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ว่าพระมหาอุปราช รัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ก็เป็นสมเด็จพระอนุชาร่วมพระชนนีเหมือนอย่างสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้ง ๒ พระองค์ เหตุไฉนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงตั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ให้เป็นอย่างพระเจ้าแผ่นดิน คิดดูก็ไม่เห็นเหตุ ต่อมาอีกช้านาน เมื่อฉันหาหนังสือ เข้าหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้สำเนาคำทูลถวายราชสมบัติแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาอ่าน คำทูลนั้นว่าพระราชาคณะกับทั้งพระราชวงศานุวงศ์ และเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวงพร้อมใจกัน **'ขอเชิญพระบาทสมเด็จพระอนุชาธิบดี เจ้าฟ้ามงกุฎฯ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ'** ดังนี้ ฉันก็เข้าใจว่าคงเป็นเพราะทูลถวายราชสมบัติทั้ง ๒ พระองค์ ด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงต้องทรงสถาปนาสมเด็จพระอนุชาเป็นพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์หนึ่ง แต่ก็เกิดสงสัยต่อไปว่า เหตุไฉนจึงถวายราชสมบัติทั้ง ๒ พระองค์ด้วยกัน ซึ่งไม่เคยมีเยี่ยงอย่างมาแต่ก่อน แต่มิรู้ที่จะค้น*

มาอธิบายได้อย่างไร จนถึงรัชกาลที่ ๖ วันหนึ่ง**เจ้าพระยาภานุวงศ์ฯ** มาหาเวลานั้นอายุท่านกว่า ๘๐ ปีแล้ว แต่ความทรงจำของท่านแม่นยำ ฉันเคยถามได้ความรู้เรื่องโบราณคดีมาจากท่านหลายครั้ง อันนั้นเมื่อสนทนากัน ฉันนึกขึ้นถึงเรื่องที่ทูลถวายราชสมบัติทั้ง ๒ พระองค์ ถามท่านว่าท่านทราบหรือไม่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตนั้น เพราะเหตุใด **สมเด็จพระมหาประยูรวงศ์** (บิดาของท่านเมื่อยังเป็นเจ้าพระยาพระคลังฯ) ซึ่งเป็นหัวหน้าในราชการ จึงแนะนำให้ถวายราชสมบัติแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยกันทั้ง ๒ พระองค์ ไม่ถวายแด่พระองค์เดียวเหมือนอย่างเมื่อเปลี่ยนรัชกาลก่อนๆ

ท่านบอกว่าเรื่องนั้นท่านทราบด้วยได้ยินกับหูของท่านเอง แล้วเล่าต่อไปว่า วันหนึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวใกล้จะสวรรคต สมเด็จพระยาฯ ไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชอยู่ ณ วัดบวรนิเวศฯ กราบทูลให้ทรงทราบว่าจะเชิญเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ **พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า ถ้าจะถวายราชสมบัติแก่พระองค์ขอให้ถวายแก่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ซึ่งตรัสเรียกว่า 'ท่านฟากข้างโน้น' ด้วย เพราะพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ พระชตาแรงนัก ตามตำราโหราศาสตร์ว่า ผู้มีชตาเช่นนั้นจะต้องได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินด้วยอีกพระองค์หนึ่ง เหมือนอย่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นพระเจ้าแผ่นดินด้วยกัน เช่นนั้นจึงจะพ้นอัปมงคล** สมเด็จเจ้าพระยาฯ ก็ไม่ขัดพระอัธยาศัย ออกจากวัดบวรนิเวศฯ ข้ามฟากไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ณ พระราชวังเดิม (ที่เป็นโรงเรียนนายเรืออยู่บัดนี้) ตัวท่านเองในเวลานั้นอายุได้ ๑๘ ปี นั่งไปหน้าเก๋งเรือของบิดาเมื่อไปถึงพระราชวังเดิม เป็นเวลาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ประทับอยู่ที่แพหน้าวัง เสด็จออกมารับสมเด็จเจ้าพระยาฯ ที่แพลอย ตัวท่านอยู่ในเรือได้ยินสมเด็จเจ้าพระยาฯ เล่าถวายพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ดังกล่าวมาจึงทราบเรื่อง

ตามที่เจ้า**พระยาภานุวงศ์ฯ** เล่าก็สมกับประกาศของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าทรงสถาปนาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวตามแบบอย่างครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสถาปนาสมเด็จพระเอกาทศรถ จึงเชื่อได้ว่าเรื่องที่จริงเป็นอย่างเจ้าพระยาภานุวงศ์ฯ เล่า"

ไทยมีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์เสวยราชย์พร้อมกันในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งนี้ เป็นครั้งที่ ๓ ซึ่งรายละเอียดชัดเจนเช่นเดียวกับครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งหมดเป็น ๓ ครั้ง

หลักฐานทั้งหมดนี้ เป็นผลงานการค้นคว้าของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บิดาหรือพระบิดาของประวัติศาสตร์ไทย

ภาษาไทยของเรา

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ชาติทุกชาติที่มีภาษาเป็นของตัวเองมานับร้อยๆ พันๆ ปี ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา เกี่ยวกับรูปคำ ความหมายของคำ การใช้พูดใช้เขียน ใช้สำนวนโวหาร บางทีต้องกำหนดคำใหม่ๆขึ้นใช้ เพื่อพัฒนาภาษาให้ก้าวหน้าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเกิดวิชาใหม่ๆ สิ่งของวัตถุที่นิยมเรียกกันว่า **ไฮเทค** ประเทศต่างๆ ในโลกได้มีไมตรีสัมพันธ์ต่อกันและกัน การคมนาคม การสื่อข่าวสาร การคิดนำเครื่องใช้อาวุธใหม่ๆ ย่อมรับรู้ได้รวดเร็วง่ายดายไปทั่วโลก ได้มีคำเกิดใหม่ว่า **"โลกานุวัตร"** *(หยิบเอาไปจากพจนานุกรม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งได้นิยามไว้ว่า "เป็นไปตามโลก" ใช้คู่กับ "ธรรมานุวัตร" คือ เป็นไปตามธรรม เหมือนโลกยธรรมคู่กับโลกุตรธรรม)* แต่ผู้รู้สมัยใหม่ท่านนำคำ **"โลกานุวัตร"** ให้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Globalization ผู้ทำพจนานุกรม เองก็ยังสงสัยว่า ผู้นำคำ **"โลกานุวัตร"** ไปใช้นั้น ตรงกับคำอังกฤษคำนี้หรือไม่ เพราะ **"วัตร"** คือ ข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้ให้ปฏิบัติ เช่น *"โลกวัตร ธรรมวัตร"* ถ้าใช้คำ **"วัฏ"** คือ หมุนเขียน **"โลกา-นุวัฏ"** หมุนไปตามโลก เหมือนสังสารวัฏ เวียนว่ายอยู่ในสงสาร คือ ห้วงน้ำใหญ่ คงพอเดาได้ ข้าพเจ้าไม่เข้าใจที่ผู้รู้ท่านนำ **"โลกานุวัตร"** ก็ข้าพเจ้าอาจโง่เขลาเดาไม่ออกว่าท่านผู้รู้ใช้ในความหมายอย่างไร Global มาจาก Globe ในคำอังกฤษ หมายถึง Worldwide คือ แพร่ไปทั่วโลก คำ Globe กับ World ก็ไม่เหมือนกัน ด้วยเป็นรูปธรรมคำหนึ่ง นามธรรมคำหนึ่ง

คำ **"โลกานุวัตร"** นี้ดูยิ่งพูดยิ่งอวดความโง่ของข้าพเจ้า จึงขอยุติจนกว่าจะเข้าใจ มาพูดถึงคำไทยอื่นๆ ซึ่งดูจะเป็นคำใหม่ที่มีผู้ผูกขึ้นแทนคำเก่าๆ ซึ่งบรรพชนเจ้าของภาษาของชาติไทยได้กำหนดให้เราใช้ในภาษาไทย คำที่ผูกขึ้นใช้ *(ตามลักษณะของภาษาไทย)* และให้เป็นที่รู้และเข้าใจในหมู่คนไทยสมัยใหม่ ซึ่งเป็นคำภาคกลาง เพราะภาคถิ่นเขาก็มีถ้อยคำต่างๆ เขียนและพูดกันอยู่แล้วอาจต่างรูปต่างเสียงกัน แต่มีความหมายอย่างเดียวกัน ภาษาถิ่นย่อมมีอยู่ก่อนภาษาภาคกลางซึ่งท่านกำหนดขึ้นเพื่อเป็นภาษารวมชาติไทย *(ภาษามาตรฐาน)* ต้องศึกษาทั่วประเทศ เหมือนดังทุกชาติเขาก็มีภาษากลาง *(มาตรฐาน)* เพื่อใช้ในราชการ และภาษาถิ่นซึ่งชาวถิ่นใช้อยู่ในถิ่นของเขา ผู้ใดพูดและเขียนอ่านได้ทั้งภาษากลาง และภาษาถิ่นก็เป็นผู้มีกำไรในเรื่องความรู้ทางภาษาดีกว่าคนในภาคกลางซึ่งส่วนใหญ่รู้แต่ภาษากลาง ข้าพเจ้ามีความคิดอยู่ตลอดเวลาว่า ถ้าชาวไทยถิ่นซึ่งศึกษาและใช้ภาษากลางมีมากขึ้น ก็เกรงภาษาถิ่นจะเหลืออยู่แต่ในวรรณคดีถิ่น และในหมู่ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวถิ่นซึ่งนับวันก็จะหมดสิ้นไปทุกที ข้าพเจ้าเคยไปในถิ่นต่างๆ เคยไปในตลาดของแต่ละถิ่น ข้าพเจ้าพอจะฟังคำคนถิ่นในตลาดออก เพราะส่วนใหญ่เขาพูดภาษากลาง แต่ออกสำเนียงถิ่น ครั้นไปพบผู้เฒ่าพูดภาษาถิ่นแท้ๆ ข้าพเจ้า ต้องเอียงหูตั้งอกตั้งใจฟัง กว่าจะรู้ว่าเขาพูดว่ากระไรก็ต้องใช้ภาษามือโบ๊เบ๊จึงพอจะรู้เรื่องกัน

แต่มาปัจจุบันนี้ คุยกับเพื่อนๆ หรือท่านผู้ใหญ่ เห็นท่านบ่นกันอุบอิบว่าคนไทยผู้มีความรู้ทั้งทางบริหารบ้านเมือง ทั้งหนุ่มสาวผู้มีปริญญาสูงๆ เมื่อออกเสียงคำไทย อ่านคำสำเนียงภาคกลางเขียนประโยคภาษาไทย ทั้งในสถานที่สาธารณะหรือทางสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ ทำไมจึงไม่เหมือนเมื่อ ๑๐-๒๐ ปีมาแล้ว คำกล้ำ เช่น ครู ปลา ปรับปรุง นั้น ตัว ร. ล. หายไปหมด **ครู** กลายเป็น **คู** **ปลา** - ปา **ปรับปรุง** - ปับปุง มากขึ้นทุกทีในบรรดาชนไทยในภาคกลาง จะว่าเพราะมีชาวถิ่นอพยพเข้ามาทำมาหากินมากเข้า คำกล้ำในภาษาถิ่นไม่มี ตัว ร. ล. ซึ่งเราใช้เพื่อเพิ่มความหมายของคำ ปา ป่า ป้า **ปรับ** เป็น **ปับ** **คราว** เป็น **คาว** **ครั้งคราว** เป็น **คั้งคาว** เสียงวรรณยุกต์โท เป็น

ตรี พ่อ-แม่-พ้อ-แม้ - ภาคใต้ - พ้ากใต้ เหมือนนักเรียนอนุบาลออกเสียงโท **พ่อ** เป็น **พ้อ** เสียงตรี เพราะเด็กยังโหนเสียง**พ้อ**ลงเป็น**พ่อ**ไม่เป็น **แม้-แม่** ไม่เป็น ยิ่งสาวๆ ยิ่งออกเสียงอย่างเด็กอนุบาลมาก พ่อแม้ พ้ากใต้ ชุ้มช้าม เคยถามสาวๆ ผู้มีความรู้สูงๆ ว่าทำไมออกเสียงโทเป็นตรีกันมากๆ อย่างนี้ เขาบอกว่า ฟังแล้ว **น่าเอ็นดู**ดี เขาพูดเล่นหรือจริง หรือพูดประชดให้ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ เพราะคงเห็นเป็นยายแก่คร่ำครึไม่ทันสมัย บัดนี้ หนุ่มสาวก็เลียนพูดไม่น่าเอ็นดูอย่างสาวๆ ดังนั้น เสียงวรรณยุกต์โท ก็คงสูญแน่ และยังมีเสียงประหลาดอีกคำหนึ่งคือ เสียง วรรณยุกต์ จัตวา เช่น **หา แขน หอม ถือ** ถูกอ่านหรือพูดออกเสียงเป็นเสียง **เอก** เหมือนเสียงชาวพายัพ เช่น **กล้วยหอม** จะเป็น **ก้วยห่อม** **ช่วยพ่อแม่หากิน** จะฟังเป็น **ช้วยพ้อแม้หากิน** **ถือโทษ** เป็น **ถือโท้ด** หูของข้าพเจ้า และเพื่อนๆ รุ่นข้าพเจ้าไม่ฝาดแน่ๆ **ทหารช่าง-ทห่านช้าง** ขอหยุดเรื่องออกเสียงวรรณยุกต์โทเป็นตรีไว้ก่อน มีคนอื่นๆ พูดเรื่องนี้มาหลายคนแล้ว และทุกคนได้รับคำตอบว่า ไม่พัฒนาภาษาไทยเชยพิลึก

ขอพูดเรื่องมีผู้รู้รุ่นใหม่ๆ คิดผูกคำแทนคำเก่าๆ ที่เคยกำหนดเป็นคำแบบแผนงานของคำสุภาพ ราชาศัพท์ คำราชาศัพท์นั้นมีธรรมเนียมอยู่ว่า ใครจะคิดขึ้นใหม่ต้องกราบทูลขอพระราชทานพระราชดำริ จะได้ทรงทราบหรือทรงพระราชวินิจฉัยเสียก่อน ขอยกตัวอย่างพร้อมกับความคิดเห็นดังนี้

คำที่กำหนดไว้เป็นแบบแผน (ราชาศัพท์)	คำใหม่ที่ผู้รู้สมัยนี้คิดขึ้นแทนคำแบบแผน
"รับเสด็จ"	"ถวายการต้อนรับ"
คำนี้ใช้ได้ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ทุกระดับถึงหม่อมเจ้า	ข้อสงสัยก็คือ ทำไมต้อง *"ถวาย"* และ *"ต้อน"* เพราะท่านผู้เสด็จ *(มา)* ไม่ได้ขอ และการไปต้อนท่านนั้นไม่พึงทำ กลอนที่ว่า *"ใครมาถึงเรือนชานก็ต้อนรับ"* นั้น ชาวบ้านชาวเมืองใช้ เพราะเป็นธรรมเนียมของไทย *(แต่ก่อน)* ผู้ใดมาเยี่ยมตนก็ต้องนำอาหารมาเลี้ยงดู ใครเกรงใจไม่ยอมกินเจ้าของบ้านก็*ต้อนหน้าต้อนหลัง* ให้กินเสียก่อนเสร็จจึงกลับได้ หรือใช้ *ต้อนวัวควาย* ก็ได้
แสดงความจงรักภักดี *(ด้วยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี เช่น เป็นทหารป้องกันบ้านเมือง เป็นข้าราชการที่ซื่อตรง ฯลฯ)*	**"ถวายความจงรักภักดี"** ความจงรักภักดีเป็นหน้าที่ของพลเมืองอยู่แล้ว *(ในใจ)* ทำไมจะต้อง *"ถวาย"* เพราะเป็นนามธรรมประจำใจของพลเมืองดี แต่*"ถวายเคารพ"* คำนับหรือกราบไหว้ด้วยกิริยาอาการให้เห็นได้ เพราะเป็นผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือ
ทรงทักทาย ทรงพระราชปฏิสันถาร	คำนี้ไม่ใช่คำใหม่ เป็นคำธรรมดา **"ทักทาย"** ใช้ได้ทั่วไป แต่เมื่อใช้กับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ก็เติม **"ทรง"** หน้ากริยาทักทาย เช่น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน ณ แห่งใด ก็มีผู้เฝ้าฯ รับเสด็จ จึงทรงทักทายข้าราชการและประชาชนเกี่ยวกับทุกข์สุข กิจการงานต่างๆ ความเป็นอยู่ของเขาเหล่านั้น จึงน่าจะใช้คำว่า *"ทรงทักทาย ทรงไถ่ถามทุกข์สุข ฯลฯ"* ไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า *"ทรงพระราชปฏิสันถาร"* คำๆนี้แต่ก่อนใช้กับพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงต้อนพระราชอาคันตุกะ *(ผู้มาเฝ้าฯ เป็นทางการ)* อาจเป็นผู้แทนของกษัตริย์เมืองอื่น หรือคณะทูตหรือทูตของชาติอื่น ครั้งเก่าๆ นั้น บอกไว้ว่า *"พระราชปฏิสันถาร สามคาบ"* ๑. กษัตริย์หรือประมุขบ้านเมืองของท่านสบายดีหรือ ๒. ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองสมบูรณ์ดีหรือ ๓. ประชาชนพลเมืองอยู่ดีกินดีหรือ อย่างนี้เป็นต้น ปัจจุบันกษัตริย์ และประมุขของชาติ มาเฝ้าฯ เยี่ยมด้วยตนเอง คำทักทายครั้งแรกก็เปลี่ยนไปตามสมัย

เคยถามสาวๆ ผู้มีความรู้สูงๆ ว่า ทำไมออกเสียงโทเป็นตรีกันมากๆ อย่างนี้ เขาบอกว่า ฟังแล้วน่าเอ็นดูดี เขาพูดเล่นหรือจริง หรือพูดประชดให้ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งมีคำนำพระนามตามอิสริยศักดิ์ เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ หรือที่มิได้ทรงกรม แต่ก็มีคำนำพระนามบ่งบอกทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ระดับใด

คำที่คิดขึ้นใหม่ ซึ่งไม่เคยวางไว้เป็นแบบแผนให้ใช้นำพระนาม พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ดังกล่าวไว้ในช้ายมือนั้น คือ คำว่า **"องค์"** ซึ่งใช้ในไวยากรณ์เป็นคำ*ลักษณะนาม* บอกจำนวน เช่น พระพุทธรูป ๒ **องค์** พระที่นั่ง ๓ **องค์** พระมหากษัตริย์ ๕ **พระองค์**

บัดนี้ มีผู้รู้สมัยปัจจุบันได้ใช้คำว่า **"องค์"** *(ลักษณะนาม)* มานำพระนามของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนตำแหน่งของท่าน เช่น องค์ประธาน องค์สภานายิกา องค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชโอรส พระบรมราชธิดา ซึ่งมีคำนำพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า..... นั้น ลักษณะนามใช้ว่า **"พระองค์"** ซึ่งเป็นคำสูงกว่า **องค์**

บัดนี้ ผู้รู้สมัยนี้ท่านนิยมใช้คำลักษณะนามนำหน้าพระนามอันแสดงพระราชอิสริยศักดิ์ว่า องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดจนทรงมีพระตำแหน่งหน้าที่ใดก็นำคำว่า **"องค์"** ใส่หน้าตำแหน่งหน้าที่หมดทุกคำ เช่น *"องค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไป**ทรง**เป็นองค์ประธาน ในงาน....."* *"องค์พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเป็นองค์อุปถัมภกของสมาคม....."* ข้าพเจ้าเคยได้ยินจากสื่อสารมวลชนว่า องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไป**ทรง**เป็นองค์**พระประธาน** ในการ**ทรง**เททองหล่อพระพุทธรูป ถึง ๒ ครั้ง จากโทรทัศน์

นอกจากจะใช้ลักษณะนามนำพระนามว่า **องค์** แล้ว ยังลดคำราชาศัพท์ **"พระองค์"** ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ **องค์พระองค์** นี้ถ้าเป็นคำสามัญก็คือ ตัว *(ลักษณะนาม)* พระองค์ทรงมีพระบรมราชอิสริยศักดิ์สูง เสด็จฯ พระราชดำเนินไปแห่งใด ท่านก็เสด็จฯ ไปทั้งพระองค์อยู่แล้ว

ข้าพเจ้าจึงนึกถึงคำ **อง** ที่ชาวญวน เรียกผู้ที่มีเชื้อสายเป็นพระราชวงศ์ ว่า **อง**เชียง สือ **อง**ต๋ากุน **อง**เชียงชุน แล้วก็รู้สึกเสียดายว่า ทำไมพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ของไทยเรา ต้องถูกขานคำนำหน้าพระนามอย่างญวน เขมร เช่น **องค์บดินทร์** *(เจ้าพระยา บดินทร์-*

เดชา) ผู้เป็นปูชนียบุคคลทางการปราบข้าศึก มีความจงรักภักดีต่อแผ่นดิน กล้าหาญเด็ดเดี่ยวจนเหล่าข้าศึกเกรงกลัว ยกย่อง

คน *(ลักษณะนาม)*
ท่าน *(บุรุษสรรพนามที่ ๒ และที่ ๓)*

ปัจจุบันนี้ คำลักษณะนามว่า **"คน"** นั้นดูเหมือนจะไม่เป็นที่นิยม เพราะต่ำช้าเกินไปหรืออย่างไร ผู้รู้สมัยนี้จึงพัฒนาภาษานำเอาคำบุรุษสรรพนามที่ ๒ และที่ ๓ คือ **ท่าน** มาแทนคำว่า **"คน"** ให้มีหน้าที่เป็น *ลักษณะนาม* อีกหน้าที่หนึ่ง

เราจะได้ยินอยู่ทุกวันนี้ว่า ข้าราชการ ๒ ท่าน ผู้แทนราษฎร ๓๕ ท่าน รัฐมนตรี ๒๕ ท่าน แม้แต่เด็กๆ เช่น เด็กเข้าประกวด **"ผมโก๊ะ"** คัดไว้แล้วได้ ๒๐ ท่าน เหลืออีก ๕ ท่าน คำว่า **ท่าน** ที่ใช้กันเปรอะไปหมด น่าน้อยใจแทน แม่ค้า ภารโรง โจร เท่านั้น ที่จะใช้ว่า แม่ค้า ๒ **คน** โจร ๕๐๐ **คน** ภารโรง ๖ **คน** คำว่า **นาย** สำหรับผู้ใหญ่มีตำแหน่ง ก็ต้องใช้ว่า **ท่าน**ดำ **ท่าน**พิมาน

ข้าพเจ้าลองค้นดูว่า คนเก่าๆ ท่านเคยใช้คำท่าน *(บุรุษสรรพนามที่ ๒ -ที่ ๓)* เป็นลักษณะนามหรือไม่ก็ได้พบในหนังสือพระยาอนุมานราชธน กล่าวไว้ว่า *"เข้าไปในห้องสมุด เห็น สมเด็จฯ กรมพระยา กับ คุณ.....และขุน.....อยู่ในห้องสามท่าน"* ก็เพราะมีเจ้านายอยู่ด้วย ๑ องค์ นั่นเอง

ไม่นานมานี้ข้าพเจ้าได้ฟังลักษณนามที่คิดใหม่ ซึ่งโฆษกโทรทัศน์ อ่านข่าวว่า ๔ **โต๊ะ** ครู ๑๐ **นักเรียนสาว** ฯลฯ

มึง กู วะ โว้ย

คำนี้เคยถือเป็นคำหยาบ แต่ข้าพเจ้าได้ดูโทรทัศน์เป็นภาพยนตร์เกี่ยวกับ นักเรียนหนุ่มสาว *(ปัจจุบัน)* ใช้เรียกแทนชื่อกัน นักเรียนสาวพูดกับนักเรียนชายหนุ่มๆ พูดกับนักเรียนสาวดังกล่าวเช่น สาวทักว่า *"มึงไปไหนมาวะ"* หนุ่มตอบว่า *"ก็ไอ้ดาว (นักเรียนหญิง) มันให้กูไปคอยรับแล้วมันก็ไม่มา"* เขาพูดกันอย่างนี้ทั้งโรงเรียน บางทีก็ใช้คำว่า *นาย แก* แทนบ้าง ก็ฟังค่อยยังชั่วหน่อย คำว่า *ฉัน เธอ* หายไป

ที่ยกคำสุภาพราชาศัพท์ ซึ่งยกมากล่าวนี้ อันที่จริงเป็นเรื่องที่คนสามัญหรือผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องจะต้องใช้ ย่อมเป็นเรื่องยาก หากจะต้องใช้ ก็มีตำรา มีผู้รู้ในสำนักพระราชวังไว้ไถ่ถามได้ แต่ที่นำมาเป็นเนื้อหาก็เพราะ ฟังคำที่คิดขึ้นใหม่แทนคำแบบแผนที่เคยใช้นั้นก็ไม่ล้าสมัยเสียหาย และถ้าจะคิดใหม่ก็ต้องทำตามธรรมเนียม ไม่ใช่คิดขึ้นเองแล้วใช้กันตามสบาย

เสี้ยวหนึ่งของ “แวดวงสื่อมวลชน วังวนของภาษาไทย”

ชาคริต จุลกะเสวี

ปี ๒๕๓๗นี้เป็นปีรณรงค์เพื่อรักษาวัฒนธรรมไทย ก็น่าดีใจที่ทางภาครัฐบาลและเอกชน ได้ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการที่จะช่วยรณรงค์ในการนี้อย่างจริงจังน่าชื่นใจ

จากเสี้ยวหนึ่งของการรณรงค์ดังกล่าว ที่ได้มีขึ้นในพิธีพระราชทาน **“พระเกี้ยวทองคำ พ.ศ. ๒๕๓๖”** ที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๗ โดยได้รับพระกรุณาธิคุณจาก**สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นองค์ประธานในพิธีมอบพระเกี้ยวทองคำให้แก่ผู้ที่มีผลงาน ทางด้านส่งเสริมภาษาไทยดีเด่นประจำปี ๒๕๓๖ ให้แก่บุคคลและหน่วยงานดังต่อไปนี้ คือ

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ

๒. นายพิชัย วาสนาส่ง

๓. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

๔. นิตยสารสกุลไทย

ในโอกาสพิเศษอันเป็นมงคลนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงร่วมฟังการอภิปรายพิเศษ เรื่อง **“แวดวงสื่อมวลชน วังวนของภาษาไทย”** ในงานนี้ด้วยโดยตลอด ซึ่งมีผู้อภิปรายประกอบด้วย **คุณพิชัย วาสนาส่ง คุณเฉลิมศรี หุนเจริญ คุณสุภัทร สวัสดิรักษ์ คุณสมชาย กรุสวนสมบัติ** และ**คุณสุประวัติ ปัทมสูตร** โดยมี**คุณสุรินทร์ แปลงประสพโชค** เป็นผู้ดำเนินรายการอภิปราย ท่ามกลางผู้เข้าร่วมฟังคับคั่งหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้มีการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ให้ประชาชนผู้สนใจทางบ้านได้รับฟังกันด้วย

เนื่องจากการอภิปรายของวิทยากรทุกท่าน ต่างก็มีความสำคัญและน่ารู้น่าฟังเป็นอย่างยิ่ง แต่ **“วารสารไทย”** ของเรามีหน้ากระดาษอยู่จำกัด ผมจึงใคร่ขอประมวลการอภิปรายเฉพาะของวิทยากร ๒ ท่าน ซึ่งเกี่ยวกับสื่อทางไกลที่สำคัญส่วนหนึ่ง คือ **คุณเฉลิมศรี หุนเจริญ** ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กับ **คุณสมชาย กรุสวนสมบัติ** ในฐานะผู้แทนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทั้งสองสื่อทางไกลที่สำคัญ ซึ่งได้ให้ทรรศนะในแง่มุมต่างๆ ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง นำมาสรุปถ่ายทอดให้ท่านผู้อ่าน **“วารสารไทย”** ได้รับทราบกันก่อน ณ โอกาสนี้ด้วย

โดยจะขอเสนอการอภิปรายของ **คุณเฉลิมศรี หุนเจริญ** เกี่ยวกับเรื่อง **“การใช้ภาษาไทยทางสื่อวิทยุกระจายเสียง”** ก่อนแล้วจึงต่อท้ายด้วยเรื่อง**“การใช้ภาษาไทยทางสื่อหนังสือพิมพ์”** ซึ่ง **คุณสมชาย กรุสวนสมบัติ** หรือ **“ชูม”** เจ้าของคอลัมน์ชื่อดังของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นผู้อภิปรายไว้ น่าสนใจมากทั้ง ๒ ราย ส่วนรายอื่นๆ ถ้ามีโอกาสเหมาะจะนำมาเผยแพร่ต่อไปภายหลัง

คุณเฉลิมศรี หุนเจริญ ได้พูดถึงหัวข้ออภิปรายคือเรื่อง **“แวดวงสื่อมวลชน วังวนของภาษาไทย”** สรุปได้ว่า ถ้าพูดกันตามรูปศัพท์แล้ว ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ คำว่า **“แวดวง”** ท่านให้บทนิยามไว้ว่า **“น. (คือคำนาม) วงการ, กลุ่มที่สังกัดอยู่”**

คำว่า **"สื่อมวลชน"** บทนิยามบอกว่าเป็นคำนามเหมือนกัน หมายถึง **"สื่อกลางที่นำข่าวและความรู้ไปสู่มหาชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์"**

และคำว่า **"วังวน"** ในพจนานุกรมฯ หมายถึง **"ห้วงน้ำที่หมุนวน"** เพราะฉะนั้น จึงต้องวนกันไป เพราะคำว่า **"วน"** เป็นคำกริยา แปลว่า **"ไปโดยรอบและหมุนเข้าหาศูนย์กลาง"**

อีกคำหนึ่งที่สำคัญคือ **"ภาษาไทย"** ภาษาที่คนไทยจะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่มีความสำคัญต่อคนไทยและต่อประเทศชาติ ต้องขออนุญาตนำคำของ ศาสตราจารย์พิเศษ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ ซึ่งได้อภิปรายไว้มีความว่า ภาษาไทยมีความสำคัญต่อคนไทย และคนไทยก็คือผู้ที่โชคดี เพราะว่าคนไทยเรามีภาษาของเราใช้เอง และก็มีตัวอักษรประจำชาติของเรามาตั้งแต่เกือบพันปีมาแล้ว

ดังนั้น เราคนไทยผู้ซึ่งเป็นเจ้าของภาษา จึงควรที่จะได้ภาคภูมิใจ และถือว่าภาษาไทยมีความสำคัญกว่าภาษาอื่น เพราะเป็นภาษาของชาติ เป็นภาษาที่เราต้องใช้ชั่วชีวิต แม้ในยุคของโลกานุวัตรในปัจจุบันนี้ ที่เราจำเป็นต้องเรียนรู้ และจำเป็นต้องใช้ภาษาของต่างประเทศอยู่ด้วยในบางกรณี ท่านก็ได้เตือนว่าขอให้ใช้อย่างมีสติ และให้ยึดหลักแนวทางแห่งพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่ได้พระราชทานแก่พระราชโอรสทั้ง ๔ พระองค์ ก่อนที่จะเสด็จศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งจะขออัญเชิญให้อ่านกันตอนหนึ่งด้วยดังนี้ คือ

"เราศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อเป็นกุญแจไขความรู้ เราศึกษาภาษาไทยเพื่อให้เป็นสื่อให้ความรู้ปรากฏกับคนอื่น" ก็ทรงเน้นภาษาไทยเป็นสำคัญ แต่ว่าในปัจจุบันนี้ หากคนไทยจะใช้ภาษาไทยเฉพาะการสื่อความรู้สึกนึกคิดเท่านั้นคงไม่เพียงพอ เพราะเราจะต้องรักษาระเบียบของภาษา ความงดงามของภาษา และกฎเกณฑ์ของภาษา ซึ่งจะแสดงถึงวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติด้วย ตรงนี้ต้องขอพระราชทานพระราชานุญาต อ้างอิงถึงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานรางวัลการประกวดการอ่านทำนองเสนาะของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

"ภาษา นอกจากจะเป็นเครื่องมือการแสดงความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นอารยะประเทศซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษา ซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจ ช่วยกันรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่บรรพบุรุษได้อุตส่าห์สร้างสรรค์ขึ้นไว้ให้เจริญสืบไป"

นี่คือพระราชดำรัสอันทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์ภาษาไทย และการพัฒนาภาษาไทย จะว่าไปแล้วภาษาไทยเรานี้เป็นทั้งศาสตร์และศิลป เพราะผู้ใช้ภาษาไทยจะต้องรักษากฎเกณฑ์ รักษาระเบียบของภาษา ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาความงดงาม ทั้งในกระบวนความและการใช้ด้วย อนึ่งภาษานั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งขึ้น จึงคงต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นควรต้องค่อยเป็นค่อยไป และเป็นไปตามความคิดเห็นของส่วนรวม ความสำคัญก็อยู่ตรงส่วนรวมนี่เอง เพราะฉะนั้น การเคารพต่อระเบียบและความเห็นของส่วนรวมจึงมีความจำเป็นในเรื่องของการใช้ภาษา

นอกจากนั้น ยังต้องรู้จักรสของภาษา เพราะว่าภาษาที่ดีนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องสื่อความหมายที่ดีแล้ว ยังต้องมีความงดงามด้วย ทางภาควิชาการเราเรียนภาษาว่าเป็นวิชาการประเภทศิลปะ และก็เป็นศิลปะที่ยากยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถที่จะสัมผัสด้วยประสาทได้ เราต้องสัมผัสกันด้วยใจ และศิลปะของภาษาก็เป็นศิลปะที่สูงส่ง จะมีความชำนาญได้ก็ต้องใช้ต้องฝึกต้องศึกษากันอย่างมากเป็นธรรมดา ยิ่งเป็นภาษาไทยทางสื่อมวลชนด้วยแล้ว ยิ่งต้องระมัดระวังว่า เราจะใช้อย่างไรจึงจะคงไว้ทั้งรูปแบบ ทั้งกฎเกณฑ์ คือ ให้คงไว้ทั้งศาสตร์และทั้งศิลป ทั้งจะต้องไม่ลืมว่าภาษาไทยนั้น เป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองแตกต่างจากภาษาอื่น การใช้ภาษาไทยให้ได้ผลตามความมุ่งหมายนั้น จึงจะต้องรู้จักลักษณะของภาษาอย่างถ่องแท้เสียด้วย ถึงจะหยิบยกเอาคำมาใช้ได้ถูก ถ้าจะกล่าวถึงภาษาไทยในวงการกระจายเสียง ก็หมายถึงว่า ผู้ใช้ควรจะต้องมีความรู้โดยรวมเป็นหลักใหญ่ๆ ๒ ประการ คือ

๑. ความรู้เรื่องภาษาไทยพื้นฐานสำหรับการกระจายเสียง

๒. หลักการพูดการอ่านออกเสียงเพื่อการออกอากาศ

การมีความรู้ภาษาไทยพื้นฐานสำหรับการกระจายเสียงนั้น ก็จะต้องมีความรู้ในเรื่องของเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทย เพราะว่าการกระจายเสียงนั้นเราใช้โสตภาษาเป็นสำคัญ เพราะเป็นเรื่องของการใช้เสียง เช่น เสียงพยัญชนะก็ต้องทราบว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง อักษรตัวไหนจัดอยู่ในเสียงพยัญชนะประเภทใดมีลักษณะวิธีการเปล่งเสียงอย่างไร

ครูบาอาจารย์ทางภาษาไทย ท่านแบ่งเสียงพยัญชนะออกเป็น ๗ ลักษณะ คือ เสียงกักหรือเสียงระเบิด เสียงเสียดแทรก เสียงกักเสียงแทรก เสียงนาสิก เสียงข้างลิ้น เสียงกระทบ และเสียงกึ่งสระ รวมทั้งจะต้องนึกถึงเสียงพยัญชนะควบกล้ำด้วย

ในส่วนของเสียงสระนั้น ก็จะต้องทราบว่าเสียงสระไหนเป็นเสียงสั้น สระไหนเป็นเสียงยาว จะออกเสียงอย่างไรให้ตรงตามหลักการออกเสียงตามรูปสระนั้น แต่เมื่อมีหลักก็ย่อมมีข้อยกเว้นบ้าง อย่างภาษาไทยภาคกลางนั้น บางคำถ้าเราอ่านออกเสียงตรงตามรูปและอักขรวิธีจริงๆ แล้ว กลับกลายเป็นออกเสียงเพี้ยนไปก็มี ตัวอย่างเช่น รูปสระเป็นสระเสียงสั้นแต่ต้องออกเป็นเสียงยาว เช่นคำว่า *"น้ำเปล่า"* ถ้าเราพูดออกเสียงสั้นว่า *"น้ำ-เปล่า"* ตรงตัวก็เป็นเสียงเพี้ยน เพราะเขาออกเสียงกันว่า *"น้าม-ปล่าว"* ในทางกลับกันก็มีบางคำที่รูปของสระเป็นสระเสียงยาว แต่เวลาพูดจะออกเป็นเสียงสั้น ถ้าไปออกเสียงยาวตรงตามรูปสระก็ว่าพูดเพี้ยน เช่นคำว่า *"ท่าน"* ที่ควรจะออกเสียงว่า *"ท่าน"* แต่เรากลับพูดกันจริงๆ เหมือนกับออกเสียงว่า *"ทั่น"*

> *"ภาษา นอกจากจะเป็นเครื่องมือการแสดงความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย"*

นอกจากเสียงพยัญชนะเสียงสระแล้ว ก็ต้องมีความรู้ในเรื่องของเสียงวรรณยุกต์อีกด้วย เสียงวรรณยุกต์มีด้วยกัน ๕ เสียง คือ เสียงสามัญ เอก โท ตรี จัตวา ทางภาคสื่อมวลชนจะต้องเน้นให้ทราบว่านั่นคือเสียงวรรณยุกต์อะไร ไม่ควรให้สับสนกัน เช่น เสียงวรรณยุกต์โทไม่มี ด้วยจะออกเสียงเป็นวรรณยุกต์ตรีไปหมด ที่เรียกกันในวงการว่า พูดหรืออ่านเพี้ยนวรรณยุกต์ เช่น *"ไม้ด้าย" "ไม้สาม้าดทำด้าย" "ย้ากม้าก"* เสียงวรรณยุกต์โทไม่มีเลย หรืออย่างบางกรณีที่เรียกกันว่าพวกเหน่อลูกกรุงนั้น เสียงจัตวากับเสียงเอกจะออกสับสนกัน เช่น *"ไม่สำคัญ"* เป็น *"ไม่ส่ำคัน" "เรื่องท้องเที่ยวไม้ส่ำคัน"* ดังนี้เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วยังมีเรื่องท่วงทำนองของเสียง จะพูดอย่างไรให้ชวนฟัง ความถูกต้องในการลงเสียงหนักเสียงเบา ท่านศาสตราจารย์พิเศษ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ ได้กำชับนักกำชับหนา ให้ระมัดระวังการลงเสียงเบาในคำ เพราะจะทำให้ความหมายต่างกันไปได้ เนื่องจากในภาษาไทยนั้น บางคำก็ออกเสียงเพียงครึ่งเสียง บางคำก็ออกเต็มเสียง

ข้อสำคัญคือ ถ้าออกเสียงหนักเบาผิดที่แล้ว ความหมายของคำก็จะผิดหรือแปรเปลี่ยนไปทันที ท่านยกตัวอย่างให้พิจารณาประโยคหนึ่ง คือ **"ข้าวเย็นหมดแล้ว"**

ข้าว**เย็น**หมดแล้ว *(ลงน้ำหนักที่ "เย็น")* หมายถึง ข้าวไม่ร้อนแล้ว

ข้าวเย็น**หมด**แล้ว *(ลงน้ำหนักที่ "หมด")* หมายถึง ข้าวที่มีลักษณะเย็นหมดไปแล้ว

ข้าวเย็นหมดแล้ว *(ลงน้ำหนักที่ "ข้าวเย็น")* หมายถึง ข้าวมื้อเย็นหรืออาหารมื้อเย็นไม่เหลือแล้ว

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การสะกดคำให้ถูกทั้งการอ่านการเขียน ส่วนเรื่องของการย่อคำก็ไม่ควรพูดหรือเขียนย่อตามใจชอบแม้แต่คำย่อที่ใช้อย่างเป็นทางการแล้วก็ตาม ก็ควรให้มีคำเต็มของคำย่อนั้นก่อน คือ ต้องให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านทราบเสียก่อนว่าคำนั้นย่อมาจากอะไร เช่น *"เลขาธิการ สวช. ได้เปิดเผยว่า..."* โดยไม่มีความว่า *"สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ"* อยู่เลย คนอ่านคนฟังก็อาจจะไม่เข้าใจว่า สวช. ก็คือหน่วยงานนี้ หรือบางทีภาษาทางสื่อมวลชน อย่างข้อความว่า *"ตำรวจจับโจรใน ร.ร."* ซึ่งปกติเรามักจะย่อ ร.ร. จากคำว่า *"โรงเรียน"* แต่ความหมายข่าวมันไม่ใช่ ไม่ใช่ ร.ร. ที่หมายถึงโรงเรียน แต่กลับเป็นโรงแรมไป การใช้คำย่อเหล่านี้จึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก ดังนั้นถ้าจะใช้คำหรือตัวย่อกันจริงๆ ก็ควรเป็นตัวย่อที่รู้จักกันดีอยู่แล้วโดยทั่วไป เช่น ครม. ปปป. กพ. เหล่านี้เป็นต้น

ส่วนเรื่องของการใช้คำภาษาต่างประเทศก็ควรใช้เท่าที่จำเป็น นอกนั้นควรใช้ภาษาไทย และควรเลือกคำใช้ให้ถูกต้องตรงความหมายให้ถูกสำนวน เช่น ไม่เอาคำกริยามาเป็นคำนาม ไม่เอาคำนามไปใช้เป็นกริยา และจะต้องศึกษาให้ทราบว่าเมื่อไหร่จะใช้คำว่า **"การ"** คำว่า **"ความ"** ซึ่งในแวดวงสื่อมวลชนควรที่จะคำนึงถึง โดยเฉพาะแวดวงการกระจายเสียง

และอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือ เรื่องระดับภาษา ต้องทราบว่าเมื่อไหร่ควรจะใช้ภาษาอย่างเป็นทางการ เมื่อไหร่จะใช้ภาษากึ่งทางการ หรือใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ ต้องระมัดระวังให้ถูกต้องกับเรื่องที่จะออกอากาศ เช่น แถลงการณ์ประกาศ ข่าว ก็ควรใช้ภาษาทางการ ถ้าไปจัดรายการเพลงก็ใช้ภาษาที่ไม่ต้องเป็นทางการได้

ส่วนวิธีการพูดการอ่านภาษาไทยเพื่อการกระจายเสียงก็ต้องคำนึงด้วยว่าไม่ใช่เรื่องธรรมดาที่ว่า ใครที่เรียนมาแล้วก็

ย่อมอ่านได้ ออกอากาศได้ เพราะการพูดการอ่านทางการกระจายเสียงนั้นถือว่าเป็นศาสตร์ เป็นวิชาความรู้อย่างหนึ่งที่ต้องฝึกต้องศึกษาต้องมีความชำนาญไม่ใช่อาศัยเพียงพรสวรรค์แต่ต้องมีพรแสวงประกอบด้วย คือ การค้นคว้าหาความรู้ให้ทันโลกด้วย

สรุปรวมในสาระสำคัญมี ๔ ประการ ที่ต้องทราบในการพูดอ่านออกอากาศ คือเรื่องของเสียง เรื่องของอักขรวิธี เรื่องของลีลา และเรื่องของความชัดเจน ลีลานั้นหมายถึงจังหวะจะโคนและวรรคตอนด้วย

ซึ่งเหล่านี้ก็เป็นเรื่องของภาษาไทย ที่อยู่ในแวดวงของสื่อมวลชนทางด้านกระจายเสียงโดยสังเขป

ไม่ว่าแวดวงสื่อมวลชน หรือแวดวงไหนก็ตาม ภาษาไทยก็เป็นภาษาที่มีชีวิตและเป็นภาษาที่ผู้ใช้ เพราะฉะนั้นเรื่องของถ้อยคำสำนวนจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อันจะเป็นผลให้ลักษณะภาษาไทยเปลี่ยนแปลงไปได้ในภายหน้า

แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ก็จะทำให้ภาษาเจริญงอกงาม หรืออาจจะทำให้ภาษาวิบัติไปก็ได้ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาแล้ว ก็ขอให้พวกเราซึ่งเป็นคนไทย ที่ใช้ภาษาไทยทุกคนและเป็นเจ้าของภาษาด้วย ควรที่จะช่วยกันดูแล และยินยอมให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญงอกงามดีขึ้นเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องช่วยกันยับยั้งช่วยกันรณรงค์ป้องกันการเปลี่ยนแปลง ในทางที่จะทำให้ภาษาไทยทรุดโทรมลงไปด้วย ดังเหตุผลที่จะรับฟังจากบทประพันธ์ของ **ดร.สุจริต เพียรชอบ** ที่ท่านได้ประพันธ์ไว้ว่า

ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ
เราสามารถบอกได้ไทยอยู่ไหน
พอได้ยินศัพท์แต่เพียงนัย
ก็มั่นใจไทยแท้แน่นอนจริง
ภาษาไทยเอกลักษณ์ประจำชาติ
ช่วยให้ไทยองอาจพิลาศยิ่ง
แสดงความเป็นชาติไทยไม่ประวิง
เราก็ยิ่งเห็นคุณค่าภาษาไทย

ที่กล่าวแล้วนั้นเป็นบางส่วนของเรื่อง **"แวดวงสื่อมวลชน วังวนของภาษาไทย"** ในแง่มุมของการใช้สื่อทางวิทยุกระจายเสียงต่อไปเราจะขอเสนอในแง่มุมของหนังสือพิมพ์บ้างจากการอภิปรายของคุณ **"ชูม"** แห่งไทยรัฐ ได้ช่วยให้ความเข้าใจได้ง่ายดี มีประโยชน์มากเช่นกัน

ซึ่งทางภาคหนังสือพิมพ์นั้น ส่วนหนึ่งก็เหมือนกับตกเป็นจำเลย ว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้ภาษาแกว่งไกว ก็ขออนุญาตให้การต่อที่ประชุมซึ่งเป็นเสมือนศาลที่เคารพว่า จำเลยมีความจำเป็นอย่างไรที่ให้การอย่างนี้

ก่อนอื่นต้องขอกราบเรียนว่า หนังสือพิมพ์เป็นเวรกรรมที่ต้องทำงานรีบเร่ง ต้องเร่งรีบเขียน เร่งทำ เร่งขาย เพราะหนังสือพิมพ์นั้นบูดง่าย จากราคา ๕ บาท ถ้าหากข้ามวันไปก็จะลดเหลือเพียง ๕ สตางค์เท่านั้นเอง มีคำเปรียบเปรยของผู้ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์ว่า ต้องเร่งเร็วเหมือนช่างตีเหล็ก ในขณะที่นิตยสารอย่างสกุลไทยนั้นอาจจะเปรียบเทียบว่าเหมือนช่างทอง หรือช่างเจียระไน แต่ถ้าหากเป็นพวกหนังสือพิมพ์เขียนผิดก็ต้องผิดไปเลย ไม่สามารถจะประดิดประดอยถ้อยคำใหม่ ซึ่งความเร็วตรงนี้เป็นตัวบังคับที่สำคัญที่สุด ยิ่งตอนนี้หนังสือพิมพ์เช่นไทยรัฐ ต้องพิมพ์กรอบ จึงเป็นปัญหาของการพิมพ์เป็นอย่างมาก

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อนำสารไปสู่คนกลุ่มกว้าง จึงต้องใช้คำง่ายๆ ให้คนรับได้ ใช้ภาษาพูดมากที่สุด ซึ่งภาษาที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือก็คือภาษาที่สะท้อนออกมาจากกลุ่มคนต่างๆ นั่นเอง อย่างเช่นคำว่า **"มัน"** แล้วเติม **"ส"** คือ คำที่ใช้บ่อยๆ บางยุคบางสมัยก็เลยใช้คำว่า **"มันส์พะย่ะค่ะ"** เลยเป็นความมันที่เกิดขึ้นพิเศษ เพราะสมัยนั้นนักหนังสือพิมพ์หลายๆ คนก็เป็นนักวิจารณ์ภาพยนตร์ด้วย ก็วิจารณ์ภาพยนตร์ของพระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ ซึ่งภาพยนตร์ของพระองค์ท่านไม่ใช่มันส์ธรรมดา แต่เป็นมันส์พะย่ะค่ะ คำนี้ก็เลยเป็นคำที่ติดตลาดไปอีกคำ

หรือคำว่า **"กูละเบื่อ"** ก็ใช้บ่อย **"แบบว่า"** ก็ใช้บ่อย ทุกวันนี้เวลาเราจะเขียนอะไรก็ใช้ **"เป็นอะไรที่..."** ซึ่งก็เป็นคำที่โก้ดี ซึ่งคุณ**"ชูม"**ได้ยกตัวอย่างด้วยว่า วันนี้มาอภิปรายในงานพระเกี้ยวทองคำ ก็เป็นอะไรที่ส่งไปอีกแบบหนึ่ง

และมีคำที่ใช้กันมากๆ อีกคำหนึ่ง นั่นก็คือคำว่า **"ตัวเอง"** คำนี้ก็ใช้กันบ่อยๆ และล่าสุดก็คือ **"เอนสะท้าน"** ซึ่งหมายถึงว่า พอสอบเอนทรานซ์แล้ว มันก็สะท้านไปถึงเอ็นถ้าสอบไม่ได้ คือ วาบหวิวไปหมด

นี่คือความเข้าใจง่ายๆ และประชาชนก็รับรู้ ซึ่งคำเหล่านี้ก็มีปัญหาว่าหนังสือพิมพ์สร้างคำเหล่านี้ขึ้นมา หรือว่าประชาชนใช้อยู่แล้ว ก็จะมีทั้งสองทาง แต่ส่วนใหญ่แล้วประชาชนใช้อยู่ก่อนแล้วเราดึงเข้ามา คงไม่ใช่ที่เราสร้างและน้อยคำนักที่เราจะสร้างขึ้นมาเอง แต่ส่วนใหญ่คงเป็นการสะท้อนขึ้นมาในการเลือกใช้คำง่ายๆ นั่นเอง

ทีนี้ก็มาถึงการพาดหัวข่าว ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกวิพากษ์กันอย่างมากว่า ทำไมจะต้องพาดหัวอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งคุณ**"ชูม"**ก็ขออนุญาตกราบเรียนว่า คำพาดหัวข่าวเป็นการพาดหัวข่าวเพื่อให้ดึงดูดใจ เพื่อจะให้คนอ่านหรือคนที่ไม่มีเวลาอ่านหนังสือพิมพ์เข้าใจง่าย และวันที่มีข่าวมีเรื่องก็จะพาดหัวข่าวได้ง่าย

มีอยู่สมัยหนึ่ง ขอยกตัวอย่างข่าวๆหนึ่งว่า มีสาวอยู่นางหนึ่งไปแจ้งความกับตำรวจที่โรงพักว่า *"ดิฉันถูกข่มขืนค่ะ"* ทันใดนั้นตำรวจก็ไปจับตัวบุรุษที่ถูกกล่าวหาว่าข่มขืนหญิงสาวผู้นั้น บุรุษผู้นั้นก็บอกว่า *"ผมเปล่านะครับ เพราะผมข่มขืนมาตั้งหลายครั้งแล้ว ไม่ใช่ข่มขืนครั้งเดียว"* และข่าวเพียงเท่านี้เราจะทำอย่างไรกับมันดี ในที่สุดหัวหน้าข่าวก็บอกว่า เรามาพาดหัวข่าวในลักษณะให้ชวนฉงนก็แล้วกัน คนจะได้อยากอ่านข่าวนี้ พอดีในยุคนั้นมีกีฬาอยู่ประเภทหนึ่งคือ โบว์ลิ่ง ซึ่งเป็นกีฬาที่ฮิตมากสำหรับประเทศไทยเรา ที่เราเรียกว่ากีฬา *"ทอยแก่น"* เราก็เลยเอาคำว่า "ทอยแก่น" มาเป็นคำชวนฉงนโดยพาดหัวข้อข่าวว่า *"สาวแจ้งตำรวจจับหนุ่มทอยแก่น หนุ่มโต้สาวแก่นนี้เคยทอย"* ก็เป็นสำนวนพาดหัวข่าวเพื่อให้ฉงนว่าทอยแก่นคืออะไร และแก่นนี้เคยทอยคืออะไร

และต่อมาอีกวันหนึ่งก็เช่นเดียวกันซึ่งไม่มีข่าวใหญ่ๆเลย คือส่วนใหญ่ในวันอาทิตย์ไม่ค่อยจะมีข่าวอะไร ก็พอดีมีอยู่ข่าวหนึ่ง คือมีสาวอยู่คนหนึ่งน้อยอกน้อยใจคุณแม่ เลยใช้ปืนยิงตัวเองโดยยิงเข้าไปทางปาก แล้วเราจะทำอย่างไรให้ข่าวเล็กอย่างนี้เป็นข่าวใหญ่ไปได้ ก็เลยพาดหัวข่าวว่า *"สาวน้อยใจแม่ตื่นเช้าแปรงฟันด้วยลูกปืน"* คนก็ฉงนว่าทำไมต้องแปรงฟันด้วยลูกปืน ลูกปืนแปรงฟันอย่างไร แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่อะไร คือเขายิงตัวเองด้วยลูกปืน โดยยิงเข้าไปทางปาก ยิงกรอกปากแล้วยิงตอนเช้า เราก็เล่นสำนวนว่า *"แปรงฟันด้วยลูกปืน"*

อันนี้ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่พอเวลาที่ไม่มีข่าวก็ต้องใช้วิธีการหรือลูกเล่นต่างๆ กันไป มาอีกครั้งหนึ่งก็เป็น น.ส.พ. อีกฉบับหนึ่งที่หาข่าวพาดหัวไม่ได้ ดูไปดูมาก็มีข่าวชู้สาวอีก นั่นคือมีสามีคนหนึ่งฆ่าชู้เสียชีวิตบนเตียง แต่เป็นการฆ่าที่ไม่ใช่ธรรมดา เขากระโดดเข้าไปฆ่า เราก็มาคิดกันว่าเราจะพาดหัวข่าวว่าอย่างไรดี บังเอิญในช่วงนั้นมีนักมวยอยู่คนหนึ่งเป็นแชมเปี้ยนโลกคนแรกของประเทศไทย คือ **โผน กิ่งเพชร** ชื่อ **"โผน"** คนก็รู้จักว่าหมายถึง **"โผน"** นักมวยแชมเปี้ยนโลก และก็มีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งซึ่งไม่ใช่ไทยรัฐได้พาดหัวข้อข่าวว่า *"โผนแทงชู้ดับคาที่"* พอพาดข่าวยักษ์อย่างนี้แล้วคนก็ตกใจกันนึกว่าตายแล้ว...แชมป์โลกของเราฆ่าชู้ที่ไหน... ชักสนใจ แต่อ่านไปแล้ว *"โผน"* เป็นเพียงกริยา คือโผนหรือโดดเข้าไปแทงเขาดับคาที่จริงๆ แล้วเราก็พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้การพาดหัวข่าวมีความน่าสนใจ ซึ่งบางทีอาจทำให้ภาษาสูญเสียไปบ้าง

แต่ถ้าคิดไปคิดมาในแง่มุมของความสนุกสนานแล้ว ก็คิดเสียว่าเป็นความสนุกสนาน เป็นความบันเทิงก็แล้วกัน ซึ่งเรื่องนี้ก็ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอาจารย์ท่านหนึ่งของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ทำวิจัยในเรื่องนี้ไว้ ซึ่งอาจารย์ท่านนั้นได้ให้ความเป็นธรรม และมองหนังสือพิมพ์ด้วยความเอ็นดู ไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่คอขาดบาดตายอย่างเช่น โผนแทงชู้ดับ

แล้วนอกจากนั้นความเข้าใจง่ายๆ อีกอย่างหนึ่งก็คือเวลาเราเขียนข่าว ข่าวหนึ่งจะเป็นข่าวที่ใส่สีตีไข่บ้างเล็กน้อย ซึ่งนอกจากจะทำให้คนอ่านเข้าใจง่ายก็พยายามขยายความบ้างในหลักการของหนังสือพิมพ์คงไม่ใส่ความคิดเห็นลงไปในข่าว แต่ยกเว้นข่าวที่เบาๆ หรือข่าวที่เป็นเรื่องสนุกสนาน ไม่ใช่เป็นสาระก็ขอยกเว้น อย่างเช่น ข่าวกีฬา ก็มีการบรรยายว่ายกทัพจับศึกกัน เพื่อให้มันมีความเบาและสบายตัว ก็จะมีคำที่เราเห็นกันอยู่บ่อยๆ อย่างนักฟุตบอลเราต้องเรียกว่านักเตะฟุตบอล หรือนักเตะพม่าเราก็เรียกว่านักเตะหงสาวดี ส่วนนักฟุตบอลไทยเราก็เรียกว่านักเตะลุ่มเจ้าพระยา

เมื่อสมัยก่อนพม่าไปแข่งกับไทยบ่อยมาก เราก็ต้องมาเขียนข่าวให้มันเบาๆ บรรยายภาพไปว่า... *"นักเตะหงสาวดีกับนักเตะลุ่มเจ้าพระยาผลัดกันรุกผลัดกันรับมาตลอดครึ่งหลังจนใกล้จะหมดเวลานักเตะหงสาวดีก็บุกเข้าถล่มนักเตะไทยดุจระลอกคลื่นในแม่น้ำเจ้าพระยาและในแม่น้ำคงคา..."* ใส่เข้าไปเต็มที่ ให้คนอ่านเห็นภาพว่าบุกเข้าไปเป็นระลอก อีก ๓ วันต่อมาท่านอาจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็เขียนใน นสพ. **"สยามรัฐ"** หน้า ๕ ของท่านว่า *"แม่น้ำเจ้าพระยานั้นน่ะแน่ใจว่ามีคลื่น แต่แม่น้ำคงคาที่อินเดียไปเห็นมาแล้วว่ามันไม่มีคลื่นเลย ต่อไปเวลาจะบรรยายให้นึกถึงของจริงด้วย..."* นี่ก็เป็นข้อตักเตือนของท่านอาจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

คุณ**"ชูม"**ได้ขอยกตัวอย่างเรื่องดาราไทยอีกคนหนึ่ง ก็ขออนุญาตเอ่ยนาม ซึ่งเป็นดาราที่มีชื่อเสียงมาก นั่นก็คือ **คุณจตุพล ภูอภิรมย์** ตอนคุณจตุพลเสียชีวิต ข่าวนี้ในหนังสือพิมพ์ก็ขายดิบขายดี แต่บังเอิญจะต้องสร้างสถานการณ์ว่าคุณจตุพลนั้นมีแฟนหรือใครสักคนหนึ่งเป็นลักษณะดาราอยู่บ้างก็ขอเอ่ยนาม เพราะเป็นเรื่องที่ผ่านมานานแล้ว ก็คือหนังสือพิมพ์ว่า **คุณเนาวรัตน์ ยุกตะนันท์** ก็ไม่มาเคารพศพ พวกเราก็ลุ้นกันมาก ในที่สุดเธอก็มาเคารพศพ ถึงตอนนี้หนังสือพิมพ์เราก็บรรยายภาพ เมื่อตอนที่คุณเนาวรัตน์มาเคารพศพทำอย่างไร เข้าไปจุดธูปแล้วไปกราบศพ และในตอน ๓ ทุ่ม พระสวดเสร็จแล้ว ไม่มีใครเห็นนอกจากผู้สื่อข่าวไทยรัฐ ข่าวก็บรรยายว่า *เมื่อก้มลงไปกราบแล้วลุกขึ้นยืนโอนเอนไปมาคล้ายต้นสนที่ปราศจากรากแก้วยามต้องลม*

เพียงเขียนออกไปเท่านั้นแหละ ตอนเช้าก็ได้รับโทรศัพท์มากมายว่า ต้นสนที่ปราศจากรากแก้วหมายถึงอย่างไร บางคนก็ว่าต้นสนที่ปราศจากรากแก้วพอมันโดนลมก็ล้มแล้ว ซึ่งคนที่เขียนข่าวนี้จบนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปรับตัวให้เขียนออกมาเป็นข่าวง่ายๆ ก็ชักรู้สึกท้อถอย เพราะถูกต่อว่าทั้งวัน แต่ขณะที่เขาเกือบจะหมดกำลังใจ หัวหน้าฝ่ายจำหน่ายได้เดินขึ้นมาบนโรงพิมพ์ แล้วถามว่าใครเขียนข่าวขึ้นมาเมื่อเช้านี้ คนเขียนข่าวก็บอกว่าผมเขียนเอง มีอะไรหรือ

หัวหน้าฝ่ายข่าวก็บอกว่าเขียนอย่างไร หนังสือพิมพ์ที่สะพานควายจึงขายได้ถึง ๓,๐๐๐ กว่าฉบับ ขายดิบขายดีลูกค้าอ่านไปร้องไห้ไป วันหลังเขียนให้มันๆ กว่านี้อีกนะ เป็นอย่างนั้นไป

เป็นอันว่ามอง ๒ มุม ในเชิงวิชาการถือว่าผิดข้อเท็จจริง โดยส่วนที่ปราศจากรากแก้วไม่มี แต่ในส่วนที่บรรยายเพื่อที่ให้ชาวบ้านอ่านนั้นมันมี ก็ทำให้มีชีวิตชีวาขึ้นพอสมควร เรื่องอย่างนี้เรียกว่าทำกันไปทั้งๆ ที่รู้เหมือนกันว่าอาจจะทำอะไรผิดบ้าง แต่มันก็เป็นสื่อเพื่อจะดึงให้คนอ่านมากๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ไม่อ่านหนังสือ ก็จะทำให้พวกเขาอ่านหนังสือได้อย่างมีสีสัน

ซึ่งก็หวังว่าต่อไปคนที่อ่านหนังสือถึงอีกยุคหนึ่งระดับหนึ่ง จะต้องไต่ระดับหนึ่งของตัวเองขึ้นไป แต่ถ้าสักวันหนึ่งหากยังไม่ปรับตัวซึ่งเปรียบเสมือนต้นสนซึ่งปราศจากรากแก้ว คนก็คงจะไม่อ่านหนังสือของเรา ถึงแม้ว่าจะใช้ลูกเล่นหรือว่าทำให้ภาษาไทยผาดแผลงไปอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่หนังสือพิมพ์รายวันอย่างเช่นไทยรัฐ ก็ได้ช่วยดำเนินการรณรงค์ภาษาไทยที่ถูกต้องอยู่ด้วย ซึ่งหลายๆ คนอาจจะมองไม่เห็น

คือที่จริงแล้วมีอยู่ ๒ ประเด็นที่มีอยู่ในหนังสือพิมพ์นี้ ยกตัวอย่างการเขียนภาษาอังกฤษ เราไม่มีทางหลีกพ้นที่จะต้องเอ่ยชื่อภาษาอังกฤษ หรือชื่อเหมือนภาษาอังกฤษ ในหลักภาษาไทยราชบัณฑิตยสถานได้กำหนดไว้ว่า คนเขียนภาษาไทยเราจะต้องคงเสียงไม่คงรูป เช่นคำว่า **"นิวยอร์ค"** ซึ่งทางด้านราชบัณฑิตยสถานบอกว่าไม่ใช่เสียงถูกต้อง จะต้องสะกดด้วย **ก** เพราะเราเอาเสียงไม่ใช่เอารูป เราก็ทำตามท่าน และวันแรกที่เราลงข่าวไป คนโทรศัพท์มาว่าไทยรัฐกันมากว่า **"นิวยอร์ก"** อะไรเขียนผิด ว่าดันไปเอา ก.มาสะกด ทำไมไม่ใช้ ค. มาสะกด อย่างนี้เป็นต้น ในที่สุดเราก็ต้องชี้แจงว่านี่เป็นกติกา นอกจากนั้นก็ไม่ให้ใส่วรรณยุกต์ ถ้าเป็นคำภาษาอังกฤษ

อย่างเช่นคำว่า**"สนุ๊ก"**ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเขียนก็เป็น **"สนุก"** ทุกที ไม้ตรีก็ไม่มี ไม้โทก็ไม่มี ดูเป็นสนุก คนก็ถามว่า **"สนุก"** แปลว่าอะไร แล้วแทนที่ **"สนุก"** จะเป็น ค. ก็เป็น ก. อีก และนี่เราก็ปฏิบัติตามกฎ ถึงแม้ว่าบางครั้งเราอาจไม่เห็นด้วย อย่างที่ว่ายุคนี้เป็นยุคโลกานุวัตรจริง เราก็อยากให้เด็กไทยที่เห็นภาษาไทย นึกย้อนหลังไปว่าภาษาอังกฤษสะกดด้วยอะไรจะดีกว่า อย่างเช่น **"นิวยอร์ค"** ก็สะกดด้วยตัว ค. ก็ให้เขานึกถึงตัว เค. ในภาษาอังกฤษ แต่จะยกเว้นคำว่า **"โค้ก"** เพราะถ้าไม่ใส่วรรณยุกต์จะอ่านเป็นอย่างอื่น

นอกจากนั้นคนไทยบางคนเขียน **"อูกานดา"** จนคนบางคนเรียกนักเตะ นักชก จากอูกานดา เขียนไปเขียนมาเป็น **"นักชก-โอ้กานดา"** แต่ตามราชบัณฑิตให้ใช้ **"อูกานดา"** เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามที่ราชบัณฑิตสถานได้กำหนดไว้ อะไรก็ตามที่เป็นหลักของภาษาที่เราใช้กันอยู่แล้ว ทางหนังสือพิมพ์เราก็มีนโยบายให้ยึดคำนั้น นักข่าวหนังสือพิมพ์เองอาจไม่มีความรู้ แต่ถ้าลงไปทำงานตรงนั้นก็จะมีตำราอยู่แล้วเล่มหนึ่ง คอยเปิดคำไหนเป็นคำที่ถูกก็ใช้ได้ เช่นคำว่า *"หัวมงกุฎ ท้ายมังกร"* ที่มักจะใช้กันเป็นประจำบ่อยที่สุด แต่เขียนทีไรมันเขียนเป็น *"หัวมังกุ ท้ายมังกร"* ก็มารู้จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐนี่เอง เมื่อก่อนไม่รู้

แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่ได้ทำหนังสือพิมพ์มาเป็นเวลานาน คุณ**"ชูม"**บอกว่าก็มีความรักภาษาไทยอยู่เช่นเดียวกับทุกท่านในห้องประชุมนี้ แต่นักข่าวหนังสือพิมพ์ก็มีหน้าที่และมีภาระกิจบางประการที่จะต้องทำงานแข่งกับเวลา ทำงานในลักษณะที่จะนำสารที่ค่อนข้างยาก แปลไปสู่ประชาชนให้เข้าใจอย่างง่ายๆ เพราะฉะนั้นในโอกาสที่เราจะผิดพลาดก็คงจะมีบ้าง ซึ่งในเรื่องนี้อาจทำให้ภาษาไทยพลิกกันไปมาบ้าง ซึ่งความพลิกอันเหล่านี้มักเกิดขึ้นแล้วมันก็มักจะหายไปได้เอง ทั้งๆ ที่นักข่าวหนังสือพิมพ์ทั้งหลายก็ไม่อยากจะให้มีผิดพลาด แม้ว่าจะพยายามระมัดระวังกันอยู่แล้วก็ยังอาจจะมีอะไรผิดๆ อยู่เรื่อยตลอดเวลา ก็เพราะต้องทำงานแข่งกับเวลาอยู่มากด้วยนั่นเอง

แต่คนหนังสือพิมพ์หวังเพียงว่า สิ่งที่ได้ทำไปนั้นจะเป็นการสื่อสารไปยังพี่น้องประชาชน คนอ่านของเรา ซึ่งอ่านหนังสือยังไม่ถนัดนั้นได้อย่างง่ายๆ ดีพอสมควร ก็ขอให้หนังสือพิมพ์ได้ช่วยเป็นตัวกลางของการสื่อสารด้วยก็แล้วกัน อะไรที่เป็นหลักเกณฑ์ เป็นกฎกำหนดที่ถูกต้องอยู่แล้ว หนังสือพิมพ์ก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามได้อยู่แล้ว

ท่านผู้อ่าน **"วารสารไทย"** คงจะพอมีความเข้าใจในเรื่องความยากง่าย ของผู้ที่ใช้สื่อทางไกลประเภทวิทยุกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์ ดังที่ได้กล่าวมานี้ได้ดีขึ้นบ้างแล้ว หากมีข้อเสนอแนะนำต่อกันและกันประการใด สื่อที่สำคัญทั้ง ๒ สื่อนี้เขาก็พร้อมที่จะรับฟังจากท่านได้เสมอ

ถึงจะมีบางสื่อยังคงบ่อนทำลายผลการรณรงค์ภาษาและวัฒนธรรมไทยเราอยู่บ้าง ก็ขอให้พี่น้องประชาชนทั้งหลายได้โปรดใช้ความอดทน แล้วร่วมจิตรร่วมใจช่วยกันรณรงค์ดำรงรักษาไว้ ทั้งภาษาและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยเราไว้ให้ดีที่สุดด้วยเถิด ซึ่ง คุณ **"ชูม"** แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้จบการอภิปรายลงด้วยการให้พาดหัวข่าวงานวันอภิปรายนี้ว่า **"พระเกี้ยวทองคำมันส์หยด ชำแหละสื่อมวลชนถึงกึ๋น วอนรักษาภาษาไทย" ช่างเข้าทีดีแท้ๆ**

พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับ โขนธรรมศาสตร์

ปัญญา นิตยสุวรรณ

โขนธรรมศาสตร์ คือ โขนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แสดงโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งที่กำลังศึกษาอยู่และที่สำเร็จการศึกษา ไปประกอบอาชีพและรับราชการเป็นใหญ่เป็นโต เช่น เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ เป็นรัฐมนตรี เป็นนายตำรวจ เป็นอัยการ เป็นผู้จัดการธนาคาร เป็นต้น ผู้ให้กำเนิดโขนธรรมศาสตร์ คือ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านเป็นทั้งผู้ให้กำเนิด ผู้อำนวยการฝึกซ้อม อำนวยการแสดง บางครั้งก็เป็นผู้แสดงอีกด้วย เหตุที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จัดตั้งโขนธรรมศาสตร์ขึ้นมา ก็เพราะท่านต้องการจะพิสูจน์ให้เห็นว่า เด็ก

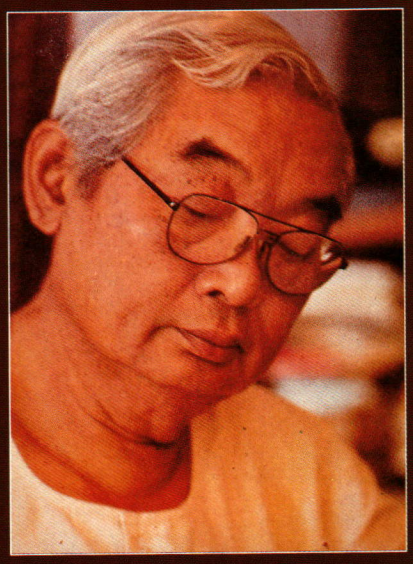

รุ่นหนุ่มที่อยู่ในวัยศึกษาระดับปริญญานั้นมิได้ดูถูกโขนเหมือนอย่างที่หลายๆ คนเข้าใจ เมื่อเด็กหนุ่มเหล่านั้นไม่ได้ดูถูกโขนว่าเป็นศิลปะล้าสมัยแล้ว ก็ต้องออกแสดงได้ด้วย ท่านจึงรับสมัครนักศึกษาชายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้ามาฝึกหัดโขน ปรากฏว่ามีนักศึกษาชายสนใจสมัครเข้ามาหัดโขนกันมากมาย โดยที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้อำนวยการฝึกสอน ร่วมด้วยครูอาจารย์จากกรมศิลปากร การเรียนโขนของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นไปตามขั้นตอน เช่นเดียวกับการหัดโขนในสมัยโบราณทุกประการ เช่น การฝึกหัดเบื้องต้น ท่าตบเข่า ถองสะเอว เต้าเสา ถีบเหลี่ยม ผู้หัดเป็นลิงก็มีการฉีกขา จากนั้นจึงหัดแม่ท่าและหัดแสดงเป็นชุดเป็นตอนตามบทที่จะแสดงแต่ละครั้ง

เมื่อนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฝึกหัดโขน จนมีความรู้และความสามารถแล้ว พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็นำโขนธรรมศาสตร์ ออกแสดงเนื่องในโอกาสต่างๆ ที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีผู้เข้าชมมากมายทุกรอบที่แสดง ผู้เข้าชมต่างมีความเห็นตรงกันว่า ภูมิใจที่ได้เห็นนักศึกษาธรรมศาสตร์แสดงโขนได้ดีไม่แพ้นักแสดงโขนอาชีพ

ที่น่าชมเชยก็คือ โขนธรรมศาสตร์จะแสดงอย่างถูกต้อง ตามแบบแผนการแสดงโขนสมัยโบราณ บทที่ใช้ประกอบการแสดงจะมีทั้งบทพากย์ เจรจา และขับร้อง การแสดงตอนใดที่ตัวโขนจะต้องรำเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง เช่น ตอนกุมภกรรณจะเข้าทำพิธีลับหอกโมกขศักดิ์ ก่อนเข้าโรงพิธีจะต้องรำเพลงพราหมณ์เข้า และเมื่อจะออกจากโรงพิธีต้องรำเพลงพราหมณ์ออก นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็จะฝึกหัดรำเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงดังกล่าวนี้ จนสามารถรำได้อย่างคล่องแคล่วและถูก

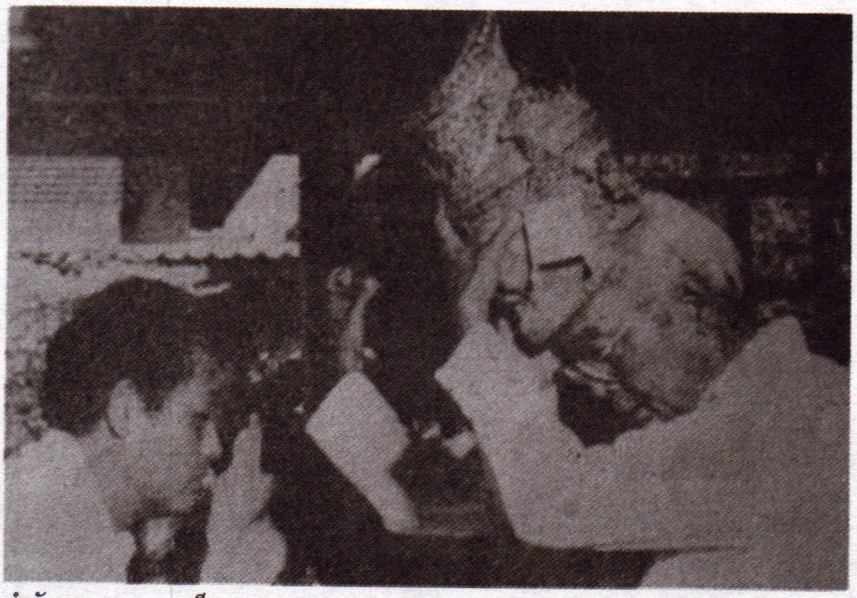

กำลังครอบครูพระฤาษี

ต้องตามแบบท่ารำโดยไม่ผิดเพี้ยน เรียกว่าโขนหลวงเคยแสดงอย่างไร โขนธรรมศาสตร์ก็แสดงอย่างนั้น

นอกจากโขนธรรมศาสตร์จะแสดงที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ยังจัดแสดงออกอากาศทางโทรทัศน์อีกหลายครั้ง การจัดโขนธรรมศาสตร์แสดงทางโทรทัศน์นั้น มิใช่ว่าจะจัดแสดงเพียงในกรุงเทพมหานครเท่านั้น แม้ในต่างจังหวัดเช่นที่ภาคใต้ โขนธรรมศาสตร์ก็เคยไปแสดงออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๐ หาดใหญ่ เมื่อครั้งที่โขนธรรมศาสตร์ไปแสดงที่ภาคใต้ เหตุที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ผู้ก่อตั้งโขนธรรมศาสตร์จะนำโขนธรรมศาสตร์ไปแสดงต่างจังหวัดนั้น ท่านได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับประจำวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ และคุณสมบัติ ภู่กาญจน์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน นำมาตีพิมพ์ใหม่ในหนังสือ **"คึกฤทธิ์ ๘๐"** ซึ่งพิมพ์แจกเป็นอภินันทนาการแก่ผู้ซื้อหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันเสาร์ ที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ อันเป็นมงคลวาระครบรอบวันเกิดปีที่ ๘๐ ของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ความตอนหนึ่งมีว่า

"ด้วยเหตุนี้โขนธรรมศาสตร์จึงลงทุนไปภาคใต้และภาคเหนือ ซึ่งไม่ค่อยจะได้ดูโขนละคร และไม่ค่อยจะได้ฟังดนตรีไทยที่เป็นคลาสสิกจริงๆ

การแสดงเหล่านี้ ถึงแม้จะมีในท้องที่ไกลๆ เป็นครั้งคราว ก็เป็นของขนาดสุกเอาเผากินแสดงกันเล็กๆน้อยๆ และฉาบฉวย ไม่เต็มยศใหญ่ ครบเครื่องและถูกแบบฉบับเหมือนโขนธรรมศาสตร์หน้าที่นี้ เป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรมิใช่หรือ? ถูกแล้วครับ โขนธรรมศาสตร์ก็ไม่ได้คิดที่จะไปแย่งหน้าที่ หรือทำหน้าที่ของกรมศิลปากร มีแต่จะคิดส่งเสริม เพราะการที่กรมศิลปากร จะนำโขนละครไปแสดงต่างจังหวัดนั้น มี อยู่สองทาง ทางหนึ่งนั้น ถ้าทำด้วยการริเริ่มของกรมศิลปากรเอง กรมศิลปากรก็จะต้องมีงบประมาณไว้ใช้จ่าย ซึ่งกรมศิลปากรไม่มี เรื่องนี้ก็น่าเห็นใจกรมศิลปากร และน่าเห็นใจรัฐบาล เพราะเงินงบประมาณนั้น ต้องให้ไปตามกรมกองต่างๆ ตามลำดับความสำคัญของงานที่จะทำ การนำโขนละครไปแสดงต่างจังหวัดนี้ ยังไม่อยู่ในอับดับแรก ทางที่สองนั้นคือ ถ้าคนในจังหวัดใดต้องการดูโขนละคร แล้วหามาที่กรมศิลปากรโดยทางจังหวัดนั้นออกค่าใช้จ่ายให้กรมศิลปากร ก็สามารถจะนำโขนละครไปแสดงให้ดูได้ โขนธรรมศาสตร์สอดแทรก หรือเสือกเข้ามาที่ตรงนี้ ที่ไหนที่คนยังไม่เคยดูโขนละครโขนธรรมศาสตร์ก็ไปเล่นให้ดู ครับ ไปเล่นปลุกกำหนัด พอโขนธรรมศาสตร์ไปเล่นแล้ว คนก็มักจะอยากดูอีก เมื่ออยากดูแล้วพูดจาเลียบเคียงมาที่โขนธรรมศาสตร์ โขนธรรมศาสตร์ก็เฉยเสีย อยากดูหนักเข้า ก็หามาที่กรมศิลปากร กรมศิลปากรก็เอาโขนละครไปเล่น และได้ทำหน้าที่ของกรมศิลปากรอย่างเต็มภาคภูมิ อย่างที่จังหวัดมหาสารคามนั่นแหละครับ โขนธรรมศาสตร์ไปเล่นไว้เมื่อปีก่อน เล่นคืนเดียวแล้วก็กลับ คนดูเป็นหมื่น ถึงปีนี้ จังหวัดมหาสารคามก็หาโขนละครกรมศิลปากรไปเล่น คนดูมากมายหลายหมื่น และดูด้วยความชื่นชมจริงๆ ความรู้สึกเป็นไทยได้เกิดขึ้นแล้ว และงอกเงยยิ่งขึ้น โขนธรรมศาสตร์ก็ดีใจ และรู้สึกว่าได้สนองคุณกรมศิลปากร ผู้ซึ่งมีพระเดชพระคุณเอื้อเฟื้อแก่โขนธรรมศาสตร์ตลอดมา"

จากข้อเขียนของ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ที่เล่าว่าการที่ท่านนำโขนธรรมศาสตร์ไปแสดงต่างจังหวัดเพื่อเร้าใจให้คนที่มาดูโขนธรรมศาสตร์แล้วอยากดูใหม่อีกครั้ง โขนธรรมศาสตร์ก็จะแกล้งนิ่งเสียไม่ไปแสดงปล่อยให้เป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรนำโขนไปแสดงที่จังหวัดนั้นๆ ซึ่งก็ได้ผลดีเพราะมีผู้ไปปูพื้นไว้ให้แล้ว กรมศิลปากรก็เดินได้สะดวก และด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลในสมัยฯพณฯ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีจึงมีนโยบายและงบประมาณให้กรมศิลปากรนำโขนไปแสดงต่างจังหวัด ทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย เรียกว่า โครงการศิลปะวัฒนธรรมสัญจร

คนต่างจังหวัดทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทยได้ดูโขนกรมศิลปากร และ

เกิดความสนใจจนดูโขนเป็น ทั้งๆ ที่แต่ก่อนไม่เคยมีโขนไปแสดงมาก่อน อานิสงส์จากการที่คนไทยในต่างจังหวัดได้ดูโขนธรรมศาสตร์ของ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ไปแสดงให้ดูเพื่อเรียกร้องความสนใจของคนต่างจังหวัดจนอยากดูอีก จึงเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากรซึ่งจะต้องเผยแพร่ศิลปะการแสดงประเภทนี้ไปสู่ประชาชน ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ เรียกว่า ถ้าเปรียบคนต่างจังหวัดเป็นแผลคัน โขนธรรมศาสตร์ก็เป็นผู้ชักนำโขนกรมศิลป์ไปเกาได้ถูกที่คัน ทำให้บรรเทาความคันลงไปได้อย่างชะงัด

นักศึกษาธรรมศาสตร์ ตลอดจนผู้ร่วมงาน และผู้ก่อตั้งโขนธรรมศาสตร์ คือ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์นั้น เวลาที่เดินทางไปแสดงโขนธรรมศาสตร์ตามต่างจังหวัด มิได้โดยสารยานพาหนะชนิดเลิศอะไรเลย ถ้าเป็นการเดินทางโดยรถยนต์ทั้งคณะ ก็จะโดยสารรถบัสธรรมดาๆ มิได้ปรับอากาศจากหน้าสำนักงานหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ถนนราชดำเนินกลาง ไปยังจุดหมายปลายทาง ท่านเจ้าของคณะโขนธรรมศาสตร์ คือ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ถึงแม้จะมีรถเก๋งติดเครื่องปรับอากาศ และเครื่องอำนวยความสะดวกอยู่หลายคัน แต่ท่านก็ไม่ปลีกตัวหลบไปนั่งรถสบายๆ ตามลำพัง เหมือนหัวหน้าวงดนตรีลูกทุ่งทั้งหลาย ท่านกลับนั่งไปในรถบัสร่วมกับนักศึกษาธรรมศาสตร์ทั้งไปและกลับ

ถ้าเป็นการไปแสดงที่ต่างจังหวัดโดยการโดยสารรถไฟ คณะโขนธรรมศาสตร์รวมทั้ง พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็จะนั่งรถเร็วชั้นที่ ๓ นั่งหลับนกทั้งไปและกลับ สำหรับนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่ยังหนุ่มยังสาว ก็คงจะไม่ลำบากลำบนกับการเดินทางแบบนี้ แต่พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ในเวลานั้นท่านอายุเกิน ๖๐ ปีแล้ว ร่างกายควรจะได้รับการพักผ่อน

แทนที่ท่านจะปลีกตัวไปเครื่องบินหรือไปนั่งรถไฟชั้นที่ ๑ แต่ด้วยความที่ท่านต้องการจะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคณะโขนธรรมศาสตร์อย่างใกล้ชิด และแสดงให้เห็นถึงน้ำใจเสียสละของท่าน ท่านจึงนั่งหลับนกไปกับคณะทั้งไปและกลับ

ครั้งหนึ่งภายหลังจากเสร็จการแสดงที่หาดใหญ่แล้ว คณะโขนธรรมศาสตร์ก็เดินทางกลับกรุงเทพ โดยขบวนรถเร็วชั้นที่ ๓ ตามเคย ในขณะที่รถไฟจอดที่สถานีแห่งหนึ่ง ปรากฏว่ามีชายคนหนึ่งมีอาการแก่ดีกรีและผสมอารมณ์บ้าเดินขึ้นมาอาละวาดบนรถไฟในโบกี้ที่คณะโขนธรรมศาสตร์ และพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นั่งอยู่ พอเข้าไปถึงตรงกลางโบกี้ก็ร้องถามว่า

"ในที่นี้ใครใหญ่วะ"

ในขณะที่คณะโขนธรรมศาสตร์กำลังตกตะลึง พูดอะไรไม่ออกอยู่นั้น พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ซึ่งนั่งสงบเสงี่ยมอยู่ที่เก้าอี้ตรงกลางโบกี้ ก็เอ่ยขึ้นด้วยเสียงเรียบๆ และช้าๆ ว่า

"ผมนี่แหละใหญ่"

และก่อนที่เหตุการณ์จะดำเนินต่อไป เจ้าหน้าที่ตำรวจหลายนายก็เข้ามาถึงตัวชายคนนั้น ตรงเข้ารวบตัวเอาไว้และแจ้งให้เขาทราบว่า ผู้ที่เขากำลังล่วงเกินอยู่นั้นคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย พอได้ยินเท่านั้น ชายขี้เมาก็เข่าอ่อนทรุดลงกองกับพื้นหายบ้าซาเมาทันที ก้มลงกราบขอโทษเป็นการใหญ่ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ผู้มีความเมตตาไม่ประสงค์จะให้ตำรวจเอาผิดกับชายคนนั้น จึงบอกว่า

"อย่าไปลงโทษอะไรเขาเลยเมานะ"

เจ้าหน้าที่ตำรวจก็พาชายคนนั้นลงไปจากโบกี้รถไฟ ชายคนนั้นกลับมีอาการสงบเรียบร้อยผิดกับตอนที่เข้ามาราวกับคนละคน ส่วนพลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็นั่งสงบเสงี่ยมต่อไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

นี่เป็นเหตุการณ์หนึ่งในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นของคณะโขนธรรมศาสตร์ ที่ไปแสดงต่างจังหวัด

การแสดงโขนของนักศึกษาธรรมศาสตร์ ที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ในฐานะที่เป็นหัวหน้าคณะ และเป็นผู้อำนวยการแสดง ที่จัดไปแสดงต่างจังหวัดนั้น จะแสดงแบบโขนหน้าจอ มีเวทียาวปลูกกลางสนาม มีจอผ้าขาวขึงอยู่ทางด้านหลังติดป้ายชื่อโขนธรรมศาสตร์ ก่อนเริ่มแสดงโขน ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงโหมโรง พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จะเป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาครูฤาษีและครูพระพิราพ ซึ่งประดิษฐานอยู่บนโต๊ะบูชา

ครั้นถึงเวลาแสดงท่านก็จะนั่งเด่นเป็นสง่าอยู่ทางด้านหลังโรงตรงวงปี่พาทย์ ผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัดก็จะเข้าไปนั่งสนทนากับท่าน พวกลูกน้องก็จะคอยให้บริการ ผู้แสดงโขนก็คือนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนจะออกไปแสดงก็เข้าไปกราบท่าน เพื่อขอพรให้เกิดศิริมงคลยังผลให้การแสดงดำเนินไปด้วยดีไม่ผิดพลาด บางคนก็นำหัวโขนไปให้ท่านทำพิธีสวมให้เป็นการประเดิมเริ่มสวมหัวโขนเป็นครั้งแรก ครั้นออกไปแสดงเสร็จสรรพกลับเข้ามาแต่ละครั้งก็จะเข้าไปกราบท่านอีก เรียกว่าออกก็กราบ เข้าก็กราบ ถึงคนเจรจาและครูผู้ช่วยฝึกสอนรวมทั้งนักดนตรี นักร้อง ก็จะเข้าไปกราบท่าน เมื่อเลิกการแสดงแล้ว ประชาชนที่ยืนดูอยู่ทางด้านหลังโรงโขนได้แลเห็นศิษย์เคารพนบไหว้ครูบาอาจารย์เช่นนี้ ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาการแสดงโขนของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากยิ่งขึ้น

โขนธรรมศาสตร์เริ่มแสดงครั้งแรกๆ ที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในโอกาสเฉลิมฉลองวาระอันเป็นมงคลต่างๆ ปีละสองครั้งบ้างสามครั้งบ้าง การแสดงทุกครั้งมีผู้เข้าชมแน่นหอประชุมใหญ่ทุกครั้งไป การแสดงโขนธรรมศาสตร์ที่หอประชุมใหญ่ครั้งที่นับว่าสำคัญ และเป็นเกียรติแก่โขนธรรมศาสตร์ คือ การแสดงโขนสมโภชเนื่องในมงคลวโรกาสสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมารในปลายเดือนธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กราบบังคมทูลเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรการแสดงโขนในคืนวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๕ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่ทั้ง ๓ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการแสดงโขนธรรมศาสตร์ในครั้งนั้น

การแสดงโขนธรรมศาสตร์ที่จัดแสดงสมโภชครั้งนี้ มีให้ประชาชนชมต่อไปในวันเสาร์ ที่ ๓๐ และวันอาทิตย์ ที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๕ เพื่อนำรายได้ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย และต่อมาในวันเสาร์อาทิตย์ต้นเดือนมกราคม ๒๕๑๖ โขนธรรมศาสตร์ก็แสดงอีก ๒ วัน เพื่อเก็บเงินสบทบทุนสถาบันไทยคดีศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แสดงเป็นพระราม

โขนธรรมศาสตร์ที่จัดแสดง ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งหลังสุด เป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๒๗ และหลังจากการแสดงครั้งนั้นแล้ว โขนธรรมศาสตร์ก็ไม่ได้แสดงที่เวทีหอประชุมใหญ่อีกเลย และในอนาคตคงจะไม่มีใครได้ชมโขนธรรมศาสตร์ที่หอประชุมใหญ่อีกแล้ว คุณสมบัติ ภู่กาญจน์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน เขียนไว้ในหนังสือ **"คึกฤทธิ์ ๘๐"** ที่พิมพ์แจกเพื่ออภินันทนาการแก่ผู้ซื้อหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันเสาร์ ที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นวันครบรอบวันเกิดปีที่ ๘๐ ของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ก่อตั้งโขน ธรรมศาสตร์ คุณสมบัติเล่าถึงเหตุผลที่โขนธรรมศาสตร์ต้องลาโรงไปอย่างน่าเสียดาย ความตอนหนึ่งมีว่า

"โขนธรรมศาสตร์เฟื่องฟูมาจนถึงเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษา ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ บทบาทการแสดงก็เริ่มสร่างซาไป

จนถึงการกวาดล้างอีกครั้งเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โขนธรรมศาสตร์ก็เกือบจะยุติบทบาทไปโดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุผลสองประการ คือ

๑. นักศึกษาที่จบการศึกษาไปแล้ว เริ่มมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ไม่สามารถแบ่งเวลามาร่วมแสดงได้เต็มโรงอีกต่อไป

๒. นักศึกษารุ่นหลังที่พยายามฝึกหัดต่อเนื่องไว้ โดยที่มีการเปิดรับนักศึกษาชาย หญิง เข้าฝึกซ้อมเป็นประจำอยู่ทุกปี ตลอดระยะเวลาเกือบ ๑๐ ปีนั้น ลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ จนถึงในที่สุดการที่จะ "ผสมโรง" ให้โขนธรรมศาสตร์เปิดการแสดงขึ้นได้ ก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจทำได้อีกต่อไป"

แสดงเป็นพระราม

จากข้อเขียนของคุณสมบัติ ภู่-กาญจน์ ที่ยกมาให้อ่านกันนี้ คงจะทำให้ท่านที่สนใจใคร่จะได้ชมโขนธรรมศาสตร์ผิดหวังไปตามๆ กัน อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โขนธรรมศาสตร์ต้องลงโรงไปนั้น ผู้เขียนคิดว่าเวลานี้ท่านผู้ก่อตั้งโขนธรรมศาสตร์มีอายุมากขึ้นและเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สามารถจะออกท่าโขนเป็นแบบฉบับให้ศิษย์รำตามได้อย่างแคล่วคล่องเหมือนเมื่อก่อน การเรียนการสอนจึงไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ถึงแม้ว่าวันนี้จะไม่มีโขนธรรมศาสตร์ให้ชม ไม่ว่าจะเป็นที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือที่เวทีไหนๆ ก็ตาม แต่โขนธรรมศาสตร์ก็ยังคงมีประวัติการแสดงอยู่ในความทรงจำของท่านผู้ที่เคยชมโขนธรรมศาสตร์มาแล้วในอดีต และในวันนี้ผู้เขียนก็จะขอฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับการแสดงโขนธรรมศาสตร์ที่หอประชุมใหญ่ นำมาเล่าสู่ท่านผู้อ่านสักสองเรื่อง

เรื่องแรกคือ นักศึกษาที่แสดงโขนธรรมศาสตร์เป็นตัวเสนายักษ์และสิบแปดมงกุฎนั้น ก่อนที่จะแสดงจริงๆ ก็จะมีการฝึกซ้อมเป็นประจำทุกเวลาเย็น เพื่อให้การแสดงเรียบร้อยในเวลาแสดงจริงๆ นักศึกษาเหล่านี้จะมาซ้อมพร้อมกันบ้าง ขาดหายไปบ้าง ทำให้ไม่ทราบจำนวนผู้แสดงที่แน่นอนว่าเสนายักษ์และสิบแปดมงกุฎจะมีเท่าใด ครูทองสุก ทองหลิม ผู้รับหน้าที่ควบคุมจัดเครื่องโขนจึงกำหนดให้มีเสนายักษ์และสิบแปดมงกุฎอย่างละ ๑๐ คู่ ครั้นถึงเวลาแสดงจริงๆ มีนักศึกษามาแสดงมากกว่าที่ซ้อมไว้ จึงมีการแย่งเครื่องโขนมาแต่งใครมาก่อนก็ได้แต่งเครื่องออกแสดง ใครมาทีหลังทั้งๆ ที่มาซ้อมเป็นประจำก็ไม่มีเครื่องแต่ง นี่แหละตรงกับที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เคยพูดไว้ว่า *"โขนธรรมศาสตร์เป็นโขนอยากเล่น"*

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ ในการแสดงโขนชุด**ศึกกุมภกรรณ** ตอน กุมภกรรณพุ่งหอกโมกขศักดิ์ ที่หอประชุมใหญ่การแสดงผ่านมาหลายรอบและก็เรียบร้อยทุกครั้ง พิเภกบดยาบนหินบดแล้วนำไปพอกที่คมหอกโมกขศักดิ์เพื่อถอนพิษหอก แต่มีอยู่รอบหนึ่งพิเภกเกิดลืมเอาหินบดยาออกไป ในขณะที่กำลังตกใจว่าจะเอาหินบดยาจากที่ไหนปรากฏว่ามีเด็กชายตัวเล็กๆ คนหนึ่งนุ่งกางเกงขาสั้นสวมเสื้อยืดคอกลมถือหินบดยาออกไปกลางเวทีส่งให้พิเภก คนดูหัวเราะกันลั่นหอประชุมใหญ่ ก็จะไม่ให้คนดูหัวเราะได้อย่างไร เด็กคนนั้นไม่ใช่ตัวโขนและไม่ได้แต่งเครื่องโขนแล้วถือหินบดยาออกไปร่วมแสดงกับพวกโขนด้วย ผู้ที่ให้เด็กชายคนนั้นเอาหินบดยาออกไปให้พิเภก ไม่ใช่ใครที่ไหนหรอกท่านผู้อำนวยการแสดงและกำกับการแสดงโขนธรรมศาสตร์ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นั่นเอง

การแสดงโขนธรรมศาสตร์ที่ผ่านมาในระยะหลังๆ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จะมอบหมายให้ผู้เขียนเป็นคนจัดทำบท แต่เมื่อครั้งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดแสดงโขนชุด **พิเภกสวามิภักดิ์** เนื่องในมงคลวโรกาสสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ณ หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทอดพระเนตร และต่อมาแสดงให้ประชาชนชมอีกหลายรอบนั้น พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นผู้จัดทำบท ผู้เขียนต้องยอมรับว่าท่านเป็นผู้จัดทำบทโขนคนแรกที่บรรจุเพลงหน้าพาทย์ ให้มีการเดี่ยวเครื่องดนตรีประกอบโขน คือท่านเขียนบทตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับไล่ออกจากกรุงลงกา ตามบทที่ว่า

"คิดแล้วจึงออกบทจร
ข้ามเนินสิงขรคิรีศรี
เลี้ยวลัดเลาะป่าพนาลี
อสุรีออกนามพระรามา"
- เดี่ยวซออู้กราวในแล้วเชิด -

ในสมัยต่อมาผู้เขียนซึ่งเคยจัดทำบทโขนให้กรมศิลปากรแสดง ก็ถือโอกาสบรรจุเพลงหน้าพาทย์เดี่ยว เครื่องดนตรีตามอย่าง พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ไปด้วย จนปัจจุบันนี้ดูจะเป็นที่นิยมทั้งผู้เขียนบทและผู้ชมการแสดงโขน เพราะการบรรจุเพลงหน้าพาทย์โดยใช้เครื่องดนตรีเดี่ยว ฟังแล้วออกจะแปลกๆ หูดีอยู่ และในบทโขนตอนพิเภกสวามิภักดิ์นี้อีกเช่นกัน มีอยู่ตอนหนึ่งคือตอน

แสดงเป็นทศกัณฐ์ ตอนลงสวน

ทศกัณฐ์โกรธพิเภกที่ทำนายฝันไม่ต้องตามความประสงค์ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ท่านเขียนว่า

"เมื่อนั้น
ท้าวทศเศียรยักษา
ได้ฟังถ้อยคำอนุชา
โกรธาพักตร์เผือดเดือดดาล
พระหัตถ์กุมแกว่งพระแสงขรรค์
ขบฟันเงือดเงื้อจะสังหาร
โจนจากแท่นแก้วสุรกานต์
โถมทะยานไล่องค์อนุชา"

ผู้เขียนนั่งดูการซ้อมอยู่หลายรอบ เห็นผู้แสดงเป็นตัวทศกัณฐ์จับคันศรทุกครั้งในบท **"พระหัตถ์กุมแกว่งพระแสงขรรค์"** เกิดความรู้สึกว่า ไม่ตรงกับบท จะเป็นเพราะผู้แสดงเป็นทศกัณฐ์ฟังบทไม่ชัดว่าเขาร้อง **"พระขรรค์"** แต่หยิบ **"คันศร"** หรือผู้จัดเครื่องจัดผิดให้ศรไปแทนพระขรรค์ ผู้เขียนอดรนทนไม่ได้ จึงเรียน พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ว่า ทศกัณฐ์จับคันศรมิใช่พระขรรค์ตามบทร้อง พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ กลับตอบว่า

"ช่างเถิดครูจับอะไรก็ได้ ไม่เป็นไรหรอก ขอให้มันรำสวยและถูกจังหวะจะโคน ก็พอแล้วละ"

นอกจากโขนธรรมศาสตร์จะแสดงที่เวทีหอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และต่างจังหวัด รวมไปถึงที่ต่างประเทศแล้ว ยังแสดงในงานวัดอีกด้วย ไม่ใช่ว่าโขนกรมศิลปากรเท่านั้นที่แสดงงานวัด โขนธรรมศาสตร์ก็แสดงงานวัดด้วยเหมือนกัน แต่ไม่ได้แสดงในงานศพ โขนธรรมศาสตร์แสดงเนื่องในงานมหาสมณานุสรณ์ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โขนธรรมศาสตร์แสดงในงานดังกล่าวถึง ๓ คืน และในระหว่างการแสดงทั้ง ๓ คืนนั้น ยังมีการแสดงพิเศษเพิ่มขึ้นมาอีกวันหนึ่ง ซึ่งพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เขียนเล่าไว้ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับประจำวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๑๔ และคุณสมบัติ ภู่-กาญจน์ อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน นำมาพิมพ์อีกครั้งในหนังสือ **"คึกฤทธิ์ ๘๐"** ที่พิมพ์แจกผู้อ่านหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันเสาร์ ที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ ความตอนหนึ่งว่า

"แต่ตอนบ่ายวันที่ ๑ สิงหาคมนั้น เป็นเวลาเสด็จพระราชดำเนินเปิดงาน เวลา ๑๖ นาฬิกา แล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรนิทรรศการในงานนั้นจนทั่ว กะกันไว้ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินกลับราว ๑๘.๓๐ นาฬิกา

ตามประเพณีของการแสดงโขนในงาน เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงโขนก็จะต้องเริ่มโหมโรงแล้วลงโรง กะว่าเมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่านโรงโขนโขนจะต้องแสดงอยู่บนเวทีแล้ว เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึง โขนออกถวายบังคมทั้งโรงแล้วแสดงต่อไปจนเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในการนี้ ผมก็ได้บอกให้แสดงโขนตอนนางลอย เพราะคาดว่าจะได้เวลาตามนั้นพอดี

แต่ปรากฏว่าการณ์มิได้เป็นไปตามคาด จนเวลา ๑๘ นาฬิกากว่าแล้วก็ยังมิได้เสด็จพระราชดำเนินผ่านโรงโขน

โขนก็จะจบลง จะทำอย่างไรดี?

การแสดงโขนนั้น ว่าที่จริงเป็นการแสดงที่ยืดหยุ่นได้

ถ้ามีเหตุที่จะต้องแสดงให้สั้นก็รวบรัดตัดความลงมาได้ ไม่เสียเรื่อง

แต่ถ้ามีเหตุที่จะต้องแสดงให้นานๆ ก็สามารถจะเพิ่มเวลาออกไปได้ไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยการเติมบทพากย์ด้วยการพากย์กระทู้โต้ตอบกันและการเจรจาตลอดจนส่งตลกออกไปขัดจังหวะ

ทั้งนี้หมายถึงโขนอาชีพที่มีความชำนิชำนาญจริงๆ แต่โขนธรรมศาสตร์เป็นเพียงโขนอยากเล่น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เล่นได้เฉพาะตอนที่ได้ซักซ้อมกันไว้เท่านั้น ไม่เคยเล่นกลอนสด

แต่เมื่อเหตุการณ์จวนตัวขึ้นดังที่ได้ว่ามา ซึ่งบังคับให้โขนธรรมศาสตร์ต้องแสดงอยู่บนเวทีเรื่อยๆ ไปก่อน ผมก็จำเป็นต้องเอาวิธีการของโขนอาชีพมาใช้

บทพากย์โอดของพระรามตอนพบศพสีดาแปลงนั้น ซ้อมกันไว้เพียงสองบท ผมก็ขอให้คนพากย์พากย์ต่อไปเรื่อยๆ อีกหลายบท

พระรามผู้ซึ่งไม่เคยได้ยินบทพากย์เหล่านั้นมาก่อนเลย ก็ตีบทเรื่อยไปเหมือนกับว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ผมก็ได้แต่นั่งตกตะลึงอยู่หลังโรง

จากนั้นก็มีพากย์กระทู้ พระราม

กริ้วหนุมานยืดยาว หนุมานซึ่งทั้งตกใจทั้งกลัวก็ชี้แจงแก้ตัวอย่างยืดยาวไม่เคยซ้อมกันมาทั้งนั้น

ทั้งพระรามและหนุมานแสดงเหมือนกับว่าเล่นอยู่ทุกวัน"

ข้อความที่ยกมาอ้างถึงนี้เป็นของ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านผู้อ่านก็คงจะนึกภาพออกว่าการแสดงโขนธรรมศาสตร์ในวันนั้นน่าตื่นเต้นเพียงใด ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ด้วย เพราะเป็นคนพากย์โขนคู่กับครูเจริญ เวชเกษม ในขณะที่พากย์โขนตามบทที่เคยซ้อมการแสดงโขนธรรมศาสตร์มาเป็นอย่างดี พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็ขอให้พากย์เพิ่มเติมเพื่อรอเวลารับเสด็จ ผู้เขียนจึงปรึกษากับครูเจริญว่า หลังจากพากย์บทตอนพระรามโศกเศร้าคร่ำครวญ เพราะความเข้าใจผิดคิดว่านางสีดาตายจบลงแล้ว ต่อไปก็ควรจะเจรจากระทู้พระรามกับหนุมาน บทเจรจากระทู้ของพระรามกับหนุมานตอนนางลอยนี้ มีอยู่ ๒ แบบ คือ กระทู้ใหญ่ กับกระทู้เล็ก บทกระทู้ใหญ่นั้นมีผู้สันนิษฐานว่า เป็นบทที่**หมื่นไพเราะพจมาน** *(อาบ สุนทรสนาน)* เป็นผู้แต่ง บทกระทู้ใหญ่มีข้อความโต้ตอบกันยืดยาว และถ้อยคำสำนวนก็ไพเราะมาก นักพากย์โขนในสมัยโบราณถ้าผู้ใดได้บทกระทู้ใหญ่นี้ก็มักจะหวงแหนไม่ยอมให้ใครต่อไปอีก ส่วนบทกระทู้เล็กมีผู้สันนิษฐานว่าผู้แต่งคือ **หมื่นพากย์ฉันทวัจน์** *(พากย์ พากย์ฉันท-วัจน์)* บทกระทู้เล็กนี้เป็นแบบสั้นๆ ถ้อยคำสำนวนไพเราะสู้บทกระทู้ใหญ่ไม่ได้ ผู้เขียนได้บทกระทู้ใหญ่และกระทู้เล็ก แต่ครูเจริญได้บทกระทู้เล็กเพียงอย่างเดียว ตกลงวันนั้นผู้เขียนก็เลยเจรจาบทกระทู้ใหญ่ให้พระรามรำ และครูเจริญเจรจาบทกระทู้เล็กให้หนุมาน ถึงแม้ว่าบทกระทู้ใหญ่กับบทกระทู้เล็กจะมีความแตกต่างกันในเรื่องความยาวและความไพเราะ แต่ก็มีความหมายโต้ตอบเหมือนกัน จึงสามารถเจรจาได้ทั้งแบบกระทู้ใหญ่และกระทู้เล็กในเวลาเดียวกัน

ตอนแรกๆ ผู้เขียนกับครูเจริญก็ลองๆ เจรจาบทต้นๆ เสียก่อน เพื่อทดสอบว่าผู้แสดงโขนธรรมศาสตร์จะสามารถรำได้หรือไม่ ตามศัพท์ภาษาโขนเรียกว่า "**ตีบทแตก**" หรือไม่ ปรากฏว่าเกิดเหตุน่าอัศจรรย์ใจ เพราะในขณะที่เราทั้งสองคนเจรจาไปก็ดูพระรามกับหนุมานทำบทตามคำเจรจาไปด้วย ไม่น่าเชื่อว่าทั้งพระรามและหนุมานทำบทตามคำเจรจาได้ เรียกว่าเกือบจะถูกต้องบริบูรณ์ คราวนี้ผู้เขียนกับครูเจริญก็เลยได้ใจ แทรกกลเม็ดเด็ดพรายเข้าไปในคำเจรจากระทู้เหมือน กับเจรจาให้ตัวโขนอาขีพรำ ทั้งพระรามและหนุมานของโขนธรรมศาสตร์ก็รำได้ตามเคยทุกคำเจรจาผู้แสดงโขนธรรมศาสตร์จะยกมือขึ้นทำบทตามคำเจรจาโดยไม่หยุดอยู่นิ่งๆ จนทำให้คนดูจับได้ว่าผู้แสดงโขนตีบทไม่ได้หรือไม่อยากรำ

โขนธรรมศาสตร์ที่แสดงที่วัดบวรนิเวศวิหารในวันนั้น ทั้งตัวพระรามและหนุมานตีบทแตก สามารถรำบทเจรจากระทู้ของพระรามกับหนุมานตอนนางลอยได้ดี ไม่ใช่ว่าโขนธรรมศาสตร์แสดงได้ดีในสายตาผู้เขียนและผู้ชมเพียงเท่านั้น แม้แต่ท่านผู้ให้กำเนิดผู้อำนวยการฝึกซ้อม และผู้อำนวยการแสดงโขนธรรมศาสตร์ คือ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็พอใจ ท่านเขียนทิ้งท้ายไว้ในบทความที่ผู้เขียนยกมาอ้างในตอนต้นแล้ว ว่า

แสดงเป็นทศกัณฐ์

"คืนนั้นโต้โผใจใหญ่ บอกโขนทุกคนว่า ใครอยากได้รถยนต์ก็ไปซื้อขี่เอาคนละคน จะตกรางวัล พูดไปอย่างนี้ก็เพราะมั่นใจว่าคนหนุ่มคนสาวนั้นเป็นที่พึ่งของคนแก่ ไม่ฉวยโอกาสทำกันเองเพราะความหลงความเลอะของคนแก่เป็นแน่"

โขนธรรมศาสตร์ในความอำนวยการของ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงในประเทศไทยทั้งที่เวทีต่างๆ และทางสถานีโทรทัศน์ในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด นานพอสมควรก็มีโอกาสได้ไปแสดงที่ต่างประเทศ เดิมที พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ กำหนดจะไปแสดง ๒ แห่ง คือ ฮาวาย และฮ่องกง แต่แล้วก็ไปแสดงเพียงแห่งเดียว คือ ที่ฮ่องกง ระหว่างวันที่ ๒๒ - ๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๑

เหตุที่โขนธรรมศาสตร์ไปแสดงที่ฮ่องกงก็เพราะว่า ที่ฮ่องกงนั้นมีการจัดงานประจำปีที่มีผู้คนทั้งชาวฮ่องกงและชาวต่างประเทศไปชมกันมาก และ

จัดมาแล้ว ๒ ครั้ง ๒ ปี งานนั้นชื่อว่า **อาเซียน อาร์ต เฟสติวัล** หรือ **มหกรรมศิลปะเอเซีย** โดยรัฐบาลฮ่องกงเชิญประเทศต่างๆในแถบเอเชียส่งคณะนาฏศิลป์ไปแสดงที่ฮ่องกง ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ นับเป็นปีที่ ๓ ทางฮ่องกงได้เชิญโขนธรรมศาสตร์ ซึ่งพลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าคณะและผู้อำนวยการแสดงไปแสดงในงานดังกล่าวนี้ ชาวฮ่องกงเรียกโขนธรรมศาสตร์ว่า **"โขนคึกฤทธิ์"** ทั้งหนังสือพิมพ์รายวันฉบับภาษาจีน ภาษาอังกฤษ นิตยสารต่างๆ รวมทั้งข่าวทางโทรทัศน์

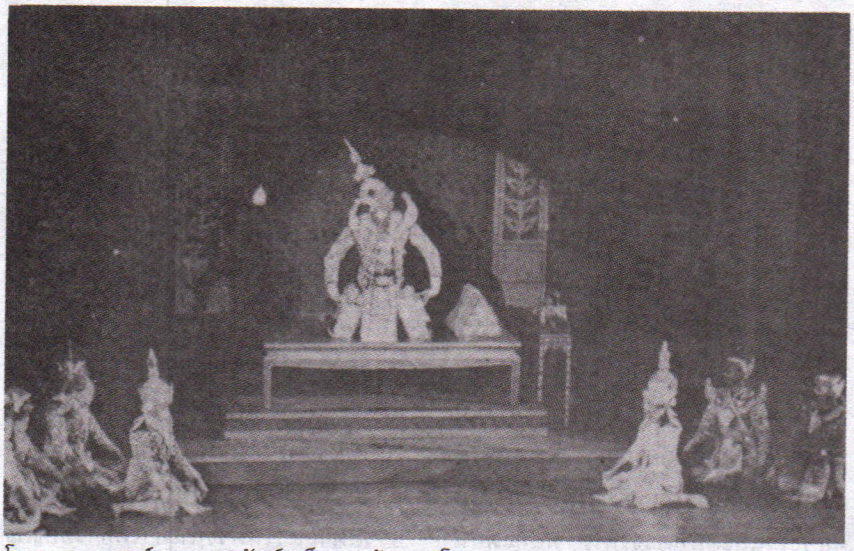

โขนธรรมศาสตร์ ตอน ทศกัณฐ์เสด็จออกท้องพระโรงกรุงลงกา

วิทยุกระจายเสียง ล้วนแต่โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ชาวฮ่องกงและชาวต่างประเทศ ที่เดินทางไปชมงานมหกรรมศิลปะเอเชียในฮ่องกงได้ทราบกันอย่างเอิกเกริกถึงเรื่องโขนคึกฤทธิ์ เป็นเวลานานนับเดือนก่อนที่โขนคึกฤทธิ์จะไปแสดงที่นั่น

ในระหว่างที่ทางฮ่องกงกำลังโฆษณาประชาสัมพันธ์โขนธรรมศาสตร์ หรือที่พวกเขาเรียกว่า โขนคึกฤทธิ์อยู่นั้น ทางด้านผู้อำนวยการแสดงคือ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็จัดเตรียมบทโขนและคัดเลือกตัวแสดงเป็นการใหญ่ โขนที่จะนำไปแสดงที่ฮ่องกงมีอยู่ ๒ ชุด คือ ชุดสีดาหาย และชุดศึกนาคบาศ โขนทั้ง ๒ ชุดดังกล่าวนี้ เคยจัดแสดงที่เวทีหอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีนั้น บทโขนที่จัดทำขึ้นก็มีทั้งบทพากย์ บทเจรจา บทร้อง และเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงครบถ้วน เพลงหน้าพาทย์ต่างๆ ที่มีท่วงทำนองเพลง ๒ เที่ยว ก็บรรเลงและรำกันครบทั้ง ๒ เที่ยว โดยไม่ตัดทอนให้เหลือเพียงเที่ยวเดียว เหมือนการแสดงโขนทั่วๆ ไปที่ต้องการเวลาแสดงจำกัด บทโขนที่จัดทำนี้เหมาะสำหรับแสดงให้คนไทยที่ดูโขนเป็น และดูโขนรู้เรื่องได้ดูกัน แต่เมื่อพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ตกลงใจที่จะนำโขนทั้ง ๒ ชุดนี้ไปแสดงที่ฮ่องกง ท่านก็ไม่ตัดทอนบทที่มีคำพากย์ เจรจา และบทร้องให้น้อยลงแต่อย่างใด เพลงหน้าพาทย์ที่เคยบรรเลงและรำครบทั้ง ๒ เที่ยว ก็ให้บรรเลงและรำตามนั้น เรียกว่าโขนทั้ง ๒ ชุดนี้ เคยแสดงให้คนไทยชมอย่างไร ท่านก็จะนำไปแสดงให้ชาวฮ่องกงและชาวต่างชาติ ที่ไปชมการแสดงโขนที่ฮ่องกงได้ชมอย่างนั้น ท่านผู้อ่านบางท่านอาจจะสงสัยว่าโขนธรรมศาสตร์ไปแสดงที่ฮ่องกงตามบทเต็มๆ ที่เคยแสดงให้คนไทยดู แล้วชาวฮ่องกงและชาวต่างชาติจะดูโขนธรรมศาสตร์รู้เรื่องหรือ ผู้เขียนก็เคยนึกถึงเรื่องนี้อยู่เหมือนกัน แต่แล้วความคิดนี้ก็หมดไป เพราะเมื่อโขนธรรมศาสตร์ไปแสดงที่ฮ่องกง มีผู้ชมทั้งชาวฮ่องกงและชาวต่างชาติชมโขนธรรมศาสตร์รู้เรื่องเสียงหัวเราะเสียงฮาด้วยความพอใจดังขึ้นอยู่ตลอดเวลา พวกเขาเหล่านั้นดูโขนธรรมศาสตร์ที่เคยแสดงแบบให้คนไทยดูรู้เรื่องได้อย่างไร เป็นกลวิธีของผู้อำนวยการแสดง คือ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ซึ่งผู้เขียนจะเล่าถึงกลวิธีที่ทำให้ชาวฮ่องกง และชาวต่างชาติดูโขนธรรมศาสตร์รู้เรื่องได้ดีพอๆ กับคนไทยดูในภายหลัง

ตอนนี้จะขอเล่าถึงการเตรียมตัวของคณะโขนธรรมศาสตร์ ที่จะไปแสดงที่ฮ่องกงกันเสียก่อน เมื่อหัวหน้าคณะโขนธรรมศาสตร์กำหนดวันเดินทางและกำหนดบทโขนที่จะนำไปแสดงที่ฮ่องกงแล้ว ก็คัดตัวแสดง ผู้แสดงส่วนใหญ่ก็คือผู้ที่เคยแสดงโขนทั้ง ๒ ชุดมาก่อนแล้ว เมื่อเตรียมการทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จเรียบร้อย สิ่งที่จะขาดไม่ได้ของโขนธรรมศาสตร์ก็คือการซ้อม ท่านที่เคยชมโขนธรรมศาสตร์แล้วเห็นว่าโขนธรรมศาสตร์แสดงได้ดี ตัวเอกก็แสดงเก่ง รำเพลงหน้าพาทย์อย่างถูกต้องสวยงาม ส่วนพวกไพร่พล เช่น เสนายักษ์ และสิบแปดมงกุฎ แสดงอย่างพร้อมเพรียงกันนั้น เป็นเพราะผู้แสดงที่เป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ขยันซ้อมและเอาใจใส่ในบทของตัวเองเป็นอย่างดี ผลของการแสดงจึงออกมาเป็นที่พอใจของผู้ชมโดยทั่วไป

นักศึกษาธรรมศาสตร์ และอดีตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่จะไปแสดงโขนในฮ่องกงครั้งนี้ มาฝึกซ้อมกันอย่างขมักเขม้นทุกเวลาเย็น เป็นเวลาเกือบครึ่งเดือน จนกระทั่งเป็นที่พอใจของหัวหน้าคณะโขนธรรมศาสตร์ ก่อนจะออกเดินทางไปฮ่องกง พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็จัดเลี้ยงอาหารค่ำที่บ้านชอยสวยพลู พร้อมทั้งแจกเสื้อยืดสีเหลืองประทับตราโขนธรรมศาสตร์สีแดงแก่คณะโขนธรรมศาสตร์คนละ ๑ ตัว

รวมทั้งเสื้อสีเหลืองมีอักษรว่าโขนธรรม-ศาสตร์สีแดงสำหรับสวมใส่เวลาเดินทางไปและกลับ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกายของหมู่คณะเดินไปทางไหนใครๆ ก็ทราบว่าคณะโขนธรรมศาสตร์มาแล้ว

ครั้นถึงกำหนดวันเดินทางคือวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๑ คณะโขนธรรมศาสตร์ก็ออกเดินทางจากสนามบินกรุงเทพฯ ไปถึงฮ่องกงโดยสวัสดิภาพ พอก้าวลงจากเครื่องบินที่สนามบินไคตั๊กเกาลูน ท่านหัวหน้าคณะ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนที่เข้ามาทำข่าว ต่อจากนั้นท่านจึงพาคณะโขนธรรมศาสตร์ไปพักที่โรงแรม ลี การ์เด้น ฝั่งฮ่องกง กว่าจะเข้าห้องพักได้เป็นเวลาค่อนคืน

วันรุ่งขึ้น พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ หัวหน้าคณะโขนธรรมศาสตร์ ได้รับเชิญให้ไปเป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการหลุมศพสมัยราชวงศ์หมิงที่ฝั่งเกาลูน ตกตอนกลางคืนหัวหน้าคณะก็ได้รับเชิญจาก เชอร์ รัน รัน ชอว์ เจ้าของกิจการภาพยนต์อันยิ่งใหญ่ของฮ่องกง ให้นำคณะโขนธรรมศาสตร์ไปในงานเลี้ยงรับรองที่บ้านของท่านเชอร์ รัน รัน ชอว์ ซึ่งเป็นคฤหาสน์ใหญ่โตอยู่บนภูเขา คณะโขนธรรมศาสตร์ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากท่านเชอร์ รัน รัน ชอว์ ที่ยืนรอรับและสัมผัสมือกับชาวคณะโขนธรรมศาสตร์ทุกคน

โขนที่นำไปแสดงในครั้งนั้นมี ๒ ชุด คือ ชุดสีดาหาย กับชุดศึกนาคบาศ กำหนดแสดง ๓ แห่ง คือ ที่ซิตี้ฮอลล์ เมย์เปิล สตรีทเพลย์กราวน์ และที่มอสปาร์ค โอเพ่นแอร์ เธียเตอร์ ฝั่งเกาลูน การแสดงจะเก็บเงินผู้เข้าชมเพียงที่ซิตี้ฮอลล์ ซึ่งมีชาวต่างชาติเข้าชมมากเป็นพิเศษเท่านั้น ส่วนการแสดงอีก ๒ แห่ง จะแสดงให้ชาวฮ่องกงชมโดยไม่เก็บเงิน

วันแรกของการแสดงโขนธรรม-ศาสตร์ หรือที่ชาวฮ่องกงเรียกว่า โขน คึกฤทธิ์นั้น เป็นการแสดงสาธิตเกี่ยวกับโขน ผู้บรรยายคือ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในวันนั้นมีผู้ชมที่ส่วนมากเป็นชาวต่างชาติแน่นขนัดเต็มทุกที่นั่ง มีข่าวเล่าว่าบัตรผ่านประตูขายได้หมดก่อนที่คณะโขนธรรมศาสตร์จะเดินทางไปถึงฮ่องกงเสียอีก เริ่มรายการด้วยการที่พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ แนะนำให้ผู้ชมรู้จักโขนธรรมศาสตร์และประวัติความเป็นมาของโขนไทย จากนั้นก็อธิบายถึงท่าทีลีลาการร่ายรำ เพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงให้ตัวโขนรำ บรรยายไปพร้อมๆ กับมีตัวอย่างให้ชมไปด้วย ผู้บรรยายบรรยายเป็นภาษาอังกฤษใช้ศัพท์สำนวนชวนฟัง คนดูซึ่งเป็นชาวต่างชาติตั้งอกตั้งใจดูและฟังคำบรรยายอย่างสนใจผู้บรรยายนั้นมิได้บรรยายเฉยๆ หรือยืนบรรยายอยู่ห่างๆ ตัวแสดง เหมือนผู้บรรยายทั่วไป แต่พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ผู้บรรยายศิลปการแสดงโขนที่ซิตี้ฮอลล์เมืองฮ่องกงในวันนั้น ท่านเข้าไปใกล้ชิดถึงเนื้อถึงตัวผู้แสดงโขน เวลาที่ท่านอธิบายเกี่ยวกับเครื่องแต่งตัวโขน ท่านก็จะใช้มือจับต้อง หรือชี้ให้คนดูได้แลเห็นกันชัดๆ ว่า ที่ท่านกล่าวถึงนั้นคืออะไรและอยู่ที่ตรงไหน พอถึงตอนให้ตัวโขนแสดงท่ารำ ท่านก็จะเข้าไปยืนใกล้ๆ คอยบอกให้ตัวโขนทำท่านั้น ท่านี้ตามคำบรรยายของท่าน คนดูก็แลเห็นสมจริงว่าท่านั้นท่านี้ที่ผู้บรรยายอธิบายนั้น เป็นท่าที่แลเห็นอย่างชัดเจนจากการเข้าไปใกล้ชิดตัวโขนจนสามารถชี้เครื่องแต่งกายและให้ทำท่านั้นท่านี้จนคนดูรู้เรื่องนั้น นับเป็นความสามารถอย่างหนึ่งของผู้บรรยายที่แสดงให้เห็นว่าท่านรู้จริง และสามารถนำความรู้ของท่านมาอธิบายให้ผู้ดูที่ไม่เคยรู้เรื่องโขนมาก่อนรู้ตามท่านได้

เสร็จจากการแสดงให้ชาวต่างชาติชมในวันนั้นแล้ว รัฐบาลฮ่องกงก็จัดโขนธรรมศาสตร์แสดงให้ชาวฮ่องกงได้ชมอีกในวันต่อมาที่เมย์เปิล สตรีท เพลย์กราวน์ ฝั่งเกาลูน การแสดงโขนในวันนี้แสดงชุดสีดาหาย ตามแบบแผนที่เคยแสดงให้คนไทยในประเทศไทยชมทุกประการ ท่านผู้อ่านคงจะนึกสงสัยว่าผู้ชมโขนในฮ่องกงก็เป็นชาวฮ่องกงเสียส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดจาภาษาไทยหรือฟังภาษาไทยออก แล้วจะดูโขนที่มีบทพากย์ บทเจรจา และขับร้องครบถ้วนตามศิลปการแสดงโขนให้คนไทยดูได้อย่างไร ในเรื่องนี้ท่านหัวหน้าคณะโขนธรรมศาสตร์คือ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ท่านมีวิธีโดยท่านจัดให้มีคนพากย์โขนเป็นภาษากวางตุ้ง แต่ไม่ใช้พากย์โขนเป็นภาษากวางตุ้งให้ตัวโขนรำ คนพากย์โขนคนร้องก็พากย์และร้องเป็นภาษาไทย แต่จะมีชาวจีนคนหนึ่งคอยบรรยายตามคำพากย์และคำร้องเป็นภาษากวางตุ้ง เพื่อให้ชาวจีนในฮ่องกงที่มาดูโขนได้ดูรู้เรื่อง เกี่ยวกับการที่มีชาวจีนมาบรรยายเป็นภาษากวางตุ้งนี้ ผู้ที่ฟังภาษากวางตุ้งออกเล่าว่า ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ของไทยกลายเป็นตัวละครกวางตุ้ง มีศัพท์มีสร้อยแพรวพราวไปหมด แต่ถึงอย่าไรก็ตามการบรรยายภาษากวางตุ้งประกอบการแสดงโขนธรรมศาสตร์ในครั้งนั้นทำให้ชาวฮ่องกงดูโขนไทยได้รู้เรื่อง เสียงหัวเราะชอบใจในบทตลกและเสียงฮือฮาแสดงว่ารู้เรื่องในตอนที่บรรยายเป็นภาษากวางตุ้งถึงคำพูดของตัวโขนหรืออธิบายการกระทำของตัวโขนตอนที่กำลังแสดงอยู่

คืนสุดท้ายเป็นการแสดงโขนชุดศึกนาคบาศที่มอสปาร์ค โอเพ่นแอร์ เธียร์เตอร์ ซึ่งเป็นเวทีกลางแจ้ง ใครสนใจก็เข้าไปชมได้โดยไม่เสียค่าผ่านประตู ชาวคณะโขนธรรมศาสตร์ไปซ้อมการแสดงตั้งแต่ตอนกลางวัน แล้วก็หาอาหารรับประทานกันแถวนั้นรออยู่จนถึงเย็นก็แต่งตัวโขนเตรียมการแสดงในตอนค่ำ ตั้งแต่ตอนเย็นไปถึงค่ำ ชาวฮ่องกงทยอยกันเข้ามาจองที่นั่งอย่างมากมาย แต่แล้วก็เกิดเรื่อง แม่ริต้าได้ฝุ่น

ลูกสำคัญโหมกระหน่ำเกาะฮ่องกง ลมพัดจัดฝนตกหนัก ชาวจีนทนฝนทนลมไม่ไหว พากันกลับบ้านเกือบหมด มีเหลือหลบฝนหลบลมพายุอยู่เพียงไม่กี่คน ชาวคณะโขนธรรมศาสตร์แต่งตัวเสร็จแล้วก็มี ที่กำลังแต่งตัวอยู่ก็มาก ชักลังเลว่าจะได้แสดงกันหรือไม่ หัวหน้าคณะโขนธรรมศาสตร์ก็ได้รับการติดต่อเชิญให้ไปแสดงออกอากาศทางโทรทัศน์แพร่ภาพไปทั่วทั้งฮ่องกงให้คนได้ดูกันอย่างเต็มที่ ในขณะที่คณะโขนธรรมศาสตร์กำลังเตรียมตัวจะอพยพไปแสดงที่สถานีโทรทัศน์ก็ปรากฏว่าฝนหยุดตก แต่ลมพายุยังมีอยู่ คนดูที่หลบฝนอยู่แถวนั้น และคนที่กลับไปบ้านทยอยกันเข้ามาหน้าเวที ขอร้องให้แสดงให้พวกเขาชมที่นั่น ทั้งๆ ที่ลมแรงแต่ไม่มีฝน เขาก็เต็มใจจะชมที่เวทีมากกว่าชมทางโทรทัศน์ เสียงเรียกร้องให้โขนธรรมศาสตร์แสดงที่มีมอสปาร์คมีขึ้น หัวหน้าคณะจึงตัดสินใจเด็ดขาด กล่าวว่า

"เมื่อเขาอยากให้เล่นให้ดูที่นี่ก็เล่น ถ้าทีวีอยากถ่ายก็มาถ่ายเอาที่นี่ก็แล้วกัน"

หัวหน้าคณะตกลงใจเช่นนั้น ผู้แสดงโขนทุกคนก็พร้อมจะทำตาม คนดูก็แห่กันมารอชมแน่นหน้าเวที นักดนตรีเริ่มบรรเลงเพลงโหมโรง ยิ่งดึกลมพายุก็ยิ่งแรง พัดเสื้อผ้าและผมเผ้าของผู้ดูปลิวไสว ตัวโขนไม่ย่อท้อต่อลมพายุ พอถึงเวลาแสดงก็ออกแสดงกันอย่างเต็มที่ โทรทัศน์ก็ยกกองถ่ายมาทำการถ่ายทอดการแสดงโขนที่เวทีกลางแจ้งไปออกอากาศกันสดๆ ในคืนนั้น

การแสดงโขนธรรมศาสตร์คงแสดงต่อไปตามปกติ ทั้งๆ ที่อากาศหนาวเย็น นักดนตรีกับคนพากย์โขนและนักร้องแย่หน่อย ที่ต้องออกไปนั่งกลางแจ้ง ลมแรงและอากาศหนาวมาก แต่เมื่อเห็นคนดูไม่ยอมถอยกำลังใจก็เกิดขึ้น ทำให้ทุกคนมีกำลังทั้งพากย์ทั้งร้องและบรรเลงดนตรีกันอย่างแข็งขัน

ใกล้จบการแสดงโขนชุดศึกนาคบาศในคืนนั้น ละอองฝนเริ่มโปรยลงมาบางเบา อินทรชิตแผลงศรนาคบาศเป็นพญานาคออกมารวบรัดพระลักษมณ์กับพลลิงลิ้มกลิ้งกลางละอองฝน พอพระรามตามมาแผลงศรเป็นพญาครุฑฉุดพญานาคออกไปได้ พระลักษมณ์กับพลลิงก็รอดฟื้นคืนชีวิต พากันยกทัพกลับพลับพลาตัวโขนเข้าโรงหมดแล้ว คนดูยังไม่ทันกลับ ละอองฝนก็เริ่มเป็นสายฝนและหล่นลงมาหนักมากขึ้นทุกที ลมพายุก็พัดแรงยิ่งขึ้น กว่าพวกโขนจะถอดเครื่องเก็บเครื่องเสร็จรอจนฝนหายได้กลับที่พักก็ค่อนคืนเข้าไปแล้ว

โขนธรรมศาสตร์ไปแสดงที่ฮ่องกง เหนื่อยทั้งการแสดงและเหนื่อยต่อการผจญภัยธรรมชาติ แต่ผลที่ได้รับก็คุ้มค่าที่ต้องข้ามน้ำข้ามทะเลไปแสดงถึงต่างประเทศ

โขนธรรมศาสตร์แสดงครั้งล่าสุดในงานวันเกิดครบรอบ ๘๐ ปีของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๓๔ ที่บ้านซอยสวนพลู ยังไม่ทราบว่าโขนธรรมศาสตร์จะแสดงอีกเมื่อไหร่ เวลานี้โขนธรรมศาสตร์กลายเป็นของที่หาดูยาก และอาจจะหาดูไม่ได้ในอนาคต ทั้งนี้เป็นเพราะไม่มีการฝึกหัดนักศึกษารุ่นใหม่ให้เล่นโขน ส่วนผู้ที่เล่นโขนธรรมศาสตร์ในอดีตนั้น ปัจจุบันก็เป็นใหญ่เป็นโตในวงราชการ บริษัท ห้างร้าน รัฐวิสาหกิจ และการธนาคารไปเสียแล้ว ท่านเหล่านั้นจึงไม่มีเวลาว่างพอที่จะปลีกตัวมาแสดงโขนได้ นอกเสียจากในวาระสำคัญๆ เช่น วันรวมใจของชาวโขนธรรมศาสตร์ที่มาแสดงในงานวันเกิดของท่านพลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ตามที่เล่ามา

ผู้เขียนอดคิดไม่ได้ว่า คนไทยที่เกิดหลัง พ.ศ.๒๕๓๐ จะรู้จักโขนธรรมศาสตร์เพียงประวัติความเป็นมาถ้าจะได้ดูโขนธรรมศาสตร์ก็คงจะได้ดูเพียงรูปภาพเท่านั้น โขนธรรมศาสตร์ก็จะเป็นเพียงตำนานเช่นเดียวกับตำนานโขนหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๖ เพราะผู้ที่เกิดหลัง พ.ศ.๒๔๖๘ ไม่มีใครได้ดูโขนสมัครเล่น หรือโขนบรรดาศักดิ์ในสมัยรัชกาลที่ ๖

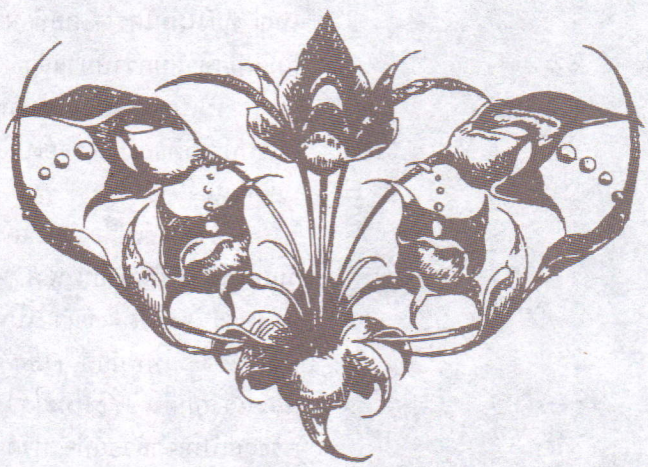

อาจารย์เปลื้อง ณ นคร

ปูชนียบุคคลทางภาษาและวรรณกรรมไทย

ส. พลายน้อย

ส. ธรรมยศ นักวิจารณ์ นักค้นคว้า นักปรัชญา และนักเขียนผู้มีชื่อเสียง คนหนึ่งของโลกหนังสือเมืองไทย ซึ่งได้ชื่อว่ามีความกล้าและไม่เคยยกย่องใครง่ายๆ ได้เขียนสรรเสริญอาจารย์เปลื้อง ณ นคร หรือนายตำรา ณ เมืองใต้ ไว้ในเรื่อง **"วรรณคดีไทย"** อันเป็นเรื่องสุดท้ายก่อนตายว่า

"ถ้าใครสนใจหรือสงสัยเกี่ยวกับวรรณคดีไทยแล้ว ก็ควรจะถาม **นายเปลื้อง ณนคร** ดู เพราะบุคคลผู้นี้เป็นผู้ที่ฝากชีวิตไว้กับวรรณคดีไทยโดยแท้"

คำกล่าวข้างต้นนั้นไม่ได้เกินความจริงเลย เพราะอาจารย์เปลื้อง ณ นคร เป็นคนแรกที่ได้เปิดอุทยานวรรณคดีของชาติไทย ให้นักศึกษาได้เข้าชมอย่างทั่วถึง ด้วยการเรียบเรียง **"ปริทรรศน์แห่งวรรณคดีไทย"** ซึ่งเป็นหนังสือขนาดใหญ่ ที่ยังไม่มีใครได้เคยทำมาก่อน ในสมัยเมื่อห้าสิบกว่าปีมาแล้ว

ในเบื้องต้นนี้ขอให้ท่านผู้อ่านได้ทราบประวัติของอาจารย์เปลื้องสักเล็กน้อยก่อน

อาจารย์เปลื้อง ณ นคร เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่สทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นบุตรชายคนโตของขุนเทพภักดี *(เล็ก ณ นคร)* และนางยกฮิ่น *(ขุนทะโร)* ซึ่งมีต้นตระกูลเป็นเจ้าสัวอยู่ที่จังหวัดสงขลานั่นเอง

การศึกษาเบื้องต้นก็เช่นเดียวกับเด็กในชนบททั้งหลายคือเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดล่าง อำเภอพนางตุง และพอขึ้นชั้นประถมสามก็ถูกส่งไปอยู่กับป้าที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เข้าเรียนต่อที่วัดท่ามอญ *(วัดศรีทวี)* จนจบชั้นประถมปีที่ ๔ แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ *(โรงเรียนประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช)* จนขึ้นชั้นมัธยมปีที่สองอายุได้ ๑๒ ปี ก็ถูกส่งมาอยู่บ้านเจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิต *(แย้ม ณ นคร)* ที่ถนนวิทยุ อาจารย์เล่าถึงชีวิตตอนไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนเทพ-ศิรินทร์ว่า

"ตื่นแต่เช้ากระวีกระวาดแต่งตัวกินข้าวพอรู้สึกอิ่ม เพราะถูกบังคับไม่ให้กินจนแน่นพุง ออกจากบ้านเดินตัดทุ่งศาลาแดง ซึ่งเมื่อ ๖๐-๗๐ ปีก่อนโน้นเป็นท้องทุ่ง หน้านาก็มีต้นข้าวขึ้นเขียว

ชอุ่ม พอหน้าแล้งพื้นนาแห้งผากกลายเป็นที่เล่นว่าวพนัน ผมเดินตัดทุ่งนี้มาจนถึงหน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รถรางมาสิ้นสุดที่นั่น ใครจะไปหัวลำโพงหากมีสตางค์สองสตางค์ก็ขึ้นรถรางที่นั่น"

อาจารย์หยุดระลึกถึงความหลังชั่วครู่แล้วกล่าวต่อไปว่า "ผมดูเขาขึ้นรถราง บางคนก็นั่งชั้นหนึ่ง ซึ่งมีเบาะและกั้นเป็นห้องต่างหาก คนนั่งชั้นหนึ่งนี้หากเกรงกลีบผ้าม่วงจะยับก็ยืนข้างหน้ารถหลังคนขับ ตรงนั้นเป็นที่อันมีความผ่าเผยมาก ผมนึกว่าถ้าได้นั่งรถรางชั้นหนึ่งก็จะเป็นสุขและผึ่งผาย แต่ชั้นหนึ่งก็ไม่ค่อยได้นั่ง เพราะในเดือนหนึ่งผมจะได้นั่งรถรางไปโรงเรียนก็สักสองวัน วันอื่นๆ ผมไปด้วยขาทั้งสองของผมเอง"

อาจารย์เปลื้องเรียนจบปีที่แปดจากโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ เจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิตได้ถามว่าอยากเรียนอะไรต่อ และได้พูดถึงการเรียนทหารเพราะท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

ความจริงอาจารย์เปลื้องได้ยินชื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาก่อนแล้ว และในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ทางมหาวิทยาลัยได้เริ่มเปิดคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ขึ้น อาจารย์มีความสนใจด้านอักษรศาสตร์มากกว่าทางทหาร จึงได้เรียนให้เจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิตทราบว่า จะเรียนเป็นครู โดยจะเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์ อาจารย์เปลื้องเล่าถึงความหลังว่า

"ทราบจากประกาศของมหาวิทยาลัย ว่ามีหลักสูตรให้เรียนสองปีจบแล้วจะส่งไปเป็นครู เมื่อเรียนเข้าจริง มหาวิทยาลัยเพิ่มหลักสูตรวิชาครูอีกหนึ่งปีรวมเป็นสามปี จบแล้วได้ประกาศนียบัตร ป.ม. ได้รับพระราชทานเงินเดือนแปดสิบบาท จำได้ว่าในการเข้าเรียนนั้นมีการสอบคัดเลือก แต่ก็ดูเหมือนจะผ่านทุกคนรุ่นที่เข้าเรียนพร้อมกันมียี่สิบห้าคนแต่จบปีสุดท้ายเพียงสิบหกคน"

ผู้ที่เรียนสำเร็จจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ประกาศนียบัตรครูมัธยม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นรุ่นแรกนั้นมีรายชื่อดังนี้

๑. นายสุวรรณ เผือกใจแผ้ว
๒. นายวิเชียร พุทธินันทน์
๓. นายประวัติ ประดิษฐานนท์
๔. นายเปลื้อง ณ นคร
๕. นายบัญญัติ สูญสิ้นภัย
๖. นายยอด ไตติลานนท์
๗. นายเดียง ศิริขันธ์
๘. นายสวัสดิ์ บุษปฤกษ์
๙. นายสุรินทร์ สรศิริ
๑๐. นายจำลอง เอี่ยมโอกาส
๑๑. นายเทือก กุสุมา ณ อยุธยา
๑๒. หม่อมหลวงตุ้ย ชุมสาย
๑๓. นางสาวผะอบ วิโรจน์เพชร์
๑๔. นางสาวรัตนา ศุภศิริวัฒน
๑๕. นางสาวอาภรณ์ คชเสนี
๑๖. นางสาวละออง วิริยศิริ

ในครั้งนั้นผู้ที่เรียนจบหลักสูตรแล้วได้รับพระราชทานประกาศนียบัตรจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

อาจารย์เปลื้อง ได้รับการบรรจุเป็นครูชั้นตรีที่โรงเรียนมัธยมโฆสิตสโมสร เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๗๔ เมื่ออายุ ๒๒ ปี แต่ก็อยู่ที่โรงเรียนนี้เพียง ๗ วัน เพราะต่อมาในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ศกเดียวกันก็มีคำสั่งแต่งตั้งให้ไปประจำโรงเรียนมัธยมวัดสุทธิวราราม และได้รับยศเป็นรองอำมาตย์ตรี เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๔

ชีวิตรับราชการของอาจารย์สมัยแรกมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายหลายครั้ง เช่นย้ายจากโรงเรียนวัดสุทธิวราราม ไปเป็นครูโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมประจำภาคใต้ จังหวัดสงขลา โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลคอหงส์ อาจารย์เล่าว่า

"ผมไปเป็นครูอยู่ที่นั่น ๒ ปี

เคยถามเขาว่าทำไมจึงชื่อคอหงส์ เขาว่าเป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนกันมา ทางใต้เขาเรียกต้นไม้ชนิดหนึ่งว่าต้นข่อ แล้วต้นข่อนี่เผอิญมีรูปร่างเหมือนนกหงส์ เขาก็เลยเรียกกันว่า ข่อหงส์ เรียกไปเรียกมากลายเป็นคอหงส์ไปได้ นี่ผมก็ฟังมาห้าสิบกว่าปีแล้วตอนไปอยู่ที่นั่น"

"ลูกศิษย์ลูกหาเก่าๆ เคยพบกันบ้างไหมครับ"

"ก็มีบ้าง แต่ทุกคนเขาก็มีภาระหน้าที่กันทั้งนั้น สมัยก่อนพอถึงวันคล้ายวันเกิดก็มาพบปะพูดคุยกัน มีศิษย์เก่าสมัยที่เรียนอยู่คอหงส์อุตส่าห์มาอวยพรทุกปี มีอยู่สี่ห้าคนที่พอมากันได้ แต่ภายหลังก็บอกว่าบางทีจะต้องหยุดไปบ้าง คงจะมาไม่ไหว เพราะแต่ละคนก็อายุหกสิบเจ็ดสิบด้วยกันทั้งนั้น น่าเห็นใจ"

อาจารย์สอนอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่คอหงส์อยู่ ๒ ปี ก็มีคำสั่งให้ย้ายกลับมาเป็นครูโรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่างจังหวัดพระนคร *(กรุงเทพฯ)* อยู่ได้เพียงปีเดียว ก็ย้ายไปอยู่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมและได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ กระทรวงธรรมการได้จัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวง ในครั้งนั้นมีนักเขียนมีชื่อหลายคนไปรวมกันอยู่ที่นั่น เช่น สด กูรมะโรหิต เป็นต้น อาจารย์ได้โอนมารับตำแหน่งหัวหน้าแผนก ในระยะนี้เองที่วิถีชีวิตเกือบจะบ่ายเบนไป เพราะปรากฏว่าในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ อาจารย์ได้ลาออกจากราชการไปสมัครผู้แทนราษฎรที่จังหวัดพัทลุง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ *(อีก ๓๐ ปีต่อมา พรรคประชาธิปัตย์ได้เชิญอาจารย์ลงสมัครเป็นผู้แทนราษฎรเขต ๗ ธนบุรี คลองสาน ราษฎร์บูรณะ และได้รับเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘)*

เมื่อไม่ได้เป็นผู้แทนราษฎร อาจารย์ก็หวนกลับมาเป็นครูอีก และได้กลับเข้ารับราชการอีกครั้ง แต่ก็ไม่เป็นที่สบอารมณ์ในเรื่องการงานก็ลาออกอีกเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๔๙๐ ครั้นเมื่อกระทรวงศึกษาธิการตั้งกรมวิชาการขึ้นเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๕ มีกองเผยแพร่การศึกษาเป็นเจ้าของโครงการจัดตั้งสถานีวิทยุศึกษา ในขณะนั้นหลวงพรหมโยธีเป็นรัฐมนตรีว่าการ และรู้จักกับอาจารย์เปลื้อง จึงได้ชวนให้กลับเข้ารับราชการใหม่ในตำแหน่ง **"ผู้ชำนาญ"** เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๖ และต่อมาได้เปลี่ยนตำแหน่งเป็น **"วิทยากรเอก"** ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเป็นครั้งแรกในกระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตามชีวิตราชการของอาจารย์ไม่ยั่งยืน อาจารย์ได้ลาออกจากราชการอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๓ เป็นการลาออกครั้งสุดท้าย แล้วไม่หวนกลับมารับราชการอีกเลย

งานด้านวรรณกรรม และหนังสือพิมพ์

ชีวิตบนถนนหนังสือของอาจารย์เปลื้อง ยาวนานกว่าชีวิตการรับราชการ ท่านได้สร้างผลงานที่เป็นคุณประโยชน์ทั้งในด้านวรรณคดี ภาษาไทยตลอดจนตำราการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ ซึ่งยังใช้เป็นเอกสารอ้างอิงของนักเขียนนักศึกษามาจนถึงทุกวันนี้

อาจารย์เปลื้องมีโอกาสใกล้ชิดกับหนังสือมากขึ้นเมื่อมาอยู่บ้านเจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิต ตลอดระยะเวลา ๖ ปี ท่านต้องรับหน้าที่อ่านหนังสือให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมผู้นี้ฟัง หนังสือที่อ่านมีหลายประเภท เริ่มด้วยหนังสือพิมพ์ แล้วต่อด้วยหนังสือเล่ม ซึ่งมีทั้งวรรณคดี จดหมายเหตุโบราณคดีต่างๆ หน้าที่นี้เริ่มตั้งแต่รับประทานอาหารค่ำแล้วไปจนห้าทุ่มสองยาม จะง่วงอย่างไรก็ต้องแข็งใจอ่าน ท่านได้เขียนรำลึกถึงชีวิตในตอนนั้นไว้ว่า

"หน้าที่อ่านดังนี้ ข้าพเจ้าจำได้ว่าได้ทำอยู่หกปีเต็ม ในขณะนั้นรู้สึกว่าได้รับความทุกข์ยิ่ง เพราะในขณะที่คนอื่นได้ไปพักผ่อน ข้าพเจ้าก็ยังไปไหนไม่ได้แต่ว่าผลอันยิ่งใหญ่ก็ได้บังเกิดแก่ตัวเองคือมีใจรักหนังสืออย่างเข้ากระดูกดำมาภายหลังจนกระทั่งบัดนี้ ข้าพเจ้าต้องอ่านหนังสือทุกวัน ชีวิตขาดหนังสือไม่ได้ และในที่สุดก็รู้ตัวว่ามีความรู้ทางวรรณคดีพอควร ความรัก ความสนใจหนังสือที่ท่านได้อบรมด้วยการให้อ่านอย่างอดตาหลับขับตานอนนี้เป็นผลให้ข้าพเจ้าเรียบเรียงหนังสือปริทรรศน์แห่งวรรณคดีไทย เมื่อข้าพเจ้าสำเร็จอักษรศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าเชื่อว่าปริทรรศน์แห่งวรรณคดีไทยนี้เป็นที่รวมประวัติวรรณคดีไทยเล่มแรก"

งานบรรณาธิการ

อาจารย์เปลื้อง เริ่มเกี่ยวข้องกับงานหนังสือพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเข้าเรียนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเข้ารับหน้าที่บรรณาธิการหนังสือ **"มหาวิทยาลัย"** *(ตามมติที่ประชุมกรรมการกลางสโมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ ๓ วันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๒)* และได้เริ่มทำตั้งแต่เล่ม ๗ ตอน ๓ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นต้นมา การเป็นบรรณาธิการ ทำให้ต้องเขียนเรื่องเองและได้ประเดิมนามปากกา **"นายตำรา ณ เมืองใต้"** ด้วยเรื่อง **"นางงามแผนโบราณ"**

ที่ใช้นามปากกาว่า **"นายตำรา ณ เมืองใต้"** ก็เพราะในตอนนั้นต้องบากบั่นหาความรู้จากตำรับตำราเป็นพิเศษ การเป็นบรรณาธิการต้องรู้อะไรกว้างขวางพอสมควร ฉะนั้นจึงได้ใช้นามปากกาว่า **"นายตำรา"** ประกอบกับที่มีกำเนิดเป็นชาวใต้ก็เลยต่อด้วย **"ณ เมืองใต้"** ซึ่งมาจาก **"ณนคร"** นั่นเอง

ต่อมาในสมัยที่รับราชการแล้วก็ได้รับเลือกตั้งให้เป็นอนุกรรมการจัดหนังสือ **วิทยาจารย์** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ เพราะเห็นว่าเป็นผู้ที่รักในการเขียนเผยแพร่

ความรู้ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของหนังสือวิทยาจารย์ อันเป็นหนังสือสำหรับครูเล่มแรกของไทย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ คณะรัฐมนตรีได้มีดำริว่าประเทศไทยควรจะได้จัดทำหนังสืออ่านประกอบการศึกษาของเด็กและผู้ใหญ่ขึ้น เหมือนอย่างในอังกฤษและอเมริกาได้จัดทำกันอย่างกว้างขวางนานมาแล้ว คณะรัฐมนตรีได้ลงมติมอบให้กระทรวงศึกษาธิการรับมาดำเนินการ และกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเรื่องให้คุรุสภาจัดทำต่อไป ซึ่งในชั้นแรกได้ทดลองทำหนังสืออ่านเล่นสำหรับเด็กให้ชื่อว่า **"คลังนิยาย"** ปรากฏว่าขายดีมากจนต้องพิมพ์เป็นครั้งที่สอง

อย่างไรก็ตามการทำงานยังไม่แน่นอน อาจารย์เปลื้อง จึงเสนอโครงการให้จัดตั้ง**สำนักงานวรรณกรรมการศึกษา** ขึ้น ให้รวมอยู่ในสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เพื่อจัดทำหนังสือที่มีคุณค่าสำหรับเด็ก เมื่อได้รับความเห็นชอบและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการตามโครงการ อาจารย์ได้กำหนดหนังสือที่จะพิมพ์ออกเป็น ๕ ชุด คือชุดคลังนิยาย, ชุดวรรณกรรมไทย, ชุดวรรณกรรมสากล, ชุดจินตนิยายและ ชุดวัฒนา

หลังจากทำหนังสือเด็กแล้ว ทางกระทรวงศึกษาธิการได้คิดถึงหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ด้วย ได้พิจารณากันว่านอกจากจะทำหนังสือเล่มแล้ว ก็ควรจะทำหนังสือสำหรับครู โดยเฉพาะครูประชาบาล ซึ่งถูกทอดทิ้งอยู่ในชนบทจะได้มีหนังสืออ่านเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์บ้าง กองโรงเรียนประชาบาลเห็นชอบกับความคิดนี้ จึงเสนอกรมสามัญศึกษา ในที่สุดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการตกลงอนุมัติให้ออกหนังสือรายปักษ์ให้ชื่อว่า **"ประชาศึกษา"**

วารสาร **"ประชาศึกษา"** ฉบับแรกออกเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ อาจารย์เปลื้องเป็นบรรณาธิการคนแรก ได้ทำหน้าที่นี้อยู่จนถึงฉบับเมษายน ๒๕๐๒

เมื่ออาจารย์กลับเข้ารับราชการในกรมวิชาการในตำแหน่ง "ผู้ชำนาญ" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ดังกล่าวในตอนต้น นอกจากจะช่วยให้คำแนะนำในการเขียนข่าวของสถานีวิทยุศึกษา และการจัดทำรายการแล้วอาจารย์ได้เป็นบรรณาธิการวารสาร **"วิทยุศึกษา"** ด้วย

เป็นบรรณาธิการหนังสือ **"ชัยพฤกษ์"** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗

เป็นบรรณาธิการหนังสือ **"วิทยาสาร"** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

สรุปเรื่องให้สั้นอาจารย์ได้เป็นบรรณาธิการหนังสือต่างๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลานานและสิ้นสุดวางมือจากการเป็นบรรณาธิการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุได้ ๗๐ ปี

งานภาษาไทยและวรรณคดี

นับแต่อาจารย์เข้ารับราชการเป็นต้นมา วิชาที่สอนก็คือสอนภาษาไทยมาตลอด การสอนภาษาไทยในสมัยนั้นนักเรียนต้องทำแบบฝึกหัด เช่น วิชาเรียงความก็ต้องเขียนส่งมาให้ครูตรวจแก้ว่าใช้ประโยคใช้ถ้อยคำถูกต้องหรือไม่ และผลจากการตรวจเรียงความหลายร้อยฉบับของนักเรียนมาเป็นเวลานานนั้นเอง ทำให้เห็นข้อบกพร่องต่างๆ มากมายจึงเป็นเหตุให้อาจารย์ได้แต่งหนังสือขึ้นเล่มหนึ่งชื่อว่า **"หนังสือแนะนำเรียงความ"** ได้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ซึ่งครูที่สอนภาษาไทยในสมัยนั้นได้ใช้เป็นคู่มือ และต่อมาได้เขียนหนังสือ **"แนวตอบวรรณคดี"** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

ผลงานด้านวรรณคดีที่นับว่าสำคัญก็คือ **"ปริทรรศน์แห่งวรรณคดีไทย"** ภาคหนึ่ง ซึ่งพิมพ์ออกมาเผยแพร่เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๘๐ และได้พิมพ์ภาค ๒ ต่อในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น อาจารย์ได้เขียนไว้ในคำนำตอนหนึ่งว่า

"ภายหลังที่ได้ตรากตรำทำงานอย่างหนัก หนังสือภาคสองนี้ก็สำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้น แม้จะไม่บริบูรณ์สมใจนึกก็ยังนำความปีติมาให้ข้าพเจ้ายิ่งนักด้วยเมื่อแปดปีก่อนนี้ เมื่อข้าพเจ้ายังเป็นนิสิตในแผนกอักษรศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าเคยนึกพิศวงในการเขียนของตนเองอยู่ไม่น้อย ข้าพเจ้าอาจบอกได้ว่าเชกสเปียร์แต่งหนังสือไว้กี่เล่ม เกิดเมื่อใด ภรรยาชื่ออะไร ละครสมัยเชกสเปียร์เล่นกันอย่างไร ข้าพเจ้าอาจจำหน้าเสี้ยม ปากงามหนวดงาม ศรีษะเถิกของเชกสเปียร์หรือรูปร่างอุ้ยอ้ายใหญ่โตของยอห์นสันได้ติดตา แต่เมื่อพูดถึงกวีชาติเราเองข้าพเจ้าก็มืดมนไปหมด จะมีประโยชน์อะไรที่เราจะไปบูชาเทพกวีในดาวอื่นเมื่อเราไม่รู้จักพระยาตรัง จะมีประโยชน์อะไรที่เรารู้จักโบสถ์เวสมินสเตอร์แต่ไม่รู้จักวัดโพธิ์"

หนังสือ **"ปริทรรศน์แห่งวรรณคดีไทย"** ได้รับความสำเร็จเป็นที่พอใจของผู้ที่ต้องการรู้เรื่องวรรณคดีของไทยอย่างมาก ในครั้งนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์หลายฉบับในบทวิจารณ์นั้นได้ทรงกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า *"คุณสมบัติของหนังสือของนายตำรามีมากมายและข้าพเจ้าเห็นว่าสมควรจะได้รับรางวัล*

ชั้นเอกในการที่ได้ทำงานใหญ่นี้ขึ้นได้สำเร็จ"

หนังสือชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ภาค และในครั้งนั้นมีความมุ่งหมายเพียงแต่จะให้เป็นเรื่องชักนำผู้อ่านให้รู้จักวรรณคดีไทยอย่างเลาๆ เท่านั้น ครั้นต่อมามีนักเรียนนักศึกษาขอให้เรียบเรียงเรื่องวรรณคดีไทยให้ละเอียดพิสดารขึ้นอีก อาจารย์จึงได้ปรับปรุงวางเค้าโครงเขียน **"ประวัติวรรณคดีไทยฉบับนักศึกษา"** ขึ้นใหม่ ได้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ และพิมพ์ต่อมาอีกนับสิบครั้ง

หนังสือเล่มนี้สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรมของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้พิจารณาแล้วเห็นว่า *"หนังสือเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมชั้นดีเรื่องหนึ่ง ผู้แต่งสมควรจะได้รับรางวัลเพื่อเป็นสินน้ำใจในความอุตสาหะวิริยะ และทั้งจะได้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่ค้นคว้าแต่งตำราขึ้นเพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไป"* ส่วนเงินรางวัลนั้นในชั้นแรกสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรมเสนอให้ได้รับรางวัลสองหมื่นบาท แต่สภาวัฒนธรรมแห่งชาติกลับมอบให้เพียงหนึ่งพันบาทอ้างว่าไม่มีเงิน อาจารย์เลยมอบเงินจำนวนนั้นให้สภานำไปใช้ในการกุศลอย่างอื่นต่อไป

ความจริงแล้วอาจารย์เปลื้องได้เขียนตำราเกี่ยวกับภาษาไทยและวรรณคดีไว้มาก ถ้าจะรวบรวมชื่อหนังสือทั้งหมดก็ไม่ต่ำกว่า ๓๐ เล่ม รวมทั้ง **"ปทานุกรมนักเรียน"** และ **"พจนะ-สารานุกรม"**

งานวรรณกรรม

ผลงานวรรณกรรมด้านอื่นๆ ของอาจารย์ก็มีอยู่มากมาย มีทั้งบทกลอน บทละคร เรื่องแปล เรื่องสั้น และสารคดีต่างๆ อีก นับร้อยเรื่อง ที่ได้รวมเป็นเล่มแล้วก็มี ที่ยังไม่ได้รวมก็มี งานสำคัญที่สมควรกล่าวถึงก็คือความคิดที่จะเขียน **"ปริทรรศน์วรรณคดีสากล"** แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหญ่ ในที่สุดจึงทำเฉพาะ **"วรรณคดีอังกฤษ"** ออกมาได้เล่มหนึ่ง ส่วนวรรณคดีของชาติต่างๆ ที่เหลือยังไม่ได้รวมเป็นเล่ม

ตั้งสโมสรสุนทรภู่

เมื่อถามอาจารย์ว่า *"ในฐานะที่อาจารย์เป็นครูภาษาไทย และสอนวรรณคดีไทยทั้งระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย อาจารย์ชอบกวีคนไหนมากที่สุด"*

"ถ้าพูดถึงกลอนก็ของสุนทรภู่ ผมได้ตั้งสโมสรสุนทรภู่ขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ขุดค้นเรื่องของสุนทรภู่มาอภิปรายทางสถานีวิทยุศึกษามาช้านาน ทำเรื่องของสุนทรภู่เผยแพร่ในลักษณะต่างๆ รวมทั้งเขียนเล่าเรื่องพระอภัยมณีพิมพ์ออกเป็นเล่มด้วย"

นอกจากเคยตั้ง **สโมสรสุนทรภู่** แล้ว อาจารย์ยังเป็นผู้เสนอให้ตั้ง **สถาบันสุนทรภู่** และ **สถาบันภาษาไทย** ขึ้นอีกด้วย

สรุปว่าอาจารย์เปลื้อง ได้เป็นผู้ริเริ่มงานเกี่ยวกับภาษาไทยและวรรณคดีมาโดยตลอด

เกียรติคุณที่ได้รับ

ตามเรื่องที่กล่าวมาอย่างย่อๆ ข้างต้น จะเห็นว่าอาจารย์ได้เป็นหลักและสร้างตำราที่เป็นคุณประโยชน์แก่นักเรียนตลอดจนครูอาจารย์เป็นเวลาติดต่อกันมาช้านาน สถาบันต่างๆ จึงได้ประกาศเกียรติคุณยกย่อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการมอบโล่เกียรติคุณในฐานะเผยแพร่งานของสุนทรภู่ ได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศิลปากร ขอพระราชทานปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เป็นต้น

ความจริงชีวิตและผลงานของอาจารย์เปลื้อง นี้จะเขียนให้ละเอียดพิสดารแล้วก็จะเป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ในที่นี้จึงขอสรุปด้วยคำประกาศเกียรติคุณของสภามหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๔ ดังต่อไปนี้

"นายเปลื้อง ณ นคร เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในวิชาการหลายแขนงทั้งภาษาไทย การหนังสือพิมพ์ และการศึกษา โดยเฉพาะทางด้านภาษาไทยนั้นได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดีเด่นทั้งภาษาและวรรณคดี ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ในวงการภาษาไทยและบุคคลทั่วไป มีผลงานเขียนทั้งประเภทสารคดีและบันเทิงคดีมากกว่า ๑๐๐ เรื่อง และแต่งตำราเรียนไว้เป็นจำนวนมาก ล้วนมีคุณค่าต่อการศึกษาภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง นายเปลื้อง ณ นคร สนับสนุน ส่งเสริมและเผยแพร่การศึกษาด้วยอัจฉริยะของตนเอง เป็นการอำนวยคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติมาเป็นเวลายาวนานนับได้ว่าเป็นผู้มีเกียรติคุณดีเด่นต่อวงการภาษาไทย และต่อประเทศชาติ สมควรได้รับยกย่องให้ได้รับพระราชทาน ปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเป็นเกียรติประวัติสืบไป"

ในปี ๒๕๒๙ ท่านได้รับพระราชทานรางวัลพระเกี้ยวทองคำจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะ *"ผู้ทำนุบำรุงและเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยดีเด่น"* และท่านได้รับการยกย่องเป็น **"ปูชนียบุคคลทางภาษาและวรรณกรรมไทย"** จากกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๗

การพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างความมั่นใจ ในการปฏิบัติงาน "จุดไฟให้ชีวิต"

สุธี อากาศฤกษ์

กระบวนการของชีวิตเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ มีเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัย บิดามารดาเป็นผู้สร้างปัจจัยที่เป็นรูปธรรมปฏิสนธิ เกิดเป็นสังขาร วิญญาณ มีนามรูปเป็นของตนเอง ได้แก่ อายะตนะ ๖ ประการ การพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพื่อการดำรงชีวิต ตลอดจนให้เกิดความมั่นคงตามครรลองของความชอบธรรม จึงย่อมเป็นยอดปรารถนาของทุกคน

ปกติคนเราเมื่อเกิดมาย่อมต้องเจริญเติบโตทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ นั่นก็คือเมื่อเกิดมาแล้วเจริญวัยเติบโตขึ้นได้ศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งมีความรู้ถึงระดับหนึ่งแล้วก็ย่อมจะทำการประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตัวเอง ครอบครัว และช่วยเหลือสังคม หากถือว่าการทำงานเป็นวัตถุประสงค์หลักแล้ว ก็คงต้องตั้งปณิธานให้แน่วแน่และจริงจังว่า เราจะปฏิบัติงานด้วยความมั่นใจ ในการนี้จะเป็นการดีถ้าจะเจริญรอยตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือนปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ ที่มีพระกระแสรับสั่งว่า *"ในการปฏิบัติราชการนั้น ขอให้ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ อย่านึกถึงบำเหน็จรางวัลหรือผลประโยชน์ให้มาก ขอให้ถือว่าการทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ เป็นทั้งรางวัลและประโยชน์อย่างประเสริฐ จะทำให้บ้านเมืองไทยของเราอยู่เย็นเป็นสุขและมั่นคง"* นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังได้ตรัสไว้แก่ข้าราชการพลเรือนสมัยหนึ่งว่า *"ข้าราชการที่สามารถต้องมีความรู้ครบสามส่วน คือ ความรู้วิชาการ ความรู้ปฏิบัติการ ความรู้คิดอ่านตามเหตุผลตามความจริง ต้องมีความจริงใจและความบริสุทธิ์ใจในงาน ในผู้ร่วมงาน ในการรักษาระเบียบแบบแผน*

ความดีงาม ความถูกต้องทุกอย่างในแผ่นดิน ต้องมีความสงบและหนักแน่น ทั้งในภาย ในใจ ในคำพูด ต้องสำรวจดูความบกพร่องของตนเองอยู่สม่ำเสมอ แล้วปฏิบัติแก้ไขเสียโดยเร็ว ไม่ปล่อยให้เจริญงอกงาม ทำความเสียหายให้แก่การกระทำความคิดและการงาน"

ดังนั้น ในเรื่องของจิตสำนึกในฐานะที่เกิดมาเป็นประชากรไทย ควรที่จะยึดถือเป็นหน้าที่สำคัญ ทั้งในส่วนที่ต้องประพฤติหรือปฏิบัติตนเองให้เป็นพลเมืองดี และต้องมีความรับผิดชอบต่อความเจริญ ตลอดจนความมั่นคงแห่งประเทศชาติ กล่าวคือ ถ้าเป็นประชากรก็ต้องมีความเคารพในสถาบันชาติ มีความประพฤติดี ไม่ทำผิดกฎหมาย ตลอดจนอยู่ในกรอบของระเบียบแบบแผนของบ้านเมืองที่ดี ไม่แตกแยกความสามัคคี ช่วยเหลือสังคมและชาติตามความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รักษาระเบียบวินัย และซื่อสัตย์สุจริต ไม่แสวงหาประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติงานด้วยความเที่ยงธรรม

ในการนี้ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า **"เจ้าหน้าที่ของรัฐ"** ว่าหมายถึงผู้ใด ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคนจะต้องทราบการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐของตนเสียก่อน ส่วนประชากรในฐานะพลเมืองก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจ คำว่า **"เจ้าหน้าที่ของรัฐ"** ว่าหมายถึงผู้ใดด้วย เพราะมิฉะนั้นจะไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ปฏิบัติงานในฐานะตัวแทนของรัฐ และใครเป็นผู้รับบริการ เกี่ยวกับเรื่องนี้มีกฎหมายที่จะกล่าวถึง ๒ ฉบับ คือ

(๑) พ.ร.บ. คณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๒๒

มาตรา ๔ หน่วยงานของรัฐ หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น และให้หมายความถึงรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้

"เจ้าหน้าที่ของรัฐ" หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานของรัฐ

(๒) พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๐

มาตรา ๓ "เจ้าหน้าที่ของรัฐ" หมายความว่า ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีตำแหน่งหรือมีเงินเดือนประจำ พนักงานหรือบุคคลผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารท้องถิ่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย สมาชิกสภาท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหมายความรวมถึง กรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจด้วย

เมื่อทราบว่าใครเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว ก็ควรจะต้องทราบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่และความรับผิดชอบเพียงใด ประการแรกทีเดียว เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่องานในตำแหน่งหน้าที่ที่มีกฎหมาย กฎ ข้อบังคับและระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้ การปฏิบัติงานนอกเหนืออำนาจหน้าที่ ถือเป็นการกระทำความผิดวินัยซึ่งมีโทษตามกฎหมาย และผู้กระทำการอาจตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาหรือคดีแพ่งด้วย เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบังคับตามกฎหมายและระเบียบวินัยดังกล่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยนัยนี้ จึงเป็นบทบังคับทางปฏิบัติว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีความรู้พื้นฐาน และความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ตลอดจนมีความรู้ในข้อกฎหมายทั่วไปของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะนิ่งดูดายโดยไม่ขวนขวายหาความรู้ใส่ตนไม่ได้ ทั้งนี้ เพื่อที่ตนจะได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพไม่ผิดพลาด สมกับที่ตนเองเป็นตัวแทนของรัฐ กล่าวคือ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดทำงานผิดพลาด หรือประมาทเลินเล่อหรือทุจริตแล้ว ตนเองจะต้องถูกดำเนินการทางวินัย นับตั้งแต่อาจถูกผู้เสียหายร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น จนถึงนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (ส.ต.ง.) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) หรือถูกร้อง

กับองค์กรบริหารงานบุคคลที่ผู้นั้นสังกัด ตลอดจนอาจถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญา เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคนจึงควรมีจิตสำนึกในเรื่องนี้อย่างดี และขวนขวายทำงานตามหน้าที่ด้วยความอุตสาหะพากเพียรและซื่อสัตย์สุจริตเป็นพิเศษ การร้องทุกข์หรือร้องกล่าวโทษนั้น ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ได้เสมอหากปรากฏว่าผู้ร้องทุกข์ได้รับความเดือดร้อน หรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อน หรือเสียหาย หากความเดือดร้อน หรือความเสียหายนั้น อันเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(ก) ละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด

(ข) ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(ค) กระทำการนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือขัดหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

(ง) กระทำการไม่ถูกต้องตามขั้นตอนหรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการนั้น

(จ) กระทำการโดยไม่สุจริตหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ในขณะเดียวกัน ถ้าการปฏิบัติหน้าที่ใดๆ เกิดผลกระทบทำให้ผู้อื่นเสียหายหรือเดือดร้อน เป็นการละเมิดต่อบุคคลนั้นๆ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ในขอบเขตที่ตนจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และรอบคอบไม่ประมาทเลินเล่อแล้ว การอันเกิดจากมูลเหตุของการละเมิดนั้นรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๓/๒๕๐๔ และ ๗๖๙/๒๕๐๕ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

"ข้าราชการซึ่งกระทำละเมิดขณะปฏิบัติหน้าที่กระทรวงหรือกรมเจ้าสังกัดต้องรับผิด เพราะถือว่าข้าราชการเป็นผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลตามมาตรา ๗๖ ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลกระทำการภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล การนั้นถือว่าเป็นการที่นิติบุคคลทำเอง โดยนัยมาตรา ๗๕ ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลทำละเมิดในหน้าที่นิติบุคคลต้องรับผิดโดยอาศัยมาตรา ๗๖ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดย่อมใช้เรียกร้องเอาได้จากบุคคลผู้กระทำละเมิดโดยทั่วไป มิต้องคำนึงถึงว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ได้รับความเสียหายกับผู้กระทำละเมิดมีอยู่ต่อกันในลักษณะใด แต่สิทธิเรียกร้องให้ตัวแทนรับผิดจะต้องปรากฏว่า ผู้เรียกร้องและผู้ถูกเรียกร้องมีความสัมพันธ์ในฐานะตัวการตัวแทนต่อกันและกัน ข้าราชการไม่มีความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากนิติกรรมหรือสัญญา"

นอกจากนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ อาจเกิดเป็นคดีในทางปกครองขึ้นได้ คดีปกครองหมายถึงกรณีต่างๆที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน เนื่องจากการปฏิบัติกิจกรรมของฝ่ายปกครองในการดำเนินการบริการสาธารณะ หรือการกระทำในทางปกครอง แล้วเกิดผลกระทบให้เกิดความเสียหายกับประชาชน ทั้งนี้อันสืบเนื่องมาจากการปกครองที่ดีต้องมีกฎเกณฑ์ มีความแน่นอนและเป็นไปตามกฎหมาย โดยให้ประชาชนสามารถทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเป็นการล่วงหน้า เพื่อจะได้จัดกิจการหรือธุรกิจ ของตนเองให้ถูกต้องตามกฎหมายด้วย

ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพราะในการปฏิบัติหน้าที่ หากมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินอย่างดีแล้ว จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นเกิดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานได้ดีขึ้น รวมทั้งประชาชนก็จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมายดังกล่าวไว้ เพื่อว่าจะได้เข้าใจสถานะความเป็นพลเมืองของตน แต่ถ้าปราศจากความรู้ความเข้าใจในการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินแล้ว ก็ย่อมจะถือว่าเป็นพลเมืองหรือประชากรที่มีคุณภาพที่ดีไม่ได้ กฎหมายที่เป็นโครงสร้างของการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินที่เกี่ยวข้องจัดแยกออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) โครงสร้างในการจัดระเบียบบริหารของรัฐตามข้อบัญญัติของกฎหมายซึ่งมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม กฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจและข้อบังคับของรัฐวิสาหกิจและกฎหมายปกครองและศาลปกครอง

(๒) โครงสร้างการบริหารงานของรัฐด้านการบริหารหรือการจัดการ ได้แก่ ฝ่ายการเมือง ฝ่ายกระทรวงทบวงกรม ผู้ปฏิบัติ ฝ่ายอำนวยการด้านแผนงาน โครงการ งบประมาณ

อัตรากำลัง และฝ่ายตรวจสอบ

ฝ่ายการเมืองมีหน้าที่บริหารตามหลักกฎหมายของบ้านเมือง กำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ ติดตามผลการปฏิบัติงานตามนโยบาย และดำเนินการแก้ปัญหาและอุปสรรค เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขราษฎร และดำเนินการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและอธิปไตยของประเทศ

กระทรวงทบวงกรมฝ่ายปฏิบัติ มีหน้าที่ปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนและมติคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนแผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลัง

กระทรวงทบวงกรมฝ่ายอำนวยการ แผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลัง มีหน้าที่ปฏิบัติงานตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลในด้านการวางแผนงาน และกำหนดเป้าหมายของโครงการ การจัดสรรงบประมาณและอัตรากำลังให้แก่กระทรวงทบวงกรมผู้ปฏิบัติ

กระทรวงทบวงกรมฝ่ายตรวจสอบ มีหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบ ตลอดจนติดตามผลการปฏิบัติงานของกระทรวงทบวงกรมฝ่ายปฏิบัติว่าเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนและมติคณะรัฐมนตรี แผนงานและโครงการ อย่างไรหรือไม่ เพื่อเสนอแนะแก่ฝ่ายบริหารหรือกระทรวงทบวงกรมอื่นๆ ให้ปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกกฎหมาย หรือแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคแล้วแต่กรณี

เมื่อได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินพอสมควรแล้ว มาตอนนี้ก็ถึงเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ว่าควรจะปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างไร ถึงจะสมประโยชน์ของทางราชการ และตนเองก็ได้ประโยชน์มีความก้าวหน้าในอาชีพ หรือหากเป็นประชาชนธรรมดาการจะประกอบอาชีพให้ได้ผลและมีความเจริญก้าวหน้า เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคือประเทศชาติก็จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต กิจการทั้งปวงจึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะในเรื่องของราชการ การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ได้นำความเสื่อมเสียมาสู่สถาบันชาติ และเศรษฐกิจสังคมตลอดจนการเมืองของรัฐก็พลอยเสียหายอย่างร้ายแรงไปด้วย ฉะนั้นในกรณีนี้จึงควรทำความเข้าใจไว้บ้าง เพื่อจะได้ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ปัจจุบันนี้ไม่มีมาตรการใดที่จะประมาณการหรือวัดผลได้ว่า การขยายตัวของการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เจริญเติบโตขึ้นในลักษณะอย่างไร แต่เหตุแวดล้อมกรณีที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในทางราชการรวมทั้งเศรษฐกิจสังคม การบริหาร และการเมืองของรัฐซึ่งขาดเสถียรภาพไม่อาจแก้ไขได้ มีแนวโน้มที่จะทำให้การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เพิ่มปริมาณและขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น ก่อความเสียหายให้แก่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหาร และการเมืองแห่งรัฐ เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติอย่างแท้จริง ประกอบกับการดำเนินการป้องกันและปราบปรามทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยอาศัยการจัดระบบการบริหารงานแห่งรัฐที่มีการตรวจสอบควบคุมตามสายงานและการปกครองบังคับบัญชายังไม่เป็นมาตรการที่ดีเพียงพอ เพราะความหย่อนในระเบียบวินัยของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเหตุแวดล้อมกรณีที่เป็นปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ ที่ไม่อาจแก้ไขได้ นอกจากนี้การดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ถูกจำกัดอำนาจหน้าที่ทั้งโดยเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล ไม่อาจดำเนินการให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการป้องกันและปราบปรามได้อย่างดีเพียงพอ เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นที่เชื่อแน่ได้ว่าพฤติกรรมของคนในราชการทั่วไปยังติดข้องอยู่ในเรื่องของระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) มนุษย์สัมพันธ์ ความเป็นญาติหรือพวกพ้องหรือเพื่อนร่วมตาย การใช้มาตรการในทางบังคับหรือการลงโทษและระดับโทษทางวินัยไม่พอเหมาะกับความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่รัฐ จึงไม่เป็นที่เกรงกลัวหรือเข็ดหลาบที่จะเป็นประโยชน์ต่อการป้องปราม ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้าราชการหรือพนักงานของรัฐส่วนมากที่กระทำความผิดฐานทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ เชื่อได้แน่ว่าปราศจากความสำนึกและไม่มีความรับผิดชอบตามหน้าที่ราชการ หย่อนยานในระเบียบวินัยและปราศจากจรรยาบรรณตามทางสายอาชีพที่ดีงาม ฉะนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินการตามแนวทางหรือนโยบาย เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของชาติขั้นมูลฐานหรือวัตถุประสงค์เฉพาะเกี่ยวกับการเสริมสร้างเสถียรภาพและความก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหาร และการเมืองแห่งรัฐ จำเป็นต้องมีการจัดระบบการบริหารงานทั่วไปของรัฐให้มีแนวมุ่งหมาย เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ได้แก่ การขจัดปัญหาและอุปสรรคทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงราชการให้พอเหมาะสม เช่น การประสานงานที่ดี ขจัดหน่วยงานซ้ำซ้อน ความสิ้นเปลืองเกี่ยวกับอัตรากำลัง และงบประมาณ ขจัดปัญหาความล่าช้าในการปฏิบัติราชการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการให้ได้ผลจริงจังกับให้มีการยกระดับและมาตรฐานในเรื่องของประสิทธิภาพเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการ คุณภาพของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติ

ต่อไป อย่างไม่หยุดยั้ง

ปัญหาก็คือ การทุจริตและประพฤติมิชอบคืออาการหรือการกระทำอย่างไรถึงจะถือว่าเป็นการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ ในเรื่องนี้ ควรจะได้ทราบบทนิยามตามข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องเสียก่อน นั่นก็คือ พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. ๒๕๑๘ และฉบับแก้ไข มาตรา ๓ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๐ วรรค ๒ และวรรค ๓

"การทุจริตในวงราชการ" หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติการอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่ง หรือหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น

"การประพฤติมิชอบในวงราชการ" หมายความว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติการอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง มติของคณะรัฐมนตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมุ่งหมายจะควบคุมดูแลการรับ การเก็บรักษา หรือการใช้เงินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ว่าการปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัตินั้น เป็นการทุจริตในวงราชการด้วยหรือไม่ก็ตาม และให้หมายความรวมถึงการประมาทเลินเล่อในหน้าที่ดังกล่าวด้วย

ตัวอย่าง (เรื่องการทุจริต)

การทุจริตในการปฏิบัติงานหน้าที่ราชการของกระทรวงหนึ่ง เรื่องจริงเกิดระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๘ ข้าราชการระดับอธิบดีผู้หนึ่ง ใช้อำนาจในตำแหน่งบรรจุแต่งตั้งคนรับใช้ภายในครอบครัวของตนเอง ซึ่งไม่จบการศึกษาตามข้อกำหนดของกฎหมาย บรรจุในตำแหน่งพนักงานที่ตนเองรับผิดชอบ แล้วจัดให้มีการเซ็นชื่อรับเงินเดือนแทนโดยที่ผู้ถูกอ้างชื่อถึงนั้นไม่ทราบเลยว่าตนเป็นพนักงานของรัฐและรับเงินเดือนของทางราชการ เพราะไม่มีการส่งมอบเงินต่อให้กับเจ้าตัวแต่ประการใด เรื่องมาปรากฏภายหลังว่าทางราชการจ่ายเงินเดือนโดยไม่ถูกต้อง เสียหายต่อทางราชการถึง ๙๐๐,๐๐๐ บาทเศษ เป็นผลให้กระทรวงตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัย และให้ออกจากราชการ พร้อมฟ้องศาลเรียกเงินชดใช้คืนต่อทางราชการ

ตัวอย่าง (การประพฤติมิชอบในวงราชการ)

การประพฤติมิชอบในวงราชการของกระทรวงหนึ่ง เรื่องจริงเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๖ ถึง ๒๕๒๙ ข้าราชการระดับรองเลขาธิการผู้หนึ่ง โทรศัพท์ทางไกลไปถึงบุคคลในท้องที่ต่างจังหวัดแล้วไม่ทำบัญชีตัดแยกเพื่อชำระเงินเป็นการส่วนตัว เจ้าหน้าที่จึงตั้งเบิกเงินของทางราชการเพื่อชำระเงินค่าโทรศัพท์ทางไกลให้แก่องค์การโทรศัพท์ แต่เนื่องจากค่าโทรศัพท์ทางไกลสูงถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาทเศษ เจ้ากระทรวงจึงสั่งตรวจสอบข้อมูลการใช้โทรศัพท์กับองค์การโทรศัพท์ก็ปรากฏว่า เป็นการโทรจากเครื่องโทรศัพท์ภายในห้องของรองเลขาธิการเป็นประจำ ตลอดปีเฉลี่ยวันละ ๒-๓ ชั่วโมง พูดคุยกับสุภาพสตรีผู้หนึ่งทางต่างจังหวัดซึ่งอยู่ที่ร้านเสริมสวย ข้อเท็จจริงฟังได้ว่ารองเลขาธิการพูดจาพลอดรักกับคนรักของตนเองทางโทรศัพท์ทางไกลติดต่อกันเป็นเวลาแรมปี ทางราชการเจ้ากระทรวงจึงตั้งกรรมการสอบสวนทางวินัยให้ออกจากราชการฐานประพฤติชั่ว และวางตัวไม่เหมาะสม กับให้ชดใช้เงินแก่องค์การโทรศัพท์แทนทางราชการต่อไป

เมื่อท่านผู้อ่านได้ทราบพฤติการณ์ของข้าราชการดังกล่าวแล้ว ท่านคงนึกไม่ถึงว่าจะมีเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นได้ ตัวอย่างดังกล่าวเป็นเพียงส่วนน้อยที่ผู้เขียนเป็นผู้สอบสวนด้วยมือตนเอง อย่างไรก็ดีพฤติการณ์ของการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการที่เกิดขึ้นมีความหลากหลาย และก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันราชการอย่างร้ายแรง ไม่สมควรที่ใครจะประพฤติหรือปฏิบัติ นอกจากตัวอย่างที่ยกมากล่าวแล้ว พฤติการณ์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในวงราชการมีอยู่อีกมากที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดังคำกลอนที่ผู้เขียนเกิดความสะใจที่มีผู้ปรารถนาดีเขียนมาถึง หากเราแก้ปัญหาดังกล่าวเหล่า นั้นไม่ได้ ก็ยากที่ความเจริญในอาชีพราชการจะมีอยู่ ตลอดจนทางราชการเองก็จะขาดประสิทธิภาพในผลงาน เกิดผลตกทอดไปถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง

ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน

(๑) เมื่อเป็นลูกน้อง

ลาป่วยเป็นนิจ ลากิจเป็นประจำ
การงานชอบเกี่ยง หลีกเลี่ยง ชวนคุย
ทำชุ่ยอยู่เสมอ พอเผลอ ชอบหลับ
รีบกลับก่อนเวลา มาสายตลอดปี
ธุระมีตลอดวัน เตือนกันชิงชัง
นั่งโต๊ะไม่ติดที่ งานมีทำไม่เสร็จ
บำเหน็จจะแย่งเอา หน้าเหง้าเงินเดือนออก

(๒) เมื่อเป็นนายชั้นกลาง ๆ

ไม่ดูแลลูกน้อง ชอบฟ้องนายใหญ่
ขวนขวายช่วยแต่พวก สะดวกจึงอาษา
ใฝ่หาแต่อามิส ครุ่นคิดแต่เงินได้
เสียหายไม่ยอมรับ คำนับได้หลายหน
เมื่อสินบนถึงใจ ยอมให้แม้ขี่คอ
สอพลอเมียนาย ชอบป้ายความผิด
ให้คู่แข่งหมดฤทธิ์ นี่แหละชีวิต...ราชการ

(๓) เมื่อเป็นนายชั้นใหญ่

สั่งงานเอาแต่ได้ ไม่สนใจระเบียบฯ
ชอบเปรียบเทียบเมืองนอก หลอกใช้เป็นประจำ
อ้างเงื่อนงำนโยบาย ใคร่ทำเรื่องเล็กให้ใหญ่
ชอบไปต่างประเทศ ถือเหตุไปอวดภรรยา
ไม่รักประเพณีไทย ชอบกินไก่วัดที่สวย ๆ
ร่ำรวยแต่คนไม่รัก อยากเป็นนักการเมือง
เรื่องคอรัปชั่นก็ชอบ ลอบทำ...แต่นึกว่า
ใคร...เขาไม่...รู้?

(๔) เมื่อเป็นเสนา...บ่...ดี

ใช้วิธีหาเสียงให้ดัง ว่ายินดีฟังประชาชน
ตนจนจะช่วยให้อยู่ได้ แต่ไม่เคยทำได้สำเร็จ
มีแต่พูดเท็จจนได้ดี มีเหรียญมีตราเต็มอก
พกแต่ความเห็นแก่ตัว ว่าคนอื่นชั่ว ๆ ทั้งนั้น
หมั่นแต่หาเงินเป็นรายได้ ปากว่าจงรักภักดีต่อชาติ
นัดไปถวายคำปฏิญาณฯ ว่าจะสมานสามัคคี? ให้ดี? ให้ดี?

ว่าไปก็ไม่สิ้นสุด ขอ...ยุติ...ที!

เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินหากทำมาหากินได้มาโดยสุจริต ก็ย่อมจะถือว่าผู้นั้นมีการประกอบสัมมาอาชีพอันควรยกย่อง แต่ถ้าได้มาโดยทุจริต นอกจากสังคมจะเหยียดหยามแล้ว วงศ์ตระกูลก็จะเสื่อมเสียแต่ทำไมคนเรายังรักที่จะทำการทุจริต ถ้าขจัดตัวกิเลสอันเป็นตัณหาคือความละโมบโลภมากออกเสียได้ ก็เชื่อว่าการทุจริตในบ้านเมืองเราคงจะเบาบางลง ในการนี้ผู้เขียนเห็นควรอัญเชิญบทกลอนของพระผู้ใหญ่ท่านหนึ่งมากล่าวไว้ เพื่อเป็นอนุสติเตือนใจว่า ทรัพย์สมบัติเป็นของนอกกาย ตายไปแล้วเอาติดตัวไปไม่ได้ ท่านกล่าวไว้ว่า

ยศและลาภ หาบไป ไม่ได้แน่
มีเพียงแต่ ต้นทุน บุญกุศล
ทรัพย์สมบัติ ทิ้งไว้ ให้ปวงชน
แม้ร่างของตน เขาก็เอา ไปเผาไฟ
เมื่อเจ้ามา มีอะไร มาด้วยเจ้า
เจ้าจะเอา แต่สุข สนุกไฉน
เจ้ามามือเปล่า เจ้าจะ เอาอะไร
เจ้าก็ไป มือเปล่า เหมือนเจ้ามา

ในการแก้ปัญหาของบ้านเมือง ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการทุจริตหรือประพฤติมิชอบอย่างไร ทั้งคนทั่วไปและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรจะมีจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ในการทำงานหรือการประกอบอาชีพของตนเองในลักษณะที่ควรมีจริยธรรมและคุณธรรมอย่างเพียงพอ หลายสถาบันของทางราชการจึงตั้งเป้าหมายที่จะนำเอาการพัฒนาจริยธรรมมาใช้ควบคู่กันไปกับระเบียบวินัย โดยมีคำอธิบายว่า **จริย** หรือ **จริยา** หมายถึง ความประพฤติ เมื่อมาสมาสกับคำว่า **"ธรรม"** ซึ่งตามความหมาย หมายถึงความชอบธรรมหรือความถูกต้อง รวมเป็นคำเดียวตามความหมาย จึงหมายถึงความประพฤติหรือการกระทำในทางที่ชอบที่ควร ที่ควรยึดถือปฏิบัติเพื่อให้หมู่เหล่ากลุ่มหรือสังคมได้สถิตย์อยู่ด้วยความสถาพร ตามครรลองแห่งความชอบธรรม เป็นระเบียบวินัยกำกับการปฏิบัติงาน หรืออีกนัยหนึ่งในเรื่องของการปฏิบัติราชการก็เพื่อให้จริยธรรมเป็นบทกำกับทางวินัยของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐเสริมขึ้นอีกประการหนึ่ง เมื่อนำมารวมกับคำว่า **"พัฒนา"** เป็นกริยาหมายถึงการปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือให้เจริญขึ้น จึงเท่ากับว่าในการจัดฝึกอบรมข้าราชการ หรือพนักงานของรัฐ มีความมุ่งหมายที่จะให้ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องของจริยธรรมเสมือนเป็นบทกำกับทางวินัย เพื่อนำไปสู่จุดหมาย คือ การพัฒนางานในหน้าที่ให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น ปกติข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ ย่อมมีระเบียบวินัยอยู่แล้วตามกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบข้าราชการหรือพนักงานของรัฐนั้นๆ แต่ที่มีการนำเอาจริยธรรมเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจด้วย ก็เพื่อผลในทางปฏิบัติเป็นการเสริมระเบียบวินัยตามกฎหมายขึ้นอีก เมื่อทุกคนมีแนวปฏิบัติที่ดีเป็นกรอบของความประพฤติแล้ว ประโยชน์ก็จะเกิดกับสถาบันราชการเป็นส่วนรวม แต่ถ้าเป็นบุคคลธรรมดา การมีจริยธรรมหมายถึงผู้นั้นมีความเป็นปุถุชนที่มีคุณธรรม สมควรแก่การคบหาสมาคมด้วยเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เป็นที่น่านับถือยกย่องของคนทั่วไป

คุณธรรมและจริยธรรม นอกจากจำเป็นต้องมีในตัว

บุคคลไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปหรือไม่ การที่คนเรามีคุณธรรมและจริยธรรมจะช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพให้แก่บุคคลนั้นๆ และจะทำการสิ่งใดก็จะได้รับผลสำเร็จ เพราะจะมีแต่คนรักใคร่นับถือและให้การช่วยเหลืออยู่เสมอ พร้อมกันนี้สิ่งที่จะเสริมบุคลิกภาพที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็ได้แก่ การมีธรรมประจำใจ ทุกคนควรมีธรรมประจำใจ พระศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนมีความประพฤติดีประพฤติชอบ ฉะนั้นหลักธรรมจึงเป็นที่พึ่งทางใจ ซึ่งทุกคนควรฝึกฝนตนเอง หรืออบรมบ่มนิสัยตนเองให้อยู่ตามครรลองของความชอบธรรม ในการนี้ ผู้เขียนเห็นว่า หลักธรรมตามพระพุทธศาสนาที่ควรทำความเข้าใจ เพื่อเป็นการจุดไฟให้แสงสว่างแก่ชีวิตตนเองมีหลายบทพระธรรมขันธ์ ซึ่งในชั้นนี้จะขอกล่าวแต่เพียงสังเขปเพื่อเป็นอนุสติเตือนตัวเอง กล่าวคือ

ธรรม คือ คำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอยู่ด้วยกัน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ สรุปเป็นแนวคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้ ๓ ประการ ได้แก่ คำสั่งสอนที่ให้คนรู้จักมีศีล หรือรักษาศีล มีสมาธิ และปัญญา ศีล คือ ข้อห้ามข้อบังคับทางความประพฤติ ป้องกันมิให้บุคคลกระทำความชั่ว หรือความไม่ดี ไม่งาม ทั้งกาย วาจา และใจ เมื่อผู้ใดมีศีลแล้วรู้จักมีสมาธิคือมีสติ ทำใจ หรือตั้งใจให้มีสติในทางที่ชอบที่ควร แล้วใช้ปัญญาไตร่ตรองดู ก็จะเห็นทางอันเป็นมรรคผลต่อตนเองและผู้อื่น เลือกประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร การทั้งหลายย่อมเป็นคุณแก่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นเอง สมดังคำที่ว่าธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมฉันใดก็ดี หากคนเราปฏิบัติตนเป็นคนมีธรรมประจำใจ ประพฤติปฏิบัติทั้งในเรื่องส่วนตัวและราชการ หรือในการงานที่เป็นอาชีพของตนในทางที่ชอบที่ควรอย่างเสมอต้นเสมอปลายแล้ว ก็ย่อมจะได้ชื่อว่า เป็นผู้มีธรรมประจำใจ ส่งผลให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยดีและมีคุณธรรมตามสมควร

ทั้งนี้ เป็นที่ทราบกันดีว่ากระบวนการของชีวิตเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ที่มีเกิดขึ้นดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัย บิดามารดาเป็นผู้สร้างปัจจัยที่เป็นรูปธรรม ปฏิสนธิเกิดเป็นสังขาร วิญญาณ มีนามรูปเป็นของตนเอง แต่ทุกคนก็หาพ้นไปจากหลักไตรลักษณ์ของพระศาสนาไม่ มีทุกข์ขัง อนิจจัง อนัตตา คือ ทุกคนล้วนต้องประสบกับปัญหาความทุกข์ร้อน ไม่ว่าปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของความเสื่อมจะมีอย่างไร ล้วนเป็นเรื่องของความเกิดมีเวทนาของตนเอง ได้แก่ ตัณหา ความอยาก หรืออุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นว่านี่ตัวเรา นี่ของเราทั้งสิ้น ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นได้ในทุกโอกาสตามครรลองแห่งอนิจจังคือความไม่เที่ยง และอนัตตา ความปราศจากหรือไร้ซึ่งตัวตน จับต้องไม่ได้ หรือยึดถือเป็นของตนเองไม่ได้ ทุกคนจึงควรมีความตระหนักในเรื่องของอริยสัจ ๔ มี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค คือ รู้แจ้ง ตามหลักธรรมว่าทุกคนเกิดมามีทุกข์ เกิดแก่ เจ็บตาย ซึ่งควรรู้ต้นเหตุของความทุกข์คือตัณหาได้แก่สมุทัย แล้วรู้จักวิธีดับทุกข์หรือดับตัณหา คือ นิโรธ และมรรค เลือกปฏิบัติแต่ในทางที่ดีที่ชอบด้วยการมี หิริ โอตตัปปะ หิริ คือ ความละอาย โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อการประพฤติชั่ว ยึดถืออิทธิบาท ๔ มี ฉันทะความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความมีการใคร่ครวญให้ดีเสียก่อน ก็จะทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ขึ้น

การพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน เสมือนจุดไฟให้แก่ชีวิต ชีวิตของคนเราไม่ยืนยาวนัก จำต้องศึกษาหาความรู้เพื่อประกอบการงานหาเลี้ยงชีพไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเตรียมการและพัฒนาตนเองมีความจำเป็นอย่างยิ่ง หากเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเรียนรู้วิชาการอย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาหาความรู้ในเรื่องข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เรียนรู้ทางปฏิบัติและสะสมประสบการณ์ เพื่อการแก้ปัญหาและอุปสรรคซึ่งมีมาก กับต้องมีจริยธรรม ตลอดจนต้องมีธรรมประจำใจ การปฏิบัติงานจึงจะเที่ยงธรรมและประสบความสำเร็จ ทำหน้าที่ให้บริการในฐานะตัวแทนของรัฐได้สมประโยชน์ของทางราชการ ชีวิตของคนเราจึงเปรียบเสมือนเรือบนผิวน้ำ **"อัตนาวาชีวิต"** เรือย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อขับขี่ไปสู่จุดหมาย หากเรือรั่วน้ำ การที่จะขับขี่เป็นพาหนะไปก็ย่อมไร้ผล เรือจะล่มก่อนถึงฝั่ง ฉันใดก็ดี ชีวิตของคนเราย่อมต้องการบรรลุจุดหมายในบั้นปลาย คือความสุข ความเจริญ ทางพระท่านว่า ตัณหาหรือกิเลสเป็นต้นเหตุให้ชีวิตอับเฉา ผู้ใดมีตัณหาหรือกิเลสเปรียบได้เสมือนเรือที่มีรูรั่วน้ำย่อมจะล่มหรือจมเสียก่อนถึงฝั่ง ข้าราชการของรัฐหรือบุคคลทั่วไป หากประมาทไม่ขวนขวายหาความรู้และประสบการณ์ที่ดีให้กับตนเอง คือ ไม่พัฒนาตนเองเพื่อสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานแล้ว ก็ยากที่จะประกอบการงานได้สัมฤทธิผล ความประมาทคือทางแห่งความตาย พระท่านจึงกล่าวไว้ให้เป็นอนุสติเพื่อเตือนใจตนเอง ดังคำปัจฉิมพุทโธวาทที่ทรงสั่งสอนเวนัยสัตว์ทั้งหลายไว้ว่า **"วายะธัมมา สังขารา อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ" คือ สังขารทั้งหลายมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมลงเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงประกอบกิจการทั้งปวงให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด**

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา

(ตอนที่ ๑๐)

สุชีพ ปุญญานุภาพ

ความรู้เรื่องกรรม ๑๒ ประเภท

ทางพระพุทธศาสนาจัดกรรม คือ การกระทำที่มีลักษณะในทางให้ผลผิดแผกกันไว้ ๑๒ ประเภท แบ่งออกเป็น ๓ หมวด หมวดละ ๔ ข้อ ดังนี้:-

๑

ให้ผลตามกาลเวลา

๑. กรรมให้ผลในชาตินี้ เรียก **ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม**

๒. กรรมให้ผลในชาติหน้า เรียกว่า **อุปปัชชเวทนียกรรม**

๓. กรรมให้ผลในชาติต่อๆ ไป เรียก **อปราปรเวทนียกรรม**

๔. กรรมที่เลิกไม่ให้ผล คือให้ผลเสร็จไปแล้วหรือหมดโอกาสจะให้ผลได้ต่อไป เรียก **อโหสิกรรม**

๒

ให้ผลตามหน้าที่

๕. กรรมที่ให้ผลคล้ายเป็นบิดา คือ แต่งให้เกิดมาดีชั่วต่างกัน เรียก **ชนกกรรม**

๖. กรรมที่คอยตามสนับสนุน เหมือน พี่เลี้ยง คือ ถ้ากรรมเดิม หรือ ชนกกรรม แต่งดีก็ส่งให้ดียิ่งขึ้น ถ้ากรรมเดิมแต่งให้ชั่วก็ส่งให้ชั่วยิ่งขึ้นเรียก **อุปัตถัมภกกรรม**

๗. กรรมบีบคั้นหรือขัดขวางกรรมเดิม คอยเบียนชนกกรรม เช่น เดิมแต่งมาดีเบียนให้ชั่ว เดิมแต่งมาชั่วเบียนให้ดี เรียก **อุปปีฬกกรรม**

๘. กรรมตัดรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เช่น เดิมชนกกรรมแต่งไว้ดีเลิศกลับทีเดียวลงเป็นขอทานหรือตายไปเลย เดิมชนกกรรมแต่งไว้เลวมาก กลับทีเดียวเป็นพระราชาหรือมหาเศรษฐีไปเลย เรียกว่า **อุปฆาตกกรรม**

๓

ให้ผลตามความหนักเบา

๙. กรรมหนักทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่ว ฝ่ายดี เช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน ฝ่ายชั่ว เช่น ทำอนันตริยกรรม มีฆ่ามารดาฆ่า

บิดา เป็นต้น เป็นกรรมที่จะให้ผลโดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางหรือมาสลับคั่นได้ เรียก **ครุกรรม**

๑๐. กรรมที่สะสมไว้มากๆ เข้ากลายเป็นดินพอกหางหมู คือ ทำทีละเล็กละน้อย กลายเป็นกรรมมากไปได้ เรียก **พหุลกรรม**

๑๑. กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย หรือที่เอาจิตใจจดจ่อในเวลาใกล้ตาย ย่อมส่งผลให้ไปสู่คติที่ดีหรือชั่วได้ ซึ่งเปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ปากคอกแม้แรงจะน้อยสักเท่าไร เมื่อเปิดคอกก็ได้ออกก่อน เรียก **อาสันนกรรม**

๑๒. กรรมสักแต่ว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำไปด้วยความประมาท หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ก็อาจส่งผลดีร้ายให้ได้เหมือนกันในเมื่อไม่มีกรรมอื่นจะให้ผลแล้ว เรียก **กตัตตากรรม**

ความรู้เรื่องกรรมทำให้ไม่หมดหวัง

เรื่องกรรม ๑๒ ประเภทนี้ เมื่อแบ่งออกเป็น ๓ หมวดแล้ว **ในหมวดแรก** ที่ให้ผลตามกาลเวลานั้น ก็เห็นชัดได้ว่ามีทั้งที่ให้ผลปัจจุบันทันตาเห็น ที่ให้ผลในชาติต่อไปและในชาติต่อๆ ไปอีกกับประการสุดท้ายที่ให้ผลเสร็จแล้ว หรือยังไม่ให้ผล แต่หมดโอกาสจึงเป็นอันพับไป การแบ่งให้หมวดนี้ว่าให้ผลในชาตินี้และในชาติหน้าหรือชาติต่อๆ ไปนั้น ถ้าจะอธิบายในสายสั้นก็อาจจะอธิบายได้ถึงการที่กรรมให้ผลในวันนี้ ในวันรุ่งขึ้นและวันต่อๆ ไป ข้อสำคัญขอให้เข้าใจความหมายว่าที่จัดไว้อย่างนี้เพื่อให้รู้ว่ามีกรรมที่ให้ผลตามกาลเวลา ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งระยะใกล้และระยะไกล กับประการสุดท้ายที่เป็นอันเลิกแล้วกันไป ในการเข้าใจเรื่องกรรมนี้ถ้าเทียบด้วยเรื่องบัญชีรายรับจ่ายก็จะช่วยให้เข้าใจชัดขึ้น คนเราทำกรรมไว้ทั้งดีและชั่วจึงเท่ากับได้ขึ้นบัญชีรับจ่ายไว้

> *“ผลร้ายของกรรมชั่วบางอย่าง เทียบด้วยยาพิษหรือน้ำกรด ถ้าเราทำความดีให้มากๆเข้า ความดีนั้นก็จะสร้างผลดีขึ้นมาคอยต้านทาน หรือขัดจังหวะกรรมชั่วได้เหมือนกัน”*

บัญชีย่อมไม่จำกัดเพียง วันเดียว เดือนเดียว หรือปีเดียว ย่อมมีการยกยอดไปใน วัน เดือน ปี อื่นๆ และมีการตัดบัญชี *(หนี้สูญหรือชำระหนี้เสร็จแล้ว)* ได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของเราในวันนี้อาจไม่ใช่เพราะการกระทำในชาตินี้ อาจเป็นยอดยกมาแต่ชาติก่อน นอกจากนั้นด้วยหลักกรรมนี้พระพุทธศาสนาอาจอธิบายได้ถึงความไม่เหมือนกันแห่งชีวิตของแต่ละคนว่าไม่ใช่บังเอิญแต่เป็นเพราะได้ประกอบกระทำกรรมดีกรรมชั่วไว้ต่างกัน จึงได้ประสบผลต่างๆ กันเรื่องนี้ทำให้มีหวังก็คือเราอาจบำเพ็ญคุณงามความดีในปัจจุบัน เพื่อทำให้บัญชีของเราดีขึ้น ยอดที่ยกไปก็จะได้ดีตาม

อนึ่ง **ในกรรมหมวดที่สอง** ที่ให้ผลตามหน้าที่นั้น เป็นการอธิบายให้เห็นว่ากรรมที่จัดสรรให้คนเกิดมาดีเลวต่างกันนั้นมิใช่ว่าจะคงที่อยู่อย่างตายตัว ยังมีกรรมอื่นซึ่งเป็นเหมือนพี่เลี้ยงมาคอยส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น หรือให้เลวยิ่งขึ้น ครั้นแล้วก็มีกรรมประเภทขัดจังหวะ คือ ควรจะดีมากทำให้ดีน้อย ควรจะชั่วมากทำให้ชั่วน้อย เป็นกรรมฝ่ายค้านที่คอยหักล้างของเดิมอยู่ก็มี และยิ่งกว่านั้นก็มีกรรมข้อที่ ๔ ในประเภทที่ ๒ นี้ อันเป็นกรรมที่เปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ชนิดกลับหน้ามือเป็นหลังมืออีก ดีอยู่แล้วกลับทีเดียวลงเป็นขอทานหรือตายเลย เป็นขอทานอยู่กลับทีเดียวเป็นมหาเศรษฐีเลยหรือเป็นพระมหากษัตริย์เลยเป็นเรื่องของการหักบัญชีกันอย่างเห็นได้ชัดๆ เพราะฉะนั้น ถ้าทราบว่าอาจเพิ่มบัญชีฝ่ายดีให้มากๆ ได้ เพื่อให้ไปเป็นเครื่องขัดขวางกรรมเก่าที่ไม่ดี ก็เท่ากับเรารู้จักวิธีสะเดาะเคราะห์ที่ถูกแบบที่สุด

คือถ้าเกรงเหตุร้ายจะเกิดขึ้น ก็ควรเร่งทำความดีให้มากขึ้น จะได้เป็นความดีในการช่วยชีวิตหรือช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือพยายามบำเพ็ญศีลธรรมคุณงามความดีให้มากๆ เพื่อพยายามขัดขวางกรรมฝ่ายไม่ดี หรือผ่อนร้ายให้เบาบางลง

ผู้เขียนเคยอธิบายเทียบด้วยน้ำกรด หรือยาพิษขนาดแรงที่อาจกินเข้าไปแล้วตายทันที แต่ถ้าเติมน้ำให้เจือจางยาพิษหรือน้ำกรดนั้นก็ไม่ทำอันตรายหรือกลายเป็นยาย่อยอาหารไป

ผลร้ายของกรรมชั่วบางอย่างเทียบด้วยยาพิษหรือน้ำกรด ถ้าเราทำความดีให้มากๆ เข้าความดีนั้นก็จะสร้างผลดีขึ้นมาคอยต้านทาน หรือขัดจังหวะกรรมชั่วได้เหมือนกัน คือ คอยแทรกแซงไม่ให้โอกาสส่งผลสมบูรณ์ ๑๐๐% เทียบด้วยกับคนที่ถูกตัดสินจำคุก ๕ ปีแต่อ้างความดีโน่นความดีนี่มาหักลบกลบเกลื่อนอาจจะเหลือเพียง ๒ ปี แล้วรอการลงอาญาไว้ยังไม่ถึงกับติดคุกก็ได้ ในทางชั่วก็เช่นเดียวกัน ผู้สร้างความชั่วต่างๆ

ก็ชื่อว่าพยายามขัดขวางความเจริญของตนเอง หรือสร้างความล่มจมให้แก่ตัวเองอยู่ตลอดเวลา ผู้มีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมจึงไม่ค่อยต้องตีโพยตีพายกับเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิต แต่จะรู้สึกเสมือนลูกหนี้ที่ยอมใช้หนี้อย่างไม่ปริปาก แล้วพยายามสร้างฐานะที่ดีขึ้นใหม่

ผู้เขียนได้เคยพบท่านผู้หนึ่งซึ่งต้องโทษโดยศาลยังมิได้ระบุว่าทำความผิดยังอยู่ในระหว่างไต่สวน แต่ในระหว่างไต่สวนนั้นท่านผู้นั้นถูกขังอยู่เป็นเวลาหลายปี ท่านผู้นั้นอธิบายได้ดีถึงกฎแห่งกรรมและเข้าใจดีว่า แม้ตนจะไม่ผิดแต่ก็อาจจะเป็นไปได้ที่จะเป็นเรื่องของการยกยอดบัญชีมาแต่ชาติก่อน ทำให้หักห้ามใจไปได้ และพยายามสร้างความดีขึ้นใหม่อีกต่อไป

ในหมวดที่ ๓ ที่แสดงถึงกรรมให้ผลตามความหนักเบานั้นมีข้อเตือนใจก็คือ อย่าดูหมิ่นความดีความชั่วเล็กๆ น้อยๆ เพราะมันอาจพอกพูนเป็นของมากขึ้นเหมือนน้ำทีละหยดเต็มตุ่มได้ น้ำทีละหยดเซาะหินให้เป็นร่องได้หรือรากไม้ที่เจริญทีละน้อยๆ งัดหินให้แตกได้ และให้ใจเย็นในการประกอบคุณงามความดี คือ เมื่อยังไม่เห็นผลอย่าเพิ่งเอะอะโวยวายว่าทำดีไม่เห็นได้ดี ความเข้มข้นของความดีอาจจะไม่พอก็ต้องรอเวลาไปก่อน เทียบด้วยการเรียนหนังสือ เรียนเพียงวันสองวันจะให้อ่านหนังสือออกนั้นจะเป็นไปได้อย่างไร ก็ต้องรอความเข้มข้นของความรู้ทีละตัวสองตัว รวมกันมากๆ เข้าก็อ่านได้ออกไปเอง

ดูตัวอย่างของพระพุทธเจ้าก็จะเห็นได้ พระองค์ได้ประกอบคุณงามความดีสะสมไว้อย่างไม่ท้อถอย ตลอดเวลาที่ท่านพรรณนาว่าหลายอสงไขยชาติ ในที่สุดก็ได้ประสบความสมบูรณ์ได้ด้วยการไม่ทอดทิ้งความพยายามหรือไม่วางมือประกอบความดีเพราะท้อแท้

ตัวอย่างแห่งเหตุที่ให้เกิดผล

พระพุทธเจ้าทรงแสดงทั้งเหตุที่ให้เกิดผลดี และเหตุที่ให้เกิดผลชั่วไว้ในจูฬกัมมวิภังคสูตรเล่ม ๑๔ หน้า ๓๗๖ อันอาจแยกได้เป็นข้อๆ ดังนี้

เหตุผลฝ่ายชั่ว

๑. มีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์

๒. มีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์

๓. มีผิวพรรณทราม เพราะมักโกรธแค้นพยาบาท

๔. มีศักดิ์ต่ำ เพราะมักริษยา

๕. มีโภคทรัพย์น้อย เพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจาน

๖. เกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือตัวไม่รู้จักอ่อนน้อม

๗. มีปัญญาทราม เพราะไม่ไต่ถามหรือแสวงความรู้

เหตุผลฝ่ายดี

๑. มีอายุยืน เพราะไม่ฆ่าสัตว์

๒. มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์

๓. มีผิวพรรณดี เพราะไม่มักโกรธแค้นพยาบาท

๔. มีศักดิ์สูง เพราะไม่มักริษยา

๕. มีโภคทรัพย์มาก เพราะเอื้อเฟื้อเจือจาน

๖. เกิดในตระกูลสูง เพราะไม่กระด้างถือตัว รู้จักอ่อนน้อม

๗. มีปัญญาดี เพราะรู้จักไต่ถามและแสวงความรู้

ตัวอย่างที่แสดงมานี้เป็นเหตุผลทั้งฝ่ายอดีตและปัจจุบัน ทั้งเป็นตัวอย่างให้คนเข้าใจได้อย่างเกือบจะเรียกว่าโดยใช้สามัญสำนึก

กฎแห่งกรรมกับพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าเองก็ทรงแสดงถึงเหตุการณ์หลายอย่างในชีวิตของพระองค์ว่า เกิดขึ้นจากการกระทำต่างๆ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วของพระองค์ มิใช่มีอะไรเป็นของบังเอิญสักอย่างเดียว

จากพระประวัติตรัสเล่าในอปทานพระสุตตันตปิฎกเล่ม ๓๒ ตั้งแต่หน้า ๔๗๑ พระองค์ได้ตรัสเปิดเผยความชั่วในอดีตชาติของพระองค์เอง ที่เป็นเหตุให้พระองค์ประสบเหตุการณ์ต่างๆที่ไม่ดี เช่น:-

๑. ในชาติหนึ่ง พระองค์เป็นนักเลงชื่อ ปุนาลิ กล่าวตู่ใส่ความพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้มีนามว่า สุรภิ ผู้ไม่ประทุษร้ายอะไรพระองค์เลย ผลของกรรมนั้นทำให้เวียนว่ายในนรกได้รับทุกขเวทนาตลอดกาลนาน ในพระชาติสุดท้ายจึงถูกนางสุนทรีใส่ความ คือเมื่อทรงเป็นพระพุทธเจ้าแล้วนางสุนทรีได้รับสินจ้างจากผู้อื่น แกล้งใส่ความพระองค์ว่าได้เสียกับนาง ขณะที่กำลังมีข่าวลืออยู่นั้น ผู้จ้างคือนักบวชพวกเดียรถีย์ได้จ้างคนฆ่านางสุนทรี เพื่อจะให้ความชัดยิ่งขึ้นว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้คนไปฆ่าเพื่อปิดปากภายหลังพระราชาใช้นักสืบไปสืบในร้านสุรา จึงจับได้ทั้งผู้จ้างและผู้รับจ้างเพราะพวกนักเลงที่รับจ้างนั้นปากอยู่ไม่สุข ในที่สุดก็ได้ลงโทษนักเลงและเดียรถีย์ฐานฆ่าคนตาย

๒. ในชาติหนึ่งพระองค์ได้กล่าวตู่ใส่ความสาวกของพระพุทธเจ้านามว่าสัพพาภิภู ผู้มีนามว่านันทะ ต้องตกนรกอยู่เป็นเวลานาน ในชาติสุดท้ายที่เป็นพระพุทธเจ้ายังถูกนางจิญจมาณวิกาใส่ความ แกล้งทำเป็นมีครรภ์กับพระองค์ โดยเอาไม้มาทาบที่ท้องแล้วเอาผ้าพันให้ดูเป็นมีครรภ์จริงแต่เผอิญไม้หลุดตกลงมา จึงถูกประชาทัณฑ์อย่างหนัก

๓. ในชาติหนึ่งพระองค์ทรงฆ่าน้องชายต่างมารดา เพราะเหตุแห่ง

ทรัพย์ โดยผลักลงซอกเขาเอาศิลาทุ่มในชาติสุดท้ายจึงมาถูกพระเทวทัตเอาศิลาทุ่มแต่เพราะกรรมเบาบางมากจึงไม่ถูกอย่างจังเพียงถูกสะเก็ดเล็กน้อยที่นิ้วพระบาท

ความจริงเรื่องที่ตรัสเล่าไว้ยังมีอีกมาก แต่ได้เลือกนำมาแปลไว้เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าของเราท่านตรงไปตรงมาที่สุด ไม่ใช่จะเล่าแต่คุณความดีของพระองค์เท่านั้น ความชั่วที่เคยทรงทำมามีอะไรบ้างก็ทรงเล่าด้วย ทั้งนี้ทำให้เราได้ประโยชน์และคติสอนใจทั้งในฝ่ายดีฝ่ายชั่วผลดีอะไรเกิดขึ้นก็อย่าเหลิงจนลืมตัว ผลชั่วอะไรเกิดขึ้นก็อย่าเพิ่งเสียขวัญขอให้พิจารณาว่าเป็นผลของการกระทำในปัจจุบันหรือไม่ ถ้ามองไม่เห็นในปัจจุบันจะได้พิจารณาไปที่อดีตซึ่งเรามองไม่เห็นอันอาจมีกระเส็นกระสายเหลือมาได้อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงประสบมาแล้ว ข้อสำคัญขอให้ทำความดีแก้ตัวให้มากที่สุดเท่าที่มีโอกาสจะทำได้ อย่าผลัดวันประกันพรุ่งหรือรอไว้เมื่อนั่นเมื่อนี่ จนในที่สุดไม่ได้ทำความดีอะไร

บุคคลบางคนอยู่ดีๆ แต่มีคนใส่ความถูกหนังสือพิมพ์ช่วยกันรุมด่าอย่างผิดๆ เพราะไม่รู้ความจริง เรื่องเช่นนี้พิจารณาตามหลักกรรมแล้วก็ไม่ควรตื่นเต้นตกใจอะไร ทั้งผู้ด่าและผู้ถูกด่าจะต้องมีเหตุผลอะไรด้วยกัน ผู้ถูกด่าอาจเคยใส่ความคนอื่นเขามาในชาติก่อน ผู้ด่าในปัจจุบันซึ่งด่าคนส่งๆ ไปตามความพอใจนั้นก็จะเก็บเกี่ยวผลแห่งการด่าของเขาเองโดยที่ผู้ถูกด่าไม่ต้องดิ้นรนแจ้งความหรือด่าตอบ ภาษิตไทยเราเรียกว่า **กงเกวียนกำเกวียน** ถ้ารู้กฎแห่งกรรมอย่างนี้แล้วก็ควรระมัดระวังเหตุการณ์ในปัจจุบันและอนาคตให้ดีว่าเราจะไม่สร้างกรรมชั่วขึ้นเพื่อยังความพินาศล่มจมให้แก่ตัวเราเอง ที่แล้วมาเราย้อนกลับไปแก้ไม่ได้ เราก็อาจแก้ที่ปัจจุบันและอนาคต

นายคริสตมัส อัมฟรีส์ นายกพุทธสมาคมลอนดอนกล่าวว่า พระพุทธศาสนาต่างจากศาสนาประเภทเทวนิยมที่ตรงนี้เอง คือ ถือว่าคนเป็นผู้สร้างโชคดีโชคร้ายผลดีผลร้ายให้แก่ตนเอง ส่วนศาสนาประเภทเทวนิยมอ้างไปที่พระเจ้า

เพราะฉะนั้นการสอนให้พึ่งตนให้ช่วยตน ให้ประกอบกระทำแต่ความดีโดยอาศัยตนเป็นผู้ทำ จึงนับว่าเป็นคุณลักษณะพิเศษและคุณลักษณะโดยเฉพาะของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

คำสอนเรื่องตนและไม่ใช่ตน

ในบทนี้กล่าวถึงเรื่องควรพึ่งตนเอง ตลอดจนการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วติดต่อกันมาโดยตลอดทำให้เกิดปัญหาขึ้นว่า พระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมสำคัญอยู่เรื่องหนึ่งที่เรียกว่า**ไตรลักษณ์** คือ ลักษณะ ๓ อย่าง ได้แก่ ความเป็นของไม่เที่ยงความทนอยู่ไม่ได้ ความเป็นของไม่ใช่ตัวตนก็เมื่อพระพุทธศาสนาสอนปฏิเสธเรื่องตัวตน ไม่ยึดมั่นถือมั่นเช่นนี้ เหตุไฉนจึงมีคำสอนให้พึ่งตนเล่า จะมิขัดกันหรือ

ตอบว่าไม่ขัดกันเพราะพระพุทธศาสนาสอนรับรองทั้งสมมติทั้งปรมัตถ์ สมมติคือ เรื่องที่ชาวโลกนัดหมายเรียกร้องกันอย่างไรก็รับรองตามนั้น ปรมัตถ์ คือ การค้นหาสาระหรือแก่นความจริงไม่ติดอยู่เพียงแค่สมมติ

ขอยกตัวอย่างให้เห็นว่าพระพุทธศาสนารับรองสมมติและปรมัตถ์อย่างไร

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักรับนับถือพี่น้อง ครูอาจารย์ มารดาบิดา เพศหญิง เพศชาย ผู้ใหญ่ผู้น้อย และให้วางตัวโดยเหมาะสมแก่บุคคลนั้นๆ ที่เรียกว่า **ปริสัญญุตา** รู้จักประชุมชน **ปุคคลัญญุตา** รู้จักบุคคลเป็นการรับรองสมมติ

แต่ในการสอนใจให้พิจารณารู้เท่าทันสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะทำให้รู้ทันตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวง พระองค์ทรงสอนให้มองเห็นสัตว์บุคคล และสรรพสิ่งว่ามีสภาพอันเดียวกัน คือ ไม่เที่ยงทนอยู่ไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตนเราเขา เป็นแต่สักว่าธาตุมารวมกันก็สมมติเป็นผู้นั้นผู้นี้เป็นคนเป็นสัตว์ เมื่อแยกจากกันก็สมมติว่าตายเป็นกระบวนการเกิดดับเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

พระพุทธศาสนาอยู่ได้เพราะรู้จักใช้สมมติ และรู้จักใช้ปรมัตถ์ถูกเรื่องชาวโลกซึ่งคุ้นอยู่กับสมมติ ก็ชอบว่าพระพุทธศาสนาสอนไว้อย่างเหมาะสมแก่โลก ให้โลกอยู่เย็นเป็นสุข และในขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติธรรมก็พิจารณารู้เท่าทันโลกไปในตัวไม่ติดโลกหรือหลงโลกจนเกินไป

เรื่องอัตตาตัวตนก็ฉันนั้น ชาวโลกเขาเรียกร้องกันอย่างนั้นพระพุทธศาสนาก็ไม่ขัด และยอมรับเอาถ้อยคำนั้นมาใช้เพื่อสอนให้รู้จักช่วยตนเอง พึ่งตนเอง แต่ในขณะเดียวกันในธรรมชั้นสูงก็สอนให้รู้เท่าทันว่าสิ่งที่สมมติเรียกกันว่า สัตว์บุคคลตัวตนเราเขานั้น แท้จริงไม่ใช่ตัวตนอะไรเลยเป็นเพียงกระบวนการปรุงแต่ง การรวมตัวอันหนึ่งซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดแล้ว ก็มิใช่ตัวใช่ตน

ความรู้อย่างนี้เป็นความรู้ ๒ ด้าน คือ สมมติและปรมัตถ์ หรือด้านนอกด้านใน ซึ่งไม่ขัดกันประการไร

ธรรมจักร

สัญลักษณ์ของจักรพรรดิ

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า**พระเจ้าจักรดิพรรดิ**นั้นต้องเป็นผู้ที่มีสมบัติสำคัญซึ่งเรียกว่า **รัตนะ ๗ ประการ** คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ขุนคลังแก้วและขุนพลแก้ว

รัตนะ ที่สำแดงพระบรมเดชานุภาพ สำคัญที่สุดนั้น คือ **จักรแก้ว** หรือ **จักกรัตนะ** เพราะเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ได้ชื่อว่าเป็น **พระเจ้าจักรพรรดิ**

จักกรัตนะ นี้ ตามคัมภีร์บาลีบอกไว้ว่า **มีกำพันซี่ มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง เมื่อจักกรัตนะบังเกิดแก่พระราชาองค์ใด พระราชาองค์นั้นก็เป็น "พระเจ้าจักรพรรดิ"** ซึ่งมีความพรรณนาไว้ว่า

"วันที่จักกรัตนะปรากฏนั้นเป็นวันเพ็ญอุโบสถ พระราชาทรงสรงพระเศียรและรักษาอุโบสถศีล เสด็จประทับอยู่บนราชอาสน์ ณ ปราสาทชั้นบน แล้วจักกรัตนะก็ลอยจากจักกทหะในภูเขาวิบุลบรรพต มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์ให้ทรงประจักษ์ว่า พระองค์เป็นราชาจักรพรรดิ์แล้ว พระเจ้าจักรพรรดิก็จะเสด็จลุกจากพระราชอาสน์ ทรงทำอุตตาสงค์ แล้วทรงหยิบพระสุวรรณภิงคารด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงประพรมน้ำในสุวรรณภิงคารลงบนจักกรัตนะ ด้วยพระหัตถ์ขวา แล้วมีพระราชดำรัสว่า

จักกรัตนะอันเจริญจงหมุนไป จักกรัตนะอันเจริญจงนำชัยชนะให้ยิ่งๆ ขึ้น

แล้วจักกรัตนะนั้นก็หมุนไปทางทิศบูรพา หมุนไปทางทิศทักษิณ หมุนไปทางทิศปัจจิม หมุนไปทางทิศอุดร จักกรัตนะหมุนไปทางทิศใด พระเจ้าจักรพรรดิพร้อมด้วยจัตุรงคเสนาก็เสด็จตามไปด้วย จักกรัตนะหยุดตรง ณ ประเทศใด พระเจ้าจักรพรรดิกับจตุรงคเสนาก็พักอยู่ ณ ประเทศนั้นด้วย บรรดาพระราชาผู้เคยเป็นปฏิปักษ์อยู่ในทิศนั้นๆ ก็จะเข้ามาเฝ้าถวายการต้อนรับ ถวายความภักดียอมอยู่ใต้พระบรมเดชานุภาพ พระเจ้าจักรพรรดิ ก็พระราชทานโอวาทด้วยเบญจศีล เมื่อจักกรัตนะนำชัยชำนะไปทั่วปฐพี มีมหาสมุทรเป็นแดนโดยรอบแล้ว ก็นำเสด็จกลับมายังราชธานี"

(ความจาก คัมภีร์อรรถกถา ในมหาสุทสสนสุตต ทีฑนิกาย มหาวคค และ สุมงคลวิลาสินี ทุติยภาค)

จักกรัตนะ นั้น มีรูปเป็นวงกลมเหมือนล้อเกวียน ดุมเป็นแก้วอินทนิล ตรงกลางดุมเป็นแผ่นเงิน มีซี่กำล้วนแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ทั้งพันซี่ กำแต่ละซี่มีลวดลายประดับต่างๆ กัน ส่วนกงล้อเป็นแก้วประพาฬสีสุกใส วงนอกของกงทุกระยะของกำ ๑๐ ซี่ ที่สอดเข้าไปนั้น มีท่อแก้วประพาฬติดอยู่ขอบนอกของกงทุกระยะ รวม ๑๐๐ ท่อ

เมื่อ**จักกรัตนะ**หมุนไปในอากาศ ท่อแก้วประพาฬเหล่านั้นจะกินลมเกิดเป็นเสียงไพเราะดุจเสียงปัญจดุริยางค-ดนตรี บนท่อแก้วประพาฬแต่ละอันมีเศวตฉัตรห้อย เฟื่องดอกไม้แก้วมุกดา เมื่อจักกรัตนะหมุนเวียนไปจะปรากฏคล้ายวงล้อ ๓ อัน หมุนอยู่ภายในของกันและกัน

ด้วยเหตุนี้ **จักกรัตนะ** จึงเป็นเอกลักษณ์ที่ส่งเสริมพระบรมเดชานุภาพของ **พระเจ้าจักรพรรดิ** ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ทำให้จักรหรือล้อหมุนไป

ในพระสูตรบางแห่งได้กล่าวไว้อีกว่า **พระราชาจักรพรรดิ** ผู้ประกอบด้วยธรรมทรงเป็นธรรมราชา เป็นผู้ทำให้จักรหมุนไปโดยธรรม และจักรนั้นมนุษย์หรือสัตว์ ผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อ**พระ**

เจ้าจักรพรรดิ จะหมุนไม่ได้

สำหรับนัยแห่งความหมายนั้น ก็คือ การที่ **พระเจ้าจักรพรรดิ** ทรงมี **ทศพิศราชธรรม** เป็นธรรมพระราชา **โดยการปกครองแผ่นดินโดยธรรม** แล้วย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญ และมีความสุขร่มเย็น เป็นพระบรมโพธิสมภารที่อาณาประชาราษฎร์และประเทศเพื่อนบ้านจะได้พึ่งพาอาศัยพระบุญญาธิการ และการที่ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ก็คือ การหมุน **จักรรัตนะ** ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของ **โลกาภิวัฒน์** อันเป็นพระปรีชาสามารถที่จะดำรงธรรมราชาและประกาศพระบรมเดชานุภาพให้เกิดแก้วประพาสสุกใส จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากนานาอารยะประเทศ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อตรัสรู้ **พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ** นั้น พระองค์ได้ทรงประทานธรรมเทศนาครั้งแรกแก่ พระภิกษุปัญจวัคคีย์ที่ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี เมื่อวันอาสาฬหปุณณมี คือวันเพ็ญ เดือน ๘ เป็น **วันปฐมเทศนา** นั้น ธรรมที่ **สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงใช้เป็น ปฐมเทศนานั้น คือ **"ธรรมจักกัปปวัตนสูตร" เป็นสูตรที่ว่าด้วยเรื่อง พระพุทธเจ้าทรงหมุนล้อแห่งธรรม** สั่งสอนให้รู้สัจธรรมของโลก ซึ่งเป็น**ธรรมจักรของธรรมชาติ** ที่มนุษย์ทุกคนต้องเกิด แก่ เจ็บ และ ตาย อันเป็นวัฏสงสารที่ต้องรู้ถึงเหตุและหนทางแก้ไขด้วยสติปัญญา นั่นคือ **อริยสัจ** ได้แก่ **ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค**

เมื่อครั้ง**สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมุนจักกรัตนะแห่งธรรม** นั้น หมู่เทวดาได้ประกาศก้องได้ยินเสียงจากภาคพื้นดินขึ้นไปจนถึงพรหมโลกว่า

"ธรรมจักรประเสริฐยิ่ง สมณะหรือพราหมณ์ หรือเทวดา หรือมาร หรือพรหม หรือใครๆ ในโลก หมุนกันไม่ได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมุนได้แล้ว ณ อิสิปตนมฤคทายวันในนครพาราณสี" (จาก ธมมจกกปวตตนสุตต)

หลังจากที่ **สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ได้มีการคิดสร้างสิ่งบูชาที่เป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งของพระองค์ คือ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ และปางปรินิพพาน แต่เนื่องจากคติการสร้างรูปของ พระพุทธองค์นั้นเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในประเทศอินเดีย ด้วยเหตุนั้นจึงมีการคิดรูปแบบอื่นที่มาใช้แทนการสร้างพระพุทธรูปของพระพุทธองค์

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์ในเรื่องนี้ไว้ว่า

"มูลเหตุของรูปภาพในพระพุทธศาสนา ศาตราจารย์ฟูแชร์ ตรงหลักฐานที่มีอยู่ เห็นว่าเดิมจะเกิดขึ้น ณ ที่บริโภคเจดีย์ ๔ แห่ง คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ก่อนที่อื่นด้วยมีเงินตอกตราเป็นรูปดอกบัว เป็นเครื่องหมายที่ประสูติ รูปธรรมจักรเป็นเครื่องหมายที่ปฐมเทศนา และรูปสถูปเป็นเครื่องหมายที่ปรินิพพาน ปรากฏ

ว่าเป็นของเก่าก่อนเจดีย์วัตถุของพระเจ้าอโศกมหาราชช้านาน... ครั้นต่อมาตั้งแต่พระเจ้าอโศกมหาราชยกพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นศาสนาสำหรับประเทศและสร้างเจดีย์วัตถุใหญ่โตต่างๆ อันประกอบด้วยฝีมือช่าง พวกช่างเอาเครื่องหมายในเงินตรานั้นมาคิดประกอบเป็นลวดลายของเจดีย์สถาน ในสมัยนั้นยังห้ามมิให้ทำพระพุทธรูป จึงทำดอกบัวเป็นเครื่องหมายปางประสูติ บัลลังก์กับต้นโพธิ์เป็นเครื่องหมายปางตรัสรู้ ธรรมจักรกับกวางเป็นเครื่องหมายปางปฐมเทศนา พระสถูปเป็นเครื่องหมายปางปรินิพพาน"

ด้วยเหตุนี้สิ่งที่เป็นเครื่องหมายแทนความสำคัญของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธรูป ก็คือ

ดอกบัว บัลลังก์กับต้นโพธิ์ ธรรมจักรกับกวาง สถูปเจดีย์

สิ่งสำคัญเหล่านี้ในประเทศที่นับถือ พระพุทธศาสนา นิยมสร้างและนำเผยแพร่ไปในดินแดนที่ธรรมเข้าไปถึง การที่ธรรมสามารถครองโลกโดยมนุษย์ได้ปฏิบัติธรรมนั้นเป็นการหมุนของล้อธรรม นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ **ธรรมจักร** จึงเป็นเครื่องหมายของ ธรรม เป็น **สัจธรรม** ซึ่งนักโบราณคดีพบว่าธรรมจักรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดนั้น เป็นธรรมจักรเครื่องหมายพระสัจธรรม ทำลอยตัวประดิษฐานอยู่เหนือสิงโต ๔ ตัว หันหน้าออกสู่สี่ทิศ ประดิษฐานอยู่บนฐานกลม เหนือบัวของเสาศิลา ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างขึ้นในสมัยของพระองค์ เมื่อราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ และได้หักพังจมดินอยู่ที่ตำบลสารนาถ ใกล้เมืองพาราณสี ซึ่งขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ แต่วงล้อธรรมจักรนั้นได้หักเสียหาย

ฐานกลมที่รองรับธรรมจักรส่วนเหนือบัวหัวเสานั้นตรงเท้าสิงห์โตทั้งสี่ตัว มีวงล้อจำหลักอีก ๔ วงประจำทั้งสี่ด้าน ระหว่างวงล้อ ได้จำหลักเป็นรูปสัตว์คั่นช่วงล้อละตัวรวม ๔ ตัว คือ รูปช้าง รูปวัว รูปม้า และรูปสิงห์โต ภาพของสัตว์ทั้งสี่นั้นทำท่าในลักษณะเดินหรือวิ่งทุกตัว แสดงให้รู้ว่าวงล้อเหล่านั้นกำลังหมุน มิได้หยุดนิ่งเฉย

รัฐบาลอินเดีย ได้นำเอารูปบัวหัวเสาที่มีสิงห์โตสี่ตัวมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของประเทศ กับเสาสิงห์โตทรงธรรมจักร ที่เรียกว่า **สิงหสตัมภะ** ตั้งอยู่ริมประตูหรือโดรณด้านใต้ของพระมหาสถูปสาญจีอีกเสาหนึ่ง ต่อจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมาก็ได้มีล้อธรรมจักรจำหลักอยู่เหนือเสาประตูหรือโดรณของพระมหาสถูปสาญจี อายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๔-๕

ตั้งแต่นั้นมา ประเทศที่ได้รับเอาพระพุทธศาสนา หรือ ธรรมของ **สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า**ปกครองแผ่นดิน และนำเอาหลักพระพุทธศาสนาปกครองอาณาประชาราษฎร์จึงสร้างสิ่งที่เป็นตัวแทนของ **พระเจ้าจักรพรรดิ คือ ธรรมจักร** เพื่อเป็นการดำเนินรอยตามพระพุทธองค์ที่ทรงหมุนล้อแห่งธรรมให้โลกอยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดกาล เป็น **โลกาภิวัฒน์ ที่ความเจริญได้หมุนตามโลก หรือโลกหมุนเข้าหาความเจริญ** นั่นเอง

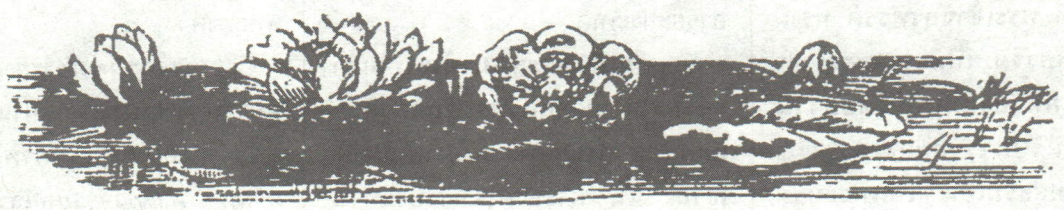

การประชุมพุทธ-คริสต์ทั่วเอเชีย

สถิตย์ เล็งไธสง

การประชุม **พุทธ-คริสต์** คราวนี้จัดขึ้นที่ศูนย์พระมหาไถ่เมืองพัทยา โดยสถาบันบาทหลวงเพื่อกิจการศาสนา (Bishops' Institute for Religious Affairs V/2) ท่านผู้อ่านจะแปลอย่างไร ก็สุดแท้แต่ใจและอย่าเพิ่งเบื่อ เพราะมีสิ่งที่น่าสนใจซึ่งผมจะนำมาเล่าสู่ฟังอีกมากมาย ที่มีภาษาอังกฤษซ้ำแล้วซ้อนอีกก็เพราะเป็นการประชุมระหว่างประเทศ มีชาวพุทธ และคาทอลิกจาก ๑๖ ประเทศทั่วภาคพื้นเอเชีย รวมทั้งเวียดนาม พม่า ลาว และเขมรหรือกัมพูชาด้วย ที่มาจากยุโรปและอเมริกานั้นเป็นส่วนน้อย เฉพาะบุคคลสำคัญมากๆ ที่เกี่ยวกับวงการ ศาสนสัมพันธ์โดยเฉพาะเท่านั้น จึงมีเพียง ๖๑ คน นับว่าเป็นการประชุมระหว่างประเทศที่เล็กๆ และน่ารักมาก โดยเฉพาะเมื่อเห็นพระพุทธมหายานใส่บาตรพระพุทธเถรวาท และเห็นบาทหลวงแต่งตัวอย่างสามัญชนร่วมใส่บาตรและไหว้พระผู้รับบิณฑบาต เป็นภาพพจน์ที่จะหาดูที่ไหนไม่ได้เลย

หัวข้อประชุมช่างเขียนได้ยาวน่ารักเสียจริงๆ ผมขอนำมาให้ดูเป็นภาษาดั้งเดิม เผื่อท่านจะแปลได้ความดีกว่าผม คือ "Working Together for Harmony in Our Contemporary World: Buddhist-Christian Dialogue" ใจผมก็ใคร่จะแปลว่า **"การทำงานร่วมกันเพื่อความกลมเกลียวในโลกใบนี้: การเสวนาพุทธ-คริสต์"** พูดง่ายๆ ก็คือ การประชุมเพื่อหาทางอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั่นเอง ข้อเขียนนี้ก็มุ่งที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสองศาสนานี้ คือ พุทธกับคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งเป็นศาสนาที่มีพลเมืองมากที่สุดของโลกเวลานี้ เพราะฉะนั้นหากผมจำต้องนำข้อเท็จจริงบางประการมาสาธก ก็ขอได้โปรดอย่าสะดุ้ง หรือสะเทือนใจ เพราะการที่จะดับปัญหาใดนั้นย่อมจะงดเว้นที่จะกล่าวถึงข้อเท็จจริงอันเป็นสามัญเหตุไม่ได้ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๕ ถึง ๒๙ เมษายน ๒๕๓๗

เหตุที่ว่านั้น ผมเป็นผู้รู้ดีที่สุดคนหนึ่ง เพราะเป็นผู้ทำความเข้าใจโดยตรง ผู้ที่เราจะลืมเสียมิได้ท่านหนึ่งก็คือ อาจารย์เสฐียร พันธรังษี ที่มีส่วนทำความเข้าใจด้วย เหตุก็คือว่า เมื่อปี ๒๕๒๖ ชาวพุทธเล็กๆ กลุ่มหนึ่งซึ่งแม้จะเล็กก็ล้วนแต่เป็นปัญญาชนชั้นผู้นำจึงเกรงกันว่าถ้าปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินไปโดยไม่คิดที่จะแก้ไขกันแล้วก็อาจจะเป็นทำนองน้ำผึ้งหยดเดียวก่อเหตุลุกลามใหญ่โตได้ กลุ่มชาวพุทธที่ว่านั้นกล่าวหาฝ่ายคาทอลิกว่ามีแผนทำลายพุทธศาสนา จะเข้ามาตั้งศูนย์เผยแพร่ในเมืองไทย และปลอมปนคำสอนพระพุทธองค์ ซึ่งผมเองกับท่านอาจารย์เสฐียร พันธรังษี ผู้ล่วงลับไปแล้วร่วมกันระงับเหตุ กว่าจะสงบลงได้ก็ทั้งเหนื่อยและทั้งหน่าย จึงทำให้ชาวคาทอลิกผู้ปรารถนาดี ใคร่จะให้เกิดความปรองดองไม่ให้มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีก ทางฝ่ายคาทอลิกจึงได้พยายามจัดกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการจัดประชุมเสวนา คราวนี้เพื่อให้พี่น้องสองเหล่านี้ได้พบปะเสวนาซึ่งเป็นกิจกรรมที่น่าอนุโมทนา เพราะจะก่อให้เกิดความเป็นพี่น้องกันดังพุทธพจน์ที่ว่า **วิสาสาปรมาญาติ** ซึ่งแปลกันมาว่า ความคุ้นเคยเป็นญาติอันสนิท คือ **ก่อให้เกิดความรักและเป็นกันเองเสมือนญาติ** ผมมีความรู้สึกเช่นนั้นจริงๆ เราพักอยู่บนหอเดียวกัน มีห้องทับอย่างเดียวกัน และรับประทานอาหารเหมือนกันและร่วมกัน ใครจะว่าผมเป็นพุทธไม่ใช่ลูกพระเจ้าผมไม่มีทางเชื่อเลย ถ้าผมไม่เป็นศาสนิก อื่นก็จะต้องไม่เป็นเหมือนกัน เพราะเครื่องใช้ไม้สอยตลอดจนอาหารการกิน และอากาศที่ใช้หายใจไม่มีอะไรต่างกันสักนิดเดียว

ผมเองได้รับเชิญไปพูดในนามของชาวพุทธในหัวข้อที่ค่อนข้างจะยาวอีกแต่ก็ตรงประเด็นที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ จึงน่าสนใจไม่น้อยทีเดียว คือ **"ความปรองดองของชาวพุทธและคริสต์ในปัจจุบัน จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ในอันที่จะเผชิญกับประเด็นปัญหา ที่ท้าทายต่าง ๆ"** หวังว่าหัวข้อนี้คงทำให้ท่านมองเห็นเป้าหมายอยู่รำไร คือ เพื่อแก้ปัญหาที่ผมยกมาให้ดูข้างต้น

วันที่ ๒๕ บ่ายโมง เป็นเวลานัดหมายที่โบสถ์พระมหาไถ่ ซอยร่วมฤดีเพื่อทุกคน ทั้งจากในและนอกประเทศจะได้ขึ้นรถพร้อมกันที่นั่นเพื่อเดินทางไปพัทยา แต่เราคอยกันจนเกือบบ่ายสามโมง รถบัสปรับอากาศคันใหญ่จึงได้ค่อยๆ เคลื่อนเข้ามาในซอยที่ค่อนข้างแคบ พวกเราต่างถอนหายใจ เพราะโล่งอกที่ไม่ผิดนัดนานกว่านี้ ผมรู้สึกอายฝรั่งหรือแม้ชาวเอเชียด้วยกันเช่นญี่ปุ่นที่เขาถือเวลานัดเป็นเรื่องสำคัญมาก บางคนผิดนัดครั้งเดียวเลิกคบกันไปเลยก็มี ที่คนทั้งหลายกลัวว่า **"โลกานุวัตร"** จะพาวัฒนธรรมต่างชาติไหลบ่าเข้ามา

เปลี่ยนวัฒนธรรมไทยนั้น ผมไม่เคยห่วงในเรื่องนี้เลย กลับดีใจเสียอีกที่จะทำให้คนไทยมีระเบียบวินัยดีขึ้น ตรงต่อเวลาจริงๆ ไม่ใช่ท่องกันแต่ในหนังสือเรียน

บางคนรวมทั้งผมเองเมื่อหลายปีก่อน มีความสงสัยว่า พระมหาไถ่คือใครก็คือ พระเยซูคริสต์นั่นเอง เข้าใจกันว่า เป็นองค์เดียวกับที่พระพุทธองค์ทรงทำนายไว้โดยพระองค์ทรงให้นามว่า **"พระศรีอริยเมตตรัย"** ตามพระคัมภีร์ คนเชื่อกันว่าท่านเป็นเทพที่พระเจ้าส่งมาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อไถ่บาปและรักษาโรคภัยไข้เจ็บของมนุษย์ ไถ่บาปโดยพลีพระชนม์ชีพ ด้วยการยอมให้เขาตรึงพระองค์บนไม้กางเขนและเฆี่ยนตีจนตาย เมื่อครั้งทรงพระชนม์อยู่เพียงคนไข้ไปสัมผัสชายผ้าของท่านก็จะหายโรค เวลานี้ เราสามารถอธิษฐานขอพรท่านรักษาโรคได้ หายกันมากและทำกันกว้างขึ้นทุกวัน คนจึงนึกถึงพระคุณและเทอดพระนามว่า **"พระผู้ไถ่"** หรือ **"มหาไถ่"** ชาวพุทธก็นับถือพระองค์และอธิษฐานหายโรคได้ ผมไปรักษามาจนหายทุกโรคไปแล้ว เพราะฉะนั้น เพื่อระลึกถึงพระองค์ จึงให้นามโบสถ์บ้างสถานที่เคารพบ้างเป็นชื่อ **"มหาไถ่"** เช่นโบสถ์ที่เราไปคอยรถกันเป็นอาทิ

พอขึ้นรถผมก็หลับ จึงไม่ได้เห็นอะไรข้างทาง ซึ่งผมดีใจไม่ใช่เฉพาะที่ได้หลับแต่ที่ไม่ได้เห็นรอยไฟไหม้ข้างทาง ซึ่งประชาชนผู้งี่เง่าจุดเผากันไม่เว้นแต่ละปี หลับอย่างไม่น่าเชื่อ พอตื่นขึ้นก็เห็นรถกำลังกลับลำ เลี้ยวเข้าศูนย์พระมหาไถ่ ที่เมืองพัทยา ซึ่งเป็นสถานที่ที่เราจะเสวนากัน พวกที่มาก่อนแล้วได้มารอต้อนรับพวกเราอย่างอบอุ่น ราวกับว่าพวกเราเป็นแขก พวกที่ไปก่อนเป็นเจ้าภาพ เพราะบางท่าน เช่น บาทหลวงรูปหนึ่งมาจากอินโดนีเซียเป็นคนที่น่ารักที่สุด กุลีกุจอหิ้วของช่วยผู้มาใหม่เหมือนกับว่าเป็นงานของท่านเอง สิ่งเหล่านี้คือกิจกรรมในการประชุม ที่จะก่อให้เกิดความรักความเมตตาต่อกัน พระพุทธองค์เรียกว่า วิสาสะ นำมาซึ่งความเป็นญาติอันสนิทที่ผมพูดถึงข้างต้น ผมได้กุญแจห้องแล้วบาทหลวงท่านนั้นก็อุตส่าห์หิ้วของพาผมไปส่งถึงห้องพักทั้งๆ ที่ท่านเองก็ไม่ทราบว่าผม เป็นใคร ทำให้ผมคิดในใจว่า การพูดจากันก็ดีเพราะทำให้คนเข้าใจกันได้ แต่ถ้าเกื้อกูลช่วยเหลืออย่างที่บาทหลวงท่านนั้นปฏิบัติโดยปราศจากตัวตนแล้วจะก่อให้เกิดความประทับใจและให้ผลไพศาลกว่า แต่พระสงฆ์ชาวพุทธไทยมิได้ไหว้ตอบเหมือนดังพระมหายานจากประเทศเพื่อนบ้าน การเข้าพักเป็นไปโดยสะดวกและเสร็จในเวลาไม่นาน เพราะการประชุมครั้งนี้มีแต่พุทธกับคาทอลิกจากเอเชีย ๑๖ ประเทศ และจากยุโรปนิดและอเมริกา หน่วย ๒ - ๓ คน

ผมดีใจที่ได้พบท่านเมตตานันโท พระสงฆ์ไทยจากวัดพระธรรมกายมาร่วมเสวนาด้วย พระรูปนี้จบแพทย์จุฬาก่อนบวช ทางสำนักพระธรรมกายส่งไปทำปริญญาเอกที่อังกฤษและอเมริกาเคยประชุมศาสนาเอเชียด้วยกันที่กัตมันดุเมื่อ ๒ ปีเศษมาแล้ว ภาษาอังกฤษท่านดี ท่านมีความรู้ และความคิดก็ดี เป็นที่เชิดหน้าชูตาประเทศไทยได้

ที่พักเหมือนโรงแรม ประกอบด้วยห้องเล็กๆ มีเครื่องทำเย็นและโทรทัศน์ให้เครื่องนอนสะอาดระดับนานาชาติทีเดียว

ที่เคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์มีหนังสือวางขายอยู่จำนวนหนึ่ง ผมหยิบดูเห็นราคา ๓๙๐ บาท เล่มไม่โตกระดาษดี เป็นภาษาอังกฤษล้วน แปลความได้ว่า **ความคิดจากสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าพัทยา** ภายในเป็นภาพเด็กกำพร้าหน้าตาน่าสงสารอยู่ด้านขวา ส่วนด้านซ้ายเป็นคำคมของนักปราชญ์สำคัญๆ ของโลก ความคิดได้ผุดขึ้นมาจากห้วงลึกของหัวใจว่า ศาสนาคริสต์นี้เกิดมาเพื่อช่วยแท้ๆ พระเยซูเป็นพระผู้ไถ่บาปและตายแทนมนุษยชาติทั้งมวล เมื่อยังมีชีวิต ท่านได้ช่วยเหลือคนตาบอดให้มองเห็น คนใบ้ให้พูดได้ หูหนวกให้ได้ยิน ด้วยเดชอำนาจที่พระเจ้ามอบให้ในฐานะพระบุตร แต่ทำไมวัดพุทธของผมจึงสร้างแต่โบสถ์แต่วิหาร ไม่ได้สร้างคนเลย ใจผมครุ่นคิดด้วยความน้อยใจ เมื่อก่อนวัดเป็นสถานศึกษาและเป็นโรงหมอ ตลอดจนที่กินทานและพักพิง ช่วยเหลือสังคมระดับหนึ่ง แต่เวลานี้ความสำคัญเหล่านั้นหายไปสิ้น ที่พอหวังได้ก็แต่เชิงตะกอน ถ้าเราไม่รับเอาสิ่งดีเข้ามาผสมผสานแทนที่สิ่งที่หายไปสังคมก็ไม่อาจจะพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ผมนิ่งด้วยความอัดอั้นใจประหนึ่งมันสมองจะระเบิดออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย อยู่ตรงเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์นั้นเองจนมีเสียงเรียกให้เข้าโบสถ์ร่วมกันนมัสการทำวัตรเย็น ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๗.๔๕ นาฬิกา พอดี

ที่นมัสการเป็นโบสถ์หลังขนาดย่อมภายในมีที่นั่งของสัตบุรุษเหนือแท่นบูชาเป็นภาพพระเยซูคริสต์ทรงรถที่เทียมด้วยอาชาหลายตัวเสด็จไปในก้อนเมฆมีเหล่าทูตสวรรค์สถิตอยู่ตามกลีบเมฆรายรอบพาหนะของพระองค์ สวยงามน่าทัศนาและที่กระจกช่องรับแสงสว่างระดับเดียว กันเป็นลายเทพพนมเขียนด้วยหลากสีบนกระจกสวยสะดุดตา ผู้มาประชุมเข้าร่วมนมัสการ เป็นส่วนใหญ่ นอกจากพระสงฆ์ไทยและพม่า

ขาดหายไป ท่านเมตตานันโทได้เข้าไปร่วมทำวัตรแบบคาทอลิกด้วยจนเสร็จพิธี ที่มีการแจกขนมปังบริสุทธิ์ ซึ่งคาทอลิกทำไว้เอง หลังจากที่พระคาทอลิกรับประทานกันคนละชิ้นเบื่องๆ แล้วพระรูปหนึ่งได้เดินถือถาดเล็กๆ แจกแผ่นขนมปังบางๆ มาตามช่องทางเดินตรงกลาง ทุกคนต่างเข้าแถวกับรับเข้าปากไปคนละชิ้น แต่พอท่านเดินมาจะถึงผม อาจารย์กีรติก็จัดแจงกันไม่ให้ผมเข้ารับ อ้างเหตุ ว่าไม่ใช่คาทอลิกรับไม่ได้ ผมงงจนสุดขีด เพราะทุกคนเป็นมนุษย์เกิดจากอุบัติการของธรรมชาติที่เราท่านทั้งหลายยกย่องในนามพระเจ้า เพราะฉะนั้น เราน่าจะเป็นลูกของพระเจ้าองค์เดียวกัน เหตุใดจึงมาแบ่งแยกกันเอง โดยสมมติฐาน แต่ ผมก็หลบออกข้างๆ โดยดุษณี ผมลองอธิษฐานจิตดู รู้สึกว่าเทพไท้ท่านไม่ค่อย จะพอใจ แต่ผมก็มิได้พูดอะไร ได้แต่น้อยใจที่ได้เห็นท่านหลงกันอยู่ในแบบพิธีจนเกิดการแบ่งแยก เมื่อมีความต่าง ความเป็นก๊กเป็นพวกก็ติดตามมา และมีความเป็นเราเป็นเขาขึ้น ทำให้เกิดความไม่เข้าใจขึ้นดังที่ผมประสบ อันเป็นปัญหาที่สังคมจะต้องช่วยกันแก้ไขต่อไป

ผมต้องชมท่านเมตตานันโทที่เข้าร่วมพิธีสวด เขายืนท่านก็ยืน เขาร้องเพลงท่านก็ร้องตามหนังสือที่เขาให้มา ถือว่าท่านเข้าใจในสัจธรรม และสรรเสริญศาสดาของทุกศาสนา อันเป็นแนวคิดที่ถูกต้องอยู่ในทางสันติโดยแท้

อาหารเย็น

ค่ำวันนั้น เราร่วมกันรับประทานอาหารเย็น ซึ่งเจ้าภาพจัดไว้ดีมาก มีทั้งปูดำและปูม้า สลัดและผลไม้บริบูรณ์ ไม่ปรากฏพระสงฆ์ไทยหรือพม่าไปร่วมรับประทานด้วย นอกจากท่านเมตตานันโทท่านเดียวไปนั่งดื่มน้ำสัมคุยกับเพื่อนผู้เข้าร่วมสัมนา ซึ่งเป็นการถูกต้องแล้ว เพราะการประชุมระหว่างประเทศทั้งหลายนั้น เราจะได้มากที่สุดก็คือการเสวนานอกเวที ได้ทั้งความรู้ และความเป็นเพื่อน ส่วนการพูดจากันบนเวทีนั้นเป็นเพียงพิธีการ เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้างเพราะมาจากที่ต่างกัน พื้นฐานทางสังคมและสำเนียงต่างกัน อย่าว่าแต่ภาษาต่างประเทศเลย แม้แต่ภาษาไทยต่างภาคกันก็ทำให้ปวดศีรษะได้ ต้องใช้ความอดทนพอสมควรทีเดียว

คืนนั้นผมหลับเอาเกือบเที่ยงคืน เพราะเป็นห่วงตัวเองว่า พรุ่งนี้จะพูดอะไร คนจึงจะไม่หลับ และทำให้เขาเข้าใจกันตามที่เราตั้งใจ และเป็นเพราะได้หลับมาบนรถตลอดทางนั่นส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมชาติของคน มองออกไปนอกหน้าต่างพบแต่ความเงียบแห่งราตรีกาล ขับขานด้วยเสียหรีดระยับด้วยดวงดาวใหญ่น้อยที่เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ทรงสร้างไว้ให้เราชื่นชม เสียงนกหลายๆ ชนิดกู่ร้องตามประสาของมัน คล้ายกับขับกล่อมจิตวิญญาณหลายหมื่นดวงที่กำลังตกอยู่ในห้วงนิทรา ในที่สุดเมื่อราวเที่ยงเศษๆ ก็ม่อยหลับ มารู้สึกตัวเอาอีกครั้งก็ตี ๔ ซึ่งเป็นเวลาที่ผมต้องลุกขึ้นสวดมนต์ อธิษฐาน และทำงาน คือนั่งเขียนเรื่องที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ พอตี ๔ ผมก็ลงไปโทรศัพท์สั่งภริยาให้ขับรถเอากล้องถ่ายรูปมาให้ จะได้รับผมและอาจารย์ที่ไปด้วยกลับในเย็นวันรุ่งขึ้น

เช้า ๒๖ เม.ย.

พอสว่างผมก็ออกไปเดินออกกำลังภายในบริเวณที่พัก จึงรู้ว่าเต็มไปด้วยป่าไม้และสัตว์ป่าหลายชนิด ที่ส่งเสียงกันระงมตอนกลางคืนที่ผ่านมา ขณะนั้นก็ยังร้องกันอยู่รวมทั้งเสียงอึ่งอ่างอีก ๒-๓ ตัวด้วย ท้องฟ้ามีเมฆ คล้ายฝนจะตกประหนึ่งว่าเทพพรหมท่านอนุโมทนาในการที่เรามาประชุมปรึกษาหาความปรองดองกัน

หกโมงเช้ากับ ๓๐ นาทีเราได้ไปรวมกันที่โบสถ์อีกครั้งหนึ่ง คราวนี้พระสงฆ์ไทย พม่า จีน ไปกันสิ้น ผมดีใจสุดประมาณ อยากจะถ่ายรูปมาให้ท่านผู้อ่านได้ชม แต่ก็จนใจ เพราะลืมกล้องไว้ที่บ้าน พูดได้คำเดียวว่า ขณะนั้นเราไม่มีพุทธหรือคริสต์ แต่เป็นมนุษย์ซึ่งอยู่ในกฎแห่งธรรมชาติเดียวกัน คือประเดี๋ยวก็หิว และไปรับประทานอาหารเช้าร่วมกัน เราสรรเสริญพระเจ้า และพระเยซูผู้มีพระคุณต่อโลก แต่ใจผมก็น้อมจิตสักการะพระพุทธองค์และศาสดาศาสนาอื่นทุกศาสนา ท่านสอนให้มนุษย์ทั้งหลายประพฤติแต่กรรมดี ไม่เบียดเบียนกัน แต่ทำไมคนจึงได้แบ่งได้แยกว่านี้ศาสนาฉัน นั่นศาสนาคุณ อย่ามาเอาคำสอนของฉันไปนะ แล้วถือเป็นเหตุเบาะแว้งขัดใจกัน จนขาดสันติสุข ซึ่งขัดต่อความประสงค์ของศาสดาของทุกศาสนา ผมคิดว่าวิญญาณท่านจะต้องทราบ และเวทนาในมิจฉาทิฐิของมนุษย์ในโลกนี้เหลือประมาณ ที่ถูกซาตานครอบงำจนโงไม่ขึ้น ผมมองไปที่เครื่องแต่งกายของแต่ละท่านแล้วก็ปลง เพราะนั่นเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์คิดแต่งตามประเพณี แห่งความเชื่อของตน แต่แท้จริง ก็คือ มนุษย์ตามธรรมชาติ หามีอะไรต่างกันไม่ ทำให้นึกถึงพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ที่ว่า

"ฝูงชนกำเนิดคล้ายคลึงกัน ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณแผกบ้าง"

หมายความว่า ต่างกันแต่ขนาดและสีคล้ำดำขาวเท่านั้น

หลังจากสวดมนต์เสร็จพวกเราก็มารับประทานอาหารเช้าร่วมกัน ต่างคนต่างช่วยตัวเอง ไม่ว่าพระสงฆ์องค์เจ้านิกายใด รวมทั้งบิชอบและอาร์ค-

บิชอบต่างก็เดินเข้าแถวตักอาหารเองทั้งสิ้น ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่มนุษย์ปฏิบัติอย่างเดียวกัน

เริ่มประชุม

พอ ๘.๓๐ นาฬิกา เราก็เริ่มประชุม หัวข้อแรกก็คือ ข้อธรรมะที่ศาสนาพุทธแสดงถึงความปรองดองตั้งแต่พุทธกาลถึงศตวรรษที่ ๒๐ คือปัจจุบัน *(Harmony from the Time of Buddha through 20th Century)* ผมนึกว่าท่านเมตตานันโทแห่งสำนักพระธรรมกายจะเป็นผู้พูด กลับเป็นอาจารย์ ดร.วีรชาติ ซึ่งเพิ่งสึกจากพระไปสอนที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ชั้นปริญญาโท กับพระพม่า ภาษาท่านดีและพูดถึงความดีของพระพุทธองค์ที่ทรงเมตตาเวเนยสัตว์ ธรรมะที่สำคัญก็คือเมตตาธรรม ซึ่งเป็นธรรมค้ำจุนโลก ไม่เคยคิดที่จะให้มนุษย์เบียดกัน ซึ่งเป็นมโนปนิธานของศาสดาทุกพระองค์ หาต่างกันไม่ ที่ผมมีความประทับใจเป็นพิเศษก็คือ ที่พระพุทธองค์รับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายออกไปหาประชาชน สั่งสอนเขาด้วยพรและเมตตา เพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มาก และเทวดาทั้งหลายด้วย กับสอนให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ที่ประทับใจที่สุดก็คือ ความเป็นอันเดียวกันของพวกเราที่ได้มาอยู่กิน และเสวนากันฉันพี่น้อง มีแต่ความรักสามัคคีกัน

หลังจากนั้นก็ถึงท่านวูฮุงจากใต้หวัน พูดเรื่อง การแสวงหาความปรองดองในลัทธิมหาญาณ *(Search of Harmony in the Mahayana Tradition)* ซึ่งพูดทำนองเดียวกัน ที่ผมประทับใจก็คือ อิริยาบทและปฏิปทาในความเป็นนักบวชของท่าน หลังจากพักรับประทานน้ำชาแล้ว คุณพ่อ เบสาริโอ ปานา ดูเหมือนจะมาจากอิตาลี พูดเรื่องความปรองดองตั้งแต่ครั้งคริสตกาลตลอดถึงศตวรรษที่ ๒๐ *(ปัจจุบัน)* ภาษาท่านดี แต่สำเนียงไม่มีอังกฤษปนเลย แม้กระนั้นก็ฟังง่าย ชัดเจน ไม่เบื่อ

ท่านอ้างพระวจนะที่แสดงถึงความปรองดองตลอดพระคัมภีร์ทั้งเก่าและใหม่ ถือความรักเป็นพื้นฐาน ยังไม่เที่ยงดีก็ต้องพัก เพราะพระสงฆ์พุทธต้องฉันเพลก่อนเที่ยง นับว่าทางคาทอลิกรักษาวินัยสงฆ์ได้ดีเยี่ยม ใจผมก็นึกแต่เพียงว่า อาหารนั้นเรารับประทานเพื่อให้สังขารดำรงอยู่เพื่อจะได้ประกอบกรรมดีกันต่อไปเท่านั้น ไม่ควรจำกัดเวลาจนเกินไป อาจจะเที่ยง ๑๐ นาที ๑๕ นาทีก็ได้ แต่ก็มิได้พูดอะไร

ภาคบ่าย

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว เราได้พักผ่อนจนถึง ๑๔.๓๐ นาฬิกา ก็มาถึงตาผม ซึ่งเขาให้เวลา ๔๕ นาที ผมเขียนไป ๖ หน้า เพราะเข้าใจผิดว่า เขาให้พูดกัน ๒ คน ภายในเวลาที่ว่านั้น ลองพูดดูก็ได้เพียง ๒๐ นาทีเศษๆ หาอุทาหรณ์มาเพิ่มอีก ๒ เรื่องก็ยังได้เพียง ๒๕ นาที พูดให้ช้าลงยังไงก็ยังได้ไม่ถึง ๓๐ นาที ในที่สุดก็เลยปลงว่า เออ! ได้เท่าไรก็เท่านั้น หัวข้อที่พูดก็ยาวเอามากๆ ต้องหยุดหายใจหนึ่งทีจึงจะอ่านจบ คือ Harmony as Lived and Experienced in Society today by the Buddhists and Christians to Face the Issues of Contemporary World. หมายความว่า ความปรองดองที่ชาวพุทธและคริสต์ร่วมกันประคองให้คงอยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ มีประเด็นปัญหาอะไรที่ท้าทายบ้างในโลกใบเดียวกันนี้ ซึ่งพูดกันถึง ๓ คน ผมเป็นคนแรก ดร.ประกาย คนที่ ๒ และบาทหลวงจากเนปาล แล้วแต่ใครจะมองในแง่มุมใด ในหัวข้อที่ให้นี้ ผมมองว่า มีความสามัคคีก็จะทำให้เกิดสุข *(สุขาสังฆัสสะสามัคคี)* หรืออยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขเราจะต้องช่วยกันขจัดปัญหาและอุปสรรคระหว่างกัน ผมเริ่มจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในประเทศไทยที่ว่า พุทธและคริสต์อยู่ด้วยกันโดยสันติ แล้วยกเอาปัญหาพุทธกับคาทอลิกซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ ๑๑ ปีก่อนมาพิจารณาพวกผู้ฟังทั้งหลายดูสนใจดี แต่การพูดของผมคราวนี้ไม่ดีเท่าที่ควร ไมโครโฟนก็ไม่เป็นใจ พูดๆ อยู่ก็มีคนไปเตะสายมันซะอีก อยากจะเดินลงจากเวทีให้รู้แล้วรู้รอด แต่ก็ทำไม่ได้ และเข็นถูลู่ถูกังไปจนเสร็จ เหงื่อไหลเหมือนคนใกล้จะสิ้นลมปราณ ไม่เหมือนคราวไปศรีลังกา เหตุก็เพราะมัวมานั่งเขียนบทความเรื่องนี้นั่นเอง หมายความว่า เมื่อเสร็จการประชุมจะได้เขียนเสร็จพอดี และอีกอย่างหนึ่งเห็นว่าเป็นการประชุมในบ้านเราจึงไม่เอาใจใส่ ดีที่ตัวเองไม่เป็นลมบนเวที น้ำลายมันแห้งผาก อีกอย่างหนึ่งเกิดจากความท้อแท้ด้วย ที่ได้ประสบเหตุการณ์เมื่อเดินออกกำลังในตอนเช้าที่ผ่านมา ผมได้พบคนพิการคนหนึ่งนั่งรถเข็นอยู่ในซอยบริเวณที่พักนั่นเองถามดูได้ความว่า ศูนย์พระมหาไถ่เก็บมาเลี้ยง และฝึกอาชีพให้ ถามดูได้ความว่ามีอยู่ประมาณ ๑๐๐ คนเศษเลย ทำให้เกิดอาการอุทัจด้วยคิดว่า ถ้าเช่นนี้แล้วเราจะไปกีดกันสิ่งที่จะมาเกื้อกูลสังคมด้วยเหตุผลอันใด

สำหรับทางแก้ไขนั้นผมเสนอไว้ดังนี้ (๑) จะต้องแก้ด้วยความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะต้องหันหน้าเข้าหากันในการแก้ปัญหา อย่างที่จัดประชุมคราวนี้นับว่าถูกต้องแล้ว ใคร่จะให้ตั้งศูนย์ศาสนสัมพันธ์ขึ้นมากๆ ตั้งแต่ระดับชาติ จนระดับหมู่บ้านเพื่อประชาชนจะได้พบปะพูดคุยกัน (๒) ต้องสอนให้คนรู้ว่าทุกศาสนาสอนอย่างเดียวกัน คือสอนให้ทำความดี ละเว้นการทำบาป

และชำระจิตของตนใครทำอะไรจะได้รับผลอันนั้น เป็นกฎสากล ไม่ใช่มีเฉพาะในพุทธศาสนาดังหลายๆ คนเข้าใจ ส่งผลไปถึงลูกหลาน ๔ ชั่วคน ผมได้ยกตัวอย่าง หญิงคนหนึ่งในหมู่บ้านของผมเอง เธอตัดขาไก่เพราะโกรธที่มันขึ้นไปถ่ายรดชานบ้าน ต่อมาอีก ๒ ปี เธอคลอดลูกสาวขาสั้น เท้างอ ต้องเดินด้วยหลังเท้า แต่ตัวผู้ตัดขาไก่เองไม่เป็นไร เมื่อคนรู้ว่าศาสนาของเขาเหมือนกับศาสนาของคนอื่นแล้ว เขาก็จะรู้สึกเป็นกันเอง ไม่หวงกันคำสอน ผมได้อุปมาว่า ศาสนาก็เหมือนห้วงมหรรณพที่เรียกกันว่ามหาสมุทร ไม่ว่าจะเรียกชื่อแอตแลนติก อินเดีย แปซิฟิค อาร์คติก หรือแอนตาร์คติก ก็คือ ผืนแผ่นน้ำอันเดียวกัน ฉันใด ศาสนาก็ฉันนั้น ไม่ว่าจะเรียกว่าศาสนาอะไร ก็มีหลักคำสอนอย่างเดียวกันและ (๓) ยึดหลักสังคหวัตถุ **มีการให้ระหว่างศาสนา** เช่น คริสต์ใส่บาตรพระสงฆ์พุทธ **พูดจาดี** คือ ไม่กล่าวร้ายกัน เพราะการกล่าวร้ายหรือว่ากันนั้นไม่ทำให้เกิดพลังปกป้องศาสนาของผู้พูด แต่กลับจะทำลาย **ทำประโยชน์แก่ศาสนาอื่น** ผมยกตัวอย่าง วัดคาทอลิกทำทางขึ้นไปสู่วัดพุทธที่เขาแตงอ่อน และ **ปรับตนให้เข้ากับศาสนาอื่นได้** คือไม่อยากให้มีความแตกต่างกันนั่นเอง ผมยกตัวอย่างตอนนมัสการในโบสถ์ ผมไม่ได้รับขนมปังก็ทำให้เกิดความต่างแบ่งเป็นเขาเป็นเรา ซึ่งความต่างนั้นนำมาซึ่งความไม่ปรองดอง แต่ความเหมือนกันทำให้เกิดความรักความสามัคคี และแถมท้ายด้วยสัจธรรม ที่ว่า ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อ และเป็นสิทธิมนุษยชนที่ไม่อาจจะหักห้ามทัดทาน กับไม่เห็นด้วยที่จะตั้งกลุ่มพิทักษ์ศาสนา เพราะศาสนาคือความดี ซึ่งป้องกันตนเองได้อยู่ในตัว ถ้าศาสนานั้นดี ประชาชนก็เลื่อมใสและศรัทธาเอง แต่ถ้าตรงกันข้ามเขาก็ไม่เลื่อมใสจะป้องกันอย่างไรก็ไม่มีผลและเห็นว่า พุทธศาสนาก็ควร

เวทีประชุมและผู้พูด

ผู้เข้าร่วมประชุมที่อยู่ข้างล่าง (ฟลอร์)

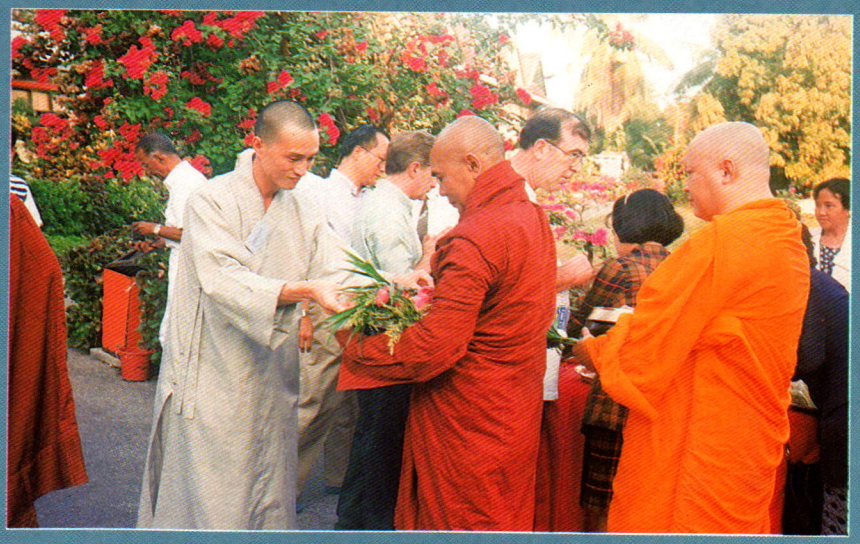

พระมหาญาณจากไต้หวันกำลังใส่บาตร

บิชอบมนัส จวบสมัย กำลังคอยดูแลพระที่กำลังฉันเช้า

แม่ชีคาทอลิกกำลังใส่บาตร

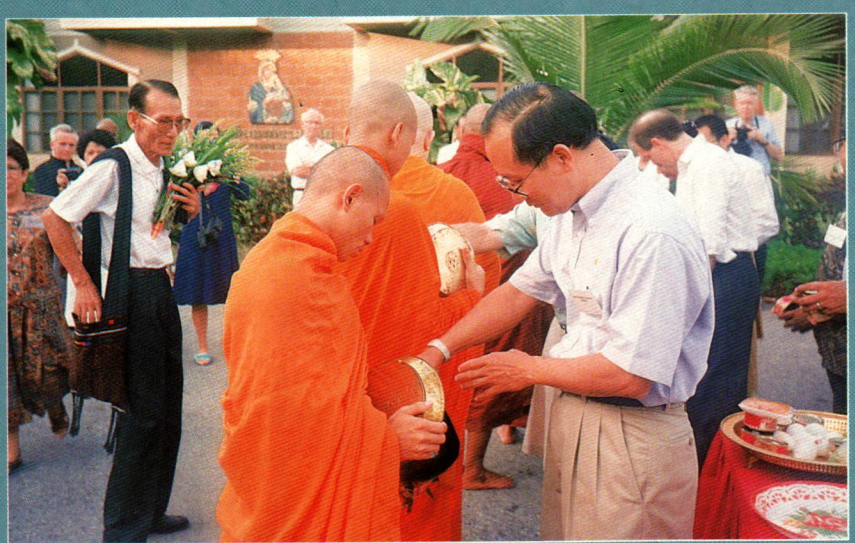

คาทอลิกจากญี่ปุ่นกำลังใส่บาตร ถัดไป ดร.เว็นลีย์ คาทอลิกจากอเมริกา

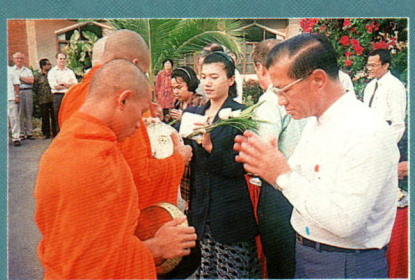

บิชอบมนัส จวบสมัย กำลังตักบาตรและไหว้พระสงฆ์ผู้รับบิณฑบาต

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดถ่ายรูปร่วมกัน

ผู้พูดที่อายุน้อยที่สุดในวันสุดท้าย เป็นพุทธ ถัดไปคือ ดร.เวนลีย์ คริสต์และผู้ผินหันหน้าให้กล้องก็เป็นคริสต์ ถ้าไม่บอกก็ไม่อาจรู้ได้ เพราะต่างก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน

จะนับถือพระเจ้า คือธรรมชาติที่สร้างสรรพสิ่งให้แก่เรา ผมได้เสนอให้มีการศึกษาพระไตรปิฎกควบ คู่ไปกับพระคัมภีร์ ในลักษณะเปรียบเทียบ และใคร่จะให้มีการแลกเปลี่ยนนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์กับมหาวิทยาลัยของฝ่ายคาทอลิกด้วย

ถัดจากผมคือ อาจารย์ ดร. ประกาย ซึ่งเน้นหนักในทางแก้ปัญหาสังคมร่วมกัน ท่านยกตัวอย่างปัญหาโสเภณี ปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งมีผู้ทำอยู่ขณะนี้ โดยเฉพาะทางเหนือของประเทศไทย หลังจากพวกเราพูดจบ ได้มีการพักรับประทานน้ำชาไม่มีใครมาแสดงความชื่นชมกับการพูดของผมเลย ใจซึ่งเหี่ยวอยู่แล้วกลับหดเข้าไปอีก ระหว่างรับประทานน้ำชานั้น พระคุณเจ้าบิชอบเทียนชัย เจ้าคณะสังฆมณฑลจันทบุรีได้เข้ามาคุยด้วย ถึงเรื่องท่านมีเจ้าอาวาสวัดพุทธซึ่งไม่ไกลจากวัดท่านมารับบิณฑบาตที่สำนักท่านบ่อยๆ ท่านลงมือใส่บาตรเอง แต่ก็มีคนว่าท่าน ซึ่งท่านเองก็แปลกใจอยู่เหมือนกัน ทำไมจึงว่าท่าน เพราะการทำดีเกื้อกูลกันนั้นยังให้เกิดความรักความสามัคคี ผมเลยยุท่านว่า อย่าไปกลัวการกระทำความดีคนที่ว่าก็คือมาร หาใช่พระไม่ ท่านบอกด้วยว่าปีใหม่ก็มีการไปเยี่ยมให้เค็กกันด้วย ผมรับฟังด้วยความชื่นใจ ถ้าหากมีอย่างนี้ทั่วทุกแห่งก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เกิดความเป็นกันเอง มีแต่ความรักและเมตตาต่อกัน ขณะที่กำลังคุยอยู่นั้น พระคุณเจ้าบิชอบ มนัส เจ้าคณะมณฑลราชบุรีได้เชิญผมไปปรึกษาว่า พรุ่งนี้จะใส่บาตรพระสงฆ์พุทธ ๕ รูป พระสงฆ์ไทย ๓ กับพระสงฆ์ พม่าอีก ๒ จะจัดอย่างไร ผมก็ได้แนะนำไปตามที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมา ด้วยความปิติอย่างบอกไม่ถูกว่าจะได้ภาพพจน์ที่งดงามปานใด ในใจก็อยากจะให้วันพรุ่งนี้มาถึงเร็วๆ

หลังจากรับประทานน้ำชาผมก็โล่งใจ นึกว่าตนพ้นหน้าที่แล้ว แต่กลับถูกเชิญขึ้นไปบนเวทีอีกเพื่อตอบข้อซักถามของผู้ฟัง อันนี้เป็นสิ่งที่ผู้พูดทุกคนหนักใจเพราะต้องคิดและพูดไปพร้อมกัน ผู้ใหญ่ฝ่ายคาทอลิกท่านหนึ่งได้ออกมาอธิบายสิ่งที่ผมข้องใจที่ไม่ได้รับประทานแผ่นขนมปังในวันทำวัตรเช้า ว่าเป็นกฎของฝ่ายคาทอลิก ซึ่งถ้าปล่อยให้ผมได้รับก็จะขัดต่อระเบียบ ท่านพูดเสียยืดยาวจนพิธีกรแม่ชีคาทอลิกชาวเกาหลีตัดบทให้หยุดพูด เพราะยิ่งพูดดูเหมือนผมก็ยิ่งไม่เข้าใจ ว่าทำไมจึงต้องมาแบ่งแยกกันอย่างนั้น แต่ผมก็ไม่ได้โต้ตอบท่านเพราะเกรงจะก่อให้เกิดผลทางลบทันใดนั้น พระสงฆ์มหายานจากประเทศใต้หวัน ก็ได้ลุกออกมาถามผมว่า ที่ผมพูดว่าชาวพุทธก็ควรนับถือพระเจ้านั้นเป็นพุทธปรัชญาหรืออย่างไร ผมบอกว่าเป็นปรัชญาของผมเอง อยากจะให้ทุกคนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเดียวกัน ท่านก็แย้งผมว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าจะให้นับถืออย่างไร ผมก็ตอบท่านไปว่ามีจริงๆ ผมเคยคุยกับพระเจ้ามาแล้วด้วย และที่ผมว่าปรัชญานั้นก็หาใช่ไม่ แต่เป็นสัจธรรม ท่านไม่รู้จะค้านอย่างไรจึงกลับเข้าที่นั่ง ทันใดนั้น บิชอบจากอินโดนีเซียที่ชอบกุลีกุจอช่วยผู้อื่นดีๆ นั้นก็ได้ลุกขึ้นมาแสดงความเห็นว่า ไม่อยากจะให้เอาหลายศาสนามาปนกัน ของใครก็ของใคร ผมดูหน้าผู้ฟังในห้องเคร่งเครียดคงเกรงว่าผมจะโต้ตอบท่านเสียภาพพจน์ แต่ผมกลับพูดไปเรื่องความดีของบิชอบท่านนั้นที่ได้ช่วยเหลือผมหอบหิ้วกระเป๋าเข้าไปส่งในห้อง และชมท่านว่าเป็นบุคคลที่โลกต้องการอยากจะมีคนอย่างท่านมากๆ ดูท่านดีใจ

อาจารย์ กีรติ บุญเจือ คาทอลิกคนสำคัญท่านหนึ่งได้ลุกขึ้นมาแสดงความเห็นในการทำกรรมฐานแบบพุทธที่ท่านได้พาคณะไปศึกษาจากท่านพุทธทาส แบบเพ่งลมหายใจก็ดี แต่ก็สามารถที่จะทำแบบคาทอลิกได้ด้วย การเพ่งหรืออธิษฐานต่อพระเจ้า เป็นการผสมผสานให้ที่ประชุมเห็นว่า การทำสมาธิกรรมฐานนั้น ก็คือการกำหนดจิตให้นิ่งไม่ฟุ้งซ่านนั่นเอง ซึ่งเหมือนกันในทุกศาสนา ผมก็เลยชมท่านว่าเป็นคาทอลิกตัวอย่างที่นำพี่น้องชาวคริสต์ ไปทำความเข้าใจกับชาวพุทธ ท่านก็ยิ้มแทบแก้มจะปริ ความจริงท่านเป็นคาทอลิกตัวอย่างจริงๆ

คืนนั้นผมหลับสบายคล้ายกับว่าโล่งอกที่ทุกอย่างเป็นไปในทิศทางที่ปรองดอง รู้สึกตัวตื่นขึ้นตอนค่อนคืน ผมได้ลุกมาอธิษฐานขอให้ผู้นำชาวพุทธเข้าใจคาทอลิก ก็มีนิมิตเป็นผู้ชายคนหนึ่ง มีหนวดเคราที่ตัดค่อนข้างเกรียน เข้ามาจุมพิตที่แก้มห้อมล้อมด้วยบริวารนับหมื่นปลอบใจผมว่าไม่ต้องห่วง ลูกได้ทำดีแล้ว ผมเกิดความปิติ น้ำตาซึมคลอเบ้า ภายนอกห้องมืดมิดและเงียบสงบแห่งราตรีกาล ทุกชีวิตหลับใหลอยู่ในห้วงนิทรารมณ์ นอกจากมีเสียงสัตว์ป่าในสวนบริเวณที่พักบ้างเล็กน้อย

ผมทำกรรมฐานแล้วมานั่งเขียนเรื่องนี้จนกระทั่ง ๖ โมงเศษจึงรีบแต่งตัวไปร่วมตักบาตรพระสงฆ์ ซึ่งมีแต่พระฝ่ายเถรวาท พม่า ๒ รูป กับไทย ๓ รูป รับบิณฑบาต ส่วนพระมหาญาณตลอดจนบาทหลวงนั้นท่านเป็นผู้ตักบาตร ที่น่าอนุโมทนาก็คือ บาทหลวงมนัสและคณะรวมทั้งแม่ชีคาทอลิกได้พากันใส่บาตรและนมัสการพระสงฆ์พุทธที่ประทับใจที่สุด เป็นภาพพจน์ที่ปราศจากคำว่าศาสนาขีดขั้นเหลือแต่ความเป็นมนุษย์ผู้รักใคร่เกื้อกูลกันตามคติประเพณี หลังจากใส่บาตรเราร่วมกันรับประทานอาหารเช้า ซึ่งจัดได้ดีดังทุกมื้อที่ผ่านมา พร้อมกันนั้นพระก็ฉันโดยท่านบิชอบมนัสคอยดูแลการขบฉันเหมือนญาติโยมชาวพุทธไปทำบุญตักบาตรทั่วไป หลังจากรับประทานอาหารเช้า เวลาพอมี ผมมักจะไปนั่งคุยกับเพื่อนชาติต่างๆ เพื่อศึกษาหาความรู้

คราวนี้ได้ไปนั่งร่วมกับบาทหลวงคาทอลิกจากพม่าซึ่งกำลังคุยกันอยู่กับชาวพุทธศรีลังกา ชื่อ อริยะ เสนานายะ เกชาวศรีลังกาผู้นี้อ้างว่า ท่านเป็นชาวพุทธมาแต่ปู่ย่าตายาย และเป็นนักพูดที่ยิ่งใหญ่ *(great speaker)* ด้วย ผมก็สนใจอยากจะฟังท่านพูด แต่ดูตามกำหนดการไม่มี เขาเป็นชาวพุทธแต่เคยรับบัปติสมาเมื่ออายุ ๒ ขวบ จึงนับถือพระเยซูด้วย เขาเล่าว่า พระพุทธองค์ได้ทำนายไว้ว่า *พระเมตตรียบุดุม* จะมาโปรด และเมื่อนั้นคนธรรมดาอย่างเราท่านจึงจะสามารถไปนิพพานได้ ผมจึงให้ท่านเขียนใส่กระดาษนามบัตรของผมเป็นภาษาอังกฤษดังนี้ Unless we meet Maitriya Budum, we will not attain NIRVANA. ซึ่งแปลตามตัวได้ว่า **"เราไม่อาจจะเข้าถึงพระนิพพานเว้นแต่จะได้พบพระพุทธเมตตรัย"** เขายืนยันว่า พระพุทธเมตตรัยที่ว่านั้นก็คือพระเยซูคริสต์นี่เอง เขาอธิบายว่าคำว่า **พุทธะ** นั้นเป็นฐานะหรือตำแหน่งมีหลายองค์ เป็นบุคคลธรรมดาที่บำเพ็ญเพียรสั่งสมบารมีความดีถึงที่สุดรู้แจ้งเห็นจริงแล้วก็เป็นพุทธะ พระพุทธเจ้านั้นได้แต่สอนให้มนุษย์ประพฤติดี ให้ทุกคนช่วยตัวเอง เพราะตัวท่านเองไม่มีฤทธิ์เดชเหมือนดังพระพุทธเมตตรัยหรือพระคริสต์ ซึ่งเป็นบุตรพระเจ้าสามารถไถ่บาปมนุษย์และรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้ผมถึงถึงพุทธทำนายในคัมภีร์ของพี่น้องชาวเหนือที่กล่าวไว้คล้ายคลึงกัน *(ดูวารสารกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปีที่ ๒๓ เล่ม ๑๐ ตุลาคม ๒๔๙๗)* ผมจึงได้ตั้งหน้าตั้งตาคอยฟังคุณอริยะพูดอย่างใจจดใจจ่อ

ครั้นเวลา ๘.๓๐ นาฬิกาเราได้มารวมกันในห้องประชุมอีกครั้งหนึ่ง พูดกันในหัวข้อ **"เราจะทำอะไรได้บ้างในอนาคตระยะยาว ในอันที่จะส่งเสริมความปรองดองที่เกิดจากการวิสาสะเสวนา (dialogue)"** ซึ่งท่านเมตตานันโทวัดพระธรรมกายเป็นผู้พูดในทัศนะชาวพุทธ ให้ความเห็นว่า เราจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำ การร่วมกันนั้น ไม่จำเป็นจะต้องทิ้งเอกลักษณ์ของตนเอง หมายความว่า เป็นพุทธก็ยังคงประพฤติอย่างพุทธอยู่ ท่านเตือนให้ระวังด้วย เพราะสังคมไทยไม่ยอมรับอะไรง่ายๆ ถัดจากนั้นมาได้แก่ **ดร. เวนลีย์** ซึ่งเป็นเลขาธิการองค์การศาสนาและสันติภาพโลก จากนิวยอร์ค เห็นว่า การที่จะเสวนากันของบรรดาศาสนิกต่างศาสนานั้น ควรจะใช้ภาษาธรรมดาไม่ใช่ภาษาศาสนาซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันได้ ท่านยกตัวอย่าง ดร. มาติน ลูเธอร์ คิง ผู้นำผิวดำในอเมริกาที่ถูกลอบสังหารเมื่อหลายปีก่อน เมื่อครั้งท่านมีชีวิตอยู่ท่านแสดงสุนทรพจน์กับชนหมู่มาก ซึ่งมีหลายศาสนา รวมทั้งผู้ไม่ถือศาสนา ได้อย่างดูดดื่ม องค์การศาสนาและสันติภาพโลกของท่านเองซึ่งประกอบด้วยศาสนาใหญ่ๆ ทุกศาสนานั้น ก็ได้ใช้ภาษาธรรมดาในการสื่อสารกัน ผมไปนั่งติด กับคุณอริยะและถามเขาว่า เมื่อไรคุณจะพูดให้ผมฟัง เขาก็บอกว่าไม่รู้เหมือนกัน และในที่สุดก็คอยหายเพราะถัดจาก นั้นมากลับเป็นลูกศิษย์ชั้นปริญญาโท สาขาปรัชญาของมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เป็นสุภาพสตรีซึ่งมีอายุยังน้อยอยู่มาก เธอเกิดมาในครอบครัวชาวพุทธที่ตกยาก เมื่อบิดาตายต้องเข้าไปอาศัยวัดทั้งครอบครัวและโตในวัด ต่อมาได้มาเรียนโรงเรียนคริสต์ ก็รักคริสต์ วันหนึ่งไปเยี่ยมหลวงลุง ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดๆ หนึ่งที่นครนายก ของฝากจากหลวงลุงวันนั้นเป็นสมบัติที่ประทับใจเธอที่สุด พร้อมกับยกขึ้นให้ผู้ฟังดู คือพระคัมภีร์ ซึ่งหลวงลุงได้มาจากสภาคริสตจักร ไว้แจกญาติโยม เธอสรุปว่าชาวพุทธที่ดีก็เป็นชาวคริสต์ที่ดีด้วย คนสุดท้ายก็ไม่ใช่คุณอริยะอีก แต่เป็นคุณพ่อ *(นักบวชคาทอลิก)* จากอิตาลี ท่านเล่าถึงประสบการณ์ของท่านที่อยู่กับศาสนาพุทธตลอดมา ระหว่างอยู่ที่เมืองจีนนั้น ท่านไปเยี่ยมวัดพุทธ พระเจ้าอาวาสก็เป็นเพื่อนกัน มีการสวดมนต์ต้อนรับ และทำน้ำมนต์ให้ล้างหน้าด้วย ผมอยากจะเห็นตัวอย่างเช่นนี้มากๆ ถ้าเช่นนั้นแล้ว เราก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจและผาสุก พอคุณพ่อท่านนั้นพูดจบก็ได้เวลาเพล ซึ่งพวกเราก็ร่วมกันรับประทานอาหารกลางวันโดยที่ยังไม่เที่ยงดี เสร็จจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วผมได้พาคณะเดินทางกลับ

ท่านผู้อ่านที่รัก เราทั้งหลายล้วนเป็นมนุษย์ด้วยกัน เราไม่น่าจะมีอะไรต่างกันโดยสัจธรรม สามารถและมีสิทธิที่จะนับถือทุกศาสนาในขณะเดียวกันได้อย่างผมเป็นอาทิ ศาสนาเป็นแต่เพียงชื่อที่เราเรียกขาน ความจริงแล้ว ทุกศาสนามีหลักธรรมโดยนัยอย่างเดียวกัน คือกฎธรรมชาติ ศาสดาทุกศาสนาใช้กฎนี้สอนให้คนประพฤติดี เพราะการทำดี นั้นจะทำให้ผู้ประพฤติได้รับผลดีเหมือนกันในทุกศาสนา กฎแห่งกรรมในคัมภีร์ศาสนาคริสต์ละเอียดมาก ผมไปศึกษาจึงรู้ เดิมก็นึกว่ามีแต่ในพุทธศาสนา และในคริสต์ศาสนาก็มีการชำระจิตเหมือนดังคำสอนพระพุทธองค์ แม้คนธรรมดาซึ่งไม่ใช่นักบวชมองหญิงด้วยจิตกำหนัดก็ถือว่าเป็นบาป เพราะฉะนั้นก็ขออย่าได้มีความขุ่นข้องขัดแย้งด้วยศาสนากันเลย เพราะไม่มีอะไรที่ต่างกัน ผมหวังในที่สุดนี้ว่า ข้อเขียนนี้จะเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้ทุกศาสนาเข้าใจกัน และอยู่ร่วมกันโดยสันติ

เข้าป่าหากล้วยไม้ครั้งแรกในชีวิต

ระพี สาคริก

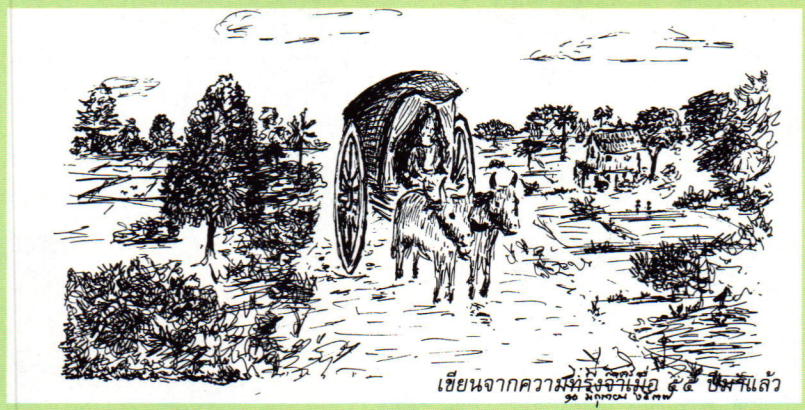

เชียนจากความทรงจำเมื่อ ๕๔ ปีที่แล้ว

จากชีวิตในช่วงซึ่งยังเป็นเด็กเล็กๆ มาจนถึงวัยกว่า ๑๕ ปี สิ่งที่ตนเองได้รับจากพ่อทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า **พ่อต้องการเลี้ยงลูกให้เรียนรู้สัจธรรมจากความลำบากและการต่อสู้ด้วยลำแข้งตัวเองมาโดยตลอด** ถึงกับบางครั้ง ได้ยินคำปรารภจากญาติผู้ใหญ่ที่กล่าวว่า **คุณพระฯ เลี้ยงลูกให้รู้จักความลำบาก เช่นเดียวกับที่ตัวเองเคยเผชิญมาแล้ว**

ภาพของกล้วยไม้พื้นบ้าน ๕-๖ กระเช้า ซึ่งปลูกใส่กระเช้าไม้สักแขวนทิ้งไว้บนราวกลางแดดกลางฝน โดยที่อาศัยร่มเงาชายคาเล็กๆ น้อยๆ หน้าเรือนไม้ชั้นเดียวอันเป็นที่อยู่อาศัยทั้งของพ่อ-แม่ และผม ซึ่งตัวเองไม่เพียงเดินผ่านไปมาวันละหลายๆ เที่ยว แต่ยังมีใจจรดใจจ่ออยากรู้อยากเห็นว่ามันเป็นกล้วยไม้อะไร ยิ่งไปกว่านั้นในความรู้สึกลึกๆ แล้ว ยังสร้างภาพเป็นจินตนาการที่เชื่อมโยงไปถึง **ความสวยสดงดงามอันเพียบพร้อมด้วยชีวิตชีวาของกล้วยไม้ซึ่ง**

กล่าวคือ อัดเอาสปริงลูกสูบเข้าไว้ถึงสองท่อน ทำให้มีแรงอัดลมเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าของปืนอัดลมธรรมดา สำหรับปืนลูกซองนั้น ภายในซองกระสุนจะบรรจุกระสุนไว้มากน้อยแล้วแต่ลักษณะของเป้าที่ต้องการยิง ถ้ายิงสัตว์ขนาดกลางก็มักใช้เบอร์ ๙ เนื่องจากขนาดของเม็ดกระสุนที่บรรจุอยู่ในซองค่อนข้างโต แต่มีจำนวนน้อย หรือ ๙ เม็ด ถ้าเป็นสัตว์ขนาดเล็กแต่มีความไวในการเคลื่อนไหวค่อนข้างสูงก็จะใช้เบอร์ ๑๒

กำลังออกดอกสะพรั่งอยู่ท่ามกลางบรรยากาศของป่าเป็นธรรมชาติ

ยังมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งผมและน้องๆได้รับการฝึกฝนมาจากพ่อ คือ **ความรักความสนใจในการใช้ชีวิตนอนกลางดินกินกลางป่า และฝึกให้ลูก ๆ รู้จักยิงปืนตลอดจนรักษาปืนด้วย** พ่อมีปืนลูกซองแฝดอยู่กระบอกหนึ่ง เป็นปืนที่สั่งซื้อมาจากยุโรปเป็นพิเศษ ก่อนการสั่งซื้อ มีการวัดความยาวของช่วงแขนพ่อและส่งข้อมูลไปประกอบการทำช่วงพานท้ายปืนกระบอกนี้ให้มีขนาดและความยาวอย่างสอดคล้องกัน ที่ด้านนอกของโก่งไกปืนมีลายเซ็นของพ่อสลักไว้อย่างสวยงาม

กับอีกกระบอกหนึ่งคือปืนยาวอัดลมเบอร์ ๒ ซึ่งปืนกระบอกนี้ได้มีการดัดแปลงกลไกที่อยู่ภายในเป็นพิเศษ

ซึ่งยิงหนึ่งนัดจะมีกระสุนออกไปเป็นกลุ่มถึง ๑๒ เม็ด บางคนก็เรียกกันว่า ลูกดาวกระจาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลายกระบอกปืนของพ่อ ตัดสั้นกว่าปกติเล็กน้อย เพื่อทำให้กลุ่มกระสุนมีการกระจายเป็นลำกว้างออกไปอีก

ผมได้รับการฝึกฝนจากพ่อให้ใช้ปืนอัดลมแทนปืนลูกซองโดยที่พ่อให้เหตุผลว่า ปืนอัดลมมีกระสุนขนาดเล็กและยิงได้เพียงครั้งละ ๑ ลูก จึงเป็นสิ่งท้าทายต่อการฝึกความอดทนและความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเคลื่อนไหวเข้าหาเป้าที่มีชีวิต และฝึกให้เป็นคนใจเย็น ประกอบกับตัวผมเองก็เป็นคนสนใจที่จะทำอะไรๆ บนฐานความรู้สึกท้าทายอยู่ด้วย

ในบริเวณย่านถนนเศรษฐศิริ อำเภอดุสิต ซึ่งบ้านของพ่อและแม่ตั้งอยู่ในขณะนั้น ยังเต็มไปด้วยกอไผ่ ต้นไม้ใหญ่น้อย สวนผักสวนฝรั่งของชาวจีน และท้องไร่ท้องนา ซึ่งมีนกกาอุดมสมบูรณ์มาก ผมคงต้องยอมรับว่าขณะนั้นตัวเองยิงปืนอัดลมได้แม่นยำมากๆ เรื่องสนามยิงปืนในช่วงนั้นคงไม่ต้องพูดถึง เพราะยังไม่มีนอกจากของทหารซึ่งก็คงไม่ยอมให้ใครจากภายนอกเข้าไปใช้ ประกอบกับตัวผมเองก็ยังเด็กพอสมควรจึงมีแนวโน้มสนุกกับการยิงเป้าที่มีชีวิต

ผมยิงปืนแม่นยำถึงขนาดที่ศูนย์ปืนซึ่งกำหนดให้ตั้งได้สุดระยะเพียง ๕๐ เมตร นับว่าไกลที่สุดแล้ว แต่ตัวเองยังสามารถยิงอีกาซึ่งเกาะบนยอดต้นสนลิบๆ ห่างร่วม ๑๐๐ เมตร โดยกะระยะเลยพิกัดศูนย์ปืนได้อย่างถูกต้องแม่นยำตัวแล้วตัวเล่า ประกอบกับปืนอัดลมกระบอกที่ใช้อยู่นั้นบรรจุสองสปริงด้วย แม้ระยะดังกล่าวก็ยังทำให้กระสุนสามารถทะลุผ่านไปได้ไม่ยาก

อนึ่งในสมัยนั้น พ่อกับเพื่อนๆ ร่วมงานในวังอีก ๒-๓ คน สนใจใช้ปืนลูกซองออกไปยิงนกปากซ่อม(snipe) **ตามท้องไร่ท้องนาระหว่างวันหยุดสุดสัปดาห์เป็นครั้งเป็นคราวโดยถือเป็นเกมกีฬาอย่างหนึ่ง ผมเข้าใจว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของกีฬาซึ่งได้รับการถ่ายทอดอิทธิพลมาจากอังกฤษ เนื่องจากเจ้านายในยุคนั้นก็ได้รับอิทธิพลการศึกษาและงานใกล้ชิดกับสายวัฒนธรรมอังกฤษมามากแล้ว** นกปากซ่อมเป็นนกที่หากินอยู่กับพื้นนาข้าว โดยเฉพาะในช่วงซึ่งรวงข้าวกำลังใกล้จะสุก แต่พื้นนายังมีน้ำขังแฉะอยู่อีกเล็กน้อย เข้าใจว่านกชนิดนี้อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับนกคุ่ม ขนตัวมีลักษณะลาย ขาค่อนข้างยาวแต่ไม่ยาวมาก เช่น นกยาง ปากมีลักษณะเรียวยาว คงด้วยลักษณะนี้จึงได้รับการขนานนามว่า **นกปากซ่อม** จัดเป็นนกที่บินได้รวดเร็วและว่องไวมาก

เกมกีฬาชนิดนี้ นอกจากใช้ปืนลูกซองซึ่งบรรจุซองกระสุนเบอร์ ๑๒ ซึ่งมักเรียกกันว่า ลูกดาวกระจาย หรือ ลูกปราย จัดเป็นชุดกระสุนที่มีเม็ดเล็กละเอียดที่สุดแต่กระจายเป็นลำโต ในด้านวิธีการ คนยิงจะถือปืนเดินไปบนคันนาอย่างช้าๆ โดยที่มีเด็กลงเดินลุยในพื้นนาท่ามกลางกอข้าว เรียงหน้ากระดานทิ้งช่วงห่างกันพอสมควร และปรบมือเป็นระยะอาจส่งเสียงร้องช่วยอีกทางหนึ่งเพื่อให้นกตกใจและบินหนี โดยที่คนถือปืนจะต้องมีสายตาที่ไวมาก เพราะทันทีที่เห็นนกบินขึ้น ซึ่งนกชนิดนี้มักมุ่งทิศทางบินพุ่งไปข้างหน้า แทนที่จะบินขึ้นสูง และบินรวดเร็วมาก คนยิงจึงต้องใช้ความไว ยกปืนยิงไล่หลังโดยแทบไม่มีเวลามาเล็งไปยังเป้า ประกอบกับสีของนก

> “มันเป็นเรื่องที่ท้าทายมากทีเดียว เพราะนับเป็นครั้งแรกที่ชีวิตตัวเองจะได้มีโอกาสเข้าป่ากับอีกสิ่งหนึ่งจากจินตนาการที่เคยมีมาแล้วกับกล้วยไม้ โดยที่มีความรู้สึกกระหายที่จะได้พบภาพของชีวิตอันงดงามของกล้วยไม้ที่ขึ้นและออกดอกอยู่ตามธรรมชาติ”

ค่อนข้างกลืนไปกับสีต้นข้าวที่กำลังใกล้จะสุก การแข่งขันจึงขึ้นอยู่กับว่า แต่ละคนมีความชำนาญและความฉับไวมากน้อยแค่ไหน การวัดผลก็ใช้เพียงภายในช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งตกลงกันไว้ ใครจะได้นกจำนวนมากกว่ากันเท่านั้น

กีฬายิงนกดังกล่าวในอังกฤษกระทำกันไม่เพียงเฉพาะนกชนิดนี้ เช่น นกเป็ดและนกอื่นๆ แม้มีการผสมพันธุ์สุนัขเพื่อให้เหมาะแก่การนำมาฝึกใช้ไล่นกเก็บนกด้วย ตามที่กล่าวแล้วว่าเป็นกีฬาที่นำมาจากวัฒนธรรมอังกฤษ ในช่วงนั้นผมจึงมีโอกาสเห็นพ่อและเพื่อนๆ แต่งตัวแบบการเล่นกีฬาลักษณะนี้ของคนอังกฤษ ซึ่งมักพบในภาพเขียนภาพถ่ายที่พิมพ์ออกโฆษณาด้วย เช่น สวมกางเกงขายาวซึ่งขอบขาทั้งสองข้างรวบไว้เพียงค่อนน่อง สวมถุงเท้ายาวทับปลายขากางเกงก่อนถึงรองเท้า และสวมหมวกแค๊ปแบบอังกฤษ

สิ่งที่เล่ามาทั้งหมดนี้แม้ตัวเองจะไม่ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ก็มีโอกาสตามไปดูพ่อ ๒-๓ ครั้ง ซึ่งจะใช้ช่วงเวลาที่แสงแดดเริ่มออกอ่อนๆ ในตอนเช้าโดยที่ขณะนั้นนิยมออกไปล่านกปากซ่อมกันในบริเวณอำเภอพระโขนง เนื่องจากยังมีสภาพเป็นทุ่งนาที่กว้างใหญ่มาก จึงนำมาเล่าไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ทราบ ประกอบกับเรื่องราวต่างๆ มันกำลังจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตผมที่ออกไปสัมผัสป่า โดยด้านหนึ่งมีปืนเข้าไปสัมพันธ์ใกล้ชิดพอสมควร จึงนำเอาเรื่องที่กล่าวแล้วมาปูไว้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐาน

ชีวิตเด็กเมืองกรุงที่สนใจเข้าป่าหากล้วยไม้

ผมคิดว่า จากสภาพของเด็กเล็กๆ คนหนึ่งซึ่งพ่อฝึกฝนให้เผชิญกับความยากลำบากมาอย่างโชกโชนพอสมควรแล้ว เมื่อมาถึงช่วงนี้อันเป็นช่วงซึ่งตนเองกำลังจะผ่านพ้นการศึกษาระดับมัธยมบริบูรณ์ประมาณวัยได้ ๑๕-๑๖ ปี ตัวเองมีความพร้อมด้วยความแข็งแกร่งของชีวิต กับความใฝ่ฝันที่จะเป็นนักคิดนักต่อสู้ ทำให้รู้สึกท้าทายไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งเมื่อมองไปข้างหน้าแล้วมันไม่ใช่ภาพเพียงการเดินตามกระแสเก่าๆ อันจะนำมาได้ก็เพียงความสะดวกสบายแม้แต่การที่ไม่ต้องคิดแก้ปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น

ในช่วงนั้น พ่อผมทำงานเป็นเจ้าพนักงานตรวจสอบเครื่องชั่งตวงวัดทั้งในร้านที่จำหน่ายเครื่อง ในร้านซึ่งมีเครื่องไว้ชั่งตวงวัดหน่วยสินค้าที่นำจำหน่ายแก่ประชาชน ซึ่งจะต้องเดินทางออกตรวจตามร้านค้าในจังหวัดต่างๆ เป็นครั้งคราว จนกระทั่งวันหนึ่งในช่วงซึ่งผมกำลังจะปิดภาคการศึกษาและฤดูร้อนกำลังมาถึง ผมได้ยินพ่อเอ่ยปากขึ้นว่า **ฉันจะออกไปตรวจงานในจังหวัดภาคอีสาน และจะเอาแกไปด้วย**

ผมทราบจากที่พ่อเล่าให้ฟังว่า การไปจังหวัดต่างๆ ขณะนั้นแม้ภาคอีสานสามารถเดินทางได้เพียงทางเดียวคือโดยรถไฟ และถึงได้เพียงจุดซึ่งเป็นชุมทางใหญ่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปภาคอีสานหากต้องการไปยังอำเภอต่างๆ ในรายละเอียดคงมีเพียงสองทางเท่านั้นคือนั่งเกวียนหรือไม่ก็เดินเท้าโดยที่จากอำเภอหนึ่งถึงอีกอำเภอหนึ่งจำเป็นต้องรอนแรมไปในป่า

ฟังแล้วทำให้ผมเองมีทั้งดีใจและตื่นเต้นมากๆ จากความรู้สึกสองประการด้วยกันคือ มันเป็นเรื่องที่ท้าทายมากทีเดียว เพราะนับเป็นครั้งแรกที่ชีวิตตัวเองจะได้มีโอกาสเข้าป่า กับอีกสิ่งหนึ่งจากจินตนาการที่เคยมีมาแล้วกับกล้วยไม้ โดยที่มีความรู้สึกกระหายที่จะได้พบภาพของชีวิตอันงดงามของกล้วยไม้ป่าที่ขึ้นและออกดอกอยู่ตามธรรมชาติ ทำให้หวังว่าครั้งนี้ผมคงจะได้คำตอบจากข้อสงสัยในหลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งตนเองมีอยู่ในใจมาแล้วเป็นเวลานานพอสมควร

อนึ่ง การไปงานราชการสมัยนั้น กฎระเบียบดูมันช่างสอดคล้องกันกับสภาพที่เป็นจริงมากพอสมควร กล่าวคือหากต้องเข้าป่า ทางราชการจะจ่ายกระสุนปืนให้เป็นส่วนหนึ่ง เพื่อหาอาหารป่ากินเอาเองและใช้เป็นสิ่งป้องกันตัวไปด้วย แต่ผู้เบิกกระสุนจะต้องมีปืนเป็นของส่วนตัว ซึ่งตามกฎระเบียบข้อนี้ พ่อผมจึงสามารถเบิกกระสุนปืนลูกซองได้จำนวนหนึ่ง ส่วนปืนอัดลมคงเป็นเรื่องส่วนตัวของเราทั้งปืนและกระสุน นอกจากนั้นก็มีเจ้าหน้าที่ร่วมงานกับพ่ออีกสองคน ซึ่งคนหนึ่งมีปืนพกสั้นติดตัวไปด้วย

ผมได้กล่าวย้ำไว้แล้วว่า ขณะนั้นตัวเองยังไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เรื่องกล้วยไม้เลย แถมยังถามหาจากใครๆ ก็ไม่ได้อีกด้วย คงมีแต่ภาพจำเจที่มองเห็นกล้วยไม้ป่าไม่กี่ต้นอยู่ในกระเช้าไม้สัก ๕-๖ กระเช้า ซึ่งแขวนอยู่อย่างโดดเดี่ยวในบริเวณหน้าเรือนไม้ชั้นเดียว

อันเป็นที่อยู่อาศัย ที่ผมจำเป็นต้องเดินผ่านไปมาและรดน้ำให้เป็นประจำด้วยความรักความสนใจวันแล้ววันเล่า แต่ต่อมาภายหลังก็คิดได้ว่า **ความจำเจที่กล่าวถึง หากมันไม่ใช่เป็นสิ่งเลื่อนลอยโดยที่มีความรักความสนใจจริง-อยู่ในรากฐานแทนที่จะนำไปสู่ความรู้สึกชินชาเบื่อหน่าย กลับยิ่งกระตุ้นให้เกิดการดิ้นรนขวนขวายเพื่อต้องการรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในสิ่งซึ่งตนเองคิดว่ายังขาดอยู่ใช่หรือไม่**

จนกระทั่งหลังจากได้ทราบจากพ่อว่าจะเดินทางเข้าป่าภาคอีสานและต้องการเอาผมไปด้วย จากนั้นมาไม่กี่วันเมื่อมีผู้คนที่เคยรู้จักทราบเรื่องมากขึ้น ก็ได้ยินเสียงกล่าวมาเข้าหูว่า **เข้าป่าภาคอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากไปทางจังหวัดบุรีรัมย์ก็อย่าลืมหาเอื้องกุหลาบนางรองมาให้ได้นะ เพราะเขาว่ากันว่ามันสวยนักสวยหนาทีเดียวแหละ** ฟังแล้วดูยิ่งทำให้ใฝ่ฝันมากขึ้น ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้วมันก็เป็นความใฝ่ฝันที่เลื่อนลอยพอสมควร เพราะตัวเองยังไม่เคยเห็นเคยรู้จักเลยว่าเอื้องกุหลาบนางรองที่ว่านั้นมันมีรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร ยิ่งไปกว่านั้น แม้หากให้ตอบคำถามว่ากล้วยไม้คืออะไร ก็คงยังตอบไม่ได้ นอกจากเพียงภาพผิวซึ่งเข้าใจว่ากล้วยไม้เป็นต้นไม้ซึ่งขึ้นอยู่บนต้นไม้ใหญ่ๆ กับภาพจากความรู้สึกธรรมดาๆ โดยสัญชาตญาณก็คงบอกได้บ้างไม่ได้บ้าง และออกจะค่อนข้างแน่นอนเอามากๆ คนซึ่งบอกว่าตัวเองรู้แต่จริงๆ แล้วก็ยึดติดอยู่กับตำราย่อมฟังภาษาที่กล่าวถึงแล้วรับไม่ได้

> **“ถ้าหากมีเจ้าหน้าที่ราชการมาเช่าเกวียนไปใช้เพื่อการเดินทางไกลๆ เจ้าของเกวียนจะนำผ้าม่านสีแดงมาติดไว้ที่ช่องทางเข้าด้านหน้าของเกวียนข้างละผืน เป็นเครื่องหมายซึ่งมีผลทำให้โจรผู้ร้ายไม่กล้าเข้ามารบกวนในระหว่างการเดินทางด้วย”**

แม้ว่าระหว่างการเดินทางครั้งนั้นจะเป็นช่วงซึ่งโรงเรียนทั่วๆไปกำลังปิดภาคการศึกษาครั้งใหญ่ ซึ่งหมายถึงว่าเป็นช่วงฤดูร้อนและแห้งแล้งภายในรอบของแต่ละปี แต่ขณะนั้นธรรมชาติของอีสาน โดยเฉพาะอีสานใต้ ซึ่งการเดินทางครั้งนั้นได้นำผมมุ่งเข้าไปสัมผัสกับสภาพที่เป็นจริง ก็หาใช่ว่าจะแล้งแสนสาหัสเช่นปัจจุบันไม่ แม้ปลายเดือนเมษายนก็เริ่มต้นเข้าสู่ฤดูฝนแล้ว ดังจะพบกับบรรยากาศซึ่งนำมาเล่าให้ฟังตลอดช่วงของการเดินทาง ซึ่งได้เห็นคนไถนาหว่านกล้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งซึ่งสามารถยืนยันถึงสัจธรรมได้อย่างชัดเจนก็คือ ชีวิตสัตว์ธรรมชาติที่ออกหากินในช่วงฤดูฝน ปรากฏเป็นภาพให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด

คณะของเราซึ่งรวมทั้งผมด้วยเป็น ๔ คน ได้จับขบวนรถไฟมุ่งออกจากกรุงเทพฯ สู่อีสานใต้ โดยมีจุดหมายปลายทางลงที่สถานีประจำอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ขบวนรถไฟไปถึงที่นั่นค่ำมาก พ่อผมมีเพื่อนร่วมโรงเรียนเป็นนายอำเภออยู่ที่นั่น ค่ำวันนั้นคณะเราได้รับเชิญไปรับประทานอาหารที่บ้านนายอำเภอและอาศัยพักค้างคืนที่บ้านไม้ของทางราชการหลังหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ๆ กัน โดยเอาเตียงผ้าใบและมุ้งมากางนอนกันที่ระเบียงเรือนพักเพราะรู้สึกสบายกว่านอนในห้อง

ผมยังจำได้ดีว่า ค่ำวันนั้นระหว่างที่กำลังรับประทานอาหารอยู่ในบ้านนายอำเภอลำปลายมาศ เจ้าของบ้านมีสุนัขตัวผู้อยู่ตัวหนึ่งขนค่อนข้างยาวน่ารัก สังเกตดูว่ามันกำลังอยู่ในวัยชนมากๆทีเดียว แต่กลับมีอาการซึมเซา ในที่สุดก็เห็นเจ้าของจุดบุหรี่มวนหนึ่งใส่ลงในจานซึ่งวางไว้ใกล้ๆ พอมันมองเห็นก็รี่เข้ามาและนั่งลงตรงนั้น ผมสังเกตเห็นมันตั้งหน้าตั้งตาแลบลิ้นเลียควันจนแทบจะหมดมวน แล้วก็ลุกขึ้นวิ่งอย่างกะปรี้กะเปร่า เจ้าของบอกให้เราฟังว่ามันเป็นสุนัขชาวเขาพันธุ์หนึ่ง ซึ่งมีคนนำมาให้โดยที่มีอาการติดบุหรี่มาด้วย ต้องให้บุหรี่มันเสมอๆ จึงจะทำให้มีชีวิตชีวาขึ้นมา

ได้เป็นช่วงๆ

คืนวันนั้นผมเอนหลังลงนอนพักผ่อนด้วยหัวใจที่จรดจ่ออยู่กับว่า **วันพรุ่งนี้คงได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศของป่าเป็นครั้งแรกในชีวิต** กับความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งที่ว่า **นับเป็นครั้งแรกของชีวิตที่ได้มีโอกาสออกมาอยู่ภายนอกภาวะที่วุ่นวายไปด้วยผู้คนมากหน้าหลายตาซึ่งพกพาเอากระแสวัตถุไว้อย่างไม่รู้จักความพอดี** ผมสูดอากาศเข้าไปเต็มปอดด้วยความรู้สึกที่ไม่อาจบอกออกมาเป็นคำพูดใดๆได้ นอกจากตระหนักอยู่ในใจว่า **มันเป็นสิ่งที่มีอิสระในทุกๆเรื่อง และรู้สึกว่านี่คือสิ่งอันพึงปรารถนาของชีวิตตัวเอง แต่ก็ซ่อนความรู้สึกนี้ไว้โดยไม่ได้ปริปากบอกใครทั้งนั้น**

ในวันรุ่งขึ้น ผมตื่นตั้งแต่ฟ้ายังไม่สางมากนัก ซึ่งจริงๆ แล้วตัวเองก็เป็นคนตื่นแต่เช้าอยู่แล้ว แต่ครั้งนี้ดูจะตื่นขึ้นด้วยความรู้สึกซึ่งมีความหวังบางสิ่งบางอย่างแฝงอยู่ในส่วนลึก จึงทำให้สดชื่นแจ่มใสเป็นพิเศษ และทันทีที่สายตามองผ่านระเบียงเรือนพักออกไปยังถนนหน้าบ้านก็ได้พบกับภาพเกวียน ๕ เล่มจอดเรียงรายออยู่แล้ว นั่นคือเกวียนซึ่งเตรียมไว้สำหรับการเดินทางไกลของคณะเรา แต่ละเล่มมีหลังคาซึ่งทำด้วยไม้ไผ่สานละเอียดทำเป็นรูปประทุนโค้งลงมาจรดสองข้างสูงพอที่จะให้คนเข้าไปนั่งข้างในแล้วพ้นศีรษะเล็กน้อย และมีความยาวเพียงพอสำหรับให้คนนอนได้ประมาณศีรษะจรดเท้า โดยที่มีส่วนเกินเล็กน้อยสำหรับความสูงของผู้ใหญ่ที่มีขนาดทั่วๆไป ส่วนพื้นด้านหน้าก่อนจะยื่นไปถึงแอกที่ใช้เทียมวัวคู่ มีพื้นไม้กระดานขนาดพอดีสำหรับคนนั่งคนหนึ่ง ซึ่งใช้สำหรับเป็นที่นั่งขับเกวียน หากเทียมวัวคู่เข้าไปแล้ว ส่วนกันของวัวจะอยู่ห่างจากด้านหน้าของคนขับเกวียนไม่มากนัก ด้านบนมีส่วนที่ยื่นต่อจากหลังคาเกวียนมาถึงศีรษะคนขับ เพื่อบังร่มเงาให้ด้วย ส่วนท้ายก็จะมีหลังคายื่นออกไปเล็กน้อย เพื่อกันแดดและฝนสาดเข้าทางด้านหลัง

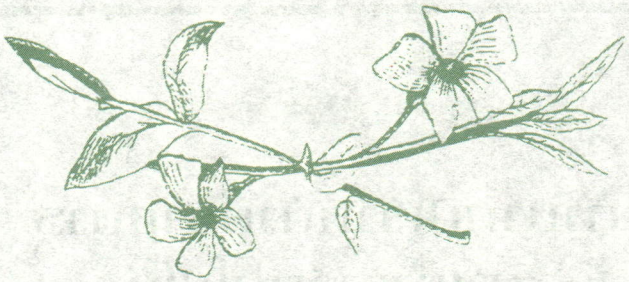

เกวียนแต่ละเล่มจะมีคนขับหรือเจ้าของเกวียนประจำเล่มละคน และมีสุนัขประจำอีกเล่มละตัว ดูเสมือนว่าจะเป็นของประจำสำหรับการเดินทาง เรามีด้วยกันรวม ๔ คน แต่มีเกวียนอยู่ ๕ เล่ม นอกจากแต่ละคนจะได้รับการจัดให้อยู่กันคนละเล่มโดยที่มีกระเป๋าเดินทางขนาดไม่ใหญ่นักของใครของมันแล้ว เกวียนอีกเล่มหนึ่งจัดไว้สำหรับใช้เป็นเกวียนครัว โดยที่ใช้เป็นพาหนะสำหรับเก็บเสบียงอาหารและเครื่องครัวทั้งหมดเท่าที่จำเป็นสำหรับใช้ในการเดินทาง **ใช่แล้วครับ สำหรับความรู้สึกอันเป็นธรรมชาติของผม มันเป็นของใหม่สำหรับชีวิต และยังพบว่าของใหม่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของทันสมัยเสมอไป หรือใครอาจเรียกว่าเป็นของเก่าล้าสมัยก็สุดแล้วแต่ สำหรับผมเห็นว่ามันเป็นสิ่งซึ่งชีวิตตัวเองไม่เคยพบและไม่เคยเรียนรู้จากของจริงมาก่อนจึงถือเป็นสิ่งที่น่าจะมีคุณค่าอันสูงส่งด้วย**

เช้าวันนั้นเรารับประทานอาหารกันอย่างเรียบง่ายและแล้วขบวนเกวียนก็ออกเดินทางไปตามถนนในหมู่บ้านซึ่งขณะนั้นยังมีสภาพเป็นฝุ่นเพราะอยู่ในช่วงฤดูแล้ง แม้จะมีฝนตกลงมาเป็นครั้งคราว หลังจากพ้นหมู่บ้านไปแล้ว เส้นทางเดินก็เริ่มมีลักษณะเป็นเพียงรอยล้อเกวียนกับรอยเท้าวัวซึ่งย่ำเหยียบไปเล่มแล้วเล่มเล่า บางช่วงพบว่ารอยล้อซึ่งบดไปนานๆ จะเกิดเป็นร่องลึกมาก แม้ว่าคานล้อของเกวียนแต่ละเล่มจะอยู่ในระดับสูงพ้นพื้นดินมากพอสมควร ก็ยังจมลงไปจนทำให้พื้นท้องแทบจะติดกับระดับพื้นดิน สุนัขซึ่งชอบเดินอยู่ใต้ท้องเกวียนเพราะเป็นจุดที่ไม่ต้องกระทบกับแสงแดดในบางช่วงก็ยังเดินไม่ได้ เพราะจะถูกท้องเกวียนกดหลัง ผมได้สังเกตเห็นว่า จากสภาพรอยเกวียนดังกล่าวแล้ว ทำให้ในบางช่วงมีการสร้างรอยใหม่ หลีกไปจากรอยเดิมซึ่งใช้การไม่ได้แล้ว

คงบอกได้ว่า การเดินทางในลักษณะนี้ ไม่มีแผนที่ ไม่มีแม้เครื่องหมายบอกทางใดๆ ทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับประสบการณ์อันมีมาอย่างช่ำชองของคนเดินเกวียนแต่ละคนที่จะบอกได้ว่าทางแยกตรงไหนไปสู่ที่ไหน ในบรรดาคนมีเด็กผู้ชายอายุประมาณ ๑๒ ขวบอยู่คนหนึ่งชื่อ **เที่ยง** ท่าทางสุภาพเรียบร้อยแต่คล่องแคล่วพอตัวทีเดียว ผมมาพบภายหลังว่า ชื่อนี้น่าจะแพร่หลายพอสมควรในหมู่คนเขตอีสานใต้สำหรับยุคนั้น

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าสังเกตก็คือ เป็นที่รู้ๆ กันอยู่แล้วที่นั่นว่า ถ้าหากมีเจ้าหน้าที่ราชการมาเช่าเกวียนไปใช้เพื่อการเดินทางไกลๆ เจ้าของเกวียนจะนำผ้าม่านสีแดงมาติดไว้ที่ช่องทางเข้าด้านหน้าของเกวียนข้างละ

ผืน หลังจากออกเดินทางมาไม่ไกลนัก ผมสอบถามดูจึงได้ความว่า ไม่เพียงเอาไว้สำหรับใช้รูดปิดในขณะเข้านอนพักผ่อนเท่านั้น แต่สีแดงซึ่งคนท้องถิ่นโดยทั่วไปเข้าใจกันอยู่แล้วว่าเป็นเกวียนของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จึงเป็นเครื่องหมายซึ่งมีผลทำให้โจรผู้ร้ายไม่กล้าเข้ามารบกวนในระหว่างการเดินทางด้วย แต่ผมก็อดที่จะนึกถึงอีกด้านหนึ่งไม่ได้ว่า น่าจะมีผลทำให้ผู้ซึ่งกระทำผิดกฎหมายรู้ตัวล่วงหน้าและเตรียมการป้องกันตัวเองจากเงื้อมมือกฎหมายได้รัดกุมยิ่งขึ้น หรือไม่ก็ละเว้นจากการกระทำผิดไว้ชั่วครั้งชั่วคราว

วันแรกที่คณะเราออกเดินทางจากอำเภอลำปลายมาศมุ่งหน้าไปยังอำเภอตลุง และค้างที่นั่นสองคืน หลังจากนั้นก็เดินทางต่อไปยังอำเภอนางรองและค้างที่นั่นอีกสองคืน จากอำเภอนางรองเราจะเดินทางเข้าเขตเขาพนมรุ้ง เลาะไปตามชายแดนไทย-เขมร แล้วมุ่งไปยังอำเภอพุทไธสง ค้างที่นั่นอีกสองคืนแล้วจึงวกกลับมายังอำเภอลำปลายมาศเพื่อเดินทางโดยรถไฟกลับสู่กรุงเทพฯ

อนึ่ง แต่ละช่วงของการเดินทางโดยเกวียนระหว่างอำเภอหนึ่งถึงอีกอำเภอหนึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย ๒ หรือ ๓ วัน มีการหยุดพักเพียงช่วงรับประทานอาหารกลางวันและช่วงค่ำซึ่งจะต้องนอนกลางป่า เพียงวันแรกก็พบกับสภาพที่หลากหลายเป็นช่วงๆ ทีแรกผมนั่งอยู่ในประทุนเกวียนก่อน โดยมีคนขับเกวียนนั่งข้างหน้า และมีสุนัขประจำเกวียนเดินอยู่ใต้ท้อง พอถึงช่วงที่ผ่านป่าค่อนข้างหนาทึบก็มีฝนโปรยลงมาจนทำให้พื้นดินอยู่ในสภาพแฉะ ยิ่งไปกว่านั้นในรอยล้อเกวียนเมื่อเปียกและดินอยู่ในสภาพที่อ่อนตัว กงล้อซึ่งกำลังวิ่งก็จะลงถึงรากไม้นานาชนิดที่ฝังตัวอยู่ภายใต้ ทำให้เกวียนวิ่งไปด้วยแรงกระเทือนค่อนข้างจะรุนแรงมาก

ทางเลือกในสภาพเช่นนี้ก็คือ ขอให้คนขับเกวียนลงเดินและเราออกไปนั่งประจำที่คนขับเสียเอง เนื่องจากเป็นจุดที่อยู่ใกล้แอก และคอวัว จึงทำให้เปลี่ยนจากแรงกระเทือนมามีลักษณะโยนตัวมากกว่า แต่แล้วก็กลับได้พบกับปัญหาใหม่อย่างน้อยสองประการด้วยกัน คือ ประการแรก ในขณะที่วัวสองตัวลากเกวียนเดินลุยโคลนนานเข้า หางของมันจะชุ่มโคลนจนพอกตัวเป็นก้อนใหญ่ขึ้นๆจนในที่สุดมันก็จะเหวี่ยงปลายหางขึ้นมาหาเผลอๆหน้าเราจะโดนโคลนปะเข้าไปเต็มที่ ประการที่สองในสภาพที่กล่าวแล้ว จะมีเหลือบตัวใหญ่ๆเกาะอยู่ใกล้ๆ ส่วนก้นและหางของวัวเพื่อดูดกินเลือด บางตัวก็บินมาเกาะและดูดเลือดเรากินด้วย ดังนั้นผู้ซึ่งนั่งในที่คนขับเกวียนจึงมักเลือกใช้วิธีเอาผ้าขาวม้าพันศีรษะและหน้าจนแทบจะหมด คงเหลือเพียงช่องซึ่งตาทั้งคู่พอจะสามารถมองเห็นทางได้เท่านั้น

หลายครั้งหลายหนผมสมัครลงเดิน และสายตาก็มักมุ่งมองไปตามกิ่งก้านของต้นไม้ใหญ่เพื่อสอดส่ายหากล้วยไม้ป่า ซึ่งในช่วงแรกๆก็มองอย่างใจจรดใจจ่อเพลินไปจนกระทั่งลืมดูพื้นดิน ทำให้เท้าไปเตะเอารากไม้เข้าจนตัวเองล้มกลิ้งกว่าจะได้ประสบการณ์ และในที่สุดก็ไม่ได้เห็นกล้วยไม้เลยสักต้น

ระหว่างการเดินทางตั้งแต่ต้นจนจบ ยังมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งน่าจะนำมากล่าวไว้ด้วย เนื่องจากอาหารการกินเป็นสิ่งจำเป็นอย่างลืมเสียมิได้ ดังนั้นระหว่างการเดินทางจึงมีการใช้ปืนยิงนกเป็นครั้งคราว ส่วนใหญ่มักเป็นนกเขา เพราะมีชุกชุมมากตลอดระยะการเดินทางโดยไม่เลือกสภาพพื้นที่ แม้ในช่วงหยุดพักระหว่างหุงหาอาหารรับประทานตอนกลางวัน โดยปล่อยวัวให้มีโอกาสกินหญ้ากินน้ำในบริเวณใกล้เคียงอย่างอิสระ บางครั้งก็ใช้เวลาส่วนหนึ่งออกไปเดินรอบๆ เพื่อยิงนกมาไว้ใช้เป็นอาหารด้วย หากเหลือจากการบริโภคมื้อหนึ่ง เราจะเก็บไว้ในเกวียน เพื่อใช้ในมื้อต่อไป อนึ่งเราไม่เคยคิดจะออกไปไล่ล่าสัตว์ทั้งขนาดกลางและใหญ่ เพราะนั่นไม่ใช่วิถีทางและจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเรา

ครั้งหนึ่งผมเคยนึกสนุก ใช้ปืนอัดลมซึ่งตัวเองมีอยู่ ท้าแข่งขันยิงนกกับเพื่อนของพ่อคนหนึ่งซึ่งเอาปืนลูกซองจากพ่อมาใช้ ซึ่งดูเผินๆก็คงเห็นว่าเป็นเรื่องขบขัน แต่สำหรับผมกลับรู้สึกว่าเป็นเรื่องท้าทายต่อความสามารถของเราเองจริงๆ เนื่องจากผมเป็นคนมีนิสัย ชอบนำตัวเองเข้าไปไว้ในที่ซึ่งถูกบังคับในสิ่งซึ่งหลายคนไม่เชื่อว่าจะกระทำได้เสมอๆแล้วในที่สุดตัวเองก็สามารถทำคะแนนได้เหนือกว่าแม้เพียงเล็กน้อย

หวนกลับมาสู่วันแรกของการเดินทางเข้าป่า แม้เพียงวันเดียว แต่มันก็ทำให้มีโอกาสสัมผัสกับความหลากหลายของสภาพแวดล้อม และสรรพสิ่งต่างๆอย่างน่าสนใจ แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้รู้สึกว่าภาพที่เห็นมันมีกระแสเชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐานสำคัญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเองเป็นคนรักที่จะสังเกตและชอบเก็บมาคิดหาเหตุผล ทั้งๆ ที่ขณะนั้นก็มีอายุเพียง ๑๕-๑๖ ปีเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่เคยรู้สึกและออกปากบ่นถึงความลำบากเลยแม้แต่น้อย หากเป็นความรู้สึกที่มุ่งสู่อีกทางหนึ่งอย่างแน่แน่ที่สุด นั่นคือ **ความเพลิดเพลินและความสุขที่ได้รับจากบรรยากาศซึ่งเป็นสิ่งอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ ทั้งใน**

ด้านที่สัมผัสได้จากภายนอกและธรรมชาติความรู้สึกในตัวเองซึ่งสอดคล้องกันและกันอยู่

บนพื้นฐานความหลากหลายดังกล่าว เราได้พบกับช่วงหนึ่งซึ่งเต็มไปด้วยฝนและโคลนแล้วก็เปลี่ยนมาเป็นสภาพที่ค่อนข้างแห้งแล้ง เราได้พบกับป่าซึ่งค่อนข้างจะมืดทึบไปด้วยพรรณไม้นานาชนิดกับมีตัวทากค่อนข้างชุกชุมทั้งๆ ที่เพิ่งจะเริ่มต้นฤดูฝนซึ่งในสภาพเช่นนี้ผมมักใช้โอกาสมองหากล้วยไม้ จากสภาพดังกล่าวก็เปลี่ยนมาเป็นป่าโปร่งซึ่งบางแห่งมีต้นไม้ค่อนข้างบางตา ทำให้แสงแดดส่องลงถึงพื้นดินได้เต็มที่ โดยที่ในสภาพเช่นนี้บางตอนเราจะพบชาวบ้านซึ่งทำนาเป็นอาชีพ แต่ก็สะท้อนให้เห็นภาพที่หลากหลายเช่นกัน นับตั้งแต่ช่วงของการไถพื้นดิน การตกกล้าไปจนถึงเริ่มต้นปักดำ ทำให้รู้สึกว่าสภาพความหลากหลายซึ่งปรากฏอยู่ในขณะนั้นเป็นสิ่งกระจายปรากฏการณ์ตามธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกับเหตุและผล แทนที่จะมีความโน้มเอียงซึ่งเน้นไปยังสภาพเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง

อีกสิ่งหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นของคู่กันกับการเดินทางที่พบเห็นได้ในช่วงนั้นก็คือ ในพื้นที่ทั่วๆ ไป จะพบเห็นหนองน้ำปรากฏกระจายเป็นธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้น ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์เท่าที่พบเห็นแทบทุกหนทุกแห่งซึ่งมีหนองน้ำ จะพบกับนกเป็ดน้ำฝูงใหญ่ๆ นับเป็นเรือนร้อยลงหากินอยู่ทั่วๆ ไป มีทั้งเป็ดแดง เป็ดคับแคซึ่งเป็นนกที่มีสีสันสวยงามมาก และภาพที่น่าทึ่งมากๆ ก็คือ นกเหล่านี้ไม่เพียงลงลอยเป็นแพอยู่ในหนองน้ำเท่านั้น แม้บนพื้นนาบางช่วงซึ่งมีฝนตกลงมาใหม่ๆ เราก็ยังพบยืนเรียงแถวอยู่บนคันนา เป็นเรือนร้อยๆ ตัวทีเดียว แสดงให้เห็นว่าอีสานในอดีตเคยมีความอุดมสมบูรณ์แค่ไหน ฉะนั้นการเดินทางของคณะเรา แม้ว่าจะต้องเผชิญกับพายุฝนบ้าง หากว่าห่างไกลกันกับชีวิตซึ่งเคยจำเจอยู่เพียงในเมืองหลายๆ อย่าง ที่ทำให้รู้สึกว่ามันเป็นเรื่องน่าสนใจและน่าทึ่งเหนือกว่าความรู้สึกยากลำบากใดๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าในจุดยืนของผมซึ่งมีการมุ่งหวังที่จะได้พบได้ชมกล้วยไม้ในป่าแต่กลับไม่พบเห็นก็ตาม

ทำเลซึ่งเราพิจารณาเลือกจอดเกวียนเพื่อพักผ่อนและหุงหาอาหารทั้งในส่วนกลางวันและค่ำคืน สิ่งแรกจะมองที่ซึ่งมีร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ แต่รอบด้านจะไม่ทึบหากสามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ไกลพอสมควร ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อความปลอดภัยจากศัตรูและสัตว์ร้ายต่างๆ ซึ่งอาจเข้ามารบกวนในยามค่ำคืน แต่มีหนองน้ำอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับที่พัก เพื่อหวังใช้น้ำอาบและหุงต้มอาหารด้วย ซึ่งประเด็นนี้มองได้สองด้าน เนื่องจากอีกด้าน หนึ่งนั้นหนองน้ำก็เป็นที่มุ่งหวังของสัตว์ป่า ซึ่งเราจะต้องระมัดระวังสัตว์ใหญ่ที่อาจเข้า มารบกวนและทำอันตรายแก่คณะ แม้วัวซึ่งใช้เทียมเกวียน แต่เราก็ยังเชื่อในสัจธรรมอย่างหนึ่งว่า สัตว์ทุกชนิดหากไม่รู้สึกหิวโหยจริงๆ หรือเราไม่ไปทำให้มันต้องรู้สึกเจ็บปวด ย่อมไม่คิดทำอันตรายแก่เรา นอกจากมีเหตุบังเอิญและจนตรอก ดังนั้นจึงประมาทไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ในเมื่อคนเดินเกวียนซึ่งร่วมไปกับเราด้วยเป็นคนท้องถิ่นที่มีประสบการณ์พอสมควรอยู่แล้ว การเลือกทำเลที่พักแรม ดูจะเป็นสิ่งซึ่งกองเกวียนที่เดินทางประจำใช้เป็นทำเลที่พักกันอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมักพบกับร่องรอยกองไฟเก่าๆ หลงเหลือให้พอสังเกตได้อยู่บ้าง

ผมขอนำเรื่องราวของการพักแรมมาเล่าสู่กันฟัง พอเป็นสังเขป เริ่มต้นจากคืนแรกที่เข้าไปนอนในป่า พอถึงที่ซึ่งกำหนดไว้ด้วยเวลาใกล้พลบค่ำ เราจะนำเกวียนทั้ง ๕ เล่มมาจอดล้อมเป็นวงแบบหัวจรดท้าย ปล่อยวัวให้กินหญ้าเพียงคะเนว่าพออิ่ม แล้วก็นำเข้าไปไว้ในวงล้อมของเกวียน กับมีการหาฟืนเล็กๆ น้อยๆ มาก่อเป็นกองไฟขึ้นล้อมไว้รอบนอกของเกวียนอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้เสือมาเอาวัวไปกินได้ ส่วนคนขับเกวียนแต่ละเล่มจะนอนใต้ท้องเกวียน ซึ่งเชื่อกันว่า ในสภาพเช่นนี้เสือคงไม่กล้าเข้าใกล้โดยที่ถือเป็นความเชื่อกันมาช้านานแล้ว ส่วนคนในคณะเราก็คงต่างคนต่างนอนกันในเกวียน แต่ละเล่มเพียงนัดหมายกันไว้ว่าหากมีอะไรเกิดขึ้น เราจะปฏิบัติอย่างไรและช่วยกันได้อย่างไร เพราะหากใครตื่นตระหนกและวิ่งออกมาโดยไม่มีการนัดหมายอะไรไว้ก่อน อาจเกิดการยิงกันเองได้

ค่ำวันนั้น หลังจากลงอาบน้ำในหนองน้ำใกล้ๆ แล้ว เราก็มาร่วมกันรับประทานอาหารซึ่งหุงหากันเอง แม้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นไปตามมีตามเกิด มีทั้งนกทอดกระเทียมพริกไทยใบแต้วซึ่งเก็บยอดมาจากต้นไม้ในป่ากับน้ำพริกชาวบ้าน แต่รู้สึกว่าทุกคนเจริญอาหารกันดี คงเป็นเพราะเหน็ดเหนื่อยมาจากการเดินทาง

ตลอดทั้งวัน กับบรรยากาศของป่าที่ทำให้ออกรสออกชาติ เรามีตะเกียงเจ้าพายุติดมาด้วยดวงหนึ่ง พอสิ้นแสงอาทิตย์ก็จุดตะเกียงสว่างจ้า หลังจากอิ่มหนำกันดีแล้วก็ช่วยกันล้างถ้วยล้างชาม ซึ่งนำมาใช้ตามความจำเป็น เสร็จแล้วต่างคนต่างก็มุดเข้าเกวียน ภายในนั้นคงมีเฉพาะกระเป๋าเดินทางขนาดไม่ใหญ่โตนัก วางแอบอยู่อีกซีกหนึ่งคงเหลือช่องแคบๆ พอที่ตัวคนจะแทรกลงนอนได้พอดี ผมเอาปืนวางแอบไว้อีกด้านหนึ่ง แต่แทนที่จะปิดม่านเข้านอนเพราะมันยังหัวค่ำ จึงออกมานั่งอยู่บนที่คนขับเกวียนซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นไม้ยื่นออกมาด้านหน้า แม้บรรยากาศจะมืดมิดจริงๆ เพราะมองฝ่าความมืดออกไปก็คงไม่เห็นอะไรเลย แต่ตนเองก็นั่งอยู่ท่ามกลางความเงียบสงบอย่างรู้สึกเป็นสุข **ผมไม่ทราบว่าตัวเองเอนหลับไปตรงปากเกวียนเมื่อไหร่ คงจะเป็นเพราะเดินทางมาไกลจนเกิดความอ่อนเพลียมากๆ แต่จิตใจก็ปลอดจากความกังวลใดๆ ทั้งสิ้น** มารู้สึกตัวตื่นขึ้นเอาเมื่อเวลาที่ฟ้าเริ่มสางแล้ว จึงรีบลุกขึ้นอย่างฉับพลัน และสำรวจพบว่าตัวเองเอนหลับอยู่ที่ขานเกวียนนั่นเอง เพียงศีรษะพาดอยู่กับขอบด้านหน้าเท่านั้น อดนึกขำไม่ได้ แต่อีกด้านหนึ่งก็คิดอยู่ในใจว่า **เคราะห์ดีที่ว่า เมื่อคืนนี้เสือไม่แอบมาคาบไปกินสบายๆ**

รุ่งขึ้นวันใหม่ ทุกคนในคณะต่างก็ลุกขึ้นเตรียมตัวทุงหาอาหารรับประทานเสร็จก็เก็บของเข้าที่ แล้วก็ออกเดินทางต่อไป วันนี้ดูเหมือนว่าเราจะต้องเผชิญกับฝนและโคลนยิ่งกว่าวันวาน แต่ก็ไม่รู้สึกว่าเป็นเรื่องลำบากอะไรนัก แต่กลับทำให้รู้สึกว่า **ธรรมชาติมันฝึกเราอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจริงๆ และคงรู้ว่า ธรรมชาติในรากฐานเราเองก็คงสอดคล้องกันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของมัน ไม่เช่นนั้นแล้วคงไม่เดินเข้าไปหาอย่างมีความสุข**

วันนี้เรายังคงเดินตากแดดตากฝนบ้าง ลุยโคลนบ้าง ผ่านดงซึ่งเต็มไปด้วยเหลือบและริ้นบ้าง จนใกล้เที่ยงวัน ฝนก็ค่อยๆ ซาลงไปทีละน้อยๆ จนขาดเม็ด และแสงแดดเริ่มปรากฏขึ้นมาแทนที่ ผมเองยังคงมองไม่เห็นกล้วยไม้แม้แต่ต้นเดียวทั้งๆ ที่ระหว่างเดินทางสายตายังคงสอดส่ายไปยังบริเวณสุมทุมพุ่มไม้ซึ่งค่อนข้างเต็มไปด้วยร่มเงาและความหนาทึบ ในที่สุดก็ถึงเวลาซึ่งผ่านช่วงเที่ยงไปไม่นานนัก เราพบกับพุ่มไม้ใหญ่ตั้งอยู่ริมหนองน้ำจึงนำเกวียนทุกเล่มเข้าไปจอดรวมกันไว้แล้ว ก็เริ่มลงมือก่อไฟหุงหาอาหารกลางวัน จากเช้าวันนี้เป็นต้นมาเรายิงได้นกเป็ดน้ำ ๒-๓ ตัว ซึ่งคิดว่าพอความต้องการ เราลงมือสับนกออกเป็นชิ้นๆ แล้วชุบกระเทียมพริกไทยทอดเช่นเคย เพราะรู้สึกว่ามันเป็นวิธีการที่ง่ายและสะดวกที่สุดสำหรับสภาพการเดินทางเช่นนี้ หากเหลือก็ยังสามารถเก็บไว้กินมื้อถัดไปได้อีก

ในช่วงเวลาระหว่างที่รออาหารอยู่นั้น ผมแหงนหน้าขึ้นไปที่พุ่มไม้ใหญ่ซึ่งอยู่เหนือศีรษะเราในขณะนั้น แล้วก็มองเข้าไปอย่างพินิจพิเคราะห์และฉงนอยู่พักหนึ่ง แล้วปากก็ร้องออกมาว่า **กล้วยไม้** จนทำให้ทุกคนซึ่งขณะนั้นอาจกำลังพะวงอยู่กับเรื่องอะไรก็ตามทุกคนต่างก็แหงนหน้าขึ้นมามองตามผมแทบจะพร้อมกันหมด **ครับ มันเป็นกล้วยไม้จริงๆ นั่นแหละ** มีคนหนึ่งซึ่งผมเข้าใจว่า คงจะนึกถึงเอื้องกุหลาบนางรองอยู่ในใจ แต่ตนเองก็ไม่รู้ว่ารูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร เพียงแต่ฟังมาจากคนอื่นว่า เช่นเดียวกันกับที่ผมเคยได้ยินมาแล้ว พอมีการพูดขึ้นว่าพบกล้วยไม้ ก็เอ่ยตามมาว่า **กุหลาบนางรองใช่ไหม**

ผมแหงนมองกล้วยไม้กอนี้อย่างพินิจพิเคราะห์ตามประสาคนซึ่งขณะนั้นไม่มีพื้นฐานความรู้ทางวิชาการอะไรเลย คงอธิบายได้ตามความรู้สึกสามัญสำนึกแต่เพียงว่า มีลักษณะทรงต้นค่อนข้างยาวช่วงระหว่างใบห่างกันพอสมควร กับทั้งมีการแตกแขนงลำต้นเจริญไต่ขึ้นต้นไม้สูงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ เริ่มจากโคนซึ่งอยู่ค่อนข้างเตี้ยจนแทบจะหยิบถึง และโดยเหตุที่ลำต้นแตกแขนงนี่เอง ที่เราเก็บเอามาเพียงไม่กี่กิ่ง คงปล่อยกอใหญ่ไว้ที่เดิมต่อไป ส่วนที่เก็บมาก็นำมาใส่ไว้ในเกวียนครัวซึ่งเราใช้ใส่สัมภาระต่างๆ ร่วมไปด้วยกัน

บ่ายวันนั้น หลังจากเก็บกล้วยไม้ได้ชนิดหนึ่งแล้ว หลายคนในคณะรู้สึกตื่นเต้น บางคนอาจตื่นเต้น เพราะค่านิยมของคำว่า **กล้วยไม้** มันขึ้นสมองก็ได้ โดยที่ตัวเองหาใช่สนใจอะไรลึกซึ้งไม่ หากเป็นเช่นนั้นจริงคงบอกได้ว่า แม้จะติดมือกลับบ้านก็คงโยนทิ้งไว้แค่โคนเสาเรือนแล้วก็ปล่อยไว้อย่างไม่แยแสอะไรอีกต่อไป เพราะเรื่องทำนองนี้มันเกิดขึ้นได้ทั่วๆ ไปอยู่แล้ว

ดังได้กล่าวแล้วว่า คณะของเราจะต้องเดินทางไปยังอำเภอต่างๆ ผมจึงมีเรื่องนำมาเล่าสู่กันฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงบ่ายของวันซึ่งกองเกวียนมุ่งหน้าเข้าสู่ตัวอำเภอ ผมได้สังเกตเห็นพ่อกับคณะเจ้าหน้าที่อีก ๒ คนปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการวางแผนเข้าทำการตรวจสอบเครื่องมาตราชั่งตวงวัดให้รัดกุมและได้ผลที่สุด

เนื่องจากเจ้าหน้าที่คณะนี้ไม่มีอำนาจในการจับ

กุมหรือยึดของกลางที่ตรวจพบว่าผิดกฎหมาย แต่จะต้องทำงานประสานกันกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ สภาพในแต่ละอำเภอขณะนั้นแม้จะอยู่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุและการศึกษาของชาวบ้านก็ยังค่อนข้างย่ำแย่ ถนนหนทางยังมีลักษณะเป็นฝุ่น ไม่มีไฟฟ้าใช้ และโรคภัยไข้เจ็บก็ยังคงชุกชุมมาก แต่ก็มีร้านค้าชาวจีนที่เข้าไปทำการค้าขายกันอยู่แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง **การขายข้าวสารและของชำ** ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิตที่ตกอยู่ในสภาพดังกล่าว กับอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากชาวบ้านในชนบทยังคงต้องพึ่งอาชีพการทำนาเป็นหลักอย่างเด่นชัด พ่อค้าเจ้าของโรงสีข้าวจึงเป็นอีกฝ่ายหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญมาก ทำให้การรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาก็ดี การขายข้าวสารให้ชาวนาและคนในชนบทเพื่อนำไปบริโภคในชีวิตประจำวันก็ดี เป็นสิ่งซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้เครื่องมือชั่งตวงวัดเอารัดเอาเปรียบได้สะดวกมาก

นับตั้งแต่การนำเครื่องชั่งตวงวัดที่ไม่ได้รับการตรวจรับรองความถูกต้องจากเจ้าหน้าที่รัฐมาจำหน่ายและมาใช้ในกิจการค้าขาย หรือมีการแก้ไขดัดแปลงเพื่อตัวเองเป็นฝ่ายได้เปรียบ เช่น ถังตวงข้าว หากเป็นถังซึ่งใช้รับซื้อข้าวจากชาวนาที่ทำด้วยไม้ จะมีการขูดด้านในของผนังจนเหลือบางมาก ถ้าเป็นถังที่ใช้ตวงเพื่อการขายก็จะกระทุ้งก้นให้มันตื้นมากขึ้น ส่วนเครื่องชั่งก็เช่นกัน อาจมีการแกะเอาตะกั่วซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐติดผนึกไว้หลังจากการตรวจสอบแล้วออกเพื่อแก้ไขใหม่ สิ่งเหล่านี้หากเจ้าหน้าที่ตำรวจมีส่วนร่วมรู้เห็นและได้รับผลประโยชน์จากการกระทำผิดกฎหมายกับพ่อค้า เจ้าหน้าที่ที่เดินทางมาตรวจหากขาดข้อมูลและไหวพริบย่อมเสี่ยงต่ออันตรายได้มากในสภาพการคมนาคมซึ่งขาดการติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวก ยิ่งทราบมาโดยตลอดว่าพ่อเป็นคนตรงและซื่อสัตย์อย่างชัดเจนด้วย

ครับ ผมได้มีโอกาสสัมผัสและเริ่มรู้สึกถึงสังคมมนุษย์ซึ่งมีการเอารัดเอาเปรียบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคนในระดับซึ่งชีวิตมีโอกาสเหนือกว่า ที่กระทำกับชีวิตซึ่งยังด้อยกว่าตน ตั้งแต่ช่วงแรกๆ เราได้พบกับภาพดังกล่าวแล้ว ไม่ว่าผ่านไปยังหมู่บ้านในอำเภอไหน แม้ในพื้นที่ซึ่งการคมนาคมขณะนั้นยังไปถึงได้ยาก

กองเกวียนของเรายังคงเดินทางผ่านสภาพฝนฟ้าอากาศเท่าที่เล่ามาแล้วต่อมาอีก จนถึงช่วงชายแดนระหว่างไทยเขมรบริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง ซึ่งขณะนั้นก็ยังไม่มีผู้คนกระจายอยู่มากนักนอกจากสภาพที่เป็นป่าปรากฏอยู่ทั่วไป หากพบผู้คนซึ่งตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มเล็กๆ ก็ปรากฏว่าพูดภาษาเขมร แต่คนเกวียนในคณะเราทุกคนพูดเขมรได้คล่องหากจะสื่ออะไรกันบ้างคงไม่มีปัญหา

หลังจากการเดินทางผ่านมาแล้วหลายวัน ค่ำวันหนึ่งขณะที่กำลังจะตั้งกองพักแรมในบริเวณป่าแห่งหนึ่ง ผมรู้สึกว่าตัวเองค่อนข้างจะอ่อนเพลียมากพอสมควร เราจึงรีบจัดการทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งอาหารมื้อนั้นจนเป็นที่เรียบร้อย แล้วก็ตรวจตราเรื่องการนำเอาวัวทั้งหมดเข้าไปไว้กลางวงล้อมของเกวียน รวมทั้งมีการก่อกองไฟไว้บริเวณรอบนอก พอดีกันกับฝนเริ่มโปรยลงมาอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางความมืดและความเงียบสงัดของป่าอันร่มเย็นด้วย จึงชวนให้รีบเข้านอนพักผ่อนแต่หัวค่ำ ผมแทรกตัวเข้าไปในประทุนเกวียนซึ่งเป็นช่องแคบๆ และก่อนที่จะเอนตัวลงนอนก็ไม่ลืมดึงม่านสองข้างเข้ามาปิดไว้

ปกติ เราจะนอนหันศีรษะไปทางด้านท้ายและหันเท้ามาทางด้านหน้าซึ่งชนกันกับตีนม่านพอดี ค่ำวันนั้นนอนฟังเสียงเม็ดฝนที่หยดลงมาจากต้นไม้กระทบกับหลังคาเกวียน ทำให้รู้สึกว่ามันเป็นเสียงที่บ่งบอกถึงวิญญาณของธรรมชาติซึ่งได้รับจากความเงียบสงัด จนกระทั่งหลับไปอย่างปราศจากความรู้สึกวิตกกังวลใจอะไรเลยแม้แต่น้อย

มารู้สึกตัวอีกครั้งหนึ่งในลักษณะ **ครึ่งหลับครึ่งตื่น** ก็ต่อเมื่อหูได้ยินแว่วๆ คล้ายกับมีวัตถุอะไรมาขูดกับส่วนใดส่วนหนึ่งของเกวียน แต่ก็ไม่รุนแรงนอกจากเป็นเสียงซึ่งดังเป็นช่วงๆ แต่ต่อเนื่องกันไป ซึ่งตัวเองก็พยายามเงี่ยหูฟังและคิดแยกแยะอยู่นานพอสมควร แต่ก็ไม่อาจบอกได้ว่ามันเป็นเสียงอะไรกันแน่ ประกอบกับความรู้สึกง่วงเงียด้วย จึงไม่คิดจะลุกขึ้นมาเพื่อออกไปดูให้เห็นชัด คงปล่อยให้มันดังต่อไป ส่วนตัวเองก็คงจะต้องการนอนต่อ

ถัดจากนั้นมาอีกนานแค่ไหนคงบอกไม่ได้ แต่มารู้

สึกตัวอีกครั้งหนึ่งในขณะได้ยินเสียงของหนักๆ มันตกลงไปกระทบพื้นดินดังตุ๊บใหญ่ และก่อนที่จะเตรียมตัวเตรียมใจอะไรทั้งสิ้นก็ปรากฏว่าเกวียนเล่มซึ่งตัวเองนอนอยู่ มันกระดกเอาด้านหน้าขึ้นขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ด้านท้ายยันลงไปกับพื้นดิน เล่นเอาหัวตัวเองปักลงไปยังพื้นดินและเท้าทั้งคู่ชี้ขึ้นท้องฟ้าตามไปด้วย ส่วนม่านหน้าเกวียนทั้งสองข้างคงเปิดชายออกเอง ผมลืมตาขึ้นมองตามออกไปข้างนอกท่ามกลางแสงสลัวๆ ของท้องฟ้าขณะนั้นซึ่งไม่ได้มืดมิดเสียทีเดียวเพราะยังคงมีแสงจันทร์อยู่เล็กน้อย ทำให้มองเห็นเงาใบไม้กิ่งไม้ตะคุ่มๆ อยู่เบื้องบนท่ามกลางบรรยากาศภายนอก

ผมนอนอยู่ในสภาพซึ่งเอาเท้าทั้งสองข้างชี้ขึ้นท้องฟ้ากับหัวปักลงดิน และลืมตามองผ่านช่องด้านหน้าเกวียนขึ้นไปข้างบนอยู่อีกนานพอสมควรทีเดียว โดยที่สมองยังจับต้นชนปลายอะไรไม่ติดว่า **อะไรมันเกิดขึ้น** อย่างไรก็ตาม **เสียงโครมใหญ่เมื่อสักครู่ มันคงดังพอที่จะปลุกพ่อผมซึ่งนอนอยู่ในเกวียนอีกเล่มหนึ่งใกล้ๆ กัน ให้ตื่นขึ้นมาด้วย** แล้วก็เป็นความจริงดังคาด เพราะถัดจากนั้นมาสักครู่หนึ่ง ก็ได้ยินเสียงพ่อร้องถามมาท่ามกลางความมืดว่า เสียงอะไรกันๆ สองสามครั้ง แต่ตัวเองก็ยังคงนอนนิ่งเนื่องจากไม่รู้จริงๆ ว่าอะไรมันเกิดขึ้น จึงตอบไม่ถูก เสียงพ่อถามสำทับมาอีกครั้งหนึ่งว่า **ใคร แป๋ว เหรอ** *(พ่อเรียกชื่อเล่นของผมซึ่งเรียกกันมาแต่เล็กๆ ว่าตาแป๋ว)* นั่นหละครับ ผมจึงตอบไปว่า **ครับ ผมเอง** เพราะมันเป็นคำถามเดียวที่จะหาคำตอบได้ในขณะนั้น

ในที่สุด คนเกวียนสองสามคนก็ลุกขึ้นมาช่วยกันดึงเอาคานหน้าของเกวียนซึ่งตั้งชี้ฟ้าลงมาไว้ตามเดิม ปกติขณะที่เกวียนจอดก่อนปลดเอาวัวทั้งคู่ออกจากแอกจะต้องนำไม้ง่ามมาค้ำใต้ปลายคานไว้กับพื้นดิน เพื่อรักษาระดับพื้นเกวียนให้อยู่ในแนวราบแทนที่จะปล่อยให้หัวทิ่มลงดิน พ่อผมได้ลงมาสมทบโดยช่วยส่องไฟให้และมองเห็นว่า แอกสำหรับใช้เทียมกับคอวัวซึ่งวางอยู่บนปลายคานด้านหน้าของเกวียน มันหลุดตกลงมานอนอยู่บนพื้นดิน หลังจากพินิจพิเคราะห์และคุยกันอีกเพียงไม่กี่คำทุกสิ่งทุกอย่างก็ปรากฏออกมาเป็นภาพให้เห็นได้ชัดเจน โดยที่สรุปได้ว่า การที่ฝนตกลงมานานๆ มันทำให้เส้นเอ็นสัตว์ซึ่งใช้แทนเชือกผูกแอกเอาไว้กับคานหน้าเกวียนมันเกิดบวมตัวและส่งกลิ่นน่ากินสำหรับเจ้าหมาซึ่งมาด้วยกัน และเสียงซึ่งผมได้ยินคล้ายๆ กับว่ามีอะไรมาขูดเกวียนเป็นช่วงๆ จริงๆ แล้วก็คือ เสียงหมาที่ยื่นปากขึ้นมาแทะเอ็นที่ผูกแอกไว้กับปลายคานนั่นเอง เมื่อเอ็นขาดแอกจึงหลุดตกลงมานอนอยู่กับพื้นดิน

ทำให้เข้าใจได้ถึง **เทคโนโลยีชาวบ้าน** ซึ่งนำมาใช้แม้กับเกวียนที่ลากจูงด้วย**สัตว์ เพื่อไม่ให้สัตว์ต้องแบกน้ำหนักไว้มาก เพื่อนำกำลังมาใช้ลากจูงเพิ่มขึ้น จึงได้มีการออกแบบให้ใช้น้ำหนักแอกซึ่งเป็นไม้ท่อนใหญ่พอสมควรรวมไว้กับน้ำหนักส่วนหน้าโดยที่มีน้ำหนักส่วนหลังถ่วงดุลไว้เพียงพอดีๆ พอแอกหล่นลงมาจากคานด้านหน้า จึงทำให้น้ำหนักเกวียนทั้งเล่มต้องเสียสมดุล เกวียนจึงกระดกเอาด้านหน้าขึ้นมาชี้ฟ้า** เล่นเอาผมเองนอนงงอยู่นานกว่าจะมีโอกาสรู้และได้คำตอบว่าอะไรมันเกิดขึ้น

บทสรุป

ผมจบรายการเดินทางเข้าป่าหากล้วยไม้ครั้งแรกของชีวิตด้วยความรู้สึกประทับใจในหลายต่อหลายเรื่องด้วยกัน แม้ว่าจะได้กล้วยไม้มาเพียงกอเดียวจากช่วงเวลากว่า ๑๐ วันเต็มๆ อนึ่ง ทันทีที่กลับถึงบ้านในกรุงเทพฯ ตนเองคงไม่วางกล้วยไม้ทิ้งไว้เพียงข้างบันไดหรือประตูบ้านเช่นคนอื่นประเภทหนึ่ง หากทั้งๆ ที่ไม่มีความรู้ที่จะบอกได้ว่ามันเป็นกล้วยไม้อะไร หรือมีชื่อเสียงเรียงนามว่าอย่างไร แต่อย่างน้อยก็มีโอกาสพบกับสภาพที่เป็นจริงอย่างหนึ่งว่ามีทรงต้นค่อนข้างยาว มีช่วงระหว่างใบต่อใบห่าง มีการเจริญยืดขึ้นไปบนยอดและมีการแตกแขนงแยกออกไปจากต้นใหญ่ กับภาพที่พบเห็นในขณะที่อยู่กับพุ่มไม้ตามธรรมชาติ ดังนั้นโดยสัญชาตญาณ เมื่อนำมาปลูกในบ้านจึงใช้วิธีเลียนแบบภาพซึ่งได้พบเห็นมาแล้ว

ที่หน้าเรือนไม้ชั้นเดียวซึ่งเป็นที่พักอาศัยภายในบ้านขณะนั้น มีศาลาไม้สี่เหลี่ยมกว้างข้างละประมาณ ๕ เมตร อยู่หลังหนึ่ง ด้านทิศตะวันตกของศาลาหลังนี้

ติดกับลานคอนกรีตซึ่งใช้เป็นที่จอดรถภายในบ้าน และด้านนี้เองที่มีการปลูกต้นเล็บมือนางซึ่งเป็นพันธุ์ไม้เลื้อยที่มีดอกสวยงามเอาไว้ใช้บังแดดในช่วงบ่าย ผมนำเอากล้วยไม้ที่เก็บได้จากการออกไปป่ามาปลูกไว้ร่วมกับเถาต้นเล็บมือนางเพื่อหวังว่ามันจะไต่ขึ้นไปตามพุ่มไม้ และก็พบว่าเป็นความจริง โดยที่หลังจากช่วงเวลาดังกล่าวผ่านพ้นมาแล้วเพียงปีกว่าๆ มันก็เจริญแตกแขนงขึ้นไปจนถึงหลังคาศาลาร่วมกับแขนงของต้นเล็บมือนางซึ่งปกคลุมหนาทึบมากขึ้น จนบางครั้งต้องเล็มออกไปบ้าง

ต่อมาภายหลังจึงทราบชื่อว่ากล้วยไม้ที่เก็บมาครั้งนั้นก็คือ **เสือโคร่ง** และมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่าTrichoglottis fasciata ส่วนเอื้องกุหลาบนางรอง ซึ่งมีบางคนกล่าวถึงตั้งแต่ก่อนออกเดินทาง ภายหลังเมื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติมทำให้คาดว่าอาจได้แก่ **เอื้องกุหลาบแดง** ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า Aerides crassifolium ซึ่งพบอยู่ในป่าโปร่งของภาคอีสาน ไปจนถึงภาคเหนือและภาคตะวันตกเฉียงเหนือ หรือไม่ก็เป็น **เอื้องลิ้นกระบือ** ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า Vandopsis parishii ซึ่งความจริงแล้ว ทั้งสองชนิดที่กล่าวถึง ก็ปลูกอยู่แล้วในกระเช้าไม้สักซึ่งแขวนทิ้งไว้ในบ้านมาก่อนเช่นกัน

ไอยเรศ (Rhynchostylis retusa)

สุดท้ายนี้ใคร่ขอสรุปเรื่องราวที่เล่ามาแล้วทั้งหมดไว้เป็นสองประการสำคัญๆ คือ ประการแรก ภาพพจน์จากคนทั่วไปในปัจจุบันที่มองว่า อีสานเป็นดินแดนที่แห้งแล้งจัด หากมองย้อนกลับไปยังอดีตแม้เพียงช่วงชีวิตของบุคคลหนึ่ง ยังสามารถพบความจริงได้ว่า ครั้งหนึ่งเคยมีความอุดมสมบูรณ์มากพอสมควร แต่ก็มีกระแสการเอารัดเอาเปรียบจากคนในกลุ่มที่ฉลาดกว่า แต่ขาดคุณธรรมอันเป็นต้นเหตุแห่งความแห้งแล้งปะปนอยู่แล้วแม้ในถิ่นซึ่งความเจริญในด้านวัตถุยังเข้าไปไม่ถึงมากนัก

กับอีกประการหนึ่งตามที่กล่าวไว้แต่แรกว่าการไปครั้งนี้เป็นการเข้าไปเพื่อหากล้วยไม้ในป่าด้วย แต่กลับปรากฏว่า แม้ป่าจะยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ในขณะนั้น แต่ก็ได้กล้วยไม้มาเพียงกอเดียว จึงดูรู้สึกเป็นเรื่องน่าประหลาด

หากไม่มองเพียงด้านเดียวแล้วด่วนคิดว่า ป่าที่เข้าไปศึกษานั้นไม่มีกล้วยไม้ หากรอจนถึงเวลาซึ่งผ่านพ้นมาหลายสิบปี โดยที่ตัวเองไม่ได้นิ่งเฉย หากมุ่งค้นคว้าหาความรู้อย่างจริงจังเพื่อนำออกเผยแพร่แก่เพื่อนมนุษย์จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว พอจะกล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า เป็นเพราะในช่วงนั้นตัวเองมุ่งมองไปยังจุดซึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสำหรับกล้วยไม้มากกว่า

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากในช่วงหลังๆ เมื่อมีคนเข้ามาสัมผัสกับผมในขณะที่เดินทางออกต่างจังหวัด ส่วนมากมักอาสาพาไปชมกล้วยไม้ในป่าแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานด้านป่าไม้ ครั้นพอนำไปจริงๆ ผมก็เริ่มรู้สึกว่า มักมีแนวโน้มมุ่งไปยังป่าซึ่งอยู่ในสภาพที่มีร่มเงาหนาทึบกับมีน้ำตก และแล้วก็ต้องผิดหวังที่จะได้พบกล้วยไม้สวยๆ งามๆ จึงทราบได้ทันทีว่าภาพพจน์ของคนที่ไม่

Vandopsis Sagarik

ได้สนใจศึกษากล้วยไม้อย่างจริงจัง แม้ผู้ที่ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้แต่เคยเห็นเพียงกล้วยไม้ที่อยู่ในกระถางและในเรือนหลายต่อหลายคนก็ยังมองภาพอย่างนั้น

อนึ่ง ในช่วงที่ผมได้รับการขอร้องให้เข้าไปดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตัวเองสนใจออกไปใช้ชีวิตร่วมกินร่วมนอนและร่วมทำงานกับบรรดาลูกศิษย์ในค่ายอาสาพัฒนาชนบทแทบจะทุกจังหวัดในภาคอีสาน ติดต่อกันเป็นเวลานานหลายปีในช่วงฤดูร้อน ระหว่างเย็นๆ ค่ำๆ หลังจากเลิกงานผมเดินไปอาบน้ำในหนองน้ำร่วมกันกับลูกศิษย์ โดยที่มีชาวบ้านต้อนควายลงไปอาบร่วมด้วย ระหว่างเดินเท้าจากค่ายไปยังหนองน้ำและเดินกลับ เราได้พบกับต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นอยู่อย่างโปร่งๆ บางแห่งก็มีการทำนาผสมกันไปกับสภาพเช่นนั้น หลายครั้งหลายหนตนเองมีโอกาสพบกับกล้วยไม้ป่าสวยๆ งามๆ ขึ้นอยู่บนกิ่งไม้ในสภาพซึ่งแทบจะอยู่กลางแดด เช่น เขาสแกะ **Rhynchostylis coelestis** พวงมาลัย หรือ ไอยเรศ **Rhynchostylis retusa** และ ช้าง **Rhynchostylis gigantea** และชนิดอื่นๆ ซึ่งสิ่งดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นได้ชัดเจน

ทำให้หาข้อสรุปในประเด็นสุดท้ายได้ว่า จากการเดินทางเข้าป่าเพื่อศึกษาและหากล้วยไม้เป็นครั้งแรกหาใช่ว่าจะทำให้ต้องผิดหวังเพราะไม่มีกล้วยไม้ในป่าที่เข้าไป หากเป็นเพราะตัวเราเองที่ยังขาดประสบการณ์โดยเหตุที่มุ่งมองไปยังจุดซึ่งหาใช่เป็นที่เกิดที่อยู่ของกล้วยไม้ส่วนใหญ่ไม่ แต่กลับมองไปยังจุดซึ่งมีสภาพไม่เหมาะสมกับการเกิดการอยู่ของกล้วยไม้ทั่วไป เพราะกล้วยไม้ก็เป็นต้นไม้มีชีวิตและมีสีเขียว เป็นธรรมชาติ จึงมีความต้องการแสงแดดในระดับหนึ่งเพื่อใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโตและผลิดอกออกผลสำหรับการสืบทอดพืชพรรณต่อไปในอนาคต อันถือเป็นสิ่งสมบูรณ์แบบของชีวิตทุกรูปทุกนาม

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

วิจิตร อาวะกุล

การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรของชนบทของประเทศไทยเราจำเป็นจะต้องเร่งรัดให้เกิดผลโดยเร็วที่สุดเพราะ

๑. ชนบทและเกษตรกรรมเป็นที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

๒. ชนบท คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่สะสมอยู่ ในรูปของพื้นดินสำหรับการเพาะปลูก อากาศ แสงแดด แม่น้ำ ลำธาร สัตว์เลี้ยง แร่ธาตุ ต้นไม้ ป่าไม้ ฯลฯ

๓. อาหารจากชนบทจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่รอดทุกสิ่งทุกอย่าง

๔. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างไม่สมดุลกับผลิตผลที่ผลิตโดยวิธีเก่า เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนอดอยากและเพื่อเปลี่ยนแปลงการเกษตรแบบ **"ทำมาหากิน"** มาเป็นการเกษตรแบบ **"ทำมาค้าขาย"**

เพียงเท่านี้ก็พอจะแสดงให้เห็นได้แล้วว่าประเทศไทยเราจะอยู่ได้อย่างไร ถ้าไม่รีบส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรประสานสังคมเมืองกับสังคมชนบท ซึ่งเป็นสังคมพี่สังคมน้องให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัย

ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชนบทหรือการส่งเสริมการเกษตรย่อมมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนเหมือนกัน คือ

๑. เพื่อความมีกิน กินเป็น อยู่เป็น จนถึงกินดีอยู่ดี

๒. เพื่อให้เกษตรกรช่วยตัวเอง พึ่งตนเอง และปกครองตัวเองได้ เป็นอาชีพยั่งยืนได้

๓. เพื่อให้รู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและประเทศชาติ

๔. เพื่อให้รู้จักการบำรุงรักษาทรัพยากรและสภาพสิ่งแวดล้อมให้เจริญพัฒนาไปในอนาคตอันยาวนาน

๕. เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงและปลอดภัย มีความสุขสบาย

พื้นฐานทางเกษตรประเทศไทยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในการผลิตเกษตรกรรมเป็นตลาดแรงงานและแหล่งผลิตอาหารราคาถูกสำหรับประชาชนผู้ยากไร้อย่างกว้างขวางและมหาศาล ประชาชนส่วนใหญ่ของไทยยังอิ่มหนำสำราญ ไม่ต้องปันส่วนอาหารเหมือนบางประเทศที่แม้จะเป็นมหาอำนาจ ดินฟ้าอากาศอำนวยให้ประกอบการเกษตรได้ตลอดปี ไม่เหมือนบางประเทศที่มีภัยทางธรรมชาติ เช่น หิมะปกคลุมปีละหลายๆ เดือน พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ ไม่เป็นหินเป็นภูเขาเป็นเกาะ มีมรสุมเหมือนญี่ปุ่น ไม่เป็นทะเลทราย เช่น อิสราเอล หากเราได้ตั้งอกตั้งใจช่วยกันส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรอย่างจริงใจและจริงจัง ประกอบด้วยความรู้ในเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาเกษตร เรื่องการขาย การจัดการการตลาด ก็เชื่อว่าการเกษตรจะแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมทำประโยชน์แก่ประเทศชาติสูงสุด

พระพุทธเจ้าตรัสว่า **"หนึ่งในโลกนั้นคืออาหาร"** ถึงจะเป็นประเทศที่มีทรัพยากรอย่างอื่นอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขาดแคลนอาหารสำหรับประชาชน ประชาชนต้องได้รับการปันส่วนอาหาร ได้บริโภคอาหารไม่อิ่ม หรือหิวโหย อดอยาก ความสงบสุขเรียบร้อยของสังคมบ้านเมืองคงเกิดขึ้นได้ยาก อาหารจึงเป็นอาวุธที่สำคัญในการป้องกันประเทศด้วย

ครั้งหนึ่งประธานาธิบดีลินคอน บี.จอห์นสัน ของสหรัฐ ได้กล่าวสุนทรพจน์เกี่ยวกับการเกษตรของสหรัฐมีความตอนหนึ่งน่าศึกษาว่า **"การเกษตรเป็นอุตสาหกรรมชิ้นแรกของสหรัฐและยังคงเป็นเส้นโลหิตใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชาติ เป็นเชื้อเพลิงที่จุดโรงงานอุตสาหกรรมให้ทำงานทั่วสหรัฐอยู่ในขณะนี้"**

เกษตรกรนั้นมีความหมายและความสำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง และยิ่งไปกว่าผู้จัดการไร่นา และผู้เพาะปลูก เพราะเขาเป็นสมาชิกของครอบครัว เขาเป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคมที่เขาอยู่ เป็นเพื่อนบ้านที่ดี ถ้าเขาเป็นคนดีมีความรู้ความสามารถดี เขาก็จะเป็นตัวนำครอบครัวที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนสังคม เป็นตัวอย่างเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนสังคมนั้น แทนที่จะเป็นตัวถ่วงทำลายสังคมประเทศชาติ

ในฐานะที่เขาเป็นบุคคลหนึ่งของสังคม เขาจึงมีหน้าที่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. การประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันขันแข็งในการทำงาน ทำงานหนักตลอดเวลา และต่อเนื่อง ไม่เกียจคร้าน เฉื่อยชา

๒. ศึกษา เรียนรู้ เทคโนโลยีความก้าวหน้าของวิทยากรต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

๓. การสร้างจินตนาการในการพัฒนาชีวิต อนาคต และมีความคิดสร้างสรรค์แก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ

๔. การสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน การสร้างงาน การสร้างสรรค์แก่ชุมชน

ความรู้ความสามารถในการทำงานของแต่ละคนในสังคมที่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ทำให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับความรู้และวิธีทำงานใหม่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ผลผลิตเพิ่มช่วยกระตุ้นและส่งเสริมคนอื่นในสังคมให้ตื่นตัวปรับปรุงชีวิตการทำงาน เป็นวิธีชักชวน ชักนำคนให้ร่วมกันสร้างสรรค์พัฒนาอย่างได้ผล

เกษตรกรเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่ยิ่งใหญ่

เขาบริโภค เสื้อผ้า ยาง เหล็ก เคมีภัณฑ์ และสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆ ฯลฯ ในธุรกิจการเกษตรที่กว้างขวางและสลับซับซ้อน ทำให้ผู้ที่มิได้เป็นเกษตรกรเข้าไปเกี่ยวข้อง และทำงานธุรกิจเกษตรอย่างมากมาย ดังนั้น เมื่อเกิดผลกระทบต่อการเกษตร จึงกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ของประเทศด้วย โดยเฉพาะเมื่อราคาผลผลิตสูงขึ้น หรือตกต่ำ

เศรษฐกิจของชาติจะดี หรือไม่ เศรษฐกิจจะมั่นคง หรือคลอนแคลน ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการ ด้านธุรกิจเกษตร การให้ความสนใจ การลงทุนด้านการศึกษา การวิจัย การจัดการเทคโนโลยี แก่การเกษตรเพื่อความเจริญก้าวหน้าเพิ่มพูนผลิตผล การตลาด การขนส่ง การจัดสรร การบำรุงที่ดิน น้ำในการเพาะปลูก การจัดระบบการเพาะปลูกพืช จะส่งผลให้เกิดผลอย่างแท้จริงในการดำเนินการเกษตรในไร่นา มิใช่บนกระดาษหรือในห้องทำงานหรือการสร้างวิมานในอากาศด้วยคำพูดอันสละสลวย

การวางแผนงานเป็นการเพิ่มกำไรให้เกษตรกรมากกว่าการเพิ่มผลผลิต

๑. การผลิตของเกษตรกรไม่ใช่ผลิตให้มากเพื่อจะได้กำไรมาก แต่ต้องทำอย่างไหน แม้น้อยกว่าแต่ก็กำไรเท่ากัน

๒. ถ้าเขาปลูก ข้าว อ้อย ยาสูบ ข้าวโพด เขาต้องการเพิ่มผลผลิตข้าว

ใส่ปุ๋ยข้าวให้ได้ข้าวมาก แต่กำไรสู้ใส่ปุ๋ยอ้อยแล้วมีกำไรดีกว่า เขาย่อมจะเลือกใส่ปุ๋ยอ้อยดีกว่า

๓. การตัดสินใจที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับต้นทุนและรายได้หมายถึงการได้พัฒนาการเกษตรเจริญมากขึ้น

๔. ถ้าเกษตรกร วางแผนงานฟาร์ม แผนการลงทุนปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไปในทางที่ให้ผลตอบแทน ย่อมมีผลต่อการทำบัญชีฟาร์ม และประกอบการฟาร์มเป็นเชิงธุรกิจการรวมกิจการฟาร์มที่ถูกต้อง หาสัดส่วนและความสัมพันธ์ในการลงทุนพืช และสัตว์ ฯลฯ แต่ละอย่างที่จะให้ผลตอบแทนสูงสุด โดยเพิ่มผลผลิต

ตัวเร่งการพัฒนาการเกษตร

การศึกษาเพื่อการพัฒนาการ

๑. การจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการย่อมเป็นการเร่งการเรียนรู้

๒. การจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการเพื่อสังคมเลือกคัดจัดสรรจากสิ่งที่จะนำชีวิตมนุษย์ปัจจุบันให้ก้าวหน้าไปสู่ความทันสมัย และการประกอบอาชีพ

๓. การศึกษาสำหรับประชาชนทุกวัย ให้มีความรู้ทันเหตุการณ์วิชาการที่ก้าวหน้าไป

การศึกษาการเกษตรเพื่อการพัฒนา

๑. ต้องนำการศึกษาไปสู่เกษตรกรให้ถึงที่

๒. ต้องเป็นเรื่องเฉพาะที่ตรงต่อความสนใจและต้องการของเกษตรกรในขณะนั้น

๓. ต้องยอมรับว่าเกษตรกรเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องจัดการศึกษาที่ไม่เหมือนกับเด็ก

๔. การศึกษาต้องเหมาะกับเกษตรกรเฉพาะเวลาที่เขาว่างจากการทำงาน

๕. ต้องมีสาระในการประกอบอาชีพ เป็นเรื่องใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงวิธีและเทคโนโลยีใหม่

๖. พยายามให้เขาได้มีส่วนในกิจกรรมของการศึกษาและสามารถนำไปใช้ได้ทันที

๗. วิชาการแผนใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ต้องถูกต้องหลักวิชาการ ประหยัด และได้กำไร

๘. เกษตรกรต้องการการสนับสนุนในด้านการศึกษาวิชาการ เมื่อเขาจะเริ่มอะไรใหม่ หรือมีการทดลองสิ่งใหม่

การศึกษาในรูปการส่งเสริมการเกษตร

๑. เป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาเกษตรกร

๒. ใช้วิธีการสอนแบบพิเศษแบบต่างๆ

๓. แนะนำผลงานวิจัยและวิธีใหม่ๆ

๔. เป็นสิ่งสนับสนุนเกษตรกรและพัฒนาการเกษตรให้ก้าวหน้าไป

๕. กระตุ้นเตือนจูงใจให้เปลี่ยนแปลงวิธีการเก่าเพื่อกล้าเผชิญวิธีใหม่

๖. ปลุกใจเกษตรกรให้ขยันขันแข็งและมีชีวิตชีวา

ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสามารถในวิชาชีพการเกษตร

๑. ความรู้ความชำนาญในวิชาการเฉพาะอย่าง เฉพาะเรื่อง สัตว์หรือพืชแต่ละชนิด

๒. ความรู้ความเข้าใจในงานการเกษตร ด้านเทคนิค และวิธีการดำเนินการ จัดการไร่นา

๓. ความรู้ในลักษณะธรรมชาติและการพัฒนาการเกษตร

๔. ความเข้าใจในชาวชนบทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕. ความเชื่อถือศรัทธาอย่างแท้จริงในงานและชีวิตชนบท

๖. การยอมรับนับถือและเข้าใจผู้เชี่ยวชาญในสาขางานอื่นๆ

๗. ประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ

๘. ความเสมอต้นเสมอปลายของการศึกษาค้นคว้าทดลอง

๙. การฝึกอบรมเฉพาะสาขาก่อนเข้าทำงานหรือประกอบอาชีพนั้นๆ ในครั้งแรก

๑๐. การอบรมระหว่างประจำการหลังจากได้ประกอบอาชีพหรือทำงานนั้นไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง

รัฐบาลที่ฉลาดย่อมใช้นโยบายพัฒนาชาติโดยใช้การเกษตรเป็นแกนกลางทั้งภาครัฐบาลและเอกชน การลงทุนในกิจการต่างๆ โดยอาศัยภาคเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของการอุตสาหกรรมพาณิชย์ คมนาคม การศึกษาและระบบสังคมภาคต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนการเกษตร เพราะเมื่อเกษตรกรรมมีประสิทธิภาพสูงขึ้น จะเป็นฐานให้ภาคอื่นๆ เจริญและเข้มแข็งตามไปด้วย เช่น อุตสาหกรรมสินค้า บริการ การค้าขายเป็นการกระจายรายได้ ยกฐานะของคนในชนบท ที่มีฐานะอ่อนแอซึ่งเป็นพลเมืองจำนวนมากในประเทศ อันเป็นสิ่งจำเป็นและความอยู่รอดของสังคมประเทศชาติอย่างแท้จริง เพราะเมื่อภาคเกษตรกรรมเจริญขึ้น ประสิทธิภาพการผลิตของประเทศจะสูงขึ้น จำนวนผู้บริโภคผลผลิตจะเพิ่มขึ้น มีการเคลื่อนไหวโยกย้ายผลผลิตและแรงงานจากภาคเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรม เมื่อนั้นภาคเกษตรจะก้าวหน้า มีเกษตรกรน้อยลง แต่ประสิทธิภาพการผลิตด้านเกษตรสูงขึ้น เมื่อถึงจุดนี้ประเทศก็จะมีการพัฒนาอย่างจริงจังและสมบูรณ์ เช่น ในประเทศพัฒนาอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และที่อื่นๆ ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ พูนสุข ราบรื่น ปราศจากหนี้สิน การพัฒนาประเทศจึงจะมีอัตราเร่งสูงขึ้นได้

กิจกรรมเกษตรแต่ละอย่างต้องถือเอาความสำคัญด้านคุณภาพมากกว่าปริมาณ

ต่อความมุ่งมั่นที่จะเร่งพัฒนาการเกษตรในหลายประเทศที่มุ่งแต่จะขยาย ส่งเสริมเผยแพร่ที่ไม่ค่อยควบคุมกำกับในเรื่องปริมาณ จึงมีปริมาณมากล้นตลาด ขายไม่ทัน เน่าเสีย เพราะผลิตผลการเกษตรหลายอย่าง ๑-๓ วันก็เน่าเสีย แม้มียุ้งฉางก็เก็บได้บางส่วนไม่สามารถเก็บได้ทั้งหมด การมุ่งแต่ปริมาณจึงล้มเหลว พื้นฐานการเกษตรต้องมุ่งเน้นคุณภาพ

ไม่ใช่อยู่ที่ว่าผลิตได้มากเท่าไร แต่อยู่ที่ว่าผลิตอะไรบ้าง คุณภาพดีตลาดต้องการหรือไม่ จึงจะมีความมั่นคงทางเกษตร การจัดสรรการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ในภาคต่างๆ จึงต้องวางแผนงานอย่างรอบคอบมีประสิทธิภาพ เน้น **"คุณภาพ"**

> **"รัฐบาลที่ฉลาดย่อมใช้นโยบายพัฒนาชาติโดยใช้การเกษตรเป็นแกนกลางทั้งภาครัฐบาลและเอกชน การลงทุนในกิจการต่างๆ โดยอาศัยภาคเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของการอุตสาหกรรมพาณิชย์ คมนาคม"**

กิจกรรมส่งเสริมบางอย่างต้องทำร่วมพร้อมไปกับประชาชนท้องถิ่น

มีกิจกรรม ๔ ประเภทที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันประกอบกับการกระทำพร้อมเพรียงอย่างใกล้ชิดกับท้องถิ่นในแต่ละแห่งคือ

๑. ความอุดมสมบูรณ์ของอุปกรณ์เครื่องใช้ในการเกษตร

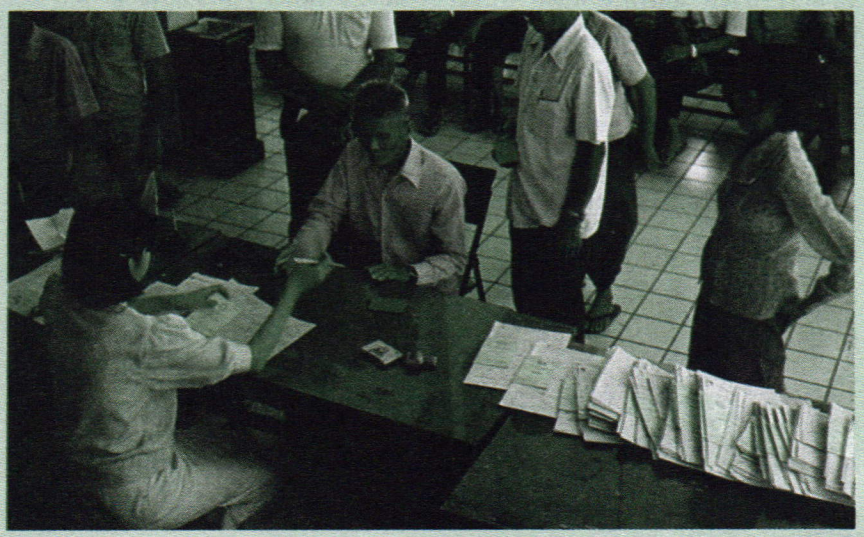

๒. การพิสูจน์ให้ท้องถิ่นเห็นว่าเครื่องมืออุปกรณ์เหล่านี้มีประโยชน์ทำกำไร เพิ่มรายได้

๓. การส่งเสริมการศึกษาวิทยาการความรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ

๔. สินเชื่อเพื่อการเกษตร เพื่อให้ขยายกิจการ และลงทุนได้มากตามความต้องการ

การศึกษาช่วยให้เกษตรกรเรียนรู้วิธีใช้ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้รวมทั้งสินเชื่อเพื่อการเพิ่มผลผลิตมิใช่เพื่อการบริโภค จะช่วยให้เกษตรกรสามารถมีกำลังซื้อสูง

ความสำเร็จในเรื่องนี้จะเกิดขึ้นได้อยู่ที่การประสานงานลงไปตามท้องถิ่น องค์การส่วนกลาง, ท้องถิ่น ย่อมมีบทบาทสำคัญที่จะมีความสำเร็จหรือเจริญก้าวหน้า

ความสัมพันธ์ในการพัฒนาการเกษตรไม่สามารถแสดงออกมาเป็นตัวเลข

ถ้าใครสามารถคำนวณล่วงหน้าได้ว่าจะได้ผลตอบแทนเท่าไรใน ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับเท่าไร ก็มักจะได้รับงบประมาณของรัฐบาลที่จ่ายออกไป สิ่งนี้คือความล้มเหลว การพูดไม่จริงต่อกัน ใช้ความเฉลียวฉลาดให้รัฐบาลเชื่อเพื่อผลประโยชน์เอางบประมาณไปถลุง

การยอมรับว่าสินเชื่อ เทคนิควิชาการ ประสานสัมพันธ์ที่ได้ปรับปรุงให้ดีแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นสิ่งทำนายเกี่ยวกับผลิตผลตอบแทนทั้งหมด แม้จะได้กะประมาณการความเสียหายจากโรค แมลง หนู ฯลฯ ทำลาย โดยหักรายจ่ายส่วนหนึ่งออกไป จนเป็นที่ยอมรับว่าแผนรวมโดยทั่วไปเหมาะสมแล้วก็ยังไม่สามารถให้คำตอบออกมาเป็นตัวเลขได้

ฉะนั้นรายจ่ายเกี่ยวกับการศึกษาทางเกษตร การตั้งสถานีค้นคว้าวิจัยทดลอง แม้ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นแล้ว จะถามว่าคุ้มกับค่าก่อสร้างสถานีวิจัยหรือ

ไม่ ก็ยังไม่มีวิธีการที่จะให้คำตอบเป็นตัวเลขที่เชื่อถือได้

สิ่งนี้กลายเป็นปัญหาการวางแผนในระดับชาติ เกี่ยวกับการคำนวณที่สามารถให้คำตอบที่พึงเชื่อถือได้ จะเชื่อได้เฉพาะบางส่วน ที่คุณสมบัติและความสามารถของผู้วางแผนที่ชำนาญในสาขาของตน ความสมบูรณ์มากน้อยของข้อมูลและความรู้ของผู้ที่เก็บข้อมูลและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรทุกวิถีทาง

นักส่งเสริมการเกษตร จึงมิใช่เป็นแต่เพียง **"ผู้ช่วย"** ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่จะต้องเป็น **"ผู้นำ** และดำเนินการสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย"

นักส่งเสริม ต้องเป็นผู้เริ่มจุดไฟแสงสว่างแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางวิชาการและเทคโนโลยีแก่เกษตรกร ให้สว่างไสวโชติช่วงขึ้นในชนบท ด้วยการให้การศึกษาอบรมสั่งสอนวิชาการประสานงานนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้บริการความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ ทางการเกษตร เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวชนบท

การส่งเสริมการเกษตรจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นจะต้องมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมให้ความรู้ วิชาการ การค้นคว้าทดลองไหลไปสู่เกษตรกรหรือชาวบ้าน ดังนั้นถ้าจะมีการนำความรู้วิชาการ เทคนิคใหม่ๆ ไปให้เกษตรกร จึงต้องตกเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

โดยทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่าภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน สอนความรู้วิชาการใหม่ๆ เท่านั้น แต่ปัจจุบันภาระหน้าที่ได้กว้างขวางออกไปอีก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องให้ความรู้เรื่องการลงทุน การตลาดเพื่อรายได้ที่สม่ำเสมอของเกษตรกร สินเชื่อเพื่อการเกษตร เส้นทางคมนาคม ถนนหนทางที่จะขนผลิตผลจากฟาร์มไปสู่ตลาด จนครบวงจรจึงจะเป็นการส่งเสริมที่สมบูรณ์แบบในปัจจุบันและอนาคต

เมื่อจะให้การเกษตรได้เจริญทันสมัยสมบูรณ์แบบแล้ว งานการส่งเสริมการเกษตรที่ให้บริการแก่เกษตรกรจึงไม่ใช่เพียงแต่งานสอนเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่จะต้องส่งเสริมให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนในทุกๆ ด้านที่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับอาชีพการเกษตรของเกษตรกร

การส่งเสริมการเกษตรคือ

การส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เป็นการดำเนินการตามแนวความคิดของ **"การศึกษาตลอดชีวิต"** ซึ่งจะต้องประกอบด้วยขบวนการที่ต้องทำต่อเนื่องกันเรื่อยไป ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ไม่มีที่สิ้นสุด และกิจกรรมแต่ละประเภทแต่ละระดับ จะต้องจัดให้มีความสัมพันธ์ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วย

ความรู้อันเกิดจากการศึกษาจากระบบการส่งเสริมการเกษตรนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใหญ่ เด็ก ผู้ประกอบอาชีพที่มิได้อยู่ในโรงเรียน กิจกรรมตามแนวความคิดของการศึกษาแบบนี้ มีวัตถุประสงค์ที่อาจจำแนกออกได้ ดังนี้

๑. การให้ความรู้สำหรับเป็นรากฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ การสอนให้ประชาชนสามารถคิดเป็น แก้ปัญหา

ด้วยปัญญาของตนเองได้ สามารถศึกษาหาข้อมูลต่างๆ มาประกอบ การคิดตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน

๒. การเพิ่มความรู้และทักษะวิชาการ เทคโนโลยี ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่การศึกษาที่ผู้เรียนสามารถพัฒนางาน อาชีพ ชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน มีเทคนิควิชาความรู้ เนื้อหาเสริมต่อจากความรู้พื้นฐานประสบการณ์ที่ได้ศึกษามาจากโรงเรียนหรือจากของเดิมที่มีอยู่ อันมีลักษณะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของผู้เรียน

ลักษณะของงานส่งเสริมการเกษตร

๑. มีลักษณะของการบริการของรัฐต่อประชาชน ในด้านบริการการศึกษาแก่เกษตรกรแม่บ้านของเกษตรกร บุตร หลาน ที่ไม่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย มีลักษณะของการสอน วิชาเกษตรที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ทันที รวมทั้งการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรให้คำปรึกษาหารือเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกรที่ประกอบอาชีพอยู่แล้วด้วย

๒. วิชาที่สอนในทางส่งเสริมการเกษตรเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพทางเกษตร คหกรรมศาสตร์ หรือวิชาที่เกี่ยวข้อง ไม่จำกัด อายุ, เพศ, ผิว, อาชีพ ดังนั้นปัจจุบันนอกจากเกษตรกรแล้วยังมีประชาชนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น พ่อค้าขายปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ขายสุกร ขายไก่ ฯลฯ เข้ารับการศึกษาในระบบการส่งเสริมอีกเป็นจำนวนหลายล้านคน

๓. การส่งเสริม การสอน การให้การศึกษาเน้นหนักไปทางการแสดงสาธิต การประชุม การอบรม การใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ การใช้สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เข้าช่วยให้เกิดความ

เข้าใจง่าย หรือเป็นการปฏิบัติแสดงของจริงให้ชม รวมทั้งการให้การปรึกษาเป็นรายตัวด้วย

๔. ระบบการสอนใช้วิธีการหลายๆวิธีใช้การย้ำซ้ำให้เกิดการเรียนรู้ การจัดให้เกิดประสบการณ์แก่เกษตรกร เพราะความแตกต่างของแต่ละคนไม่เหมือนกันในด้านความพร้อมในการเรียน มักใช้วิธีทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้ว ถ้ายังไม่เข้าใจก็จะสอนอีก จึงมีการวางแผนการสอนการส่งเสริม จัดระบบให้สนับสนุนการเรียนรู้ คัดเลือกวิทยากรที่มีคุณภาพ คัดเลือกจัดหมวดหมู่ผู้เข้าอบรมให้เหมาะสมกับวิชาและระดับความรู้ความสามารถ ติดตามประเมินผลการส่งเสริมเพื่อนำมาวิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไข การส่งเสริมในครั้งต่อๆ ไปให้ดียิ่งขึ้น

๕. การนำเอาผลงานวิจัยไปให้ถึงมือเกษตรกร ประชาชน นักส่งเสริมเป็นผู้ที่สนใจหรือมีพื้นฐานวิชาการเกษตร นักวิชาการบางคนสามารถค้นคว้าวิจัย เขียนบทความ บรรยาย เป็นนักส่งเสริมได้ แต่นักวิชาการอาจเข้าไม่ถึงปัญหาของเกษตรกรด้วยตนเอง ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมรับปัญหามาสู่นักวิชาการ เพื่อการแก้ไขและนำไปเผยแพร่ ทำให้วิชาการเข้าถึงเกษตรกรด้วยการเขียนง่ายกว่า พูดง่ายกว่า งานวิชาการกับนักส่งเสริมจึงแยกกันไม่ออก เพราะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าจะมองลักษณะงานส่งเสริมและเผยแพร่ก็อาจแยกลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

๑. เป็นการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน แก่ผู้ที่กำลังประกอบอาชีพที่พ้นวัยเรียน หรือออกมาจากโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย บางครั้งเป็นงานเผยแพร่ของหน่วยงานต่างๆเช่น สถาบัน มูลนิธิ สมาคม ห้างร้าน เอกชนก็จะมีการส่งเสริมเผยแพร่อยู่ทุกวงการทั้งของรัฐและเอกชน

เป็นการเพิ่มพูนความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาการทำมาหากิน และความรู้เรื่องการเกษตรแผนใหม่ แก่ทุกคนไม่เลือกเพศ วัย และเชื้อชาติ

๒. งานส่งเสริมมีลักษณะของการสอน หรือการให้การศึกษา รวมทั้งการให้บริการ ให้คำปรึกษาหารือในเรื่องการแก้ปัญหาการทำไร่ นา ปัญหาด้านพันธุ์พืช สัตว์ การตลาด การขนส่ง ฯลฯ

เป็นการให้การศึกษา เพื่อแก้ปัญหาการทำมาหากินในปัจจุบัน ต่างกับการเรียนในโรงเรียน ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาในอนาคต เมื่อจบการเรียนแล้ว

การส่งเสริมการเกษตรมุ่งพัฒนาเกษตรกร เพื่อยกระดับมาตรฐานความ

เป็นอยู่ และอาชีพของเกษตรกรและประชาชน

๓. การส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้การศึกษาที่ให้ตามความต้องการของเกษตรกรในการแก้ปัญหาและไม่ต้องมีการศึกษาวิชาพื้นฐานติดต่อกันเหมือนในระบบโรงเรียนทั่วไป

การเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติแบบฝึกหัดของการส่งเสริมมักเป็นการกระทำในสถานการณ์จริงๆ หรือฝึกปฏิบัติในไร่นาให้เกิดผลในการประกอบอาชีพจริงๆ มิใช่เป็นการทำแบบฝึกหัดในสมุด หรือการปฏิบัติค้นคว้าในห้องทดลอง เหมือนโรงเรียน วิทยาลัยทั่วๆ ไป

การส่งเสริมการเกษตร เป็นการให้การศึกษาที่เน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพผลิตผลการเกษตร การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด การอนุรักษ์ทรัพยากร การตลาด การอุตสาหกรรมเกษตร อันจะเป็นการสร้างและพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

๔. ระบบการสอนใช้วิธีไม่เป็นทางการ ต่างกับการสอนในโรงเรียนวิทยาลัย ที่จัดระบบระเบียบ เป็นพิธีการ การเรียนทางการส่งเสริมไม่มีการจำกัดวิชาพื้นฐาน ไม่จำกัด อายุ เพศ วัย ไม่มีหลักสูตรต่อเนื่องยาวเป็นระยะเวลานานเป็นเทอมเป็นปี จำนวนนักเรียนอาจมีตั้งแต่หนึ่งคน สองคน จนถึงจำนวนมาก ไม่มีการคิดคะแนน ไม่คิดเวลาเรียน ห้องเรียนบางครั้งก็ใช้ท้องไร่ท้องนา ใต้ต้นไม้เป็นที่สอน ไม่จำเป็นต้องใช้ห้องเรียนก็ได้

๕. วิชาที่จัดสอน จัดสอนตามความต้องการหรือความจำเป็นในการแก้ปัญหาของเกษตรกร ว่าต้องการหรือมีความจำเป็นในเรื่องอะไร เป็นครั้ง เป็นคราว เช่น เรื่องการใส่ปุ๋ย การทำแปลงปลูกพืช การตอน การขยายพันธุ์พืช ฯลฯ บางครั้งก็อาจจัดเป็นการอบรมติดต่อกันเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ หนึ่งวัน สองวัน สามวัน ฯลฯ ตามความต้องการ

๖. เป็นการสอนหรือการให้ข่าวสาร ที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพแก่ชาวไร่ชาวนา หรือดำรงชีวิต มิใช่ทฤษฎีหรือหลักการที่สลับซับซ้อนที่ไม่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อการประกอบอาชีพ

๗. วิธีการสอนของโรงเรียนวิทยาลัย ฯลฯ มักจะเน้นการบรรยาย แต่วิธีการสอนของการส่งเสริมและเผยแพร่นั้น จะใช้การอธิบายประกอบการฝึกปฏิบัติ การสาธิตมีลักษณะการพูดคุยให้คำปรึกษาหารือเรียนจากการปฏิบัติ ให้เห็นจริง ทำจริง เรียนรู้ด้วยการทำจริงในพื้นที่สถานการณ์ในไร่นา ในพื้นที่ทำกิจของเกษตรกร

การส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้การศึกษาเทคนิคใหม่ๆ ความรู้ใหม่ๆ ที่มีการศึกษาค้นคว้าวิจัย จากสถาบันค้นคว้าทดลอง สถานีทดลอง มหาวิทยาลัย วิทยาลัย ตลอดจน เทคนิคการวางแผน การดำเนินงาน ไร่นา และดำเนินการตามแผนเพื่อให้บรรลุผลแก่เกษตรกรตามที่ต้องการ

หน้าที่และความรับผิดชอบของการส่งเสริมการเกษตร

๑. จัดให้มีการส่งเสริมการปลูกพืชเป็นอาหารให้เพียงพอกับการใช้บริโภคในท้องถิ่นและภายในประเทศ

กับชดเชยอาหารบางชนิดที่ต้องสั่งซื้อมาจากต่างประเทศ

๒. ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการอุตสาหกรรมในประเทศ ให้มีความพอดีทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

๓. จัดให้มีการส่งเสริมการปลูกพืชและผลิตสินค้าเกษตรกรรมอื่นๆ เพื่อส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณภาพ ปริมาณ ตลอดจนต้นทุนการผลิต และราคาจำหน่ายเป็นองค์ประกอบ

๔. แนะนำส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถดำเนินกิจการเกษตรได้อย่างมั่นคงได้ผลผลิตต่อเนื้อที่สูงสุด และทำรายได้ให้มากที่สุด ซึ่งจะเป็นการยกมาตรฐานการครองชีพเกษตรกรให้ดีขึ้น

๕. สนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวขึ้นเป็นกลุ่มหรือสถาบัน เพื่อมีโอกาสขยายกำลังผลิตของท้องถิ่นให้มีขนาดใหญ่ พอจะจัดเป็นธุรกิจเกษตรหรือการเกษตรอุตสาหกรรม และเพื่อเป็นอำนาจต่อรองในการขายผลผลิต ตลอดจนเพื่อความสะดวกในการกู้ยืมเงินจากธนาคารต่างๆ อีกด้วย

๖. ร่วมประสานงานกับสถาบันราชการและสถาบันเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท พัฒนาชุมชน พัฒนาโครงสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร

นโยบายด้านเศรษฐกิจ

๑. ส่งเสริมการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศให้ได้ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และให้สอดคล้องกับนโยบายการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒. ส่งเสริมการปลูกพืชอื่นๆ ที่มีความสำคัญในท้องถิ่น นอกเหนือจากพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศเพื่อเพิ่มพูนรายได้และลดรายจ่ายให้กับครอบครัวเกษตรกร และเป็นการใช้

ประโยชน์จากที่ดินอย่างเต็มที่

๓. ส่งเสริมให้ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและปัจจัยการผลิตที่สามารถหาได้หรือดัดแปลงมาใช้ได้ภายในท้องถิ่นก่อน หากไม่มีในท้องถิ่นจึงนำเข้ามาจากภายนอก เพื่อใช้ในการเพิ่มผลผลิตให้ได้สูงขึ้น และในการส่งเสริมการผลิตให้คำนึงถึงประโยชน์หรือผลกำไรสูงสุดที่เกษตรกรจะได้รับด้วย

๔. การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรในเขตชนบทยากจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ไม่มีการชลประทาน ดินมีคุณภาพต่ำ ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เกษตรกรมีรายได้น้อย จะให้บริการทางวิชาการและปัจจัยการผลิตที่จำเป็นก่อนเกษตรกรในพื้นที่อื่น ซึ่งมีความเป็นอยู่ดีกว่าเพื่อให้สามารถผลิตได้เพียงพอแก่การอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การช่วยตนเองต่อไป

๕. การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรในเขตเกษตรก้าวหน้า ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่พอจะช่วยตัวเองได้ และเป็นเขตที่มีแววการพัฒนาสูง จะสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการผลิตมากขึ้น นอกเหนือจากการให้บริการความรู้แผนใหม่ที่เหมาะสม

๖. สนับสนุนงานส่งเสริมการเกษตรด้านปศุสัตว์ ประมง การใช้ที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร

๗. ประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านสินเชื่อและการตลาด เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน และการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร

นโยบายด้านสังคม

๑. สนับสนุนให้สมาชิกครอบครัวเกษตรกร รวมทั้งตัวเกษตรกร สตรีเกษตร และเยาวชนเกษตร ได้รับความรู้ทางด้านการเกษตรและเคหกิจเกษตร

๒. สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเกษตรกรได้มีโอกาสรวมตัวกันเป็นสถาบัน เพื่อเป็นช่องทางในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร และเพื่อเป็นพื้นฐานของสหกรณ์การเกษตรที่ดีในอนาคตต่อไป

๓. ผสมผสานโครงการ และกิจกรรมการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาด้านสังคมเพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพของชีวิตดีขึ้น

๔. พัฒนาเกษตรกรและสมาชิกในครอบครัวให้มีความคิดก้าวหน้า มีระเบียบวินัยและมีทัศนคติที่ถูกต้อง เพื่อให้สามารถวางแผนพัฒนาครอบครัวและชุมชนได้

๕. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐบาลและเอกชนที่มีกิจกรรมในด้านพัฒนาสังคม

นโยบายด้านการบริหารงานส่งเสริมการเกษตร

๑. ควบคุมการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรให้เป็นไปตามระบบฝึกอบรม และเยี่ยมเยียนในทุกท้องที่อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกระดับมีความสามารถสูงขึ้น ให้มีวินัยและมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาและความทุกข์ยากของเกษตรกร โดยยึดถือผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๓. ปรับอัตราบุคลากรให้เหมาะสมกับจำนวนครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบทยากจน

๔. ให้มีการวางแผนงานและโครงการที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ทั้งระดับกรม ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน การวินิจฉัย สั่งการ การนิเทศงาน การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่นและการผสมผสานกันในระดับต่างๆ ด้วย

๕. ปรับปรุงระบบการสื่อสารและเผยแพร่ ให้สามารถสนับสนุนการบริหารและการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๖. จัดให้มีการศึกษาวิจัยในด้านการส่งเสริมการเกษตร เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

๗. ปรับปรุงระบบการบริหารงาน เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเน้นให้มีการกระจายความรับผิดชอบในการบริหารงานให้หน่วยงานในระดับต่างๆ ตามความเหมาะสม และตรงตามสายงาน ซึ่งผู้ที่ได้รับมอบหมายจะต้องรับผิดชอบในการบริการงานนั้นอย่างแท้จริง

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ

๑. เร่งรัดการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยให้สำนักงานเกษตรจังหวัดส่งเสริมการผลิตพืชเศรษฐกิจให้ได้ตามเป้าหมายที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดไว้ พร้อมทั้งรุดทำแผนส่งเสริมการปลูกพืชเป็นรายพืช โดยมีเป้าหมายที่แน่นอนทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลให้สอดคล้องกับแผนส่งเสริมการเกษตรในระดับกรม

๒. ส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตพืชเศรษฐกิจด้วยการเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ในขณะเดียวกันก็ให้คำนึงถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับและคุณภาพของผลผลิตความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

๓. ส่งเสริมการปลูกพืชหลายครั้งทั้งในเขตเกษตรน้ำฝน และเขตที่มีแหล่งน้ำชลประทานเพื่อใช้ที่ดินให้ได้ประโยชน์สูงสุด

๔. ส่งเสริมการเกษตรในเขตล้าหลังหรือเขตชนบทยากจน โดยที่มีหลักการสำคัญต่อไปนี้

๑) ยึดพื้นที่ชนบทยากจน ๒๘๖ อำเภอ หรือกิ่งอำเภอที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

๒) พัฒนาฐานะเกษตรกรในเขตพื้นที่เหล่านี้ให้พออยู่ พอกิน และมีบริการพื้นฐานขั้นต่ำพอเพียง

๓) ปรับปรุงให้ช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อไป

๔) แนะนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและลงทุนต่ำเพื่อใช้ประกอบอาชีพ

๕) ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองให้มากที่สุด

๕. สำหรับในเขตที่เกษตรกรพอจะช่วยตัวเองได้ ให้ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นการให้ความรู้มากกว่าการช่วยเหลือในรูปให้เปล่า และพยายามชักชวนให้สถาบันเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น เพื่อลดภาระของทางราชการ

๖. ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้ศึกษาหาความรู้และให้ความร่วมมือในการส่งเสริมด้านปศุสัตว์ ประมง และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๗. ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรศึกษาและติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับตลาดและราคาพืชผลต่างๆ อย่างใกล้ชิด ทั้งจากส่วนราชการและเอกชน เพื่อให้คำแนะนำแก่เกษตรกร ส่วนในระยะยาวนั้นจะหาทางประสานงานกับส่วนราชการและเอกชน

แนวทางการดำเนินงานด้านสังคม

๑. บริการความรู้ทางการเกษตรและเคหกิจเกษตรแก่สมาชิกครอบครัวของเกษตรกร ทั้งตัวเกษตรกร สตรีเกษตร และเยาวชนเกษตร เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพประจำวัน และพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น

๒. ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวเกษตรได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกรมากยิ่งขึ้น โดยจะต้องพัฒนาคุณภาพของกลุ่มควบคู่กันไปด้วย สำหรับกลุ่มเกษตรกรจะยังไม่สนับสนุนให้ตั้งกลุ่มขึ้นใหม่ นอกจากเกษตรกรจะมีความพร้อมและเจตนาอย่างแรงกล้าที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกร ทั้งนี้ จะต้องไม่อยู่ในเขตที่รัฐได้ประกาศเป็นเขตปรับปรุงสหกรณ์การเกษตรตามแผนพัฒนางานสหกรณ์การเกษตรสมบูรณ์แบบ ๕ ปี

๓. ในส่วนของเกษตรกรผู้นำที่คัดเลือกตามระบบงานส่งเสริมการเกษตร ให้พยายามชักจูงและสนับสนุนให้เข้าเป็นสมาชิกของสถาบันเกษตรกร แนะนำให้เกษตรกรผู้นำเหล่านั้นรวมกลุ่มตามธรรมชาติขึ้น เพื่อประโยชน์ในการรับบริการการส่งเสริมการเกษตร

๔. สนับสนุนและชักจูงให้สมาชิกครอบครัวเกษตรกรมองเห็นความสำคัญของสหกรณ์การเกษตรในการพัฒนาการเกษตร

๕. ผสมผสานโครงการและกิจกรรมการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาสังคม โดยมีสถาบันเกษตรกรเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน

๖. ชักจูงเกษตรกรและสมาชิกครอบครัวให้มองเห็นความจำเป็นของการมีระเบียบวินัยและศีลธรรมอันดี

๗. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำเกษตรกรมีบทบาทในการพัฒนาร่วมกับผู้นำท้องถิ่นคนอื่นๆ

๘. ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของสตรีเกษตรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรและพัฒนาครอบครัวมากยิ่งขึ้น

๙. ส่งเสริมสนับสนุนยุวเกษตรกร ให้มีความรู้ความสามารถตลอดจนฝึกฝนให้มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร เพื่อเป็นเกษตรกรชั้นนำในอนาคต

๑๐. ประชาสัมพันธ์ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของเกษตรกร เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณ และยกฐานะทางสังคมแก่เกษตรกรให้ทัดเทียมกับบุคคลในอาชีพอื่น

งานส่งเสริมการเกษตร เป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดหยุดยั้งไม่ได้ ตราบที่คนในชาติยังต้องบริโภคอาหาร และการส่งผลิตผลเกษตรไปขายยังต่างประเทศเพื่อนำเงินตราเข้าประเทศ ตราบที่เกษตรกรวัยชรา ทำงานไม่ไหวถึงแก่กรรมไปในที่สุด แล้วเกษตรกรใหม่วัยหนุ่มก็ขึ้นมาแทนที่ การส่งเสริมการเกษตรต้องเริ่มทำการสอนกันใหม่ ทั้งเกษตรกรใหม่และเก่า อบรม แนะนำ เผยแพร่ ชี้แจง ให้การศึกษา ซ้ำต่อไปอีกปีละหลายครั้งหลายหน จำนวนคน ๓๐-๔๐ ล้านคนทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาเกษตรกร และวิชาการเกษตรด้านต่างๆ ให้ได้คุณภาพและปริมาณ งานส่งเสริมการเกษตรจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องของประเทศชาติที่ไม่หยุดยั้งและไม่มีวันสิ้นสุด

ประเทศไหนจะเป็นประเทศมหาอำนาจทางด้านใดก็เป็นไป แต่ประเทศไทยคือ **"ประเทศมหาอำนาจทางเกษตร"** อย่างแน่นอน

แวะเยือนทั่วไทย

ตอน

“เยี่ยมเยือนศูนย์พัฒนาโครงการหลวง”

“ปลายรุ้ง”

ทะเลหมอกยามเช้า บริเวณโครงการหลวงแม่แฮ
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

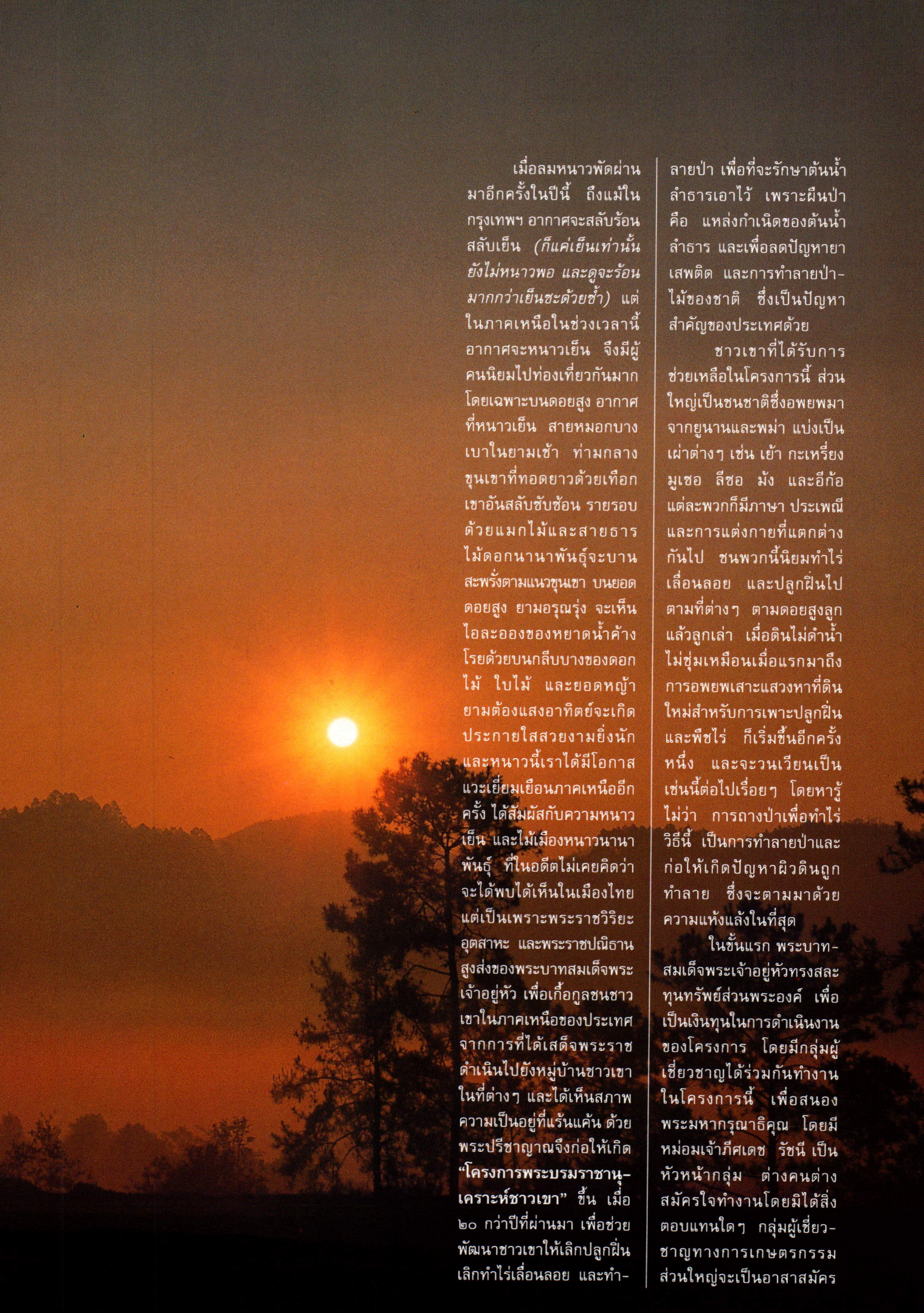

เมื่อลมหนาวพัดผ่านมาอีกครั้งในปีนี้ ถึงแม้ในกรุงเทพฯ อากาศจะสลับร้อนสลับเย็น *(ก็แค่เย็นเท่านั้น ยังไม่หนาวพอ และดูจะร้อนมากกว่าเย็นซะด้วยซ้ำ)* แต่ในภาคเหนือในช่วงเวลานี้ อากาศจะหนาวเย็น จึงมีผู้คนนิยมไปท่องเที่ยวกันมาก โดยเฉพาะบนดอยสูง อากาศที่หนาวเย็น สายหมอกบางเบาในยามเช้า ท่ามกลางขุนเขาที่ทอดยาวด้วยเทือกเขาอันสลับซับซ้อน รายรอบด้วยแมกไม้และสายธาร ไม้ดอกนานาพันธุ์จะบานสะพรั่งตามแนวขุนเขา บนยอดดอยสูง ยามอรุณรุ่ง จะเห็นไอละอองของหยาดน้ำค้างโรยด้วยบนกลีบบางของดอกไม้ ใบไม้ และยอดหญ้า ยามต้องแสงอาทิตย์จะเกิดประกายใสสวยงามยิ่งนัก และหนาวนี้เราได้มีโอกาสแวะเยี่ยมเยือนภาคเหนืออีกครั้ง ได้สัมผัสกับความหนาวเย็น และไม้เมืองหนาวนานาพันธุ์ ที่ในอดีตไม่เคยคิดว่าจะได้พบได้เห็นในเมืองไทย แต่เป็นเพราะพระราชวิริยะอุตสาหะ และพระราชปณิธานสูงส่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเกื้อกูลชนชาวเขาในภาคเหนือของประเทศ จากการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังหมู่บ้านชาวเขาในที่ต่างๆ และได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ด้วยพระปรีชาญาณจึงก่อให้เกิด **"โครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา"** ขึ้น เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา เพื่อช่วยพัฒนาชาวเขาให้เลิกปลูกฝิ่น เลิกทำไร่เลื่อนลอย และทำลายป่า เพื่อที่จะรักษาต้นน้ำลำธารเอาไว้ เพราะผืนป่าคือ แหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร และเพื่อลดปัญหายาเสพติด และการทำลายป่าไม้ของชาติ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของประเทศด้วย

ชาวเขาที่ได้รับการช่วยเหลือในโครงการนี้ ส่วนใหญ่เป็นชนชาติซึ่งอพยพมาจากยูนานและพม่า แบ่งเป็นเผ่าต่างๆ เช่น เย้า กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ม้ง และอีก้อ แต่ละพวกก็มีภาษา ประเพณี และการแต่งกายที่แตกต่างกันไป ชนพวกนี้นิยมทำไร่เลื่อนลอย และปลูกฝิ่นไปตามที่ต่างๆ ตามดอยสูงลูกแล้วลูกเล่า เมื่อดินไม่ดำน้ำไม่ชุ่มเหมือนเมื่อแรกมาถึง การอพยพเสาะแสวงหาที่ดินใหม่สำหรับการเพาะปลูกฝิ่นและพืชไร่ ก็เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และจะวนเวียนเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ โดยหารู้ไม่ว่า การถางป่าเพื่อทำไร่วิธีนี้ เป็นการทำลายป่าและก่อให้เกิดปัญหาผิวดินถูกทำลาย ซึ่งจะตามมาด้วยความแห้งแล้งในที่สุด

ในขั้นแรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อเป็นเงินทุนในการดำเนินงานของโครงการ โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันทำงานในโครงการนี้ เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณ โดยมีหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นหัวหน้ากลุ่ม ต่างคนต่างสมัครใจทำงานโดยมิได้สิ่งตอบแทนใดๆ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอาสาสมัคร

๑. เรือนเพาะชำ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ
๒. ต้นซูกินี
๓. แปลงผัก ซึ่งปลูกทั้งปวยเหล็ง อาติโช๊ค หอมญี่ปุ่น เป็นต้น
๔.-๕. แปลงเยอบีร่าของเกษตรกรในศูนย์พัฒนาฯ แม่แฮ

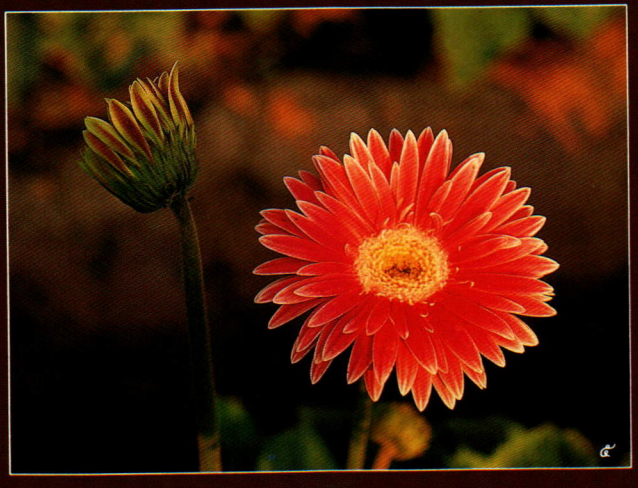

จากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ กรมวิชาการเกษตร กองทัพอากาศ และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พร้อมด้วยการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ และกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะออกเยี่ยมเยียนตามสถานีทดลองทางการเกษตรในวันสุดสัปดาห์ หรือในเวลาที่ว่างเว้นจากภารกิจประจำ เพื่อช่วยเหลือให้คำแนะนำกับพวกชาวเขาด้วยวิธีการเกษตรสมัยใหม่ทดแทนการปลูกฝิ่นด้วยพืชเศรษฐกิจ เช่น ไม้ผลหลากประเภทในเขตหนาว พืชไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพร และพืชน้ำมัน เป็นต้น

จากโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา มาเป็นโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา จนมาถึงโครงการหลวงภาคเหนือ ซึ่งประชาชนรู้จักกันดีในนามของ **"โครงการหลวง"** ที่ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันเข้าปีที่ ๒๖ แล้ว *(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการหลวงขึ้นเป็นโครงการส่วนพระองค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยมี หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้สนองพระบรมราชโองการ ในตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการหลวง)* ปัจจุบันสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งไว้ เพื่อหยุดยั้งการทำลายป่า ต้นน้ำลำธาร ตลอดจนหาพืชอื่นทดแทนให้ชาวเขาปลูกแทนฝิ่น และยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชาวเขา ซึ่งส่งผลให้ชาวเขาและประชาชนคนไทยทั่วไป และประเทศชาติ ได้รับผลในด้านความมั่นคง และด้านอื่นๆ พร้อมกันไปด้วย ดังพระราชกระแสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับ**โครงการหลวง** ดังนี้

"เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อจะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเองที่มีโครงการนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ มนุษยธรรม หมายถึง ให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถที่จะมีความรู้และพยุงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่า ควรจะช่วย เพราะเป็นปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามการปลูกฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้ก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาตามที่รู้ เป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าและปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดี และปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะมีความอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้ก็จะยั่งยืนมาก"

ปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้ **โครงการหลวง** เปลี่ยนสภาพเป็น **มูลนิธิโครงการหลวง** เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๓๕ โดยพระราชทานเงินสด เพื่อเป็นทรัพย์สินของมูลนิธิฯ เริ่มแรกจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท และทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิฯ ด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อให้มูลนิธิโครงการหลวงมีสถานะเป็นองค์กร เพื่อสาธารณประโยชน์ที่ถาวร มีระบบงานรองรับที่แน่นอน มีการบริหารงานภายในที่คล่องตัว และมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดผลดียิ่งขึ้นในอนาคต

งานของมูลนิธิโครงการหลวงครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา และแม่ฮ่องสอน มีสถานีวิจัย ๔ แห่ง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ๓๔ แห่ง รวมจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่โครงการหลวงทั้งสิ้น ๒๙๔ หมู่บ้าน มีประชากรเป้าหมาย ซึ่งมีทั้งคนไทยและชาวเขา รวม ๑๔,๐๙๓ ครอบครัว คิดเป็นจำนวนประชากร ๗๓,๔๒๕ คน

การดำเนินของโครงการหลวงสนองตามพระราชดำริที่ว่า **"ช่วยชาวเขาให้ช่วยตนเองในการปลูกพืชที่มีประโยชน์ และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น"** ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้มูลนิธิฯ สามารถพัฒนาการปลูกพืชชนิดต่างๆ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่หนาวเย็นได้ก็คือ ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างอาจารย์ นักวิชาการสาขาต่างๆ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในภาคสนาม

การปฏิบัติงานค้นคว้าทดลองในเรื่องใดๆ มุ่งสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ และผลงานวิจัยเหล่านั้นจะถูกถ่ายทอดไปสู่เจ้าหน้าที่สนาม รวมไปถึงเกษตรกรอย่างฉับพลัน ทุกเดือน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่สนามจะพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมวางแผนและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยกัน

สถานีวิจัยหลักของมูลนิธิฯ มีด้วยกัน ๔ สถานี คือ

๑. สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานีวิจัยแห่งแรก ที่ทำการวิจัยผลไม้เมืองหนาว รวบรวมพันธุ์ไม้ผลเมืองหนาว ผักเมืองหนาว พืชไร่ ได้แก่ มันฝรั่ง รวมทั้งวิจัยด้านป่าไม้ และยังเป็นสถานที่ฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ เกษตรกร นิสิตนักศึกษาทั่วไปอีกด้วย

๒. สถานีเกษตรหลวงปางดะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินงานด้านการขยายพันธุ์พืช งานวิจัยและทดสอบผักเมืองหนาว งานวิจัยไม้ตัดดอก งานวิจัยไม้ผลกึ่งเมืองร้อนและงานฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่และเกษตรกร

๓. สถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการวิจัยดอกไม้เมืองหนาวและเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งวิธีเลี้ยงเนื้อเยื่อ และที่สถานีขุนห้วยแห้ง ซึ่งเป็นสถานีย่อย ได้ทดลองปลูกไม้ผล Exotic Fruits ทับทิม มะเดื่อ ฝรั่งคั้นน้ำ และอื่นๆ

๔. สถานีวิจัยและส่งเสริมการแฟอราบิก้าที่ปลอดโรคราสนิม และการปรับปรุงวิธีปลูกตลอดจนการบำรุงรักษาต่างๆ

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เพื่อพัฒนาอาชีพ และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อเป็นการหยุดยั้งการปลูกฝิ่น และการทำไร่เลื่อนลอย รวมทั้งการตัดไม้ทำลายป่า โดยมุ่งหวังที่จะถ่ายทอดงานวิจัยต่างๆ ให้ถึงมือเกษตรกร ให้สามารถประกอบอาชีพการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสนับสนุนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม โครงการจึงได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขึ้นรวม ๓๔ แห่ง

ผู้เขียนได้มีโอกาสแวะเยือนศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ และขุนวาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการหลวง **คุณสายชม ธเนศนิตย์** และด้วยพาหนะที่มีรูปลักษณ์คล้ายรถถังทรงสี่เหลี่ยม มี **คุณสมจิต คันธา** เป็นพลขับ ซึ่งก็ต้องคอยอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับรถคันนี้กับผู้คนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย หรือชาวต่างชาติ เมื่อรถผ่านที่ใดก็ตาม ก็มักจะมีคนมองกันจนเหลียวหลัง หรือหากไปจอด ณ จุดใดที่มีผู้คน ก็จะมีคนมาห้อมล้อมเดินดูรอบๆรถ และถามไถ่ถึงเรื่องราวของรถคันนี้เสมอ ไม่เว้นแม้แต่ชาวต่างชาติ บางคนถึงกับเดินมาชะโงกดูในรถด้วย ฉะนั้น คุณสมจิตจึงต้องทำหน้าที่เป็นคนคอยอธิบายเรื่องรถไปโดยปริยาย

สถานีและศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ อยู่ในเขตหมู่บ้านแม่แฮ อำเภอแม่แจ่ม กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๓๐๐ เมตร ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๘๔ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ ๒ ชั่วโมงครึ่ง ไปตามถนนสายสันป่าตอง-แม่วิน ศูนย์นี้มีพื้นที่ ๓๕.๕ ไร่ มีหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่ ๑๓ หมู่บ้าน ลักษณะของพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีที่ราบแคบๆ ตามแนวเหนือใต้ ตามทิศทางการไหลของห้วยแม่แฮ และห้วยแม่เตียน ชาวเขาในบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าแม้ว *(ม้ง)* และกะเหรี่ยง งานวิจัยของสถานีนี้ เป็นการทดสอบสาธิตพืชผัก ไม้ตัดดอก ไม้ผล และพืชสมุนไพร ผลผลิตของศูนย์ฯ ในส่วนของ **ไม้ผล** เช่น สาลี่ พลับ บ๊วย พลัม แอปเปิ้ล และท้อ **พืชผัก** เช่น ผักกาดหอมห่อ กระเทียมต้น หอมญี่ปุ่น พลาสเลย์ สลัดใบแดง อาติโช๊ค ซูกินี เป็นต้น **ไม้ดอก** เช่น กุหลาบ แกลดิโอลัส จิ๊ปโซฟิลล่า เยอบีร่า เป็นต้น

จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ เราได้เดินทางต่อไปยังศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง ซึ่งอยู่ในเขตหมู่บ้านขุนวาง ตำบลแม่วิน กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๓๐๐-๑,๕๐๐ เมตร ห่างจากตัว

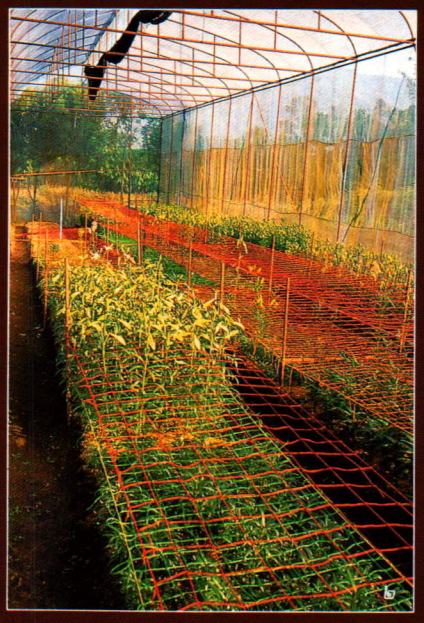

๑. ภายในบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง ด้านหน้าทางเข้าศูนย์ฯ ปลูกไม้ดอก เช่น รักเร่ ดอกไม้จีน ฯลฯ ทำให้บรรยากาศสดชื่นและสวยงาม

๒.-๓. แปลงดอกลิลลี่ ไม้ดอกเมืองหนาวที่กำลังทำการวิจัย

๔. ศูนย์ฯ ขุนวาง มีแปลงวิจัยการปลูกองุ่นไม่มีเมล็ด

๕. ต้นยูคาลิปตัส

๖. เกล็ดน้ำค้างยามเช้าบนต้นคริสมาสต์

(บน) แปลงดอกเบญมาศ ทุ่งหลวง
(ล่าง) กุหลาบในโครงการหลวงทุ่งหลวง

เมืองเชียงใหม่ประมาณ ๘๕ กิโลเมตร ศูนย์แห่งนี้มีพื้นที่ถึง ๔๐๐ ไร่ พื้นที่โครงการครอบคลุม ๗ หมู่บ้าน รายรอบด้วยภูเขาสูงชัน มีที่ราบระหว่างภูเขาเล็กน้อยตามแนวลำห้วย มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำวางขวา ห้วยขุนวางขวา

ศูนย์ฯ แห่งนี้เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมหมู่บ้านชาวเขาบริเวณบ้านขุนวาง ทรงมีพระราชดำริว่า บริเวณนี้ยังมีพืชเสพติดอยู่มาก จึงทรงมีรับสั่งให้หน่วยงานในพื้นที่ช่วยกันพิจารณาปรับปรุงพัฒนา ในการเสด็จครั้งนี้เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยได้รับที่จะเป็นผู้สนองนโยบายในพระราชดำริครั้งนี้ โดยได้สนับสนุนงบประมาณสมทบ และมีกรมวิชาการเกษตร หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาบ้านขุนวาง กรมประชาสงเคราะห์ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเฉพาะงานอีก เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน การพลังงานแห่งชาติ และกรมทางหลวง เป็นต้น

การดำเนินงานของศูนย์ที่สำคัญ คือ งานวิจัยคาร์เนชั่นและองุ่นไม่มีเมล็ด ส่งเสริมผักเมืองหนาว เช่น กระหล่ำดาว ถั่วลันเตา หอมญี่ปุ่น กระเทียมต้น ซูกินี ผักกาดหอมใบแดง ฯลฯ ไม้ผลเมืองหนาว เช่น บ๊วย สาลี่ พลับ พลัม แอปเปิ้ล เป็นต้น ส่งเสริมไม้ดอกเมืองหนาว เช่น คาร์เนชั่น ลิลลี่ ทั้งยังส่งเสริมการปลูกกาแฟ และสตรอเบอรี่ด้วย โดยมี **คุณพันธ์ราย ภักดีจิตร** เป็นหัวหน้าศูนย์ฯ

ศูนย์ฯ สุดท้ายที่เราแวะเยือน คือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีหมู่บ้านในพื้นที่รวม ๑๑ หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง **คุณวิทยา** หัวหน้าศูนย์ฯ ได้พาเราไปชมรอบๆ บริเวณศูนย์ฯ และแปลงไม้ดอกต่างๆ เช่น กุหลาบ เบญจมาศ เป็นต้น

ผลผลิตของโครงการหลวง เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายภายใต้เครื่องหมาย **"ดอยคำ"** โดยเฉพาะพืชผักนั้น ผู้ซื้อให้ความไว้วางใจว่าเป็นผักที่ **"สด สะอาด ปลอดสารเคมี"** ปัจจุบันผู้บริโภคนิยมอาหารแปรรูปกันมากขึ้น มีทั้งการแปรรูปเป็นเครื่องกระป๋อง อบแห้ง แช่แข็ง นอกจากนั้น โครงการหลวงยังมีโครงการจัดทำบุหงา ซึ่งประกอบด้วยพฤกษานานาพันธุ์ คละเคล้าด้วยน้ำมันหอมเครื่องเทศเข้าเนื้อ ก่อนบรรจุลงภาชนะสวยงาม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป และยังจำหน่ายของที่ระลึกต่างๆ เช่น บอนไซ ดอกไม้แห้ง ตะกร้าดอกไม้ กรอบรูป ดอกไม้อัดแห้ง โบว์ และของขวัญอื่นๆ อีกด้วย

ปัจจุบันโครงการหลวงเป็นที่รู้จักของประชาชนชาวไทยไปจนถึงชาวต่างประเทศด้วย นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์พืชผัก ผลไม้ ดอกไม้ และผลผลิตทางการเกษตรจากโครงการหลวง ภายใต้เครื่องหมาย **"ดอยคำ"** ก็เป็นที่นิยมและต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ ในปี ๒๕๓๑ สินค้า **"ดอยคำ"** ได้รับการคัดเลือกจาก **THAI EXPO AWARD 1988** เป็น **ผู้ได้รับรางวัลเกียรติยศมาตรฐาน "สินค้าไทยส่งออก" ในสาขาพืชผัก ผลไม้สด และผลไม้กระป๋องส่งออกดีเด่น ประจำปี ๒๕๓๑**

และด้วยผลงานของมูลนิธิโครงการหลวงซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในการร่วมมือกำจัดพืชเสพติดโดยสันติวิธี และเป็นโครงการสร้างสรรค์และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ จึงทำให้ได้รับ**รางวัลแมกไซไซ ในสาขาความเข้าใจระหว่างประเทศ ประจำปี ๒๕๓๑** (INTERNATIONAL UNDERSTANDING) เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ จากประเทศฟิลิปปินส์ รางวัลนี้ตั้งขึ้นเป็นเกียรติและเป็นอนุสรณ์ ถือกันว่าเป็นรางวัลโนเบลของทวีปเอเชีย หม่อมเจ้า ภีศเดช รัชนี ผู้อำนวยการโครงการหลวงได้เสด็จไปทรงรับรางวัลที่กรุงมนิลา พร้อมกับบุคคลดีเด่นสาขาต่างๆ ที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง

ฉบับหน้าจะขอพาท่านผู้อ่านไปเยือนโครงการหลวงที่จังหวัดเชียงรายบ้าง แล้วไว้พบกันฉบับหน้า

เรียน ท่านผู้อ่าน**วารสารไทย**

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้จัดพิมพ์วารสารไทยมาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อเผยแพร่ความรู้และความคิดที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน เป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เราได้เปิดคอลัมน์ **"คุยกับวารสารไทย"** สำหรับท่านผู้อ่านโดยเฉพาะ เพื่อเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในทุกด้านทั้งที่เกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับวารสารไทยโดยตรง หรืออาจตั้งคำถามก็ได้ แต่ขอให้เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือชาติบ้านเมือง เป็นเรื่องสร้างสรรค์ มิใช่ทำลาย คอลัมน์นี้เป็นเวทีของท่าน ขอได้โปรดเสนอความคิดเห็นส่งมาในใบตอบรับนี้ และ **กรุณาอย่าลืมปิดดวงตราไปรษณียากรด้วย**

ขอขอบคุณ

ใบตอบรับ *วารสารไทย*	ได้รับ **วารสารไทย** ฉบับที่.....เรียบร้อยแล้ว	วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕.....
ชื่อผู้รับ :		
ที่อยู่/สถานที่ทำงาน :		
คำถาม/ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นต่างๆ :		

(ตัดตามรอยนี้)

กรุณาส่ง

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยจปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน
ตรงข้ามกระทรวงศึกษาธิการ
ทำเนียบรัฐบาล
กทม. ๑๐๓๐๐

ปิดดวงตราไปรษณียากร
๑ บาท

(แนวพับ)

(แนวพับ)

“ยามเช้าทิวเขา เกลื่อนด้วย ทะเลหมอก
พอยามสาย ก็เหือดหาย กับสายลม”
(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ ๑๘ : เสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธเจ้าเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ ตามพระราชดำรัสเชิญของพระพุทธบิดา ผู้ทรงทราบข่าวการตรัสรู้ของพระโอรส

บรรยาย : พิทูร มลิวัลย์
เขียนภาพ : สนั่น รัตนะ

ทรงโปรดพระพุทธบิดา พระนางพิมพาและราหุล หลังจากวันเพ็ญเดือนมาฆะ พระพุทธองค์ได้ทรงส่งพระอริยสาวกจำนว
๑,๒๕๐ องค์นั้นออกไปประกาศพระพุทธศาสนา กิตติศัพท์ได้เลื่องลือไปถึงกรุงกบิลพัสดุ์ว่า พระพุทธองค์เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ได้เส
อาริกโปรดเวไนยชนให้เลื่อมใสออกบวชเป็นพระสงฆ์ และเป็นอุบาสกอุบาสิกา ได้สำเร็จมรรคผลเป็นจำนวนมาก ขณะนี้กำลังประทับอ
พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธบิดาทรงทราบกิตติศัพท์นั้นแล้ว จึงทรงส่งทูตมาทูลอาราธ
พระพุทธองค์ให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ แต่ส่งทูตมาอย่างนี้ถึง ๙ ครั้ง พระพุทธองค์ยังมิได้เสด็จ ต่อมาพอย่างเข้าปีที่ ๒ นับแต่ตรั
พระเจ้าสุทโธทนะจึงทรงส่งทูตมาอาราธนาอีก โดยทรงมอบให้กาฬุทายีอำมาตย์เป็นหัวหน้าคณะทูต ซึ่งต่อมาได้บวชเป็นพระสงฆ์ และ
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งคณะ